M

26

PETRI CVNÆI
de
REPVBLICA
HEBRÆORVM
Libri III.
Editio novissima.

LVGD. BATAVOR.
Ex officina Elzeviriana. *A°. 1632.*

PRÆFATIO
ad illustrißimos potentißimosque
HOLLANDIÆ
VVest-Frisiæque Ordines.

INspiciendam vobis, Illustrissimi Ordines, offero rempublicam, quæ nulla unquam in terris sanctior, nec bonis exemplis ditior fuit. Hujus initia, & incrementa perdidicisse, omninò vestrum est, quoniam illa hercle non hominem quenquam mortali concretione satum, sed ipsum Deum immortalem, autorem fundatoremq; habet, cujus vos venerationem, atque intemeratum cultum suscepistis ac tuemini. Videbitis, quid demum illud sit, quod cives Hebræos diutissimè in quodam vitæ innoxio genere continuerit; quid fortitudinem in

illis excitaverit, concordiam aluerit, cupiditates frænaverit. Profectò habuit is populus regundæ reipublicæ instituta quædam ejusmodi, quæ omnium essent prudentum præceptis potiora. Eorum nos magnam partem posse ex sacris voluminibus erui ostendimus. Sola est militaris disciplina, de quâ admodum nihil traditum memoriæ posterorum sit. Omninò tamen virtutem bellicam in omnibus Hebræis summam fuisse fatebitur, qui victorias eorum, atq; res gestas cum animo suo reputabit. Quippe homines exules, Ægypti finibus, quos diu insederant, relictis, postquam longum fortuitumq; iter emensi essent, perq; annos XL incerto errore in vastissimis Arabum desertis obhæsissent, tandem fortissimis pugnacissimisq; gentibus pulsis, feliciter eas terras invasêre, in quibus oppida eorū & templum dicata sunt. Hic verò illi in beatissimo solo mirificè per concordiam mutuam creverunt. Communibus enim con-

filiis omnium saluti consulebant. & civitates hercle, quæ plurimæ erãt, non suam singulæ dominationem stabilire, sed ingenti studio libertatẽ defendere publicam nitebantur. Ad imperium autem bene atq; utiliter constituendum, ne quid deesset, etiam legibus, magistratibus, senatoribus, judicibus iisdem utebantur: ad hæc ponderibus, mensuris, ac pecuniâ eâdem. Quare profecto, quo minus universa propemodum Palæstina jam pro urbe unica posset censeri id unum obstabat, quod non iisdem mœnibus omnes ejus incolæ clauderentur. Cætera enim & in commune, & per singulas urbes similia erant atque eadem. Inter oppida tamen urbs una quædam fuit, quæ ex legis edicto cæteris esse omnibus dignior augustiorq; debuit: non hercle, quo dominatũ in cæteras urbes teneret, sed ut omnes undique, qui in dissitissimis locis habitabant, quotannis ter illuc ad sacra communia atq; ad religionum cæremo-

nias convenirent. Quare hæc res civitatum concordiam adeò non divulsit, uti etiam vinculum ejus fuerit vel arctissimum. Incolebant maximam fertilissimamque regionē duodecim Israëliticæ tribus, quæ admiranda fœcunditate singulæ in magnitudinem gentis excreverant. Nihil adversus eas vis hostilis, bellorumve tempestates, aut alia id genus mala valuêre. Semper cladibus suis majores erant, & per cædes, ac per damna animos opesque sumebant ab ipso ferro. Atque hunc quidem in modum diutissime Hebræorum respublica stetit: donec tandem, post Salomonis mortem, cum ad summum felicitatis perventum esset, magna rerum conversio incessit. Hieroboamus enim quispiam, cui spes opesque omnes in discordiis civilibus essent positæ, seditiosis concionibus populum commovit, totisque decem tribubus ad se traductis, rempublicam quandam seorsim sibi constituit, cujus arx atque caput Samaria

maria mox fuit. Quare jam haud una profecto, sed duæ reſpublicæ erant. Quarum altera, quæ Iſraëlitica & decem tribuum dicebatur, ad breve oppidò tempus duravit. quippe tota illa gens debellata mox eſt, victoremque ſecuta abiit in æternum exilium. Altera verò, quæ Iudæorum fuit, quæq; imperii ſedem Hieroſolymam habebat, etſi ante Veſpaſiani Cæſaris tempora penitus deleta non eſt, tamen vis ejus potentiaq; omnis adeò imminuta erat, ferè ut ſemper hoſtibus impar eſſet. Quorũ omnium profectò nihil evenire quidquam potuiſſet, niſi in contraria ſtudia ſciſſi fuiſſent, qui antea conjunctis viribus tot gentium terrarumque victores evaſerant. Diſcordiæ civium ſunt, Illuſtriſſimi Ordines, *quæ hoſtibus magnarum rerum præbent occaſionem. Quare, quæ res Hebræorum imperium tantopere attrivit, hæc ea ipſa eſt, quæ aliarum quoque gentium florentiſſima regna deſtruxit. Per-*

 currite

currite cum animis vestris omnium temporum memoriam. Reperietis hanc pereundi causam fuisse omnibus ferme, quæ magna atque excelsæ erant. Raro fortuna invidiam suam populo uni in alterius perniciem commodat, nisi prius ille, turbatis domi rebus, vitia ipse sua suasque vires regere nesciat. Sane quidem Romani, versutissimi mortales, quos Marcus Tullius verè ait sociis defendendis terrarum omnium esse dominos factos, *præclarè intellexerunt, ad convellendas aliorum respublicas nihil sibi posse à divino numine majus præstari, quàm motus quosdam hujusmodi, dissensionesque fœderatarum gentium. Ita enim, dum aut suppetias laborantibus ferebant, aut dissidiorum erant arbitri, omnia latè subegerunt: &*, ubi solitudinem fecissent, pacem appellabant. *Erant olim Achæi omnibus terribiles propter eam societatem, quam sanctissimis legibus, summâ juris atque liber-*

libertatis æquabilitate inter sese inierant Peloponnesi civitates. Rèspublica autem ipsorum, ut longè optima ita profectò fermè tota similis vestræ erat, Illustrissimi Ordines, *inconcussa ob conjunctionis fidem, immotaque, & suis viribus subnixa. Quàm sæpe ille rerum dominus, populus Romanus, cum inexpugnabilem fore Græciam sciret, quamdiu staret eorum societas, arte & dolo dissolvere eam conjunctionē conatus est? Datum id negotii Gallo proconsuli est. &, cum res non procederet, callido commento adjuncti ad eorum societatem Spartani sunt, sed fœdere inæquali, ut dissidiorum inter illos contentionumque causæ perpetuæ forent. Sanè verò ex hac una re diu postea Achæis fatum excidii adventavit. Possem id genus alia exempla, quibus pleni annales sunt, referre: sed non est hic longæ recitationi locus. Ipsa illa*

Terrarum Dea gentiumque Roma,
quam peste totius orbis esse conditam

tam Mithridates ajebat, dissidiis civium, & factionibus procerum fatiscens, libertatem amisit, accepitque dominum. Sed enimverò, ut de Hebræis dicam, ponendum illud in extremo est, quod caput rei est. Utique voluntatum illam studiorumq; disjunctionem, quæ sacrum populum, Salomone extincto, in duas partes scidit, dies fopsitan tempusque ipsum, ut fit persæpe, composuisset, sanitatemq; aliquam attulisset animis: sed Hieroboamus, homo improba dominandi flagitia edoctus, cujus auspiciis facta primum secessio erat, arte quadam usus est, qua effectum fuit, ne unquam duodecim tribuum rediret concordia. Veterem enim rectamq; religionem futili quadam superstitione interpolavit. Ita, cum commentum suum facundâ oratione populo socordi & curis vacuo obtrusisset, jam exhinc non pro libertate opibusve, sed pro sacris & pro aris facta dimicatio est. Hæc, & id

genus

genus plura in his libris excussimus, Illustrissimi Ordines. *neque profecto infrugiferum existimavimus, publice hæc spectari. Vos ii estis,* Sanctissimi Patres patriæ, *quibus semper illud animo stetit,* concordia res parvas crescere, discordia maximas dilabi. *idque ita verum esse, exitus tandem comprobavit, postquam numinis benignitate, & virtute vestra, atque invictissimi principis auspiciis, Respublica vestra multis magnisque incrementis jam constituta tandem in illo fastigio est, ut nihil hostes, nisi de magnitudine vestra, querantur. Hæc vestra, quæ tantopere vos auxit, conjunctio, animorumque conspiratio, ut perpetua atque stabilis sit, Deum optimum maximum, qui reipublicæ hujus tutor defensorque est, supplex quæso & veneror. Equidem ego, cum prudentiam vestram, sapientiamque, quæ in maximis rebus semper eluxit, considero, plane confido ita fore, uti omnes boni cupimus*

pimus. Et tamen profectò nemo gloriari nunc potest tam feliciter se natum esse, uti non interdum convertere cogitationem debeat ad omnis ævi exempla. Iam permulti cives vestri in partes nescio quas discessere, sententiisque contrariis inter sese pugnant, postquam orta inter eos inutilis dissensio est de religionum mysteriis, quæ pleriq; non intelligunt. Sequitur affectus suos hinc inde multitudo, & quotidie plurium inflammatur ardor. Huic rei ut tempestiva remedia adhibeantur, vestra interesse, vos Illustrissimi Ordines *intelligitis, qui jam sedulo in hanc curam incumbitis, ne florentissimæ res vestræ damnum capiant aliquod ex hujusmodi intestinis malis, quæ fuere eruntq; pluribus populis magis exitio, quam bella externa, quam fames, morbive, quæque alia terris incumbere, tanquam pestes quædam, solent. Sed supervacuum est plura de his dicere, cum nihil tam*

ex

ex alto reperiri possit, quod vobis cogitantibus in promptu non sit. Illud à vobis peto, Illustrissimi proceres, *uti rempublicam hanc Hebræam, sanctissimam omnium, optimamque, quam in his libris descripsimus, etiam atque etiam intueamini. Erunt illic quædam, quæ reges principesque, & rerumpublicarum moderatores seligere in usum suum queant. Equidem ego tanto facilius animum meum induxi, uti hæc vobis offerrem, quod in illo senatu vestro assidere primarios quosdam seculi viros cogitabam, quorum est eruditio ejusmodi, ut, si quid etiam dictum hic est, quod antiquitatem & nobilium autorum monumenta illustret, bene de eo præclareque judicare possint.*

Illustriss. Magnitud. Vestræ
devotus

P. CVNÆVS.

Bene-

Benevolis lectoribus salutem dico.

REPREHENSUS olim Albutius Rhetor est, quod de omni causa dicere cuperet, non quicquid debebat dici, sed quicquid poterat. Nos an in his commentationibus executi simus quæ dici oportebat, aliis judicandum relinquimus. At illud certo scimus, & profiteri non erubescimus; plurima nos prætermisisse, quæ dici poterant. Enimvero, cum ante nos argumentum hoc pertractavissent viri duo eruditissimi, Carolus Sigonius, atq; Cornelius Bertramus, nolebam actum agere, aut quæ ab illis dicta essent, molestissima iteratione repetere. Quare hîc nos quædam aliarum rerum summa fastigia pervasimus, quæ ad reipublicæ hujus constitutionem pertinerent. Atque adeo, omissis illis, quæ Sigonius Bertramusque vulgaverunt, liberrima scriptione huc congessimus, quæ aliunde nobis in promptu erant. quæ profecto & plurima erant, & omnino digna observatu esse videbantur. Bonam autem partem eorum nobis suggessit Rabbi Moses Ben Maimon Ægyptius, cujus industria sagacitasque omni prædicatione est major. Eum luculentum autorem

rem transmisit ad nos vir amplissimus, Ioannes Borelius, qui potentissimis Zelandiæ Ordinibus à secretis est. Vtique quantumcunque est illud, quod nobis monumenta maximi Rabbini perlustrantibus mirifice placuit, id omne acceptum ferri ejus viri humanitati debet, à quo eximium illum rerum Iudaicarum scriptorem accepimus. Nos neminem scimus, in quo nunc plus præsidii Hebraismus, quam in Borelio, habeat. Adeo ille ingentem thesaurum ex Oriente eorum voluminum comportavit, quæ nunquam aut raro vidit noster orbis. Vos, qui harum rerum studio tenemini, summam ejus viri eruditionem, propensamque ad literas ornandas voluntatem diligite, colite: & ex locuplete ejus Bibliotheca quondam omnia præclara atque incomparabilia exspectate.

INDEX

INDEX CAPITVM

LIBRI PRIMI.

CAPVT I.

CAP. XV. *Quibus artibus Hieroboamus ad regnum obrepserit. Rerumpublicarum inclinatio, conversioque. Scipionis prudentia verecundiaque in lustro condendo. Carmē lustrale pro republica. Ingenium plebis quale. Cur urbem Sichemum tenuerit Hieroboamus. Religionū sacrorumq́ mutatio quoddam flagitiosæ dominationis arcanum. Ex decem tribuum secessione quot mala extiterint. De Sesostri falsa Herodoti narratio. Regni Samaritici eversio. Transportatio gentium cur à victoribus facta. Iudæorum exilium. Ex Ierosolymæ spoliis templum Beli, & Babylonis munitio, tum pensilia nemora, murique coctiles. Græcorum futilitas, ex Beroso. Reditus Iudæorum in Palæstinam. Imperium ad Levitas devolutum. Contentiones eorum de imperio.* 92.

CAP. XVI. *Reipublicæ regimen apud pontifices. Eorum flagitia, & improbæ machinationes. De Eliasibi filiis. Templum Garizitanum qua impietate exstructum sit. Oniæ detestabile scelus. Matthias Hasmonæus, laudatissimus dux. Principatus Iudæ Maccabæi. De Alcimo nequissimo bipedum. Iudæa iterum sub regibus. De Herode. de Idumæis, & numine eorum Cosa. Sameæ vera divinatio. Qua iniquitate Hero-*

LIBRI SECVNDI.

dita,

quam

CAP.

LIBRI SECVNDI.

hostibus

& alii

LIBRI TERTII.

PETRI

Petri Cunæi De Republica HEBRÆORUM Liber Primus.

Caput I.

De Republica Hebrææ institutis. De legislatione. Inanis Græcorum jactantia. Quis primus auctor scripti Iuris fuerit. Septem præcepta Noachi filiis data. Quid in republicâ constituendâ, nominandâ, atque in legibus sanciendis Moses spectâverit.

NON nos magnopere in his libris delectu aliquo, aut accuratâ conquisitione utemur. Libet enim, quæ sponte se offerunt, è medio arripere, &, ut aliud ex alio in mentem nobis incidit, ita quidque persequi. Condita Hebræorum respublica à divino maximoque viro Mose est, qui primus

rem in terris eſt aggreſſus omnium pulcherrimam. Equidem ſic exiſtimo, cum multa extent multorum præclara facta, quæ fama olim pro maximis celebravit, longe nobiliſſimam fuiſſe eorum operam, qui conciliis cœtibuſque hominum, quæ civitates appellantur, jura atque leges dictaverunt. Nihil eſt enim præpotenti Deo, qui hunc mundum regit, acceptius. Sed ejus rei ut eſt magna atque excelſa gloria, ita multæ nationes pridem ſibi illam vindicavere. Sane Græci quidem, dum ambitioſe beneficia ſua cunctis nationibus imputant, legum lationem inter prima ponunt. Lycurgos enim, Dracones, Solones, Zaleucos Locros loquuntur, aut ſi quæ alia ſunt vetuſtiora nomina. Sed vana eſt ea omnis gloriatio. Gentem enim ventoſiſſimam conticeſcere Iudæus juſſit, Flavius Ioſephus, cujus apologia uſque ad miraculum erudita eſt, quæ extat adverſus Apionem, hominem Iudæis inimicum quidem, ſed tantâ nominis celebritate, atque tanto doctrinæ ſtrepitu viventem, meritò uti *Cymbalum mundi* dictus habituſque ſit. *Plin. in præfat. operis.* Oſtendit ibi Flavius Græcos legiſlatores, ſi cum Moſe comparentur, infimæ vetuſtatis eſſe, & heri aut nudiuſ-

mæ

tertius natos videri. qua enim tempestate Homerus Græculorum pater vixit, ignotum illis legum nomen fuisse, neque extare id usquam in ejus poëmate. dicta modò sententiolasq; quasdam in omnium ore fuisse, quibus plebs regeretur. aut si opus erat, principum jussa interdictaque accessisse, quę literis non consignabantur. Enimverò Moses, quod recte observatum à Flavio est, cum Homerum multis seculis antecesserit, propriam sibi hanc fecit laudem, quam postea concupivêre tam multi. Primus enim ille leges scripsit publicavitque, uti disceret populus quid jus fasque aut nefas esset, quibusque sanctionibus stabilienda ea respublica foret, quam constitui mox in Palæstinâ summus Deus jusserat. Ante Mosis tempestatem scripta jura non agnovit orbis. etsi enim antea profectò haud plane sine legibus gens hominum agitaverat; tamen neque publicis tabulis eæ, neque ullis monumentis erant consecratæ. Hujus generis septem præcepta illa fuêre, quæ Talmudici data esse filiis Noachi ajunt. ea justitiæ regulas quasdam continebant, quibus carere hominum vita nequibat. quare vis eorum tam latè ad omnes pertinuit, ut qui nescirent ea, hos in-

terficere in bello, atque ex hominum communione tollere jussi Israëlitę sint. Neque id sine causa fuit. omnibus enim belluis nocentiores videbantur, qui jus nullum accepissent. Vtique, quod Aristoteles divinitus dixit, deterrima sævissimaque est injustitia, quæ instructa armis est. hominem autem natura cum armis edidit, ratione atque prudentiâ, quibus insigniter ad perniciem valet, jura si demas. Sed dicamus de Mosis instituto. Ille rempublicam conditurus, quæ in terris sanctissima foret, summam rerum potestatem numini detulit. &, cum alii nomina alia, ut res fert, reperiant, ac monarchiam modò oligarchiamque & interdum democratiam appellent, nihil ille horum fore pro naturâ atque indole intellexit tanti imperii. Igitur regiminis quendam modum constituit, quem persignificanter Flavius adversus Apionem vocari posse θεοκρατίαν ait, quasi tu ejusmodi civitatem dixeris, cujus præses rectorque solus Deus sit. Quæ enim cunque gerebantur, hujus geri judicio ac numine professus est. Idque ita verum esse, claro documento probavit. Etenim, qui omnia ex se uno pendentia videbat, quique populum oratione flectebat in

om-

omnem partem, nullam ex tam bellâ occasione potentiam sibi, nullas opes, nullos honores quæsivit. Id quod profecto vix hominis videtur. Est enim insita mortalibus imperii cupido quædam, eaque vetus hercle admodum, & cunctis affectibus flagrantior: quam, ut ego existimo, nunquam expellere ex pectore suo Moses potuisset, nisi interesse & præesse rebus gerundis Deum vidisset, cum quo in societatem regni venire extrema dementia fuisset. Iam vero, quo firmior respublica foret, ita sanxit edixitque, omnia uti ex legibus fierent. Legum autem non dominos, sed custodes & ministros, esse magistratus voluit. Quæ constituta ab illo rectissimè sunt. cum enim homines etiam optimos ira interdum aut amor transvorsos à recto agat, solæ leges repertæ sunt, quæ cum omnibus semper unâ atque eâdem voce loquerentur. Atque hoc est, quod subtiliter dixisse mihi Aristoteles in libris Polit. videtur, *legem esse mentem quandã sine cupiditate.* Accedit, quod rerum omnium primum est, æterna legum stabilitas, quibus adjicere aliquid aut demere piaculare nefas fuit. non veteres aboleri, non rogari novas contigit. observatio verò earum exacta ab omnibus rigidissimè

ſime eſt, etiam inclinantibus reipublicæ fatis. Quod plane contrà aliis in rebuſpublicis fuit, quæ, legibus fundatæ cum eſſent, legibus everſæ ſunt. nam & dominantium plerique, ut aliquid ſuum viderentur afferre, etiam recta commutaverunt; & ſanctiones multæ per deſuetudinem, plures (quod flagitioſius eſt) contemptu abolitæ ſecuriora vitia fecére. Sed nos eam diverſitatem nunquam mirati ſumus. Cæterarum enim gentium leges, cum hominum excogitatæ ingeniis ſint, ſeveritas pœnæ tuetur, quæ tempore plerumque, aut dominantium ſocordiâ ceſſat. at, quæ Iudæis obſervantur, æterni numinis ſcita ſunt, quibus nihil longa dies aut judicum derogat facilitas. manent enim, eademque ſunt, &, cum ſecures ac virgæ non amplius timentur, terret tamen adhuc animos religio.

CAPVT II.

Hecatæi liber ſingularis de Iudæa. Prudens legiſlatoris conſilium de agrorum aſſignatione. Non debuiſſe eos occupantium eſſe. De lege agrariâ, deque ejus inæſtimabili utilitate. Redemptio agrorum. Beneficium Iubilæi. Reſtitutio gratuita agrorum. Iuris Talmudici quæ-

quædam sanctiones super ea re. De Maimonide, ejusq; luculentissimis commentationibus. Quid jubilæorum celebritas servis contulerit. Per novem dies coronati servi. Saturnalium quædam imago.

SÆpe Flavius Iosephus Hecatæum Abderiten laudat, summa fide atque integritate virum, qui se Alexandro Magno olim expeditionum bellorumque comitem adjunxerat. Is, cum terras multas adiisset omni copiarum genere abundantes, nullam æquè, ut Palæstinam admiratus est. Quare librum de ea singularem scripsit, ex quo multa pro Iudæis Flavius adversus Apionem recitat. Illud ad rem, de qua dicturi sumus, pertinet, quod regionem optimam, frugumque feracissimam habitari à Iudæis ait, cujus amplitudo continet τριακοσίας μυριάδας ἀρουρῶν, planè ut appareat aptissimas Hebræis fuisse sedes has, in quas ex Ægypto illos transmisit numinis benignitas. Qui enim antea vitam semper in culturâ agri, atque in pecudum pastione egissent, hic jam in ubere solo egregie suis se artibus locupletare, atque in rebus esse bonis poterant. Inter initia, cum promissam pridem Palæstinam occu-

passet armis sacer populus, illico Mosis jussa secutus summus dux Iosua est. Universam enim regionem in duodecim partes divisit, atque habitandam totidem tribubus dedit. Mox singularum tribuum familias numeravit, & pro capitum multitudine certum cuique modum agri, atque proprios fines dedit. Ita provisum est, uti eadem æqualitate omnes continerentur. quæ esse prima cura bonis reipublicæ moderatoribus solet. Idem Græci postea Romanique, cordatissimi mortales fecere, colonias cum deducerent. Quod si occupatione suum quidque fecissent ii, qui primi in vacua venissent, jam necesse fuisset pugnas motusque civium ingentes existere. Quicquid enim ejusmodi est, quod ex communi facere proprium possis, in eo fit plerumque tanta contentio, ut difficillimum sit servare sanctam societatem. Porro, quoniam sapientis est non præsentia modo ordinare, sed ea statuere etiam, quæ profutura alteri seculo sunt, præclaram legem quandam Moses tulit, qua effectum est, ne paucorum opulentia quandoque cæteros opprimeret, neu mutatis studiis cives ad novas artes peregrinasque ab innoxio labore se converterent. Ea fuit lex agraria, quæ vetuit

vetuit ne quis venditione aut ullo contractu plenum dominium fundi sui transferret in alium. Nam & iis, qui egestate compulsi agrum vendidissent, redimendi jus quovis tempore concessit. & ni redemtus esset, restitui eum gratis in Iubilæi celebritate jussit. Est in admiratione hominũ scriptor maximus, Rabbi Moses Ben Maimon, is, qui Talmudicam doctrinam sepositis nugamentis feliciter complexus est divino illo opere, quod ipse משנה תורה appellat. Nunquã ita magnificè quidquam de illo autore dicemus, quin id virtus superet ejus. Fato enim quodam & sorte nascendi primus solusque in illâ gente rectè intellexit, quid hoc sit, non ineptire. Sæpe nos in his libris eum luculentissimum testem citabimus. Atque nunc quoque in hac ipsâ re, qua de agimus, perutilis erit nobis ejus autoritas, Multa ille de Iubilæi beneficio in Halacha Schemitta Veiobel tradidit, aitque id positum in eo fuisse, quod omnes agri ad veteres dominos redibant, etiamsi centies emtorem mutaverant. Nec eos excipit eruditissimus scriptor, quos ex donatione acceperit aliquis. nihilo enim magis retineri eos à possessore potuisse ait. Atque hoc juris Talmudici est: & rectissimum videtur.

tur. Etiam illud prodit ex eodem jure Rabbinus iste, redemtionem fuisse illis modò permissam, qui ex lucro aliquo commodove, quod obvenisset, locupletiores facti erant. Cujus rei ratio in promptu est. Sanè enim, qui pecunias mutuas ad eam rem sumebant, aut agrum unum vendebant, uti venditum alterum redimerent, legi divinæ fraudem fecêre. expectandus enim illis, hæredibusque illorum, Iubilæus fuit, qui venditiones hujusmodi rescinderet. Quamquam poterant gentiles interim agnatique suo ære ea retrahere, quæ sine vorsurâ redimere nequiverat inops dominus. Iubilæorum solennia annus quilibet quinquagesimus reduxit, cujus initium à septimo menseTisri erat. Nulla tempestas tantum gaudium publicè excitavit. Non enim modò locati rursus in solido sunt, qui prædia sua antè alienaverant, sed libertas quoque data omnibus servis est. Sed horum nihil fieri ante decimam ejus mensis lucem potuit, quæ jejuniis atque expiationum festo sacra erat. Interea temporis per novem integros dies agitata publicè quædam veluti Saturnalia sunt, de quibus Rabbi Maimonides illud refert, quod scitu dignum judicavimus. Ait ille in Hala-

cha

cha Schemitta Veiobel cap. 10: מראש השנה עד יום הכפורים לא היו עבדים נפטרים לבתיהן ולא משתעבדים לאדוניהם ולא השדות חוזרות לבעליהם אלא עבדים אוכלין ושותים ושמחים ועטרותיהם בראשיהם: כיון שהגיע יום הכפורים תקעו בית דין בשופר נפטרו עבדים לבתיהן וחזרו שדות לבעליהן: *Ab initio anni usque ad diem expiationum neque dimittebantur servi, neque serviebant dominis suis. sed nec agri restituebantur. Quid igitur? edebant, bibebantque servi, atque hilares erant, & coronam quisq; capiti suo imposuit. Mox, cum dies expiationum venisset, Senatores Sanhedrin tubis clanxêre, atque è vestigio liberi abierunt servi, & reddita dominis prædia sunt.*

CAPUT III.

Amplius de duplici causa legis agrariæ dictum. Ex latifundiis quàm crebræ mutationes rerum. De Romanâ republica. Lex Stolonis. Quibus artibus veteres Hebræi se sustentaverint. Quàm cautè legislator providerit ne eæ desererentur. Leges divinæ de rusticatione & re pecuaria.

VErùm age, dicamus de legis agrariæ utilitate, quam Mosi propositam fuisse

fuiſſe ſuprà retuli. Sanè quod è duobus prius eſſe dicebamus, interfuit reipublicæ, ne in poſſeſſiones optimè poſitas diviſaſque paucorum avaritia irrumperet. Fermè enim egentiorem quemque ditior aliquis pretio expellit. atq; is, dum rura in immenſum ſpatiis ſupervacuis extendit, alios neceſſariis excludit. Ex quâ causâ inceſſere interdum rerum converſio ſolet. Ita enim eſt profectò. plena hoſtibus ea reſpublica eſt, in qua cives plurimi, poſſeſſionibus avitis nudati, priſcas fortunas votis expetunt. Hi odio rerum ſuarum mutari omnia ſtudent, neque in eâ conditione, cujus eos pœnitet, diutius quàm neceſſe ſit, manent. Ac Romæ quidem, cum primores patrum omnia ad ſe trahebant, prope ut ſinguli poſſiderent trecentorum civium agros, lege Stolonis cautum fuit, ne quis plus quingenta jugera haberet. Sed ſtatim evagata rectum ordinem fraus eſt. Primus enim ipſe Stolo ſanctiones ſuas violavit, damnatuſque eſt quod mille jugerum cum filio tenebat, quem ob hoc emancipaverat. Et poſtea, quàm plurimi cives diversâ arte callidi ſententiam legis circumvenerunt. Aliis enim ad emendum agrum ſubmiſſis, ipſi poſſederunt. Vidit iſtæc, & ſtabi-

lire legem conatus est C. Lælius, insigni sapientiâ vir & Africani Scipionis maximus amicus: sed impar adversantium factioni, cum in contentiones discordiasque iretur, ab incepto destitit. Ita in ævum erupit licentia, neque occupandi agros modus fuit. Ac tandem sanè eò deventum est, ut pauci quidam totam Italiam vicinasque provincias velut proprium patrimonium tenerent. Hujus rei testimonia recitare, quæ plurima ubique extant, nihil nunc necesse est. Altera, quam attigimus, legis agrariæ ratio fuit, quod summus Moses relanguescere civium animos, eorumque remitti virtutem noluit. Etenim, cum de maioribus eorum illustrissimus quisque pastoritiam vitam vixisset, atque in agris versatus fuisset in aliquo opere faciundo, omninò omnium vitiorum atque incommodorum una cautio fuit atque una provisio, uti ne posteri aliquando ea studia desererent, quæ & multùm homines locupletant, & principia habent eadem quæ mundi sunt. Sanè verò nimis citò deserta ea studia neglectaque fuissent, si lex omnia coëmere omnibus, atque agros adjicere agris permisisset. Ita enim fit plerumque; qui tot pascua tamque latos fundos

sine

ſine modo tenent, honeſtiſſimi laboris munia, aliis quæ committunt, obire ipſi faſtidiunt: & ut plurimùm, qui operam illis locant, peregrini ignotique coloni ſunt, & mancipia ære empta. Ipſa plebs civium, aliena rura colere indocilis, ex agris intra muros correpit, urbanas res ut uſurpet. Ibi in otium ſe tranſdit, corrumpiturque, & arte molli atque illiberali inertem vitam tuetur. Profectò, ex quo tempore Romani proceres, iique haud multi, ſua rura fecêre, quæ plurium fuerant, ingens ruſticationis oblivio non cives modò, ſed omnes liberos homines cepit. qui enim agri Curios, Fabricioſque & Catones viderant, vinctis foſſoribus colebantur, & compedibus ſonuêre. Conqueritur Marcus Terentius Varro in libris de re ruſt. magnanimos Romuli nepotes *non in ſegetibus amplius & vinetis, ſed in theatro & circo manus movere.* Iam enim falcem & aratrum reliquerant, qui olim *annum*, inquit, *ita diviſerant ut nonis modò diebus urbem adirent, reliquis ut rura colerent.* Ita deſcitum à majorum inſtitutis eſt; quæ dum ſervabant, utrumque ſunt conſecuti, ut & agros fœcundiſſimos haberent, & ipſi eſſent quàm optimè animati. His malis tantis talibuſque,
quæ

quæ rempublicam, ceu quædam pe-stes, invadunt, benè atque ſapienter obviam ivit conſultiſſimus rerum divinarum humanarumque Moſes, cum redemptionum privilegia, atque inſuper jura ſancivit Iubilæi. Non habuit autem ullam iniquitatis ſpeciem iſtæc lex; neque fraus omninò fieri emptoribus potuit. ſervata enim profectò ſemper in agrorum venditionibus ratio Iubilæi fuit, &, ut ille propius longiúſve aberat, ita pretium dependebatur majus minuſve. Hoc illud eſt quod in Levitico capite 25. dicitur: *Cum vendideris aliquid proximo tuo, aut cum emeris à proximo tuo, ne circumvenite alter alterum. Secundum numerum annorum, à Iubilæo eme à proximo tuo, & ſecundum numerum annorum, quibus fruges provenerint, vendat ille tibi. Pro multitudine annorum auge pretium emptionis, & pro paucitate annorum minue pretium emptionis. Nam numerum proventuum ille vendit tibi. Ne igitur decipite alter alterum.* Quod ſi verò ante Iubilæum redimere fundos ſuos dominus cuperet, pariter conſtitutum ſummâ æquitate fuit, ut de pretio, quod reddendum erat, tantum retineretur, quantum è fructibus emptor percepiſſet. Quibus quidem rebus

planè effectum eſt, ne aut damnum ex poſſeſſionũ reſtitutione quiſquam ſentiret, aut facilè ex civium animis vetera ſtudia, honeſtiſſimæque artes exoleſcerent. Vtique illud dubitari non poteſt, qui populus qualiſque fuerit, cui diſciplinam & inſtituta Moſes præſcripſit. Ex tot enim, quas tulit, legibus, cum pleræque ceremonias religioneſque & juſti injuſtiq; præcepta continerent, cæteræ, quæ ad facultates rerum copiaſque, atque ad ea opera pertinent, ex quibus aliquid acquiritur, omnes ejuſmodi ſunt, ut de ruſticatione aliquid ſingulare tradant. Quam ſollicitè in Pentateucho docetur populus, quando requiem terræ dare, & intermittere ſementem oporteat; quid in meſſibus, inque vindemiis ſervandum ſit; quoto anno fructum capere ex vinea fas ſit? Ad hoc, qua ſeveritate interdicitur, ne diverſa ſemina uni agro mandentur; tum ne admiſſura animantium fiat, quæ diſparis generis ſint, neve eæ animantes ſub eodem jugo ſint? Cætera de fœtu pecudum, de primitiis frugum omnium, deque decimis earum, penè infinita ſint. Eorum plenior tractatio in opere Talmudico eſt, & ſextam partem ejus, aut amplius, tenet. Complexus autem omnia Rabbi Mai-

bi Maimonides est illo libro quem זרעים appellat, in quo rerum occultarum mira secreta sunt.

Caput IV.

In quas angustias Iudaeos septimus quisque annus detruserit. Alexandri Magni beneficium huic genti concessum ob quandam vaticinationem. Iudaeorum rara olim commercia cum exteris gentibus. Quanta in ignoratione rerum Iudaicarum versati sint Graeci. Aristotelis commentum de Callanis Indiae sapientibus. Quibus rebus vita moresque civium immutentur. Qui cives optimi. Nullis artificiis Iudaeos celebres fuisse; idque in laude positum. De opificibus.

Tales leges, atque ejusmodi scita Hebræi acceperunt, qui res opesque omnes sitas in agris habebant. Ex illis vel abundantia eorum, vel egestas pependit. Cujus rei ego maxima documenta hæc habeo, quod quoties pecunias illis exteri reges imperaverunt, septimus quisque annus ita in angustum oppidò omnes eorum copias coëgit, pene ut pendere eas nequiverint. Erat enim edicto legis cautum, ne per illam tempestatem terra coleretur,

néve quis fruges tunc colligeret, quæ omnis pecuniæ fundamentum erant. Alexander Macedo, cum Ierofolymæ ex Danielis libro didiciſſet dominationem Perſarum olim Græco ab homine deſtruendam, lætus vaticinio, quaſi ad ſe pertineret, Iudæos petere ingens beneficium aliquod juſſit. Ibi illi ſignificavêre, nihil ſibi poſſe majus dari, quàm uti ne rex ſeptimi anni tributa exigeret. idque impetrarunt. Mox id Samaritanis, multa pro ſe cum dicerent, negatum eſt. Sed omnium eorum, quæ de hoc genere afferri poſſunt, nihil luculentius eſt, quàm Apioni quod Flavius Apolog. 1. reſpondet pro popularibus ſuis, cum inquit; ἡμεῖς οὔτε χώραν οἰκοῦμεν παράλιον, οὔτε ἐμπορίαις χαίρομεν, οὐδὲ ταῖς διὰ τούτων πρὸς ἄλλους ἐπιμιξίαις· ἀλλ᾽ εἰσὶν μὲν ἡμῶν αἱ πόλεις μακρὰν ἀπὸ θαλάσσης ἀνῳκισμέναι, χώραν δὲ ἀγαθὴν νεμόμενοι, ταύτην ἐκπονοῦμεν. *Nos neque terram habitamus, quæ mari vicina eſt, neque negotiationibus gaudemus, neque earum cauſa nobis conſuetudo cum aliis gentibus eſt, ſed ſunt urbes quidem noſtræ procul à mari ſitæ: ipſi autem nos regionem bonam incolentes, hanc cum labore exercemus.* Enimverò, cum diverſas gentes ita negotiatio ſociaverit,

ut

ut quod genitum eſt uſquam, id apud omnes natum eſſe videatur; ſoli Iudæi intra terræ ſuæ fines, iis contenti opibus, quas illic natura producebat, vitam procul cõmerciis agitavêre. Non enim maria tranſibant, neque exteros viſebant, & ab his non viſebantur. Ex quo illud contigit, ut multa de illis falſa prodiderint Græci, aliique. Perpaucis enim notæ res eorum erant. Vnus Hecatæus comperta ſcripſit. Cæteri, ut famâ quidque & auditione acceperant, ita literis celebraverunt. Quod quàm periculoſum in omni hiſtoria condenda ſit, vel ex illo poteſt exiſtimari, quod Ephorus, clariſſimus olim ſcriptor, Iberiam, quam nôn viderat, unam eſſe urbem dixit, admodum medius fidius ridiculè. Non enim civitas, ſed magna Heſperii orbis pars erat, & multis habitata populis eſt. Portentoſum eſt, & cum ſumma inſcitia conjunctum, quod Ariſtoteles apud Clearchum autumavit, Iudæos eſſe ab Indiæ ſapientibus propagatos, ſed nomen mutaviſſe. quippe philoſophos illos, qui apud Indos Callani appellantur, in cava Syria Iudæos dici. Pudet me anilitatis, adeò hoc nihili eſt. Sed quod additum ibidem ab Ariſtotele eſt, neque ſupra fidem videtur, & ap-

primè gloriosum sacræ genti est. Venisse enim ad se, in Asiâ cum esset, Iudæum quendam ait, tantâ eruditione atque scientiâ hominem, uti præ illo omnes Græci, qui aderant, trunci esse & stipites viderentur. Vtique hoc longè pluris est, quàm de gentis origine quod imprudenter retulit. satius enim erat, non attigisse eam, propterea quod incognita alienigenæ erat. Ac mihi quidem sanè Flavius etiam gloriari de Judæorum obscuritate videtur, cum in mediterraneis locis eos agere, & nullum aditum esse ad eos mercatoribus peregrinantibusque ait. Ita enim diutissimè incorruptos mores servavêre, nihilque rerum ad copiam & luxum pertinentium illatum est, quibus perire potentissimi populi solent. Cætera verò sic subjicit idem Flavius; ut penitus superbire eum dicas: χῶραν ἀγαθὴν νεμόμενοι, ταύτην ἐκπονοῦμεν, *terram fertilem habitamus, atque in cultura ejus operam sumimus.* quasi nihil majus esse meliusve possit. Recitat Aristoteles in libris Polit. edicta quædam ab antiquissimis legumlatoribus composita, quæ Mosaicis pene similia sunt. Nam Oxylus quidem, Eliorum rex, prædia agrosque vetuit ad mutuam pecuniam opponi: & Locrensibus inter-

ter-

terdictum fuit, ne avitas possessiones venderent. Quæ illuc pertinere maximus autor naturæ verique ait, uti ne populus cultionem agrorum desereret. Quare toties illud iterat in Politicorum libris, optimam esse rempublicam, cujus cives ex re rusticâ atque ex pastione vivũt. Cujus rei hanc causam reddit, ὅτι πολιτεύονται κατὰ νόμους. ἔχουσι γὰρ ἐργαζόμενοι ζῆν. οὐ δύνανται δὲ σχολάζειν. *quia ex legibus seque resque suas regunt. habent enim ex opere suo quantum satis ad vivendum sit. Et tamen eis otiosis esse non licet.* Cæteras respublicas, quas opificum & mechanicorum multitudo tenet, longè deteriores judicat, cum ignava eorum hominum desesque vita sit, neque ullum opus eorum cum virtute congruat. Ex quo jam fit, uti intelligatur, vanum frigidumque esse, quod Iudæis exprobrari vulgò Flavius ait, τὸ μὴ καινῶν εὑρετὰς ἔργων παρασχεῖν, *nullos in ea gente autores novorum operum, artificiorumque exstitisse.* Laus equidem Iudæorum hæc maxima, non probrum est. Qui enim pulchrum esse potest ea invenisse, quæ exercere illiberale est; Vtique opifices omnes in sordidâ arte versantur: & bene eos Aristoteles servitutem quandam servire, sed limitatam,

ait, propterea quòd manibus eorum atque operâ non, ut mancipiorum, ad res omnes, ſed ad unam quandam utimur. Adeò nihil ingenuũ officina habet: in quâ hoc inſuper mali in eſt, quod corpus animumque virilem effœminat. Quare in rebuſpublicis olim recte conſtitutis, quod ſolertiſſimus magiſter ait, opifices civitate donati non ſunt, ſed peregrini erant, & corpus veluti ſepoſitum à cæteris ordinibus fuêre.

CAPVT V.

Aegyptiorum odium in Hebræos, & vera cauſa ejus. Aegyptii ignavis artibus curiſque dediti. Qua ſolertia Seſoſtris eviraverit civium animos. Lex Aegyptiorum de opificum artibus ad hæredes cujuſque tranſmittendis. De Niliaca plebe, quæ in ſervitute. De ſacerdotibus. De paſtoribus, qui tertia Ægyptiorum pars, & quam formidati cæteris Ægyptiis ſemper fuerint. Superſtitionem Ægyptiorum nihil feciſſe ad paſtoritii generis odium: & male id exiſtimari. Plebem Ægyptiam non ita agricolas execratam fuiſſe, ut paſtores. Et cauſa ejus rei.

EQuidem illud etiam animadverto, in expedito jam eſſe, cur inviſi ſemper

per Ægyptiis Iudæi fuerint, non cum Ægyptum modò hoſpites incolerent, ſed poſtea quoque, cum ſuas ſibi ſedes, atque propriam rempublicam haberent in propinquâ Palæſtinâ, quam terram à meridie Ægypto terminari Cornelius Tacitus refert. Enimverò id odium nulla adeò ex re magis fuit, quàm ex vitæ ſtudiorumque diſſimilitudine. Omnis enim Ægyptiorũ plebs ſellulariis artibus dedita, ſub umbra urbium intra mœnia deſidebat. Nec deerant, qui officia virilis ſexus perverterent, & lanam etiam telamque tractarent. Atque erant quidem illi ſuopte ingenio ſatis ad mollitiem proclives: ſed auxit malum poſtea enervavitque porrò eorum animos Seſoſtris rex, qui id ſtudio ſibi habuit, ſolertiamque & conſilia, ut ipſi Ægyptii perhibent, à Mercurio didicit. Acceſſit lex quoque, quæ modum ingeniis fineſque poneret. Nulli enim opifici aliam artem exercere, niſi paternam, licuit. Iuvenalis quidem, cum Criſpinum, hominem malis artibus & gratia Cæſaris ad ſumma provectum, verberare grandi convitio vult, *partem Niliacæ plebis* illum, & *vernam Canopi* appellat. Ita enim exiſtimatum eſt, ſacerdotes illic liberos eſſe, opifices verò, qui

vulgus erant, ſervire. Sed ab illo vulgo tamen multùm diverſa fuit tertia quædam populi pars, quæ ſeorſim in campeſtribus Ægypti, ac prope paludes degebat. ii paſtores fuêre, actuoſi illi quidem gnavique, ſed cunctis Ægyptiis execrabiles, propterea quod ignaviam eorum ſemper ſolicitam tenebant. Sæpè enim ingentes motus dabant, atque interdum etiam reges ſibi creârunt. Quare Romani poſtea, cum reliquam Ægyptum facilè in fide retinerent, præſidium validius in illis locis ponere, ubi id hominum genus erat, coacti ſunt. Cum omnia ratione animoque luſtrâris, hæc una res ab omni ævo paſtoribus infeſtos Ægyptios fecit, quod vires eorum vegetoſque & acres ſpiritus homines ſedentarii opificeſque non ferrent. Ipſe Parrho, cum creſcentem Iſraëlitarum multitudinem contundere atque deprimere conſtituiſſet, tali uſus oratione ad ſuos eſt: *Iſraëlitæ robuſtiores nobis ſunt. quare adeſte, callido conſilio illud agamus, ne augeſcant, neve orto bello hoſtibus ſe noſtris jungant, aut ipſi arma in nos capeſſant.* Id ego rectum verumque exiſtimo. Neque enim illis hercle aſſentior, qui cauſam publici odii ex ſuperſtitione arceſſunt, quaſi ſcilicet Hebræos homines, pecudum armen-

armentorumque paſtores, ferre ea natio nequiverit, cujus pars hæc oves, illa capras, alia alias quadrupedes mactare verita eſt, queis ineſſe quiddam divinum credebatur. Sed ea ratio mirè improbabilis eſt. Quid enim reſpondebunt profectò, cum aut ex Pentateucho diſcent, Parrhonem immanes pecudum greges habuiſſe; aut cum tot proferri hiſtoriarum monumenta videbunt, ex quibus conſtat, magnam Aegyptiorum partem, quod jam diximus, in paſcuis atque inter pecora vixiſſe? & tamen celebre illud in ſacro codice eſt, *Omne paſtoritium genus Ægyptii horreſcunt.* De agricolis non idem proditum eſt. neque poterat hercle eorum virtus formidari, aut inviſa eſſe, quæ prorſus nulla erat. Omnes enim ſpes inertiſſimi mortales non in manibus ſuis neque in ruſticationis induſtriâ, ſed in Nilo poſuêre. Alebat augebatque ſegetes exundans amnis, neque fertilitatem modò terrarum, ſed ipſas dabat. quippe multo limo turbidus fluens novos agros ſubinde appoſuit prioribus, atque Aegyptum annuo incremento ſemper ultra tulit. Ita miratus opes ſuas arvaque recens nata colonus eſt, quæ ſine labore, & inopinanti obvenerant.

CAPVT VI.

Quando Iubilæi desierint celebrari. Cur illorum habitam esse rationem in annis sabbaticis numerandis dixerit Maimonides. Rejecta Maimonidæ opinio.

DE Ægyptiis, quo ingenio fuerint, & quantum à vicinis Iudæis discrepuerint, dictum satis est. Nunc à diverticulo redeundum est ad Iubilæum, de quo agere cœperamus. Intelligendum est igitur, cum lata à Mose lex agraria de possessionum restitutione sit, observatam eam summâ religione fuisse usque ad sanctuarii prioris desolationem, quæ facta per Assyrios est. Exin deserta incultaque Palæstina jacuit per annos septuaginta. id quod prædictum à vatibus erat. Postquam autem longa dies fatalem illum temporis orbem perfecerat, redierunt quidem in sedes suas Iudæi, extructumque templum de integro est, sed nunquam postea revocata lex agraria fuit, neque celebrata amplius Iubilæorum solennia sunt. Quare nec mancipiis libertatem amplius jam dedit annus quisque quinquagesimus, neque dominis reddidit amissas venditasq; possessiones. Hæc solerter animadversa & notata

notata à Talmudiſtis ſunt, & permultum momenti habent. Sed omnino implicatam habere atque involutam rationem videtur, quod Rabbi Maimonides in lib. ſeptimo ſuæ י״ו in Halacha Schemitta Vejobel, cap. 10, tradidit, ubi ſic inquit; אף על פי שלא היה יובל בבית שני מונין היו אותו כדי לקדש שמיטות: *Etſi Iubilæi nulli fuêre ex quo tempore templum ſecundum ſtetit, tamen numerare eos mos fuit propter remiſsiones, quæ ex lege fiebant.* Niſi hoc enodaverimus, falſum videbitur quod de Iubilæi abolitione dicebamus. Quare explicanda nobis Maimonidæ ſententia eſt. Enimverò maximus Rabbinus Iubilæorum ſupputationem accuratiſſimè ſemper factam etiam noviſſimis temporibus ait, non hercle quod aut ſervi omnes tunc manumitterentur, aut agri redirent ad veteres dominos, ſed quod ex numeratione eorum penitus pependit ratio anni cujuſque ſeptimi, in quo alia quædam remiſſionum jura obſervari lex juſſerat, quæ non antè ceſſavêre, quàm everſa à Tito deletaque Iudæorum reſpubl. eſſet. Vtique earum שמיטות *remiſsionum* duplex genus fuiſſe, conſtat. Nam & terra ſeptimo anno inculta jacuit, & condictio certi non dabatur ex mutuo. Sed qua

ratione

ratione annum septimum pependisse ex quinquagesimo dixerit Maimonides, libet ex ipso audire. Is ita infit:
שנת יובל אינה עולה ממנין שני השבוע
אלא שנת השעה וארבעים שמטה ושנת
חמשים יובל ושנת חמשים ואחת התחלת
שש שנים של שבוע וכן בכל יובל ויובל׃
Nos, ne Hebræa vertendo, Romanam orationem deformemus, summatim modò sententiam recitabimus maximi Rabbini. Nimirum illud ait, anni septimi numerationem non ab anno quinquagesimo, sed ab eo, qui post hunc primus est, inchoari, atque eandem sic deinceps nulla intermissione fieri donec perventum sit ad quadragesimum & nonum, qui propterea sabbaticus fuit, quod septies septenus erat. Mox autem eum, qui sequebatur, quinquagesimum, in numero septenorum non fuisse, sed supputationem eorum rursus initium à quinquagesimo & primo habuisse. Ex quo manifestum est, cur doctissimus Iudæorum dixerit non numerari quidem quinquagesimum, sed celebrari tamen. absque illo enim foret, continuandam septenorum numerationem fuisse significat, quam nunc interjectio quinquagesimi interrumpit. Atque hæc quidem Maimonidæ, & aliorum, qui Talmudicos sequun-

ſequuntur, ſententia eſt. Quæ quàm vera ſit, iis exquirendum relinquimus, qui Chronologiæ ſubtiliſſima momenta perveſtigant. E quibus ſunt profectò quidam ſummâ doctrinâ atque excellenti ingenio viri, qui Iubilæorum celebritatem incidere in annum quemque quadrageſimum & nonum exiſtimant. Ex quo fit, ne duos ſabbaticos annos continuari, & ſeptenorum numerationem toties interrumpi neceſſe ſit. Et ſunt, qui ex Rabbi Addæ Calendario conficere ſe, id quod volunt, poſſe autumant. Sane quod quinquageſimus annus in ſacro codice Iubilæus appellatur, id verò in neutram partem aliquid momenti habet. Nam & perſæpe popularis uſus, quem penes norma viſque omnis & arbitrium loquendi eſt, ſeptimanam octiduum appellat, & olim maximi ſcriptores paſſim Olympiadem, quæ quatuor annorum ſpatium continet, quinquennium vocavêre. Equidem nos noſtrâ non magni intereſſe putamus, utra ſententia rectior ſit. oſtendere enim duntaxat propoſitum nobis fuit, Iubilæorum ſolennia nec inutiliter à ſummo legiſlatore inſtituta eſſe, & poſt templi prioris excidium nunquam in uſu fuiſſe. Quod tamen ad hanc ipſam rem,

quam

quam in transcursu attigimus, attinet, planè sic judicamus, multas gravesque causas esse, cur viri hac ætate nostra incomparabiles Iubilæum spacio annorum quadraginta & novem, non quinquaginta absolutorum definierint. Quare opinionem eorum neque improbamus, & profectò admittimus etiam. In Levitici capite vicesimo & quinto tam de Iubilæo, quam de anno septimo agitur, cautumque illic expressis verbis est, ne etiam in Iubilæis tellus coleretur. Quæ profectò sanctio videri supervacanea possit, siquidem Iubilæorum jura annus quisque quadragesimus & nonus recepit, qui per se sabbaticus erat. quippe septies septenus fuit. Et nobis quidem in promptu est quid rectissimè dici contra possit. putamus tamen hanc esse causam, quæ Maimonidem in hallucinationem quandam impulit. Illud certissimum est, Hebræos semper non Iubilæum modò, sed etiam septimum quemque sabbaticum annum à Tisri numerasse, qui anni sacri erat mensis septimus. planè ut septeni omnes Iubilæique iisdem mensibus inchoati finitique sint. Ex quo apparet nullam reperiri mediam viam posse. Necesse enim jam est uti aut quinquagesimus quis-

quiſque annus fuerit Iubilæus, aut is hercle, qui quadrageſimus & nonus eſt. Sed nobis poſterior ſententia pluris eſt. neque aſſentiri hic Maimonidæ poſſumus, cujus tamen ſcita omnia religioſiſſimè alibi amplectimur. Eſt enim is vir profectò, qui paucos quoſdam hujuſmodi atque exiguos errores magnis diviniſque virtutibus ubique, & lectiſſimarum rerum præceptionibus compenſat. Ac Iudæi quidem illi, qui ad agrorum reſtitutioné ſpatio quinquaginta annorum abſolutorum eſſe opus ajunt, curioſè tradiderunt, quid inter Iubilæum atque inter ſeptimum quemque annum interſit. Ita enim ex eorum ſententia Maimonides ait in capite decimo, in Halacha Schémitta Vejobel: יתירה שביעית על היובל שהשביעית משמטת כספים ולא יובל: ויותר יובל על השביעית שהיובל מוציא עבדים ומשמיט קרקע: יובל משמיט קרקע בתחלתו ושביעית אינה משמטת כספים אלא בסופה: *Habet illud ſeptimus annus præ Iubilæo, quod debita remittit; Iubilæus autem illud præ ſeptimo, quod ſervos è dominorum poteſtate educit, & reſtituit agros. Etiam hoc diſcrimen eſt, quod quinquageſimus annus in principio reſtituit agros, ſeptimus vero debita non remittit niſi in fine.* Ex his illud quidem, quod condictionem certi

certi in Iubilæis dari ex mutuo negat, falſum eſt, ſiquidem Iubilæi omnes in annum quadrageſimum & nonum inciderunt. Cætera probari admittique poſſunt, & omninò ſpeciem veri habent. Nam & quædam quadrageſimus nonus annus propria ex jure Iubilæorum habuit præ cæteris ſeptenis, & ea ipſa paulò aliter uſurpata fuere quàm quæ in eundem annum ob hanc cauſam concurrebant quòd inter ſeptenos eſſet. Iubilæi celebritas, uti antè dicebamus, exordium ab anno vetere & naturali ſumpſit, cujus primus menſis September eſt, is, qui ſacri anni ſeptimus erat. Quare Talmudicis, qui initio anni, decimo die primi menſis reſtitutionem fieri agrorum ajunt, nihil ſacer codex repugnat, qui eum menſem paſſim ſeptimum appellat. Eſt enim diverſitas ea ex duplicis anni conſtitutione. Poſtremò illud Maimonides refert: דין היובל בשביתת הארץ ודין השמטה אחד הוא לכל דבר: כל שאסור בשביעית מעבודת הארץ אסור בשנת יובל: וכל שמותר בשביעית מותר ביובל: *Eadem ratio uſquequaque eſt tam Iubilæi, quàm ſeptimi anni, quod ad intermiſsionem agriculturæ attinet. Quicquid in terræ cultione fas aut nefas eſt anno ſeptimo, id prohibitum quoque aut licitum eſt in Iubilæo.*

Non

Non eſt hæc Iudæorum conjectura, aut probabilis opinio, ſed certa indubitataque veritas, quam legiſlatoris vox confirmat in Levitici capite viceſimo & quinto. Quod ſi jam verum foret, quod placuiſſe Talmudicis diximus, duos annos ſabbaticos abſque intervallo fuiſſe celebratos, magna profectò & ſingularis atque nimis inuſitata res hæc eſſet. Etenim, cum totum hoc ſit à præpotente numinis vi profectum, quod in Palæſtina ſextus quiſque annus tam uberes proventus dedit, ut ſeptimus, quem agrorum quieti & ſabbatiſmo lex deſtinaverat, nullam pareret famem, jam profectò longè majus hoc miraculum fuerit, cum duo hujuſmodi anni ſabbatarii concurrerent. Neutro enim ſementem facere aut arare fas fuiſſet. Itaque, quod dicitur in Levitici libro, *Benedictionem meam dabo vobis anno ſexto, & faciet fructus trium annorum*, omninò geminari hæc numinis benignitas debuiſſet, cum duorum annorum, quadrageſimi noni & quinquageſimi ſabbata ex diverſis ambo cauſis continuarentur. Non enim trium jam, ſed quatuor annorum ſegetibus unum illum annum ſextum indui neceſſe foret. Quorum nihil aliis gentibus ter-

risque, quæ sunt usquam, concessum est. Utique scimus non exiguum esse quod Palæstina cœlo debuit: atque adeò fatemur, etiam multa illic contraria naturæ legibus ivisse; sed tamen, cum tanti & tam frequentis miraculi magnitudo nullis vatum testimoniis, neque historiarum prodita monumentis sit, haud committendum profectò nobis est, ut credulitatis vitio temerè quidlibet obstupuisse videamur.

CAPUT VII.

Trina consecratio Palæstinæ & urbium ejus. De jure urbium. Lex de prædiis urbanis. De urbe Ierosolyma, deque ejus privilegiis. Agrippæ impium facinus, & super eo Iudæorum legatio ad Neronem. Quibus ceremoniis proferri urbis Ierosolymæ pomœria oportuerit. Ius muniendi à quibus datum. Quando rempub. suam penitus Iudæi amiserint. De oppidis, quæ asyli jus habebant.

Aiunt Talmudici, qua tempestate Iosua Palæstinam intravit, consecratas ab illo omnes urbes fuisse, quæ muris cinctæ erant. Eam ipsi appellant ביאה ראשונה *ingressionem primam*. Sed, cum

cum abductus à Babyloniis populus ſacer trans Euphratem eſt, impurata regio ab impiis fuit. Quare mox, reverſis in ſedes ſuas Iudæis, Ezras ſummus populi præſul ſolenni actu ſanctimoniam urbibus reddidit, eaque erat ביאה שניית *ingreſſio ſecunda.* Tandem Cæſar Titus, cum penitus res Iudaicas afflixiſſet, omnia rurſum prophanavit. Atque hîc Talmudicos ſuavis error ludit. Meſſiam enim adhuc exſpectant, qui, ut ipſis placet, regnum Palæſtinæ invadet, ſacrabitque urbes. Eam fore ajunt ביאה שלישית *ingreſſionem tertiam.* Ad hoc, tradunt iidem, quibus in rebus poſita urbium religio ac ſanctimonia fuerit; tum & quare vicorum villarumque nulla facta conſecratio ſit. Quæ exequi longum foret. Cum oppida Palæſtinæ ſingulis tribubus aſſignarentur, etiam Levitæ ſuas urbes accepêre, quas incolerent. At ipſa regio agrique & poſſeſſiones ita dividebantur, nulla ut pars data illis ſit. Decimas enim duntaxat primitiaſque & victimas cunctas habuêre. inde vita illis, inde opes copiæque abunde erant. Sed illa in hoc genere præſcriptio cautioq; valet, quam Rabbi Maimonides adjungit, cum ſic inquit in capite decimo & tertio, in Halacha

Schemitta Vejobel. יראה לי שאין הדברים אמורים אלא בארץ שנכרתה עליה ברית לאברהם ליצחק וליעקב וירשוה בניהם ונתחלקה להם : אבל שאר כל הארצות שכובש מלך ממלכי ישראל הרי הכהנים והלויים באותן הארצות ככל ישראל : *Videtur mihi hoc omne, quod diximus, locum modo habere in illa terra, quæ ex fœderis religione Abramo & Isaco atque Iacobo data est, quæque tenetur à filiis eorum, & divisa inter illos fuit. At in aliis regionibus, quas armis subigunt reges quidam Israelitici, non deterior est sacerdotum & Levitarum conditio, quàm cæterorum Hebræorum.* De ædibus urbanis lex ejusmodi lata fuit, uti, qui domum vendidisset, redimere eam posset intra annum; pòst autem, illo elapso, emptor eam propriam haberet. Sed nec propinquis jus redemptionis fuit, & Iubilæi beneficium hîc nullum erat. Redditum autem emptori à redemptore pretium integrum fuit, etsi vendita traditaque domus ante plures menses erat. Etiam ultimo anni die redimere ædes suas dominus potuit. Et, si abesse eum, cui vendiderat, aut dolo latitare cerneret, curiam adiit, atque ibi, senatu coram, pretium, quod acceperat, posuit, egressusque diffregit fores, atque ædes suas intravit. Hæc à Talmudistis sic definita

nita ſunt. In Levitarum urbibus haud idem juris fuit. Planè enim de ædibus illorum ſancitum eſt, quod de agris deque poſſeſſionibus ruſticis omnium Hebræorum conſtituiſſe Moſen diximus. Quare nec redimendi jus hîc anno terminabatur, & Iubilæus reſtituebat quicquid redemptum antè non eſſet. Inter omnes urbes inſigniter eminuit unius Ieroſolymæ ſanctitas, atque etiam perpetua manſit, ut Talmudici tradunt, ex quo ſemel eam urbem maximus rex Salomo dedicaverat. Itaque, quod poſtea conſecravit eam rurſum Ezras, fuiſſe ſupervacuum ajunt, ſiquidem prophanata neutiquam fuit, cum cæteræ urbes pollutæ ſacrilegorum manibus ſunt. Ex quo illud fieri iidem tradunt, uti in Ieroſolymæ everſæ cineribus ſacra facere atque victimas epulari fas fuerit. Sed quanta loci religio eſſet, ii Iudæi ſignificavêre, quibus Hadrianus Imperator permiſit, uti ſemel in anno adirent ſanctæ urbis deformes reliquias, atque ibi lugerent deplorarentque miſeram gentis ſuæ ſortem. Hæc urbs nulli tribui aſſignata ſorte eſt, ſed communis omnium fuit. Quamobrem teneri illam eâ lege negant Talmudici, quæ vitulæ mactatione expiari cædem juſſerat, quæ clam pa-

patrata in tribuum finibus eſſet. Illud verò non ex ſuperſtitione, ſed ex vetere & probo gentis inſtituto eſt, quod Rabbi Maimonides narrat. Ait enim, ſi qui cœnaculum haberent paulò ſublimius, unde aſpici Sanctum Sanctorum poſſet, fas illis quidem fuiſſe ſemel in hebdomadâ illuc aſcendere uti ſarta tecta omnia ſervarent, at ſæpius, aut ob aliam cauſam, non licuiſſe. Ea eſt ſententia verborum iſtorum in Halacha Beth habbechira, cap. 7: מקום שהיה בעלייה מקוון על קדש הקדשים אין נכנסין לו אלא פעם אחת בשבוע לידע מה הוא עליה לחזק בדקו: Sanè vehementer cives ſuos Agrippa rex offenderat, cum ex palatii editâ parte proſpectaret identidem ſacram templi ſedem, cerneretque ex alto quid illic intus fieret. Id enim flagitium ingens arbitrati Iudæi, murum celſum extruxêre, qui regem intueri non ſineret quæ in templo agebantur. Ac mox decem legati, cum Iſmaële pontifice & Elcia ſacri ærarii quæſtore, miſſi Romam ſunt, qui precibus à Nerone peterent, uti confirmaret quod populum facere religio ſubegerat. Quod autem Hecatæus Abderites apud Flavium ait, quinquaginta ſtadiorum fuiſſe Ieroſolymam, quam incolebant centena vicena millia

lia hominum, haud magni noſtrâ intereſſet ſcire, niſi de proferendis ejus pomœriis jus quoddam eſſet ſingulare conſtitutum, quod ex Talmudicis libris prodidit Maimonides in Halacha Beth habbechira ca. 10. Id autem ejuſmodi erat. Cum amplianda urbs eſſet, magnus ſenatus Sanhedrin, rexque, & vates unus oraculum, quod Vrim & Tummim vocant, conſuluerunt. Mox, poſtquam illi de interpretatione divini reſponſi inter ſe conſenſiſſent, ſenatores Sanhedrin carmina duo, in queis erat gratiarum actio, recitarunt; paneſque totidem fermentatos ſumpſere, atque egreſſi illicò cum cymbalis nabliiſque & cytharis, ad cujuſque vici flexuras atque ad cippos omnes, qui erecti in urbe erant, conſtiterunt, effatique illa verba ſunt: ארוממך יהוה כי דליתני *Exaltabo te domine, quoniam exaltaſti me.* Tandem, cum ad locum illum veniſſent, quem idcirco conſecrari oportuit quod pomœriorum finis eſſet futurus, ſubſtitêre omnes, atque illic ex duobus panibus, quos, decantato gemino carmine acceperãt, unum comederunt, alterum uſſerunt flammis. Hæc ſic à majoribus accepta Talmudici literis conſignavêre. neque à vero abludunt, cum ſimilia, & penè eadem

ſint, quæ in Nehemiæ commentariis exſtant in capite duodecimo. Poſt tamen, cum oppreſſa à Romanis Iudæorum erat libertas, planè hæc pomœriorum prolatio non ex magni concilii arbitrio, ſed ex voluntate populi Romani pependit. Proditum verò etiã illud à Cornelio Tacito eſt, Iudæos jus muniendi magna pecuniæ vi emiſſe. Ex quo apparet reginam illam urbium Ieroſolymam fuiſſe conditione eadem cum municipiis omnibus, quæ ſub ditione Romanâ erant, quorum muros nec refici ſine principis vel præſidis autoritate, nec aliquid eis conjungi vel ſuperponi potuiſſe Vlpianus Iuriſconſultus ait in li. 9. §. 4. ff. de Rerum diviſ. Vtique Claudius Cæſar, cum ingentis magnitudinis murum exſtrui circum Ieroſolymam intellexiſſet, Agrippę novum opus nuntiavit. & rex verò ſtatim dicto audiens fuit, ſuſceptamque rem omiſit. Ajunt Talmudici, illud eximiũ habuiſſe Ieroſolymam præ cæteris Iudææ oppidis, quod nulla domus illic poſt annum propria emptoris fieret. Sed nec hortos ibi nec viridaria plantari fas fuiſſe ajunt. Quod enim Hecatæus de templi ambitu ſcripſit, id ipſi verum eſſe de totâ urbe tradunt. Cadavera, quæ aliquò transferebantur,
admiſſa

admissà in eam civitatem non sunt, ne funestarentur sacra ejus. Sepulchra autem duo duntaxat ibi fuêre, unum Davidis, alterum Oldæ, quæ structa à priscis vatibus ajunt. Major tamen religio Levitas divinxit, qui non modò in urbibus suis, sed etiam in agro suburbano sepelire mortuos vetabantur. Itaq; extra limites finesque regionis suę ex edicto numinis aliquantulum loci à cæteris tribubus accepêre, in quo defunctorũ ossà quiescerent. In reliquis oppidis sepeliri aliquem haud nefas fuit, si modo septem viri boni assentirentur [1]. At semel ubi elatũ urbe cadaver erat, recipi illud intra muros non licuit, etiamsi cives cuperent universi. Ierosolyma, ut antè diximus, caput genti, religionumque & ceremoniarum sedes fuit. Quare, eversa illâ, periit reip. Iudaicæ forma tam civilis hercle quàm sacra. Sanè quod Flavius ante urbis excidium auditam ex templi penetralibus ait vocem ejusmodi, *Exeamus hinc*, id mihi non aliud significavissè videtur, quàm delendam rempublicam, adimendumque sceptrum, quod datum olim sacræ genti erat. Non diu enim postea ordines, functionesque, & ritus, atque le-

[1] *Rambam in Hal. beth habbechira, c. 10.*

ges pleræque cessavêre, secutaque ingens confusio, vastitas atque distractio est. Iam primum Hasidæorum sanctissimum collegium, quod à prophetis originem duxit, nullum amplius fuit, quia eorum institutum erat, templum quotidie adire, & voluntarios sumptus in sacrificia, atque in porticus & in muros sanctuarii facere. Cumque Moses certi cujusdam doni oblationem alienigenis imperasset, qui in Iudaismum se transderent, differri deinde penitus ea res cœpit in illud tempus, cum sanctuarium tertium, quod adhuc expectant, extrueretur. Nec verò fratrum viduas amplius, quæ sine liberis sunt, uxores ducunt. Et paschatis solenne nunquam ex illo tempore celebratum rite est, siquidem præceperat lex uti in illo loco id fieret, in quo Deus elegisset sedem ædis suę. Tantum unius urbis casus potuit. omnia mutavit pervertitque, & maximi rempublicam populi in ruinas egit. De cæteris Iudææ oppidis nihil magnopere in mentem nobis incidit, quod dicamus, nisi quod ex illis quædam summus Deus hoc jure esse voluit, uti perfugium illic sibi præsidiumque salutis haberent, qui imprudenter aliquem occidissent. Ibi lene exilium illis fuit, donec pontifex maxi-

maximus obiisset, cujus mors ita eos omnes liberavit, uti si forte antè decessissent quidam, ossa tamen eorum, illo defuncto, avitos in tumulos ferrentur. Hujusmodi oppida sex fuêre. Ajunt autem Talmudici, tria adhuc illis adjectum iri, cum in terràs venerit maximus regum Messias. non enim frustra illud scriptum essè, ויספת לך עוד שלש ערים על השלש האלה: Etiam regionem locumque determinant. Ajunt enim delectum ad eam rem iri tria oppida ex urbibus Kenisæorum, Cadmonæorum, & Cenæorum, quas icto fœdere promisit quidem Abramo Deus, sed nunquam dedit. quocirca referri illuc debere quod Moses inquit, *cum dilataverit Dominus Deus vester terminos vestros*. Hæc si quis nimis subtiliter & anxiè ab illis pervestigata dixerit, næ ille rectè existimat. sed tamen tanti erat observationes illorũ indicavisse. Præter sex illas, quas diximus, urbes, etiam Levitarum oppidis, quæ quadraginta & duo erant, idem privilegium datum est, nisi quod Talmudici negant apud Levitas tutum locum fuisse iis, qui legis beneficium ignorarent. Cætera, quæ de jure harũ urbium dici queunt, tum & quæ Iudæi commentantur de iis oppidis, quæ ערי הכירחות dicta sunt,

in

in quorum numero nec Ierosolymam, nec urbes refugii posse poni ajunt, ideò præteribimus, quòd tractata decus nullum aut nitorem habitura sint. *De quibus Rambam in Halacha Habodat Cochabin oumazzaloth, cap.* 4.

CAPVT VIII.

Quid Palæstina præ aliis regionibus habuerit. Non potuisse rempublicam Hebræam in alias sedes transferri. Explicatum Maimonidæ dictum de Babyloniensibus Iudæis. Ampla res eorum, & regnum ab illis Hyrcano oblatum. De sceptro Iudæ quid existimandum sit, contra Maimonidem asseritur. Respublica Iudæa ad Palæstinam alligata. Iudæorum scitum de templis, quæ extra Ierosolymam à popularibus condita.

RESpublica Hebræa tunc initium habuit, cum in Palæstinorum beatas sedes perductus est sacer populus. Nam antea quidem, etsi in Arabum desertis de religione atque ceremoniis vir divinus Moses, deque judiciis & civium jure saluberrimas tulit leges: tamen earum omnis vis ad ea loca pertinuit, in queis & singulæ tribus sua haberent oppida, & urbs insuper constitueretur una,

una, quæ imperii arx atque ſacrorum cuſtos foret. In Pentateuchi parte ultima ſapientiſſimus legiſlator, cum ſummatim, quæ edixerat, repetit, non temerè illud identidem ſanxit expreſſis verbis: *Hæc ſunt præcepta, ſtatuta, judiciaque, quæ obſervabitis in terra, cujus poſſeſſio hæreditaria mox dabitur vobis.* Enimvero habuit Palæſtina præ aliis regionibus eximium quiddam, quòd gentem ſanctam atque rempubl. uni iſti ſolo affixit. extra eas ſedes ſi quis populum illum abduxiſſet, & iiſdem legibus rempublicam inſtituiſſet eandem, non jam reipubl. ſua ſanctimonia, non populo ſua majeſtas ſtetiſſet. Pertinere maximè ad rem hanc, de qua agimus, quoddam Maimonidæ dictum videtur, quod extat in libro decimo & quarto Miſnæ, in Halacha Melachim, capite quinto. Id excutere nobis in tranſcurſu libet. Eſt autem iſtiuſmodi: כשם שאסור לצאת מהארץ לחוצה לארץ כך אסור לצאת מבבל לשאר הארצות: *quemadmodum nefas eſt Iudæis ex Palæſtina ſedes movere, ita iiſdem migrare haud licet Babylone in alias regiones.* Profectò, niſi ſemel hoc explicuerimus, neceſſum erit ſæpe eos incurrere in ſalebras quaſdam, qui Hebræorum volumina manibus verſant. Enimvero Maimo-

Maimonides de Iudæis loquitur, non omnibus ſane, ſed illis modò, qui ab hoſte trans Euphraten abducti, Babylone atque in vicinis locis habitaverunt. Horum pars quædam expletis ſeptuaginta annis Palæſtinam repetivit, cæteri beneficentia regum, ſub quis vivebant, moti, ſedes Babylone ſuas, atque ſuas colonias retinuêre. quæ fuit ſanè ingens multitudo, ac poſtremò in gentem excrevit. Incredibile memoratu eſt, quàm amplas illic res tenuerint exules. Nam & Hyrcano, qui ex Parthis ad Heroden properabat, penè inſulam & diadema, hoc eſt, pontificatum atque regnum obtulêre: & commiſſa iiſdem erant Babylonici imperii arcana, quæ ſacerdos Hebręus cuſtodiit in turri immenſi operis, quæ extructa in Ecbatanis Medorum erat. His Iudæis ſumma conjunctio atque neceſſitudo cum Palæſtinis fuit. non inſtitutorum diverſitas eos, non vita, non patrius ſermo diſtinxit. omnia gemina & eadem fuere. Quare, ut Babylone illis, procul à patriâ, habitare permiſit Deus, quòd contagio ibi nulla eos peregrini moris afflaret: ita eoſdem pergere ultra, atque aliò habitatum ire, nec fas nec jura ſiverunt. Hoc Maimonides ſenſit, cum

illud Ieremiæ dictum interpretatur, בבלה יובאו ושמה יהיו *Babylonem ducentur, atque illic erunt.* de quo dubitari jam haud poteſt. Perquàm magnificum eſt, quod de Babylonienſibus ſenſerunt quidam majorum gentium ſapientes, quorum opiniónem probat, ſequiturque Maimonides. Viſum illis eſt, poſtquam fato in pejus fluere & retrò ſublabi res Hieroſolymitanæ cœperunt, ſolos Babylonienſes eſſe, ad quos tranſlatum ſit imperii decus, quod promiſerat numinis vox in celeberrimo illo oraculo: *Non tolletur ſceptrum de Iuda, neque dux de fœmore ejus, antequam venerit Silo.* Nos, qui Maimonidæ ſummas virtutes ſuſpicimus, ejus reprehendere errores neutiquam dubitabimus. Certe hic quidem fugit hominem cordatiſſimum ratio, dum placitis favet popularium. Non ignoro Babylonienſes Iudæos quandam velut rempublicam inter ſe agitaviſſe, ac jura dixiſſe cæteris de eâdem gente, qui extra Palæſtinam eſſent. etiam illud meminimus, principatum ibi ſemper tenuiſſe quoſdam proceres, qui genus ſuum impermixta ſerie ad Davidem referrent. Sed non propterea efficitur, quod vult Rabbi Ben Maimon. Sceptrum enim, de quo proditum oraculum

culum fuit, nihil eſt aliud, quàm reſpublica Iudæa, hoc eſt, regnum illud ſacerdotale, cujus non acceſſio hercle aut ſtabilimentum, ſed anima atque ſpiritus, fuere religiones atque ceremoniæ. Porrò ceremoniarum ſacrorumque cuſtos non omnis urbs, ſed una quæpiam eſſe debuit, in qua ſanctuarium eſſet, quod numinis præſentior vis, velut ſedem ſuam ſuamque domum incoleret. Ea urbs primum Silo, mox Ieroſolyma fuit, in medio Palæſtinæ. Quod ſi forte quidam ſegreges Iudæi templum aliis in terris aramve extruxerunt, reip. jura atque inviolabiles leges temeravere. Extat in hiſtoriarum monumentis epiſtola Oniæ ad Ptolemæum & Cleopatram, in qua ille populares accuſat ſuos, quod ſanctuaria in Phœnicum urbibus, atque alibi condidiſſent contra jus faſque. Sed ipſe interim haud in minore culpa fuit, dum ſummi vatis Eſaiæ oraculum ambitioſis cœptis ſuis prætexuit falsò, templumque in Heliopolitana præfectura ædificavit. Non enim hoc fieri ſalvis ceremoniis potuit. Fuit illud inter ſcita vetuſtiſſimorum Iudæorum, quod Rabbi Moſes Ægyptius tradit in libro octavo, in Halacha Biath hammikdaſch in capite ultimo, מי שעבר
ועשה

ועשה בית חוץ למקדש להקריב בו קרבנו לשם אינו כבית עכו״ם ואף על פי כן כל כהן ששמש כבית כזה לא ישמש במקדש לעולם וכן כלים שנשתמשו בהן שם לא ישתמשו בהן במקדש לעולם אלא יגנזו: *Si quis transgressus legem sit, ædemque extruxerit aliam præter sanctuarium Hierosolymitanum, non est ea quidem idolorum ædes habenda, sed tamen sacerdos, qui illic sacris operatus fuerit, nunquam sacra facere in Dei sanctuario, quod Ierosolymæ est, poterit. Etiam vasa, queis usus ille est, nemo quisquam ad veri sanctuarii adhibebit ministeria, sed abscondenda erunt.*

CAPUT IX.

Criminalia judicia intra Palæstinam stetisse, & Babyloniensibus Iudæis aliisque negata fuisse. Ad totius commentationis hujus lucem ostensum quam diu respublica fuerit omnium Hebræorum, & quando Iudæorum esse cœperit. Hinc sciri posse quidnam sit sceptrum Iudæ. Eusebii, & eorum, qui secuti eum sunt, erudita & plausibilis sententia confutatur. Quid sit majestas imperii, & quorum sit.

EST hoc, de sacra æde quod diximus, permagni momenti ad confutandum Maimonidem. sed proferenda alia sunt, ex quibus constet rempubli-

cam, de qua annosus vates in extremo vitæ locutus ad Iudam est, non alibi sedem, nisi in Palæstina, habuisse. Haud longe eundum erit. Ipsum Maimoniden adversus se teste citabimus. Quàm crebrò ille nos monet, populum sanctum, si extra patriam sit, solutum esse legibus plerisque, quas maximus Moses tulit? Præclara est ejus dissertatio in Halacha Sanhedrin, in qua ille certis quibusdam finibus potestatem judicum circumscribit, tam Palæstinorum hercle, quàm Babyloniensium. Vtique pro vero constat, legum Mosaicarum maximam partem occupari judiciis illis, quæ Rabbini דיני קנסות, hoc est, *criminalia* appellitant. Hæc judicia, inquit Maimonides, à Babyloniensibus exerceri nusquam terrarum potuère, ne in Palæstina quidem. Palæstini autem, quemadmodum ex lege jura quælibet suis reddiderunt civibus intra patriam, ita extra eam nihil statuerunt in populares suos, nisi hoc illis aut Babyloniensium permitterent proceres, aut alii, qui exulantium Iudæorum erant capita. Ex qua re illud conficimus, pronuntiasse de criminibus Palæstinos in patrio quidem solo ex vi legis semper; extra illud verò etiam interdum, sed precariò. at Babylo-

bylonienses de iisdem cognovisse nusquam, non in ditione sua, non in Palæstina, non vi legum, ac ne precariò quidem. Et hi erunt igitur illi, obsecrò, queis datum sceptri Iudaici decus sit, postquam fractæ Palæstinorum res erant. Profectò aut nescivit summus scriptor quænam esset hæc sceptri dignitas, aut nimis benè sensit de stramineis proceribus aliquot, qui illic de gente Davidis esse se gloriati sunt. Sed non miramur tam levem hallucinationem in Maimonide, cum cogitamus quæ interpretationum portenta pepererint alii, ut ex divina Iacobi oratione rectam sententiam eruerent. Memini ego ante annum hac de re locutum me esse cum viro amplissimo, Apollonio Scotto, supremi senatus assessore, qua tempestate Hagæ jucundissimo otio in ædibus ejus fruerer, & luculentas Rabbi Maimonidæ commentationes magno ardore percurrerem, quibus ita afficiebar, pene ut omnia transverso calamo delerem, quæ antè de rebus Iudaicis notata à me erant. Ibi senator ille, quæ est ejus eruditio & summa ingenii vis, identidem significavit, videri sibi, nullum esse in sacro codice oraculum, quod magis solicitatum ab eruditis, & minus intelle-

ctum sit. Gaudebam ego hercle, repertum à me esse, qui mecum sentiret, eum virum, cujus me autoritas & nominis existimatio compellere poterat ad convellendas quaslibet aliorum opiniones. Quare, hortatu ejus, omninò facturum me rectè atque ordine puto, si in tanta conjectantium multitudine etiam ego, quid judicii mei de tam illustri oraculo sit, publicavero. Digna enim res est, in qua vires suas exerceat cujusque indoles. Certè etsi in his libris de rebus tam Hebræorum, quàm Iudæorum communiter agimus, ac pleraque exequimur sine discrimine, tamen ne cui incertus error illudat, semel illud ostendemus omnibus, rempublicam sacram, quæ numinis jussu constituta à Mose est, semper quidem eandem fuisse, atque iisdem constitisse legibus, sed tamen non semper fuisse eorundem. diu enim fuisse eam Hebræorum: mox verò, circumvolutis seculis, duntaxat Iudæorum fuisse. atque adeò oraculum Iacobi, quod de sceptro Iudæ est, haud pertinuisse nisi ad ea tempora, cùm respublica appellari de Iudæorum nomine cœpit. Cujus rei ignoratione effectum est, ut perperam hactenus intellecta admirandi oraculi vis sit. Nolo ego
nunc

nunc memorare Origenis, Augustini, Epiphanii, atque aliorum miseras hallucinationes, qui existimarunt, Iacobi vaticinatione promitti Iudæis quamdam perpetuam regum ex eâdem tribu, atque per idem genus successionem usque ad tempora Messiæ. Quæ qui amplexi sunt, ii profectò in multas salebras inciderunt. nesciebant enim quid dicerent, aut quò se verterent, cum cernebant à Sedeciȩ quidem morte usq; ad Aristobuli tempora regnum Iudæorum nullum fuisse, postea autem usque ad Herodis tyrannidem solos Levitas Hasmonæos regnum tenuisse. Persecutus ea nuper in Exercitationibus Baronianis benè atque feliciter est vir seculi nostri eruditissimus Isaacus Casaubonus, cui placuit Eusebii prȩclara de hoc oraculo sententia, quæ extat in libro octavo Demonstrationis Euangelicæ, in prima demonstratione. Nos ea omnia, quæ tam ab Eusebio, quam à Casaubono, rectè dicta sunt, prætermittimus, ne actum agamus. Etiam illud fatemur, interpretationum omnium, quæ vulgatæ hactenus sunt, longè eam esse optimam, cujus autor Eusebius est. Sed quoniam nondum vel Eusebius, vel qui nuper secutus illum est, vir maximus, intellexisse

mihi videtur, quodnam illud ſit ſceptrum, aut quando datum Iudæis ſit, de quo annoſus vates in extremo vitæ locutus ad filium eſt, certè hoc jam expediendum nobis eſt, ſed cum veniæ præfatione. Nam nec ab Euſebio diſſentire voluptas nobis eſt, quem in maximis ſcriptoribus ſemper numeravimus, & virum, quem nominavimus, ſeculi noſtri primarium, qui ſecutus Euſebium eſt, ita penitus veneramur, nemo ut nobis præ illo magnus ſit. Eſt enim is profectò, cujus auſpiciis hac ætate admirabilis curſus factus ad omnem doctrinæ excellentiam eſt. Sed nos ingenua ſimplicitas jubet, quid verum rectumque ſit, ſine adfectu exquirere. Primum illud non ſine errore cenſuit Euſebius, ſceptrum eſſe Iudæ datum jam inde à tempore Moſis, propterea quod tribus hæc inter cæteras ſingulari dignitate ſemper excelluit, locumque tenuit honoratiorem tam hercle in caſtris, quàm in eorum ordine, qui munera in templo offerebant. Me verò illud argumentum non magis movet, quàm ſi Romæ aut Athenis quiſpiam ſceptri majeſtatem non apud populum Romanum aut Athenienſem, ſed apud unam dicat tribum fuiſſe, quæ cæteris nobilior

lior florentiorque erat. Sanè enim ex constantissima veterum auctorum affirmatione illud constat, fuisse utriusque hujus populi multas diversasque tribus, quarum aliæ erant aliis dignitate, loco, atque ordine priores. Quid est igitur? Equidem ego sceptrum esse nihil aliud, nisi majestatem imperii opinor, eam nempe, quæ ipsi reipublicæ assidet. Quare quorum respublica est, eorum & sceptrum dici debet. Respublica autem Hebræa à Mosis seculo ad usque Roboami regnum, non Iudæorum, sed duodecim tribuum fuit. Ex quo efficitur, etiam sceptrum per ea tempora omnium fuisse Israëlitarum. Cæterùm de hoc sceptro, quod diu commune duodecim tribuum fuit, non locutus est divinus patriarcha in celeberrimo oraculo. Seros enim annos, & ventura spectavit secula, cum tribus Iudæa, scisso in contrarias partes populo, suam sibi rempublicam habere seorsim ab Israëlitis cœpit, quam probavit dilexitque Deus, atque appellari de solo Iudæ nomine Iudaicam voluit, donec is mortalium datus cœtibus esset, cui imperium destinabatur non Iudæorum modò, sed gentium omnium. Atque hanc quidem sceptri majestatem, ex quo tem-

pore semel esse Iudæorum cœpit, mansisse eorundem dicimus, etsi mutatus interdum reipublicæ status sit, ac penes optimates modò pontificesque, modò penes reges principesque summa fuerit imperii. Nimis ineptè faciunt qui hic in arctum desiliunt, & nominis hujus honorem haud pertinere nisi ad reges autumant. Quicunque enim populus suâ quâdam republicâ, suisque legibus utitur, is rectè gloriari de imperio, deque sceptro potest. Memoriæ proditum est, Ierosolymæ, etiam eo tempore cum populum non principes, sed optimates regerent, in medio magni concilii, quod Sanhedrin vocant, sceptrum pependisse. quæ res fuit professò quoddam insigne illius majestatis, quam [1] Marcus Tullius *esse magnitudinem quandam populi* ait *in ejus potestate ac jure retinendo, quæ vertitur in imperio atque omni populi dignitate.* Non reges, non principes Rempublicam Romanam, sed consules atque senatus agitavêre, cum lex istæc fœderis data Aetolis est, quam Livius refert, *uti majestatem populi Romani conservarent sine dolo malo.* Atque hoc idem omnibus fuisse liberis populis imperatum,

[1] *In Partit. Orat.*

tum, qui fœdere aliquo, sed haud æquo, in amicitiam venirent Romanorum, testis est Proculus Iurisconsultus *in l. 7. ff. de captiv. & postlim. reversis*. Ne illud quidem nostrâ interesse arbitramur, quâ de gente aut tribu fuerint, qui Iudaicas res moderati sint rexerintque. Etsi enim per annos sanè multos regnum tenuerint Levitæ Hasmonæi, fuit tamen nihilominus respublica Iudæi populi. Neroni Cæsari illud sapientissimus magister [1] dixit, *Non rempublicam principis esse, sed principem reipublicæ.* Neque profectò alia fuit sententia Vlpiani iurisconsulti. is enim *majestatis crimen esse* id demum ait, *quod adversus populum Romanum, vel adversus securitatem ejus committitur. l. 1. §. 1. ff. ad legem Iul. majest.* Vtique vixit iis temporibus Vlpianus, cum nec jussus amplius nec suffragia populi essent, sed imperium atque rerum summam Cæsares tenerent: & tamen, qui accuratissimè definire cuncta solet, majestatem esse populi ait.

Capvt X.

Nunquam duodecim tribus Hebræas de nomine Iudæorum appellatas esse. De-

[1] *Senec. lib. 1. de clementia.*

cem illas tribus, quæ ante Nabuchodonozoris tempora avectæ à Salmanassare sunt, nunquam in Palæstinam rediisse. duas duntaxat tribus, non plures, paruisse Romanis, usque ad Flavii Iosephi tempora. Passim Eusebii & aliorum error notatus.

NOndum satis confutasse Eusebium videmur, nisi palam fecerimus, in quos laqueos ipse se induerit imprudens scriptor. Extant illa verba ejus in libro quem citavimus [1], ἀπὸ τῶν Μωσέως χρόνων καθεξῆς οὐ διέλιπον μερικῶς μὲν αὐτῶν ἄρχοντες ἐκ διαφόρων φυλῶν ἡγησάμενοι, καθόλου δὲ ἡ τοῦ Ἰούδα φυλὴ παντὸς προεστῶσα τοῦ ἔθνους. *Iam inde à temporibus Mosis, duces quidem Israëlitici, si particulatim eos intueare, ex diversis tribubus lecti imperarunt: at in universum toti genti præfuit Iudæa tribus.* Hactenus sibi constat, neque pugnantia dicit. Quod autem subdit, ridiculum est: παραδείγματι δ' ἂν καταδέξῃ τὸ εἰρημένον. ὡς γὰρ ἐπὶ τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς οἱ μὲν κατ' ἔθνος ἐπίτροποί τε καὶ ἡγούμενοι, ἔπαρχοί τε καὶ στρατοπεδάρχαι, οἵ τε πά-

[1] *Lib. 8 Demonstrationis Euang. in demonst. 1.*

πάντων ἀνωτάτω βασιλεῖς, οὐ πάντες ἐκ τῆς Ῥωμαίων ὁρμῶνται πόλεως, οὐδ᾽ ἀπὸ Ῥώμου καὶ Ῥωμύλου σπορᾶς, ἀλλ᾽ ἐκ μυρίων, ἄλλος ἄλλοθεν, ἐθνῶν, ὅμως δὲ οἱ πάντες βασιλεῖς τε, καὶ οἱ μετ᾽ αὐτοὺς ἄρχοντες καὶ ἡγούμενοι τὴν Ῥωμαίων ἐπιγράφονται προσηγορίαν, Ῥωμαίων τε τὸ κράτος ἐπωνόμασται, καὶ ταύτης ἐξήπτται τῆς ἐπωνυμίας· οὕτω περὶ τῶν καθ᾽ Ἑβραίους χρὴ νοεῖν πραγμάτων· μιᾶς μὲν καθόλου τῆς τοῦ Ἰούδα φυλῆς κατὰ τοῦ παντὸς ἔθνους ἐπιπεφημισμένης, τῶν δὲ κατὰ μέρος ἡγουμένων τε καὶ βασιλέων ἐκ διαφόρων καθισταμένων φυλῶν, καθόλου δὲ τῇ τοῦ Ἰούδα τιμωμένων προσηγορίᾳ. *Exemplo facile percipies, quod diximus. Quemadmodum enim in Romano imperio gentium singularum moderatores rectoresque & præsides, castrorumque præfecti, quique omnibus illis majores sunt, reges, haud quidem omnes urbe Roma, neque Remi Romulique satu, sed ex innumeris alii aliunde gentibus orti sunt; & tamen tam reges profectò cuncti, quàm qui post illos sunt, præfecti ducesque, appellati sunt Romani, visque & potestas Romanorum dicitur, atque ex hoc nomine pendet: Ita de Hebræorum rebus existimandum est, quasi una quidem tribus Iudæa toti genti illustre suum nomen impertiverit, particulatim*

verò

verò duces ac reges creati ex diversis tribubus sint, qui tamen ex communi illa Iudæorum appellatione honorem acceperint. Vide quid non possit incogitantia. Planè enim contrarium efficit Eusebius, quàm volebat. Qui enim sceptrum fuisse penes Iudæos jam tum à tempore Mosis ait, argumentum ejus rei hoc adfert, quia respublica, imperium, atque totus populus, qui duodecim tribuum erat, appellationem habuere de nomine unius Iudæ. Hoc argumento bis terve diversis in locis, magnificè se effert. neque ferme in tota illa dissertatione aliam rationem reperias, qua probare sententiam suam nititur. Atqui, pace Eusebii, hoc omne, quidquid est, futilissimum est. Non enim respublica, non imperium de Iudæ nomine dici cœpit, nisi postquam secessionem major Israëlitarum pars fecisset Hieroboami auspiciis, qui statim Samariæ regnum sibi quoddam munivit ceremoniarum atque religionum mutatione. Ego & Eusebium, & eos omnes, qui leviter sacram historiam cognoverunt, quavis sponsione provoco, ni hoc ita sit, uti dico. Sed quid illud est, quod toties & tam fidenter ait, duodecim tribus in universum fuisse Iudæorum nomine appellatas? Est hoc

Euse-

Eusebii delirium, quod ille incautis mortalibus obtrusit; & reperti sunt quidam summa claritudine scriptores, qui defenderent. Nos id nunquam factum dicimus, sive tu tempora ista, quæ scissionem regni Israëlitici antecedunt, sive ea spectes, quæ insecuta pòst fuere. Et Eusebius quidem, etsi mentem suam apertè non explicat, tamen, si conjicere licet, sic sensit, accidisse illud inter initia nascentis imperii, cum respublica in Cananensium sedibus institueretur, ac de nomine ejus capienda consilia essent. Sed hoc colorem veri non habet. Quare vir maximus, quem Eusebii defensorem diximus, de tempore eum aliter sentientem facit, & quod sentire eum credidit, probat ipse sequiturque. Observasse enim Eusebium ait, duodecim tribus Israëliticas appellationem accepisse de nomine Iudæ, eamque appellationem tunc primum cœptam usurpari, cum regiam potestatem, quam in Sedecia tribus Iudæ amiserat, pontifices maximi in se transmovissent. hanc autem rem inprimis admiratione dignam ait, quippe quæ accidit consilio numinis. Etenim, cum Polybius non sine gravi caussa existimet evenisse ut Achæi, exiguus Græciæ populus, nomen aliquando da-

darent universæ Græciæ, sanè etiam hic aliquid sublimius grandiusque spectandum esse, cum post reditum à captivitate omnes omnium tribuum Abrahamidæ vocati Iudæi sint. Hunc nos errorem excusare nec possumus, nec debemus. Enimverò, cum scissum divisumque Israëlitarum regnum fuit, duæ tribus, Levitæ & Benjaminitæ, Iudæis se sociaverunt. Quia autem pauciores tenuioresque erant, nihil nisi accessio habiti sunt. Itaque nec respublica ab illis appellationem accepit, & ipsi pene nomen suum amisere. dicti enim tandem communiter Iudæi sunt. Hæc vera rectaque fatemur. neque aliter res habet. Sed quid ista, aut quo pacto ad cæteras decem tribus pertineant, viderint ii, quibus hoc commentum placuit. Profectò, ex qua tempestate semel decem illæ Israëliticæ tribus abductæ à Salmanassare Assyrio, & dispersæ per Colchos, Parthos, Indos atque Æthiopas sunt, nunquam deinde in patrium solum redierunt aut conjunctæ iterum Iudæis sunt: sed inter barbararum gentium imperia, etiam hodie, si qui adhuc ex illa colluvie supersint, improbę defectionis graveis pœnas exolvunt. Itaque in republica Iudæorum esse, aut nominis ho-

norem ab illis accipere non potuere, qui cum Iudæis nullum usum nullamque consuetudinem habebant. procul enim diverso in orbe siti, aliud cælum, alia sydera intuebantur. Est apud Flavium Iosephum, inusitatæ diligentiæ autorem, memorabilis locus [1], quem excussisse ingens pretium operę erit. sic enim optimè rem expediverimus. Fecerat Flavius primum verba de iis, qui undique ex vicinis terris Babylonem confluxere, uti cum Ezra Hierosolymá redirent. ii autem omnes erant Iudæi, & qui se Iudæis conjunxerant, Levitæ atque Benjaminitæ. At de Hebræis aliarum tribuum, ita subjicit; ὁ δὲ πᾶς λαὸς τῶν Ἰσραηλιτῶν κατὰ χώραν ἔμεινε· διὸ καὶ δύο φυλὰς εἶναι συμβέβηκεν ἐπί τε τῆς Ἀσίας καὶ Εὐρώπης Ῥωμαίοις ὑπακουούσας· αἱ δὲ δέκα φυλαὶ πέραν εἰσὶν Εὐφράτου ἕως δεῦρο, μυριάδες ἄπειροι, καὶ ἀριθμῷ γνωσθῆναι μὴ δυνάμεναι. *reliquus vero omnis populus Israelitarum in* [2] *sedibus suis remansit. Quare tam in Asia, quàm in Europa, duas duntaxat tribus in obsequio Roma-*

[1] *Lib. XI, cap. V, Antiq. Iudaic.* [2] *Loquitur Flavius de iis sedibus, in quas decem Israeliticæ tribus erant asportatæ trans Euphraten à Salmanassare Assyrio.*

Romanorum esse contigit. at reliquæ decem tribus, etiam hoc tempore, trans Euphraten adhuc degunt, quarum sunt infinitæ myriades, planè ut propter numerosam multitudinem nosci haud queant. Enimverò durioribus usi fatis sunt, quos Salmanassar abduxit captos, quàm ii hercle, quos avexit postea Nabuchodonozor. Nam Israëlitas quidem fluvius Euphrates, quem semel transierant, semper coërcuit. At Iudæi, qui eundem transvecti erant, tandem reversi aliquando in Palæstinam sunt: &, cum aut angusta nimis, aut parum grata ipsa illa esset Palæstina, per Europam tandem Asiamque latè sedes suas posuere. Hæc causa est, cur Iosephus duas modò Hebræorum tribus ad obsequium actas à Romanis dixerit. Illa enim tempestate populus Romanus, etsi omnia pene armis subegerat, & solem utrumque currere in imperio suo cernebat, nondum tamen moverat terminos trans Euphraten. Itaque decem Israëliticas tribus, quas fluvius ille æterno carcere claudit, haut paruisse tunc Romanis, rectè proditum ab accuratissimo scriptore est.

Capvt XI.

Hariolatio quorundam, qui ſceptrum Iudaicum eſſe Davidi datum ajunt. admodum ſerò contigiſſe, quod dictum multò antè de Iudæ ſceptro erat. Quando ablatum Iudæis ſceptrum ſit.

DIxi ingenuè, quando datum Iudæis ſceptrum exiſtimem, de quo oraculum extat: dein, quos cives habuerit ea reſpublica, quæ ortum accepit ex plebis ſeceſſione. Quæ omnia Euſebius aſſecutus non eſt. qui tamen unus inter tot interpretes recte de illo oraculo ac pene divine judicavit. Quæ cæteri commenti ſunt, non referam. Plerique tamen quod Euſebius eſſe factum jam inde à primordiis reipublicæ Hebrææ vult, id contigiſſe eo tempore ajunt, cum regia poteſtas delata ad Davidem eſt, quem tribu Iudæ ſatum ſacri annales loquuntur. Sed hos tam ſolidè tamque feliciter confutavit Euſebius, nihil ut amplius addere cujuſquam poſſit induſtria. Nam & Davidis poſteros per tempus oppido exiguum, uſque ad captivitatem Babylonicam, tenuiſſe regnum docet: &, quæ dicuntur identidem de æterno ejus ſolio, bene atque ſapienter ad Meſſiam retu-

lit. Sed de his post Eusebium plura dicere, hominis sit frustra seduli. Ita enim ille defunctus hac cura est, uti otium omnibus fecerit. In fine restat ut illis solicitudinem demamus, qui mirabuntur quid ita serò eventus exstiterit vaticinii, quod proditum de Iudæa republica est. Diximus enim sub Roboamo demum cœpisse eam. Sed sciant illi, ne hoc quidem præter vatis mentem fuisse. Quippe filios suos moribundus senex extremum allocuturus, velle se illis significare ait, *quæ eventura sint in diebus novissimis*. Dein & illud meminerint, in oraculis haud curiosè vestigari tempora oportere. Pleraque enim interpretanda latissimè sunt. Vel ecce in hoc ipso vaticinio, cum dicitur, *non sublatum iri sceptrum, priusquam venerit Silo*, putes illud significari, statim cum apparuerit mortalibus Messias, fore ut de manibus excutiatur sceptrũ genti isti. Quod planè secus accidit. Non enim amiserunt id decus Iudæi, nisi postquam, excisa urbe, incensoque templo, rempubl. aliquam habere suam, seque suis regere legibus desiverunt. Neque propterea defuit oraculo infallibilis veritas. Etsi enim diu ante è terris excesserat rerum salus Messias, contigisse tamen hæc ejus ætate constat.

ſtat. Mihi quidem ſignificaſſe illud publica voce viſus ſemper ipſe Meſſias eſt, cum de urbis templique everſione in hunc modum infit, μὴ παρέλθῃ γενεὰ αὕτη, μέχρις οὗ πάντα ταῦτα γένηται· *non tranſibit hæc ætas, priuſquam facta ſint hæc omnia.* Hæc ſatis erunt bonis cordatiſque omnibus. Cęteros non moramur, quibus hæſitandi cauſa ubique eſt. Equidem, qui viros maximos incertis hic fluctuare erroribus cernebam, ita paravi memet ipſum, uti quiddam certum tenerem, quod deinceps ſine periculo tuerer conſtantiſſime. Perſæpe enim ea res in hiſce libris noſtros impetus tardaviſſet.

Caput XII.

De dictatoribus, judicibuſque. de ſenatu Sanhedrin. de initiatione ſenatorum ἡ χειροθεσία. *item ſolenne carmen. qui allecti in id concilium, qualis juriſdictio eorum. de populi comitiis. de poculo Sutha. Iudæorum delirium de magiæ uſu. de Eleazari incantamentis.*

OStenſum à nobis eſt, rempublicam, de qua agimus, diu Hebræorum omnium, mox autem Iudæorum duntaxat fuiſſe. quod profectò ſemel definire, magni noſtra intererat. Nunc

egressi ex molestissima disputatione, dicamus deinceps, qui sacræ genti imperitaverint, quidque de judiciis sit, & de senatu habendum. Non concesserat Mosi numinis benignitas, uti rempublicam eam in Palæstina surgentem cerneret, cujus instituta publicaverat in Arabum desertis. Datum id decus Iosuæ est, qui, Mose defuncto, populi ductor cum imperio maximo fuit. Domi enim militiæque, quod jussisset, jus ratumque erat. Hunc pari potestate secuti sunt, qui præeundo edicendoque prætores dici dictatoresque poterant, etsi in sacris annalibus Iudices appellantur, ratione haud multum diversa. At Flavius μονάρχας vocavit. quod nomen etiam Syllæ, Cinnæ, Marioque, & aliis dictatoribus Romanis Græci dedêre. Hos judices, in magnis motibus, necessitas creavit: & compertum negotiis atque periculis est, in bello feliciter illis rem semper processisse, cum regum temeritatem persæpè fortuna destituerit. Fuit etiam cum iidem rebus civilibus intenti agerent, causasque audirent, sed graviores. Raro enim pro tribunali sedebant. Iussus modò, imperiumque, & summa rei ad eos pertinuit. Vltimus eorum Samuël fuit is, quem reges excepêre, qui,
pote-

potestate & imperio non contenti, habitu insuper insignibusque & splendore fortunæ supra multitudinem se tulêre. Cæterùm, præter summos populi ductores, Iudicesque, atque eos, qui pòst appellati reges sunt, non pauci alii fuêre, qui de republica consultarent, jusque dicerent, & negotiorum arbitri essent. Synedria enim quędam constituta erant, in quibus qui senatores fuerint, quæve res ad illos relatæ sint, edisserendum deinceps est. Ante omnia offert se nobis concilium magnum Sanhedrin, in quod adscripti assessores septuaginta erant. Id concilium, cum constitutum à Mose esset, semper deinde sub Iudicibus, regibusque, & pontificibus usque ad extremam Iudææ desolationem fuit mansitque in ea urbe, quæ sanctuarii sedes atque reipublicæ arx esset. Sed quoniam prima tempora, proximaque illis, fermè obscura sunt, & de urbe Silo nihil præcipuè scitu dignum sacer codex prodidit, nos, quale id synedrium in civitate principe Ierosolyma fuerit, postquam extructum illic templum est, ex Iudæorum observatione trademus. Mox de cæteris dicetur conciliis, quæ vel Ierosolymæ, vel in urbibus singulis fuere. Concilii magni sedes in ipso sanctuario
 fuit,

fuit, ubi de divinis humaniſque rebus ſenatores ſeptuaginta cognoſcerent, non hercle de plebe hominum lecti, ſed nobiliſſimi omnes, qui amplitudinem majorum, ac priſca familiæ decora præferebant. Eam ſedem illis ſummus Moſes aſſignaverat. Convenire enim eos in locum juſſit, quem elegiſſet Deus uti nomen illic ſuum adoraretur à populo. Ab his provocatio non erat. Quicquid decidere cæteri magiſtratus judiceſque in Palæſtinæ oppidis atque in ipſa urbe Hieroſolyma nequibant, id omne ad horum juriſdictionem pertinuit. Qui autoritate & honore præcellerent inter eos, duo fuere. quorum unus totius ſynedrii caput erat, & à Talmudicis נשיא בכל מקום dictus eſt. alter huic proximus, ſed minor fuit, quem אב בית הדין *patrem judicii* appellavere. Cæteri inter ſe æquales fuerunt. Hæc ſenatoria dignitas, quoniam ampliſſima erat, nemini data ſine legitimo actu eſt. Manuū enim impoſitione opus fuit, quam Iudæi סמיכה vocant. At Græci χειροθεσίαν dixerunt. Ita Moſes Ioſuæ & ſeptuaginta ſenatoribus manū impoſuit. qua ſolennitate peracta, ſtatim delapſus ætheriis ſedibus

[1] Id eſt, *Princeps in omni loco.*

bus ſpiritus pectora eorum implevit. Et hi porrò, in hunc modum initiati cum eſſent, alios eadem lege auctoraverunt. Non tamen potuit is ritus extra terram ſanctam peragi, quia vis ejus omnis concluſa Palæſtinæ finibus erat. Perinſigne eſt, quod Rabbi Maimonides tradidit in Halacha Sanhedrin, in capite quarto. Cum enim olim ſolennem hunc actum pro arbitrio ſuo omnes ii celebrarent, quibus impoſita ſemel manus fuerat, coarctatum id jus à ſapientibus eſſe ait, conſtitutumque uti nemo deinceps illud uſurparet, niſi cui id conceſſiſſet divinus ſenex Rabbi Hillel. Is autem magni concilii princeps erat, & alterum ſub ſe præſidem habuit Sameam, hominem truculentum ambitioſumque, cujus ſectatores, cum paulò pòſt contra diſcipulos Hillelis inſurrexiſſent, tantis ſtudiis animos hominum concivere, pene uti totus populus pertractus in partes ſit. Tandem hæc manuum impoſitio, quæ uſitata diu fuerat, ceſſavit. Recitatum enim duntaxat carmen quoddam conceptis verbis eſt, quod Rabbi Maimonides fuiſſe ejuſmodi ait: הרי את סמוך ויש לך רשות
לדון אפילו דיני קנסות : *Ecce, manus tibi impoſita eſt, daturque poteſtas tibi judi-*

cia exercendi etiam criminalia. Præterea aliam quoque formulam Talmudiſtæ prodiderunt, quorum verba in Elencho Trihæreſii vir illuſtris Ioſephus Scaliger retulit, ſed non rectè accepit. Quare nos illum locum huc transſcribemus, &, ut intelligi debet, interpretabimur. Dixerant Talmudiſtæ de Iuda Babæ filio, qui vetera gentis ſuæ inſtituta tutatus acerrimè eſt. Penè enim actum erat de judiciis criminalibus, deque manuum impoſitione, ní ille Atlas res labentes fulſiſſet. Dehinc illa ſubjiciunt : הסמיכה לוא דוקא ביד כמו שעשה מושה ליהושע אלא אפילו בדבור בלבד די שיאמר אני סומך אותך תהיה ככוך: Nos horum verborum germanam ſententiam hanc putamus: *Actus ille ſolennis non tantùm fit manu impoſita, quemadmodùm Moſes Ioſuæ fecit, ſed etiam fit per formulam verborum duntaxat, cujuſmodi hoc eſt, quod dicitur, Ego impono tibi manum, & manus impoſita tibi eſto.* At ſummus Scaliger ex illis verbis collegit, eſſe à Iuda aliud quoddam carmen repertum præter vetuſtiſſimam formulam, quæ ibi concepta eſt. Quorum omnium nihil Talmudiſtis in mentem venit, neque vera ſunt. Fefellit autem hoc virum maximum, quod exiſtimavit בלבד eſſe *præterquam*,

cum

cum contra in Rabbinismo ferme sit *duntaxat* & *solum*. Sed hoc grammaticæ pulpæ est, & relinqui aliis debet. Nos hîc quædam graviora commentamur. In concilium magnum non modò cives primariæ nobilitatis, quod jam diximus, sed Levitæ quoque sacerdotesque allecti sunt. Etiam pontificem Maimonides ascitum ait אם היה ראוי בחכמה *si cordatus, & capiendis consiliis non ineptus esset.* alioqui reprobare eum fas fuit. Non enim suo jure in senatum ibat, sed admissus suffragiis est. Cunctos autem assessores corpore esse integro oportuit. Qui vitium aliquod habebant, arcebantur. Sed nec peregrini exterive recepti in hunc ordinem sunt, nisi matre saltem Iudæâ essent. Hos enim excipit Maimonides. Et sanè æquum erat, neque secus constitutum jure Quiritium est. Ait Vlpianus IC. *in l.* 1. §. 2. *ff. Ad municip.* si quis ex patre Campano, matre Puteolanâ natus sit, eum municipem Campanum esse. nisi forte privilegio aliquo materna origo censeatur. tunc enim filium maternam originem sequi. quare Iliensibus conceessum esse, ut, qui matre Iliensi est, sit eorum municeps. & Ponticis ex beneficio Pompeii Magni competere, ut, qui Ponticâ matre natus esset, Pon-
 ticus

ticus esset. atque etiam Delphis hoc idem tributum & conservatum fuisse. Senatoribus Sanhedrin per omnem Iudæam ire, conventusque populi lustrare, in oppidis magistratus condere, cura fuit. Cumque Cabbala quædam, mysteriorumque doctrina jam inde ab initiis reipub. tradita per manus esset, hujus vis omnis, auctoritasque penes illos erat. Tum & statuta de rebus sacris condere, & modos quosdam comminisci, quibus lex exponeretur, illorum fuit. De qua re Maimonides accuratè egit in Halacha ממרים in cap. primo. Extant apud Talmudistas multæ juris Iudaici cautiones de illo sapiente, quem ipsi זקן ממרה *senem refractarium contumacemque* appellant; qui juris sacri & Cabbalæ pridem consultus, ortâ mox hæsitatione aliquâ, probare illud & sequi recusaret quod communiter Senatores Sanhedrin statuebant. Is dein judicio magni synedrii capite damnabatur. Huc illa Maimonidæ spectant in eadem Halacha in cap. tertio, זקן ממרה האמוּר בתורה הוא חכם אחר מחכמי ישראל שיש בידו קבלה ודן ומורה בדברי תורה כמו שידונו ויורו כל חכמי ישראל שבאת לו מחלוקת בדין מן הדיינים עם בית דין הגדול ולא חזר לדבריהם אלא חלק עליהם והורה לעשות שלא כהוראתן·

כהוראתן גזרה עליו תורה מיהה: Quæ jam plana ſunt. Porro etiam vatum cauſa, qui graviter deliquiſſent, non alibi, quàm in hoc ſynedrio, diſceptabatur. idque in animo habuit ſervator hominum Meſſias, cum in Lucæ Evangelio negat fieri poſſe, *uti propheta quiſpiam pereat extra Ieroſolymam*. Tum &, quod ſummæ poteſtatis eſt, regem quoque conſtituebant, ac de bello gerendo, déque hoſtibus profligandis, & de proferendo imperio deliberabant. Sed quoniam hæc ejuſmodi erant, in quibus ſalus omnium & ſumma reipublicæ vertebatur, conſultatum de his plerumque cum populo eſt. Indicta enim comitia ſunt, in quibus ſolis populus partem aliquam caperet regundæ reipublicæ. Et ſane aliam capere partem, aut aliter, non debuit. honores enim magiſtratuſque ſingulis mandantur. quare gerere eos plebs propter væcordiam imperitiamque nequit. At in comitiis ſapit videtque aliquid. Quod enim ſubtiliſſime Ariſtoteles judicavit, omnis ea multitudo ſenſum aliquem habet, conjuncta ſi ſit; atque etiam publica commoda juvat, quia cordatiores adſunt, ducuntque. at ſeorſim ſinguli ſine delectu judicioque ſunt. De rege igitur, déque bello, ut dixi,

dixi, decreta facta interdum populo auctore sunt. Cætera omnia senatores Sanhedrin per se expedivêre. Neque poterant illi maximis rebus esse impares, quia delecti sunt, quibus ingenium usu sapientiaque validum esset. Sanè quidem summus Moses eos senes dixit, non ætate modò, sed cura experientiaque. Fatemur tamen interdum causas ejusmodi fuisse coram illis disceptatas, quas explorare vis humanæ industriæ nequit. Hujus generis faciunt Talmudistæ quæstionem, quæ in solo hoc synedrio habita in caput mulieris de adulterio est, cum testimonia non adessent. Surrexit enim sacerdotum unus, qui pars senatus esset. Is collegarum jussu diram execrationem obtestationemque composuit in ream, ac mox potionem ei porrexit, quæ nocentem rumperet è vestigio, insonti autem prodesset ad valetudinem. Iudæi magistri id poculum המרים appellant. Quia autem vis ejus occultior in lege horrendi carminis latet, creditum ab illis est, senatores hos cunctos fuisse magiæ peritos, eamque artem tanti esse, uti, qui nescirent eam, recepti in summum illum ordinem non sint. Hæc opinio etiam nunc verpos tenet; sed vanissima est. Iam enim diximus, sacrum

ſacrum quendam inſtinctum non defuiſſe ſeptuaginta ſenibus, poſtquam ſolenni actu impoſitæ illis manus eſſent. Et ipſe Deus in Pentateucho eundem ſpiritum illis promittit, qui in Moſe eſſet. Quare profecto tam futilis ſcientiæ præſidio non indigebant, qui meliora certioráque edocti cœlitus erant. Nos hunc Iudæorum aſininum ſtuporem non traduceremus, niſi Flavius Ioſephus quoque ſummus ſcriptor, popularium commentis deceptus, ſimilia aut ſtultiora deliraſſet. Eleazarum enim quempiam majorum gentium ſapientem memorat, qui coram Veſpaſiano incantamenta quædam fanaticis adhibuerit, quæ ſummus rex Salomo in hunc uſum à geniis accepta tranſmiſiſſet ad poſteros. Multa ille ibi refert, quæ ſatis digne exibilari non poſſunt. Nos putamus Ioſephum, quo die iſtæc ſcripſit, aliquod purgamentum calcaviſſe. Adeò infeliciter, & præter morem ſuum, locutus aliena eſt.

Capvt XIII.

De duobus aliis conciliis, quæ Ieroſolymæ fuere præter ſenatum Sanhedrin. De ſenatu XXIII virorum, qui in ſingulis oppidis. De triumvirorum collegio. Civita-

vitatum quis modus esse debeat. De quinqueviris cadis expiandæ causa creatis. De septemviris & triumviris, qui annis & mensibus intercalandis præerant. Tempora à Rabbi Hillele Babylonio ordinata. Vis concilii Sanhedrin à Gabinio callidè imminuta.

DE senatu magno diximus, quæ in mentem inciderunt. Cætera concilia quæ fuerint, & cujusmodi, expediri paucis potest. Iam primum duo alia fuisse in ipsa urbe Ierosolyma eruditissimus Maimonides prodit in Halacha Sanhedrin, capite primo. Eorum descriptio in opere Talmudico est, tam in Misna, quàm in Gemara. In utroque viginti tres judices sedebant. Quemadmodū autem magnum concilium Sanhedrin in templi parte erat, quæ Gazith dicta est, ita è duobus his synedriis unum ad portam atrii fuit, alterum vero ad portam quæ aditum aperuit ad montem templi. Etiam dignitas utriusque dispar fuit. Qui enim judices ad portam montis sancti sedebant, magnificum sibi duxere, si in senatum adscriberentur, qui ad portam atrii erat. Et rursum ex hoc senatu in concilium Sanhedrin ascendere, honoris gradus fuit. Quæ omnia accura-

tè Rabbi Maimonides diſtinxit. Porrò præter Ieroſolymitana hæc concilia in ſingulis quoque Palæſtinæ oppidis aliquis ſenatus juri dicundo, negotiiſque publicis curandis conſtitutus eſt. Is erat viginti & trium virorum, qui de capite fortuniſque civium judices ſedebant, cauſaſque omnes decidebant, exceptis paucis illis, quas ad conſeſſum Sanhedrin relatas dixi ſuprà. Deſcribit Maimonides etiam triumvirorum quoddam collegium, atque id fuiſſe in tali civitate ait, quæ centum & viginti incolas non haberet. Ego verò Ariſtoteli aſſentior, ne quidem eſſe eam civitatem. Quemadmodum enim navis non eſt, quæ aut palmi unius ſit, aut duorum ſtadiorum: ita civitas nomen amittit, modus ſi deſit. Nam & quæ parva nimis eſt, ſuis ipſa opibus non pollet, quod civitatis proprium eſt: & magnitudine nimia non civitas, ſed gens ſit. Sed non eſt tam anxiè hæc ratio cum Iudæo putanda. Triumvirorum fuit de injuriis, déque pecuniis & bonis mobilibus judicare. Qui capitalium criminum rei erant, apud alios, quos dixi, poſtulabãtur. Addit Maimonides [1], res quaſdam ejuſmodi fuiſſe, quæ

[1] *In Hal. Sanhedrin, cap. 5.*

quæ nec ad ſeptuaginta ſenes, neque ad collegium viginti trium judicum, neq; ad triumviros pertinerent. opus enim ad eas peculiari quodam ſenatorum numero fuiſſe. Inter has cædem numerat, quæ patrata in oppidi cujuſdam finibus incerto autore erat. Eam expiari oportuiſſe per quinqueviros, vitulæ mactatione, ait. Plura id genus refert, quæ prudens prætereo. Non enim dictata reddimus. Illud mireris, temporum quoque ordinationem ſelectis judicibus eſſe commiſſam. Nam de anno intercalari ſeptemviros, de menſe autem ſtatuiſſe triumviros ait [1]. Sed hanc curam poſtea omnibus popularibus ſuis ademit homo ſui ſeculi princeps, Hillel Babylonius, de quo viro honorificè illud teſtatur Rabbi Abraham Zacuth in libro Iuchaſin:

רי הלל הנשיא חקן העיבור לכל ישראל
קודם שתתבטל הסמיכה עד ימי המשיח:

Rabbi Hillel, magni concilii præſes, compoſuit intercalationem toti Iſraeli uſque ad tempora Meſſiæ. idque factum ab illo eſt antequam manuum impoſitionis legitimus actus abrogaretur. Profectò ni Hillel iſte tantis malis maturè occurriſſet, turbata tempora confuſaque fuiſſent. Non

---

[1] *In eadem Hal. eod. cap.*

Non enim multò pòst cessavit χειροθεσίας solennitas, sive qua septemviros triumvirosque corrigendis fastis præfectos fuisse, negat Maimonides, cum ait וכל אלו סמוכים *omnibus illis impositas manus fuisse.* Sed definimus aliquando, ne quis nos credat accuratum opus moliri, qui nihil hercle, nisi tumultuarias commentationes, extrudimus. Quicquid autem de conciliis dictum à nobis est, ad eam referri tempestatem cupimus, cum nondum Iudæa Romanum victorem acceperat. Multa enim ille postea mutavit refixitque, non libidine aut sævitia, sed retinendæ dominationis. In primis Gabinius, Syriæ proconsul, cum stabilitas reipublicæ multò maxima in consessu Sanhedrin esset, dissipandam ejus vim plura per oppida existimavit. Quare pari potestate quinque Synedria Gadaris, Amathunte, Hierichunte & Sephoris constituit. quinta sedes Ierosolyma erat, quæ jam pars sui & accessio fuit. Sanè quæ in cæteris urbibus posita à Gabinio concilia sunt, cum deteriora Hierosolymitano non essent, etiam diutissime post illud stetêre. Mihi quidem de illis loqui Iustinianus Imperator videtur *in l.* 17. *C. de Iud & Cœl.* cum canonem requirit *à primatibus, qui in*

utrisque Palæstinæ synedriis dominabantur. Sed in hæc nos egressi non sumus. Rempublicam enim veterem, & intemerata gentis instituta spectavimus. Cætera exequi velle, quæ conversa identidem sunt, infelicis studii sit. Non enim de illis aliquid tradi certũ potest.

CAPVT. XIV.

De regis creatione, & an placuerit ea numini. Cur initio rex malus à numine adscitus. Quas res in illo legendo spectaverit vates. Liber de regni jure in sanctuario positus. Quarum rerum potestas data regibus Hebræis sit. Quis honos illi à Pontif. maximo, à sacerdotibus atque à vatibus delatus. Locus Samuelis contra quosdam interpretes stabilitus. Sedendi jus in atrio sacerdotum soli regi datum, non ipsis sacerdotibus, nec aliis. Cujusmodi regibus paruerint primi homines, ex Aristot. Quidnam Hebræis regibus sanctitatem adjecerit. Non eam hinc esse, quia vates fuere. Solos reges & pontifices maximos unctione fuisse initiatos. Vnguentum sacrum à Iosia defossum, nec post repertum aut usurpatum fuisse sub templo secundo. Reges Samariæ an uncti fuerint.

AIT Rabbi Maimonides in parte postrema Misnæ, Israelitas tria mandata

data accepiſſe à numine, quæ exequerentur cum Palæſtinam tenerent. è quibus primum erat, uti regem ſibi conſtituerent; alterum, uti memoriam obliterarent Amalekitarum; tertium de templi ædificatione fuit. Mox hæc oſtendit longo quidem intervallo, diverſiſque temporibus, ſed illo tamen ordine, quo juſſa erant, confecta eſſe. quippe creatum regem eſſe, priuſquam bellum cum Amalekitis gereretur. templi autem ſtructuram non cœptam eſſe, niſi cum inviſiſſimæ iſtius gentis extremus dies veniſſet. Teſtimonia iſtius rei illuſtria Maimonides recitat, quæ huc tranſſcribere ſupervacuum eſt. In Deuteronomii capite decimo & ſeptimo ſummus Deus, cum Iſraëlitas expetituros regem aliquem ait, cauſam adjungit, quæ veriſſima eſt, quod omnes in vicino gentes ſub unius imperio vivebant. Ita enim eſt natura ingeniumque hominum, illam orbis partem qui habitant. pauci libertatem, pars magna juſtos dominos volunt. Nec vanè apud Tacitum Claudius Civilis ad Batavos ſuos ait, *Servire Syriam, Aſiamque, & ſuetum regibus Orientem.* Hoc ita cum ſit, permulti mirati ſunt, cur indignè tulerit Deus, ſummam rei à Samuele ad regem ali-

 quem

quem transferri, siquidem illud & probaverat antea, & futurum pro indole dixerat sacri populi. Sed illis eruditè respondit Maimonides, atque indignationem numinis ex eo esse ortam ait, ששאלו בתרעומת ולא שאלו לקיים המצוה: אלא מפני שקצו בשמואל הנביא שנאמר כי לא אותך מאסו כי אותי מאסו: *quia regem concupivissent per ambiguas querelas, seditiosasque voces, non uti legis preceptum peragerent, sed quòd displicebat illis sanctissimus vates Samuel, ad quem vox illa numinis extat,*[1] *Non te illi, sed me fastidiverunt.* Equidem ego sic opinor, atque id asserere non dubito, Deum immortalem non caritate, aut reipub. curâ, imperium Sauli dedisse, sed, quoniam arrogantiam sævitiamque ejus introspexerat, comparatione deterrima gloriam Samueli quæsivisse, ut tali successore desiderabilior ille quandoque foret. Fortuita & externa videntur, sed ingens momentum habent, quæ spectata à Samuele esse in regis electione, proditum ter quaterque in sacro codice est, decora facies, corpus procerum, atque alia, quæ oculos omnium animosque trahunt. Hæc sunt, quæ summus vates in media concione

[1] *In lib. 1. Sam. cap. 8. vers. 7.*

cione commendavit, cum locutus in istæc verba est. [1] *Videtisne, quem elegit Deus, non esse ei similem in toto populo?* Quare profectò non jam barbarorum illud duntaxat, sed hominum etiam excultissimorum est, majestatem corporis venerari, magnorumque operum illos capaces putare, quos eximia specie natura donavit. Aristotelis, maximi autoris, scitum est, si qui nascantur tantò aliis corpore excellentiores, quantò simulacris hominum antecellunt deorum imagines, dignos videri reliquos, qui his serviant. Quod si in corpore hoc verum est, multò rectius de animo id statui. sed non eadem facilitate animi pulchritudinem, atque corporis, cerni. Sed nos hæc aliorum commentationi relinquimus. Est in Biblico codice [2] mentio voluminis cujusdam, in quo sacrata regni jura scripsit Samuel, eaque sic literis tradita in tabernaculo deposuit. Sed quæ referuntur illîc, haud recte assecutus Flavius Iosephus est. credidit enim comprehensa illo libro esse omnia mala, quæ metuenda ab iniquo rege prædixerat Deus populo. Nos contra existima-

[1] *In lib.* 1. *Sam. cap.* 10. *vers.* 24. [2] *In lib.* 1. *Sam. cap.* 10. *vers.* 25.

mamus, fuisse in illo libro eas leges, quæ jubebant uti justitiam atque æquitatem rex coleret, utque rempublicam bene atque ex utilitate civium moderaretur: tum ne stupris aut libidinibus principem ageret: postremò, uti in magna fortuna modestiam retineret, quæ nec summis mortalium aspernanda est, & à Deo æstimatur. Ea res his verbis tradita in Deuteronomio est: *constitue regem, quem Deus elegerit ex popularibus tuis. Ne alienigenam hominem regem facito, qui non sit de gente tua. Cum autem fuerit constitutus, ne comparet sibi equos multos queis confisus reducat populum in Ægyptum. edictum enim vobis est, ne amplius eam viam repetatis. Sed nec uxores habeat plurimas, quæ polliciant animum ejus, neque argenti vel auri immensa pondera. Postquam autem sederit in solio, describat sibi exemplum legis hujus, ex illo volumine, quod penes sacerdotes Levitas est, habeatque illud secum, & legat omni vita sua, uti discat vereri Deum suum, ejusque sanctiones observare, atque ut animus ejus non efferatur superbia, contemnatve cæteros.* Hæc legis verba nec obscura sunt, & summam continere ejus voluminis videntur, quod maximus vates in sanctuarium recondidit. Diximus antea, Iudæos

rem-

rempublicam ejuſmodi habuiſſe, quæ in Biblico codice regnum ſacerdotale [1] appellatur. Ex quo fit ſanè, ut reges eorum non res modò civicas domi militiæque moderati ſint, ſed religionibus etiam, ſacriſque, & ceremoniis præfuerint. erant enim perſonæ *ἱερωμέναι* [2], quibus numinis juſſus, & vatis vox, autoritatem, decus, atque imperium dabat. Quamquam profectò, quemadmodum præfectura ſacrorum, ſummaque poteſtas, & judicium ad illos pertinuit; ita miniſterium curationemque earum rerum Levitæ, hoc eſt, pontifex, ſacerdoteſque atque adjutores eorum, ſuo jure, ſibi vendicaverunt. Id enim illorum erat, victimas cædere, expiationes facere, leges divinas coram populo recitare, item alia munia in templo obire. Præclarè annotatum à Talmudicis eſt, quantò major omnibus & prophetis & pontificibus rex fuerit. Nos id obiter ex Maimonide referemus, cujus hæc verba ſunt [3], מצוה על הכהן גדול לכבד את המלך ולהושיבו ולעמוד מפניו כשיבא לו: ולא יעמוד המלך לפניו אלא כשישאל לו במשפט

[1] *De quo ſupra, in cap.8. pag.48, & in lib. Exod.cap.19. verſ.6.* [2] Id eſt, *ſacratæ.* [3] *In Halacha Melachim, c.2.*

במשפט האורים: אפילו נביא עומד לפני המלך משתחוה ארצה שנא' הנה נתן הנביא ויבוא לפני המלך וישתחו למלך על אפיו ארצה:
Ea ſententiam fermè habent ejuſmodi: *Sancitum fuit, uti pontifex maximus regem veneraretur, & locum illi ſuum ad ſedendum cederet, atque ipſe ſtaret, ſi quando veniret ad eum rex. At è contra, rex non ſtat præſente pontifice, niſi cum conſulit ſolenni ritu oraculum Vrim. Præterea tanta regis dignitas eſt, uti vel ipſe vates, quoties ei adeſt, in terram humiliter ſe ſummittat. quippe ſcriptum eſt, Nathanem prophetam veniſſe coram rege, & ſpecie honoris prono ore procubuiſſe in humum.* Quid quod ipſe David, quem pridem antea vates regem fecerat, adeò veritus non eſt ſummi pontificis decus uſurpare, uti ſacrum ejus amiculum, quod Ephod appellant, indueric ſibi, ac mox quæſiverit ex numine, an auſpicatò educturus copias in hoſtem eſſet? Locus ille illuſtris extat in commentariis Samuëlis, quem omninò perverterunt nuperi interpretes, viri hercle erudiitiſſimi, ſed qui hîc dormitaviſſe, aut egiſſe aliud videntur. Iudices ego eos omnes fero, qui vel leviter has literas attigerunt. Ecce illa verba [1]
ויגיש

[1] *In lib. 1. Sam. 30. verſ. 7.*

ויגיש אביתר את האפוד אל דוד sic reddita ab illis sunt, *applicavit sibi Ebiathar amiculum Davidis causâ* : cum planè illud significetur, quod nos diximus, Davidem, acceptâ Ebiatharis sacra veste, oraculum consuluisse. Sed referamus porrò, quæ ex Rabbinorum scriptis sublegimus. Vtique etiam in illo positus apex dignitatis fuit, quod Rabbi Maimonides tradit in capite secundo in Halacha Melachim, & in cap. septimo Hal. Beth Habbechira, שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד; *nulli homini fas fuisse in toto templi atrio sedere, præterquam regi, qui ex familia Davidis esset.* Quare & illud ibidem paulò antè ait, אם נכנס לעזרה והיה מזרע דוד ישב: *si intret atrium, & sit de familia Davidis, sessio ei est.* Erat quidem illud atrium certis spatiis divisum, ut pars hæc sacerdotibus, illa populo esset assignata: sed tamen ne præscriptos quidem terminos aliter sacerdotes, quàm stantes, tenebant. Senatoribus Sanhedrin autem sedendi jus fuisse, sed בחצייה של חול: *in medio ejus loci, qui prophanum vulgus capiebat*, autor Maimonides est in Hal. Beth Habbechira in cap. septimo. At sacratiora atrii spatia neminem sedentem, nisi regem, adspexêre; ut hoc ille eximium præ sacer-

cerdotibus habuerit, quasi Deum propius contingeret, & religionum major antistes esset. Vtique, si ad alias gentes eatur, Aristoteles primos mortalium ait fermè habuisse eundem & regem & sacerdotem. Id quod haud pravum videri potest, propterea quòd illi naturam adhuc incorrupti sequebantur, & quantò propius ab ortu & divina progenie aberant, tantò melius, quæ erant recta, cernebant. Sed ut de Hebræorum regibus dicamus, magnopere ea res conditionem illorum sacravit, quod unctione initiati essent. Hoc enim illis, pontificibusque maximis proprium fuisse Talmudici tradunt. Ex sacerdotibus autem illud adjungit, qui משוח מלחמה ab ipsis dictus est propterea quòd auspiciorum causâ ungebatur, ut prosperè res bellica succederet. Ea unctio celsitudinem quandam divinam regibus, majestatemque addidit, sacrosancti in terris ut essent, & commercia cum numine haberent. Sanè, quod interdum illi eâ tempestate ceremonias, religionesque constituerunt, aut restaurarunt, nequaquam illud ex hac re factum est, quia vates fuerunt. perperam id existimatum à quibusdam est, neque probari hercle potest. Etenim, si Davidem unum, &

for-

fortasse etiam Saulem, exceperis, cæterorum nemo quisquam divino afflatu futura prædixit. Sed omninò Salomo, & Iosaphatus, Ezechiasque, & Iosias, atque alii jus & potestatem in res divinas exercuerunt, quia vis sacri unguenti pervaserat ad eos. Hoc unguentum conficere Moses jussus est, ex illis aromatum generibus, quæ Maimonides describit in Halacha Cele Hammikdasch in capite primo. Ajunt autem Talmudici, adhibitum illud initiationi, consecrationique fuisse usque ad tempora Iosiæ, qui illud in templo recondidit sub humum in loco abdito secretoque, quem diu ante summa cura rex Salomo paraverat, cum ex vatum responsis didicisset futurum olim uti templum ab Assyriis solo æquaretur. In eodem specu Talmudici arcam quoque icti fœderis testem, & Aronis baculum, tum lapides Vrim & Tummim cum residuo Mannæ posuisse Iosiam tradunt, eorumque omnium nihil quidquam Iudæis restitutum esse, cum reversi Babylone in patrias sedes templum secundum extruerent. Quare ex illa tempestate regibus, pontificibusque haud fuit ex initiationum mysteriis eadem majestas. Sed nec ceremoniis plerisque ac sacris tam præsens adfuit

adfuit numen, ut ante ſolebat. Iactant illa vulgò Iudæi, quæ in libro Iuchaſin refert Rabbi Zacuth: אש על המזבח רובץ ככלב כי בטל כחו שחסרו חמשה דברים בבית שני ובבית ראשון היה כאריה: *Ignis ſuper altare cubabat, tanquam canis, quia vis ejus extincta erat, poſtquam quinque res defecere in poſteriore templo. At in priore erat ignis iſte velut leo.* Enimverò ait erudititſſimus ſcriptor, illa quinque defeciſſe, quæ jam diximus ſic occultata à rege Ioſia eſſe, nunquam ut poſtea reperta à nepotibus ſint. Ponam in extremo, quod pene me fugerat, quia leve eſt. Placuit Talmudicis, reges Iſraëlis, qui, ſeceſſione à Iudæis facta, ſedem imperii Samariam tenebant, haud delibutos illo oleo fuiſſe, quod ex edicto numinis confectum à Moſe erat. quare Eliam non niſi balſamo vulgari uſum eſſe, cum Ioſaphati filium Iehu ungeret. Sed ipſi addunt שדבר זה מסור ביד החכמים: *id modo ſic traditum à ſapientibus eſſe.* ut jam non magnopere laboremus, quàm hoc verum ſit.

CAPVT XV.

Quibus artibus Hieroboamus ad regnum obrepſerit. Rerumpublicarum inclinatio, converſioque. Scipionis prudentia vere-

verecundiaque in lustro condendo. Carmen lustrale pro republica. Ingenium plebis quale. Cur urbem Sichemum tenuerit Hieroboamus. Religionum sacrorumque mutatio quoddam flagitiosæ dominationis arcanum. Ex decem tribuum secessione quot mala extiterint. De Sesostri falsa Herodoti narratio. Regni Samaritici eversio. Transportatio gentium cur à victoribus facta. Iudæorum exilium. Ex Ierosolymæ spoliis templum Beli, & Babylonis munitio, tum pensilia nemora, murique coctiles. Græcorum futilitas, ex Beroso. Reditus Iudæorum in Palæstinam. Imperium ad Levitas devolutum. Contentiones eorum de imperio.

GEntis Hebrææ unitas, & pulcherrimi imperii contextus in duas partes dissiluit, Hieroboami, hominis gnavissimi acerrimique, artibus, qui, quod apud Aristotelem Thessalus ille ait, esurire sibi visus fuit, ni imperitaret. Is, cum in bello tribui Iosephi præesset, atque à vate adductus in spem regni esset, ratus, id quod res est, principatum fato dari, animum vastum cupidumque ad obtinendam dominationem flexit. Iam primum fidem militum solicitavit, eorumque studia à Salo-

Salomone avertere ad se conatus est. Sed cum palam esse id consilium intellexerat, supplicium ut vitaret, in Ægypto delituit. Mox defuncto Salomone, in patriam reversus, opportunos magnis conatibus reperit transitus rerum. Ibi tributorum onera, exactionumq; iniquitatem obtentui sumpsit ad commovendam plebem, omniaque late turbavit, & maximarum calamitatum, quæ Palæstinam mox invasere, autor fuit. Enimvero, est hoc ita natura comparatum, nullius ut magnæ civitatis diu eodem loco stet fortuna. Pervenerat tunc ad summum felicitatis Hebræa respublica. Tutæ, tranquillæque res omnes, adfluentia opum incredibilis, reges principesque in vicino, atque etiam procul, amici erant. Neque jam ultra fuit, quo exurgeret ejus magnitudo. Quare, incrementis consumptis, restabat uti fati lege decresceret, iretque in pejus. Id quod profecto longe est in conditione rerum humanarum miserrimum. Scipio Africanus, cum censor esset, & lustrum conderet, atque in sacrificio solenne carmen ei scriba præiret, quo dii immortales rogabantur, ut populi Romani res meliores amplioresque facerent, satis esse eas bonas ac magnas dixit. Itaque precatus

catus est, uti eas perpetuo incolumes servarent: ac protinus in publicis tabulis ad hunc modum emendari carmen jussit. Vtique videbat vir cordatissimus, neutiquam fieri, ut muneribus suis semper faveat cœlestis benignitas, aut propria ea cujusquam populi faciat. Quare conversiones vicissitudinesque formidavit, atque omnino eas causas animo suo peregit, quæ ex ipsis rebuspublicis enatæ, nullo extrinsecus impellente, turbant eas plerumque, vitiantque. Sane quidem Ierosolyma, florentissima urbium, cui David Salomoque, summa virtute atque prudentia duo reges, pacem altam & securam confecerant, haud diu quiescere potuit. Etenim, defuncto Salomone, etsi hostem foris non habebat, domi tamen reperit. Exortus est is, quem dixi, Hieroboamus, inquietissimus mortalis, qui tentatum semel infeliciter facinus, mox meliore successu perfecit. Concione enim convocata, statum publicum, temporumque conditionem, & principis acta incusavit apud plebem, cui inesse semper malignum quiddam & querulum in imperantes sciret. Ipse interim libertatem, & alia id genus speciosa nomina prætexuit, cum nihil, nisi alienum servitium,

quem transferri, siquidem illud & probaverat antea, & futurum pro indole dixerat sacri populi. Sed illis eruditè respondit Maimonides, atque indignationem numinis ex eo esse ortam ait, ששאלו בתרעומת ולא שאלו לקיים המצוה אלא מפני שקצו בשמואל הנביא שנאמר כי לא אותך מאסו כי אותי מאסו: *quia regem concupivissent per ambiguas querelas, seditiosasque voces, non uti legis præceptum peragerent, sed quòd displicebat illis sanctissimus vates Samuel, ad quem vox illa numinis extat,*[1] *Non te illi, sed me fastidiverunt.* Equidem ego sic opinor, atque id asserere non dubito, Deum immortalem non caritate, aut reipub. curâ, imperium Sauli dedisse, sed, quoniam arrogantiam sævitiamque ejus introspexerat, comparatione deterrima gloriam Samueli quæsivisse, ut tali successore desiderabilior ille quandoque foret. Fortuita & externa videntur, sed ingens momentum habent, quæ spectata à Samuele esse in regis electione, proditum ter quaterque in sacro codice est, decora facies, corpus procerum, atque alia, quæ oculos omnium animosque trahunt. Hæc sunt, quæ summus vates in media concione

[1] *In lib. 1. Sam. cap. 8. vers. 7.*

cione commendavit, cum locutus in iſtæc verba eſt. [1] *Videtiſne, quem elegit Deus, non eſſe ei ſimilem in toto populo?* Quare profectò non jam barbarorum illud duntaxat, ſed hominum etiam excultiſſimorum eſt, majeſtatem corporis venerari, magnorumque operum illos capaces putare, quos eximia ſpecie natura donavit. Ariſtotelis, maximi autoris, ſcitum eſt, ſi qui naſcantur tantò aliis corpore excellentiores, quantò ſimulacris hominum antecellunt deorum imagines, dignos videri reliquos, qui his ſerviant. Quod ſi in corpore hoc verum eſt, multò rectius de animo id ſtatui. ſed non eadem facilitate animi pulchritudinem, atque corporis, cerni. Sed nos hæc aliorum commentationi relinquimus. Eſt in Biblico codice [2] mentio voluminis cujuſdam, in quo ſacrata regni jura ſeripſit Samuel, eaque ſic literis tradita in tabernaculo depoſuit. Sed quæ referuntur illîc, haud recte aſſecutus Flavius Ioſephus eſt. credidit enim comprehenſa illo libro eſſe omnia mala, quæ metuenda ab iniquo rege prædixerat Deus populo. Nos contra exiſti-

[1] *In lib. 1. Sam. cap. 10. verſ. 24.* [2] *In lib. 1. Sam. cap. 10. verſ. 25.*

mamus, fuiſſe in illo libro eas leges, quæ jubebant uti juſtitiam atque ęquitatem rex coleret, utque rempublicam bene atque ex utilitate civium moderaretur: tum ne ſtupris aut libidinibus principem ageret: poſtremò, uti in magna fortuna modeſtiam retineret, quæ nec ſummis mortalium aſpernanda eſt, & à Deo æſtimatur. Ea res his verbis tradita in Deuteronomio eſt: *conſtitue regem, quem Deus elegerit ex popularibus tuis. Ne alienigenam hominem regem facito, qui non ſit de gente tua. Cum autem fuerit conſtitutus, ne comparet ſibi equos multos queis confiſus reducat populum in Ægyptum. edictum enim vobis eſt, ne amplius eam viam repetatis. Sed nec uxores habeat plurimas, quæ pelliciant animum ejus, neque argenti vel auri immenſa pondera. Poſtquam autem ſederit in ſolio, deſcribat ſibi exemplum legis hujus, ex illo volumine, quod penes ſacerdotes Levitas eſt, habeatque illud ſecum, & legat omni vita ſua, uti diſcat vereri Deum ſuum, ejuſque ſanctiones obſervare, atque ut animus ejus non efferatur ſuperbia, contemnatve cæteros.* Hæc legis verba nec obſcura ſunt, & ſummam continere ejus voluminis videntur, quod maximus vates in ſanctuarium recondidit. Diximus antea, Iudæos

rem-

rempublicam ejusmodi habuisse, quæ in Biblico codice regnum sacerdotale [1] appellatur. Ex quo fit sanè, ut reges eorum non res modò civicas domi militiæque moderati sint, sed religionibus etiam, sacrisque, & ceremoniis præfuerint. erant enim personæ *ἱερωμένοι* [2], quibus numinis jussus, & vatis vox, autoritatem, decus, atque imperium dabat. Quamquam profectò, quemadmodum præfectura sacrorum, summaque potestas, & judicium ad illos pertinuit; ita ministerium curationemque earum rerum Levitæ, hoc est, pontifex, sacerdotesque atque adjutores eorum, suo jure, sibi vendicaverunt. Id enim illorum erat, victimas cædere, expiationes facere, leges divinas coram populo recitare, item alia munia in templo obire. Præclarè annotatum à Talmudicis est, quantò major omnibus & prophetis & pontificibus rex fuerit. Nos id obiter ex Maimonide referemus, cujus hæc verba sunt [3], מצוה על הכהן גדול לכבד את המלך ולהושיבו ולעמוד מפניו כשיבא לו: ולא יעמוד המלך לפניו אלא כשישאל לו במשפט

[1] *De quo supra, in cap. 8. pag. 48, & in lib. Exod. cap. 19. vers. 6.* [2] Id est, *sacrata.* [3] *In Halacha Melachim, c. 2.*

במשפט האורים: אפילו נביא עומד לפני
המלך משתחוה ארצה שנאי הנה נתן הנביא
ויבוא לפני המלך וישתחו למלך על אפיו ארצה:
Ea ſententiam fermè habent ejuſmodi: *Sancitum fuit, uti pontifex maximus regem veneraretur, & locum illi ſuum ad ſedendum cederet, atque ipſe ſtaret, ſi quando veniret ad eum rex. At è contra, rex non ſtat præſente pontifice, niſi cum conſulit ſolenni ritu oraculum Vrim. Præterea tanta regis dignitas eſt, uti vel ipſe vates, quoties ei adeſt, in terram humiliter ſe ſummittat. quippe ſcriptum eſt, Nathanem prophetam veniſſe coram rege, & ſpecie honoris prono ore procubuiſſe in humum.* Quid quod ipſe David, quem pridem antea vates regem fecerat, adeò veritus non eſt ſummi pontificis decus uſurpare, uti ſacrum ejus amiculum, quod Ephod appellant, induerit ſibi, ac mox quæſiverit ex numine, an auſpicatò educturus copias in hoſtem eſſet? Locus ille illuſtris extat in commentariis Samuëlis, quem omninò perverterunt nuperi interpretes, viri hercle eruditiſſimi, ſed qui hîc dormitaviſſe, aut egiſſe aliud videntur. Iudices ego eos omnes fero, qui vel leviter has literas attigerunt. Ecce illa verba [1]
ויגיש

[1] *In lib. 1. Sam. 30. verſ. 7.*

ויגש אביתר את האפוד אל דוד sic reddita ab illis sunt, *applicavit sibi Ebiathar amiculum Davidis causâ* : cum planè illud significetur, quod nos diximus, Davidem, acceptâ Ebiatharis sacra veste, oraculum consuluisse. Sed referamus porrò, quæ ex Rabbinorum scriptis sublegimus. Vtique etiam in illo positus apex dignitatis fuit, quod Rabbi Maimonides tradit in capite secundo in Halacha Melachim, & in cap. septimo Hal. Beth Habbechira, שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד; *nulli homini fas fuisse in toto templi atrio sedere, præterquam regi, qui ex familia Davidis esset.* Quare & illud ibidem paulò antè ait, אם נכנס לעזרה והיה מזרע דוד ישב: *si intret atrium, & sit de familia Davidis, sessio ei est.* Erat quidem illud atrium certis spatiis divisum, ut pars hæc sacerdotibus, illa populo esset assignata: sed tamen ne præscriptos quidem terminos aliter sacerdotes, quàm stantes, tenebant. Senatoribus Sanhedrin autem sedendi jus fuisse, sed בחצייה של חול: *in medio ejus loci, qui prophanum vulgus capiebat*, autor Maimonides est in Hal. Beth Habbechira in cap. septimo. At sacratiora atrii spatia neminem sedentem, nisi regem, adspexêre; ut hoc ille eximium præ sacer-

cerdotibus habuerit, quasi Deum propius contingeret, & religionum major antistes esset. Vtique, si ad alias gentes eatur, Aristoteles primos mortalium ait fermè habuisse eundem & regem & sacerdotem. Id quod haud pravum videri potest, propterea quòd illi naturam adhuc incorrupti sequebantur, & quantò propius ab ortu & divina progenie aberant, tantò melius, quæ erant recta, cernebant. Sed ut de Hebræorum regibus dicamus, magnopere ea res conditionem illorum sacravit, quod unctione initiati essent. Hoc enim illis, pontificibusque maximis proprium fuisse Talmudici tradunt. Ex sacerdotibus autem illud adjungit, qui משוח מלחמה ab ipsis dictus est propterea quòd auspiciorum causâ ungebatur, ut prosperè res bellica succederet. Ea unctio celsitudinem quandam divinam regibus, majestatemque addidit, sacrosancti in terris ut essent, & commercia cum numine haberent. Sanè, quod interdum illi eâ tempestate ceremonias, religionesque constituerunt, aut restaurarunt, nequaquam illud ex hac re factum est, quia vates fuerunt. perperam id existimatum à quibusdam est, neque probari hercle potest. Etenim, si Davidem unum, &
for-

fortasse etiam Saulem, exceperis, cæterorum nemo quisquam divino afflatu futura prædixit. Sed omninò Salomo, & Iosaphatus, Ezechiasque, & Iosias, atque alii jus & potestatem in res divinas exercuerunt, quia vis sacri unguenti pervaserat ad eos. Hoc unguentum conficere Moses jussus est, ex illis aromatum generibus, quæ Maimonides describit in Halacha Cele Hammikdasch in capite primo. Ajunt autem Talmudici, adhibitum illud initiationi, consecrationique fuisse usque ad tempora Iosiæ, qui illud in templo recondidit sub humum in loco abdito secretoque, quem diu ante summa cura rex Salomo paraverat, cum ex vatum responsis didicisset futurum olim uti templum ab Assyriis solo æquaretur. In eodem specu Talmudici arcam quoque icti fœderis testem, & Aronis baculum, tum lapides Vrim & Tummim cum residuo Mannæ posuisse Iosiam tradunt, eorumque omnium nihil quidquam Iudæis restitutum esse, cum reversi Babylone in patrias sedes templum secundum extruerent. Quare ex illa tempestate regibus, pontificibusque haud fuit ex initiationum mysteriis eadem majestas. Sed nec ceremoniis plerisque ac sacris tam præsens adfuit

adfuit numen, ut ante solebat. Iactant illa vulgò Iudæi, quæ in libro Iuchasin refert Rabbi Zacuth: אש על המזבח רובץ ככלב כי בטל כחו שחסרו חמשה דברים בבית שני ובבית ראשון היה כאריה: *Ignis super altare cubabat, tanquam canis, quia vis ejus extincta erat, postquam quinque res defecere in posteriore templo. At in priore erat ignis iste velut leo.* Enimverò ait eruditissimus scriptor, illa quinque defecisse, quæ jam diximus sic occultata à rege Iosia esse, nunquam ut postea reperta à nepotibus sint. Ponam in extremo, quod pene me fugerat, quia leve est. Placuit Talmudicis, reges Israëlis, qui, secessione à Iudæis facta, sedem imperii Samariam tenebant, haud delibutos illo oleo fuisse, quod ex edicto numinis confectum à Mose erat. quare Eliam non nisi balsamo vulgari usum esse, cum Iosaphati filium Iehu ungeret. Sed ipsi addunt שדבר זה מסור ביד החכמים: *id modo sic traditum à sapientibus esse.* ut jam non magnopere laboremus, quàm hoc verum sit.

Caput XV.

Quibus artibus Hieroboamus ad regnum obrepserit. Rerumpublicarum inclinatio, conversioque. Scipionis prudentia vere-

verecundiaque in lustro condendo. Carmen lustrale pro republica. Ingenium plebis quale. Cur urbem Sichemum tenuerit Hieroboamus. Religionum sacrorumque mutatio quoddam flagitiosæ dominationis arcanum. Ex decem tribuum secessione quot mala extiterint. De Sesostri falsa Herodoti narratio. Regni Samaritici eversio. Transportatio gentium cur à victoribus facta. Iudæorum exilium. Ex Ierosolymæ spoliis templum Beli, & Babylonis munitio, tum pensilia nemora, murique coctiles. Græcorum futilitas, ex Beroso. Reditus Iudæorum in Palæstinam. Imperium ad Levitas devolutum. Contentiones eorum de imperio.

GEntis Hebrææ unitas, & pulcherrimi imperii contextus in duas partes dissiluit, Hieroboami, hominis gnavissimi acerrimique, artibus, qui, quod apud Aristotelem Thessalus ille ait, esurire sibi visus fuit, ni imperitaret. Is, cum in bello tribui Iosephi præesset, atque à vate adductus in spem regni esset, ratus, id quod res est, principatum fato dari, animum vastum cupidumque ad obtinendam dominationem flexit. Iam primum fidem militum solicitavit, eorumque studia à Salo-

Salomone avertere ad se conatus est. Sed cum palam esse id consilium intellexerat, supplicium ut vitaret, in Ægypto delituit. Mox defuncto Salomone, in patriam reversus, opportunos magnis conatibus reperit transitus rerum. Ibi tributorum onera, exactionumq; iniquitatem obtentui sumpsit ad commovendam plebem, omniaque late turbavit, & maximarum calamitatum, quæ Palæstinam mox invasere, autor fuit. Enimvero, est hoc ita natura comparatum, nullius ut magnæ civitatis diu eodem loco stet fortuna. Pervenerat tunc ad summum felicitatis Hebræa respublica. Tutæ, tranquillæque res omnes, adfluentia opum incredibilis, reges principesque in vicino, atque etiam procul, amici erant. Neque jam ultra fuit, quo exurgeret ejus magnitudo. Quare, incrementis consumptis, restabat uti fati lege decresceret, iretque in pejus. Id quod profecto longe est in conditione rerum humanarum miserrimum. Scipio Africanus, cum censor esset, & lustrum conderet, atque in sacrificio solenne carmen ei scriba præiret, quo dii immortales rogabantur, ut populi Romani res meliores amplioresque facerent, satis esse eas bonas ac magnas dixit. Itaque precatus

catus eſt, uti eas perpetuo incolumes ſervarent: ac protinus in publicis tabulis ad hunc modum emendari carmen juſſit. Vtique videbat vir cordatiſſimus, neutiquam fieri, ut muneribus ſuis ſemper faveat cœleſtis benignitas, aut propria ea cujuſquam populi faciat. Quare converſiones viciſſitudineſque formidavit, atque omnino eas cauſas animo ſuo peregit, quæ ex ipſis rebuſpublicis enatæ, nullo extrinſecus impellente, turbant eas plerumque, vitiantque. Sane quidem Ieroſolyma, florentiſſima urbium, cui David Salomoque, ſumma virtute atque prudentia duo reges, pacem altam & ſecuram confecerant, haud diu quieſcere potuit. Etenim, defuncto Salomone, etſi hoſtem foris non habebat, domi tamen reperit. Exortus eſt is, quem dixi, Hieroboamus, inquietiſſimus mortalis, qui tentatum ſemel infeliciter facinus, mox meliore ſucceſſu perfecit. Concione enim convocata, ſtatum publicum, temporumque conditionem, & principis acta incuſavit apud plebem, cui ineſſe ſemper malignum quiddam & querulum in imperantes ſciret. Ipſe interim libertatem, & alia id genus ſpecioſa nomina prætexuit, cum nihil, niſi alienum ſervitium,

tium, & dominationem sibi, concupisceret. Ibi magna populi pars, quod fieri solet, violentis his vocibus inflammata, deteriori accessit; seditionesque & motus civiles exstitere, quibus interire ferme aut mutari vetustissima regna, atque maximæ respublicæ solent. Dehinc dux turbulentissimus illas ipsas decem tribus, quas ad rebellionem solicitaverat, procul à Ierosolymitanorum finibus detinuit, atque urbem Sichemum, imperii tutam sedem, sibi elegit, unde in omnia regimen foret. Cæterum, quo firmius cœptis insisteret, patria instituta multa immutavit, & diversum quendam numinis cultum, atque alia sacra commentus est. Vitulorum enim adoratione sancita, veterem superstitionem novo paxillo suspendit, populumque quem causæ bonitate retinere in officio nequivisset, religione, quæ rerumpublicarum quoddam coagulum est, devinxit sibi. Quare ex illa tempestate profectò, decem Israëliticæ tribus, dulcedine sacrorum & nectare ebriæ, fidem societatemque cum Ierosolymitanis colere, & res cum illis communes habere, quasi numinis imperio, recusabant. & jam, ut quælibet alia causa hostilis odii abesset, summa tamen ratio

ratio videbatur, quæ pro religione faceret. Ita demum regnum constitutum est, quod Israëliticum dicebatur. à quo diversum deinceps fuit Iudæorum regnum, cujus arx & caput Ierosolyma erat. Atque hæc igitur res omnium malorum causa Hebræis fuit. Defessi enim, exanguesque, nationibus exteris præda facti sunt, quos antea non orbis terrarum, neque cunctæ gentes conglobatæ movere aut contundere quibant. Statim Susacus Ægyptius sacram urbem, templumque expilavit, &, ne contumelia deesset, columnas passim disposuit, in queis, fœdum dictu, incisa mulierum verenda erant. Nam quod Herodotus factum id à Sesostri esse prodidit, error nominis est, uti rectè Flavius judicavit. Et erant hæc quidem aspera profectò. Sed quæ postea uterque populus, Iudæus Israëliticusque, multo tempore interjecto, perpessus est, graviora fuerunt. Ac primò quidem destructum penitus, eversumque decem tribuum imperium à Salmanassare Assyrio est, traductaque in Mediam Persiamque tota illa gens vacuas sedes Chytæis reliquit, hominibus profanis, quos mox deinde Esar Caddon in Palæstinam ex Persia misit, Israelitarum ut terram inco-

lerent; quemadmodum mos regibus fermè eſt, gentes pro libidine huc illuc transferre, pecudum in morem, quas paſtores nunc in hibernos, nunc in æſtivos ſaltus trajiciunt. Ita enim ingenia populorum emolliuntur, mutanturque; &, qui in ſuo ſolo quidlibet audent, placidi quietique in alieno ſunt. Nunquam deinde Iſraëlitis in patriam remeare, aut deletam perditamque inſtaurare rempublicam contigit. Vſque adeò enim ſeſe nefario impietatis crimine obſtrinxerant, uti placare numinis iram longa dies, revolutuſque ſeculorum ordo nequiverit. Poſtquam Iſraëlitæ in exilium abducti erant, reſtabat uti Iudæi quoque meritam pœnam luerent. Id quod profectò factum eſt, ſed ſero admodum. Qua enim tempeſtate Sedecias illis imperitabat, Nabuchodonozor cum ingenti exercitu Ægyptum, Syriamque armis domuit, ac Ieroſolymam, & templum, quod illîc erat immenſæ opulentiæ, in cineres redegit. Inter quæ ille, nuntiata Nabolaſſari morte, cum regni hæreditatem adire magnis itineribus maturaret, negotium ducibus ſuis dedit, uti Iudæos Babylonem, & circum ea loca deducerent. Atque ibi mox ſedes illis, agroſque aſſignavit, in queis novi

colo-

coloni vitam agerent. Superſunt veneranda antiquitatis monumenta ex Beroſi annalibus, in queis ſcriptum eſt, Nabuchodonozorem ex ſpoliis, quæ inde reportavit, templum Belo extruxiſſe, urbemque Babylonem pro majeſtate imperii auctam coctilibus cinxiſſe muris. ad hoc, hortos aerios, & nemora penſilia feciſſe, in gratiam uxoris, quæ in montanis Mediæ educata, ſylvas ſpectare, in edito quæ eſſent, amabat. Ex quo fit, uti vanum & nihili ſit, quod magno conſenſu Græci tradiderunt, admiranda ea opera extructa à Semiramide fuiſſe. Confutat enim eos apud Flavium autor omni exceptione major, Beroſus Chaldæus, quem & antiquiſſimum eſſe, & ſumma religione ac fide res popularium ſuorum ad æternitatem conſecraſſe, creditum ab omnibus eſt. Iudæis neque graveis pœnas ſummus Deus, neque nimis longas inflixit. In exilio enim miti, facilique, tanquam in patriis ſedibus, vixêre. Ac dein, circumacto ſeptuaginta annorum orbe, redditi Palæſtinæ ſunt, & Ieróſolymam templumque ædificarunt, conſtitutaque iterum reſpublica eorum eſt. Hîc verò ſtatus rerum longè alius, quàm antè, fuit. Etenim imperium,

quod penes Davidis poſteros quondam fuerat, nunc Levitæ, vario quidem illi & diverſo modo identidem, ſed tamen Levitæ uſurparunt. Ii homines, ſummam poteſtatem nacti, rempublicam quidem ditiſſimam maximamque fecére, ſed ipſi inter ſe, dum de imperio, honoribus, gloria certabant, divina atque humana promiſcua habuere. Ita nihil ad pietatem modeſtiamque illis ſanctiſſimum nomen religionis profuit, quos ex cæterorum civium communione ſelegerat ſibi, ſepoſueratque olim Deus, uti inter ſacra ceremoniaſque, procul ambitione, ætatem agerent.

CAPVT XVI.

Reipublicæ regimen apud pontifices. Eorum flagitia, & improbæ machinationes. De Eliaſibi filiis. Templum Garizitanum qua impietate exſtructum ſit. Oniæ deteſtabile ſcelus. Matthias Haſmonæus laudatiſſimus dux. Principatus Iudæ Maccabæi. de Alcimo nequiſſimo bipedum. Iudæa iterum ſub regibus. De Herode. de Idumæis, & numine eorum Coſa. Sameæ vera divinatio. Qua iniquitate Herodes imperium exercuerit. Vt Iudæorum leges temeraverit.

Ex Levitica gente, post templi urbisque restaurationem, primum pontifices rebus gerundis præfuerunt, nullo principis aut regis nomine assumpto. Apud hos omnis gratia, potentia, divitiæ erant, aut ubi illi volebant, cæteri vulgus erant, sine honore, sine auctoritate. Itaque tanti muneris decus non medigcribus consiliis appetiverunt, qui Levitæ modò essent. quidam per vim, plures fraudibus, fallaciisque, at pauci vera via illuc nitebantur. Nihil turpius cogitari potest, quàm quod post Eliasibi pontificis mortem duo filii fecêre. Nam & Iesus summum sacerdotium, ope Bagosis, ducis barbari, per nefas fratri Ianni ereptum ibat, qui ritè illud, atque ex lege acceperat: & Iannes, ut acceptum retineret, majus flagitium in se admisit. illum enim ipsum Iesum, in templo numinis, atque inter religiones, manu sua obtruncavit, fratrisque sanguine respersit aras. Ianni non multo post successit Iaddus. Atque hujus pontificatum rursus Manasses frater speravit. Sed is Manasses, cum contra legis edictum Sanaballetæ filiam, mulierem peregrinam, in matrimonio haberet, orta hinc populi seditione, intellexit aut solvendam sibi affinitatem soceri potentissimi,

mi, aut hercle, quod ſecundum erat, amittendam ſpem eſſe ſummi ſacerdotii. Hîc cum diu anxiam mentem in partes varias egiſſet, tandem, communicatis cum ſocero conſiliis, facinus nobile concepit, quod omnis poſteritas loquitur, ſed nulla probat. Templum enim ædificare in Garizin, monte Samariæ altiſſimo, deſtinavit, ejuſque rei poteſtatem mox ab Alexandro per Sanabal leten accepit. Ita, qui Ieroſolymæ fungi ampliſſima dignitate, propter violatam legem nequibat, in adulterino templo, ſaltem quo poterat pacto, pontifex fuit. atque id aſſecutus, jam digito cœlum ſe putavit attingere. En cor nequiſſimi hominis, in quo tu dubites ambitio major, an impietas fuerit. Et tamen exile hoc videtur, præ ut alia ſunt, quæ Onias quartus fecit, cupidine dominationis. Is, pontifex factus, cum imparem ſe Iaſonis factioni cerneret, in gratiam Antiochi Epiphanis, quòd illo defenſore indigebat, leges Moſaicas ejuravit: pro quibus religiones & ritus ſuſcepit Græcorum. tum &, ne circumciſionis notas in corpore gereret, præputium arte medicâ paravit, ſuiſque omnibus, idem ut facerent, author fuit. Demum Antiochi Epiphanis impietàs, miniſtro hoc

hoc pontifice, omnia Iudæorum instituta pervertit. Et jam nihil prisci integrique moris supererat, cum Matthias Hasmonæus, magnus rerum restaurator, armis sumptis, leges suas Iudæis reddidit, remque publicam principis nomine sub imperium accepit. Mortuo illo, principatum Iudas gessit, is, qui Macchabæus dictus est. Sed vis tamen magna, auctoritasque in pontifice fuit. Quare Antiochus Eupator postea, Ierosolymam dolo ingressus, cum Oniæ diffideret, quòd pendêre ex illo populum & rerum momenta cernebat, pontificem in loco ejus Alcimum fecit. Sed is, sacrum honorem ubi adeptus esset, longe pravior fuit. Statim enim ad Demetrium Seleuci filium transiit, principemque Iudam, quem ferre imperitantem nequibat, criminatus apud regem est. Inquieta in se res impietas est. nunquam uno scelere contenta fuit. Igitur Bacchiden regium præfectum, cum armatâ manu, adversus patriam adduxit: reversoque illo, re infectâ, ad regem, copias militares, quas à Bacchide acceperat, concursu hominum sceleratorum auxit. Omnes undique parricidæ, sacrilegi, adulteri, quos flagitium consciusque animus exagitabat, ad Alcimum

venêre. & ipſe blanditiis, alloquiis, largitione, omnium officia provocabat. Ad extremum, præclarus hic pontifex muros etiam ſanctuarii, qui à vatibus atque ab Haſidæis erant ædificati, diruere paravit, ut hoc quoque ad ejus laudes accederet. Sed talia agentem atque meditantem mors occupavit, conſtitutuſque in ejus loco pontifex à populo Iudas eſt, qui omnium primus ſummum ſacerdotium unà cum principatu geſſit. Hoc idem poſt eum Ionathas, Simon, & Iannes fecêre, donec Ariſtobulus, poſito principis nomine, regem ſe tulit. Ita tandem, poſt Sedeciam extinctum, reges iterum Iudæa accepit, ſed Levitas utique, quorum ultimus Antigonus fuit. Illo pulſo occiſoque regnum Herodes tenuit, quod ante à Romanis acceperat, homo non hercle regia ſtirpe, neque ſacerdotali familia ortus, ſed de Idumæorum gente, inſititius Iudæus. Non enim Idumæi verè Iudæi erant, ſed habiti modò appellatique Iudæi ſunt, ex qua tempeſtate eos Hyrcanus religiones ceremoniaſque ſuſcipere veri numinis coëgit, cum antea Deum, neſcio quem, Coſan colerent, cujus ſacra ſemper cuſtodierat illuſtris in illa natione Coſtobarorum domus. Celebrata

brata est Sameæ vaticinatio, qui Herodem Iudæis regem datum iri, sed in pœnam pestemque, multò antè prædixerat. Neque profectò aliter cecidit. Statim enim Idumæus ille Aristobulum pontificem, admodum adolescentem; mox Hyrcanum ex Parthis allectum; postremò quicquid de Hasmonæorum sanguine supererat, extinxit sustulitque. Neque melius actum cum septuaginta senibus est, qui assessores magni concilii erant, quod Sanhedrin appellitant. Ita submotis omnibus, unde metus aut periculum erat, paulatim insurgere, atque ex magno imperio usurpare licentiam cœpit. Patria enim Iudæorum instituta mutavit, nova invexit, multa contra leges fecit. de quâ re sic loquentem audire Iosephum libet: ξενικοῖς ἐπιτηδεύμασιν ὑποδιέφθειρε τὴν πάλαι κατάστασιν, ἀπαρεγχείρητον οὖσαν· ἐξ ὧν οὐ μικρὰ καὶ πρὸς τὸν αὖθις χρόνον ἠδικήθημεν, ἀμεληθέντων ὅσα πρότερον ἐπὶ τὴν εὐσέβειαν ἦγε τοὺς ὄχλους. *peregrinis studiis veterem disciplinam labefactavit, in qua nihil novi tentatum erat. Ex qua re nostris his, quæ pòst insecuta sunt, temporibus, non mediocriter læsi sumus. Neglectui enim habita ea omnia sunt, quæ antea multitudinem ad pietatem perducebant.*

CAPVT XVII.

De Meßia, Iudaeorum atque gentium omnium rege. Mystica vocis scriptio in verbis Esaiae. Bileami vaticinium ex Iudaeorum interpretatione. Quid singulare in hoc regno. Rabbi Abrami animadversiones in Maimonidem. Ezechielis obscurißima oracula de templo, deque sacris in regno Meßiae. Nimis imprudenter in istaec inquiri.

ATque hunc quidem in modum, post reditum Iudæorum ex Babylone, imperium ii tenuêre, quorum id minimè fuit, primùm pontifices, mox principes Hasmonæi Levitæ, dein reges ex eadem tribu, ac tandem Herodes Idumæus, is, sub quo natus Messias est, rex regum, ex familia Davidis ortus, ad quem unum referri demum illud oportet, quod promiserat Davidi Deus, æternum fore solium ejus, confessuramque in illo prolem ejus. Non enim profectò de Salomone illud, neque de nepotibus ejus dictum est, siquidem illi regnum semel amissum nunquam post exilium Babyloniense receperunt. & omninò vana falsaque fuisset numinis promissio. quod cogitare summa impietas sit. Quare ita haben-

bendum est, prolem eam esse Messiam, libertatis nostræ vindicem assertoremque, de quo angelus istud pronuntiavit, quod scriptum apud Divum Lucam extat, τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος. *regnum illius sine fine erit.* Ea verba traduxit angelus ex Esaiæ capite nono, ubi Rabbi Iarchi notavit,
דרך דרש הסופרים שהם״ם כגור בתוך המלה:
subtili quodam disceptationis modo quæsitum olim à scribis esse, cur in medio vocis, contra quam fieri solet, positum à vate ם *clausum sit.* Vtique haud de nihilo fuit tam anxia hæsitatio. & visum Talmudicis est, significari ea re mysterium quoddam ingens, quod non promiscuè, nec omnibus pateret, sed reductum, & in interiore sacrario clausum esset. Cum permulta extent in sacro codice oracula de rege maximo Messia, nullum æquè Iudæi dignum admiratione existimant, quàm illud, quod numinis instinctu effatur Bileamus in Numerorum capite vicesimo & quarto. Sed iidem, cum sensa vatis penitus introspicerent, sagaciter deprehenderunt, non istæc de uno rege dici omnia. quare ita dividundum esse oraculum, pars ut ejus ad Davidem, qui ex Iudæâ stirpe primus regnũ tenuit, cætera ad Messiam pertineant, ultimum

quidem ex eâdem ſtirpe regem, ſed majorem cæteris, potentioremque. Quæ perſecutus accuratiſſimè Maimonides eſt in fine Miſnæ. Ibidem etiam maximus magiſter eos refellit, qui alium naturæ vultum, & rerum perpetuò euntium novum curſum in regno Meſſiæ exſpectant. Non enim intellexiſſe eos Eſaiæ verba ait, quæ ſunt in capite undecimo: eſſe enim illic ænigmata quædam, quibus ſignificatum eſt, quietem piis boniſque omnibus fore inter nefarios & ſceleratos, nihil ut metuendum ab illis ſit. Nam quod Rabbi Abraham, Davidis filius, Maimonidem hîc reprehendit, & ex legum Moſaicarum libris illud recitat, השבתי חיה רעה מהארץ penitus diverſum eſt, & ad tempora Meſſiæ non pertinet. Sed profectò perſæpè ſolet acris ille & diligens vitiorum Maimonidæ animadverſor quædam ejuſmodi ſublegere, quæ ſpeciem magis ſolidæ rationis, quàm vim habent, & excuſſà evaneſcunt. Quoties ſacra, cerèmoniaſque & religionum ſolennia perluſtro, quæ in extrema parte libri ſui ſanctiſſimus vates Ezechiel deſcripſit, ſubit animum meum cogitatio, quid ea velint, aut quò referenda ſint. adeo diverſa ſunt ab iis, quæ Moſes præce-

præcepit, neque unquam uſurpata à Iudæis ſunt. id quod ipſi confitentur. Sed quid de illis habendum ſit, conſtitutum in Talmud eſt, in tractatu, quem Menachoth appellant. Breviter autem rem complexus Maimonides eſt in Miſna, libro octavo, cap. 2. Neque nos pigebit verba ejus hîc referre. Ait igitur, כל שיעורי הנסכים האמורים בספר יחזקאל ומנין אותן הקרבנות וסדרי העבודה הכתובים שם כולם מילוים הן ואין נוהגין לדורות אלא הנביא צוה ופירש כיצד יהיו מקריבין המילוים עם חנוכת המזבח בימי המלך המשיח כשיבנה בית שלישי *Omnes modi libaminum, de quibus agitur in libro Ezechielis, & quacunque illic ſcripta extant de numero oblationum, deque ordine divini cultus, nihil ſunt niſi ſacrificia pacifica, quæ mortalium ſeculis uſurpata non ſunt, neque in morem popularem tranſivêre. Iubet autem exponitque vates, quo pacto peragere debeant ſacra pacifica in dedicatione novæ aræ, temporibus Meſſiæ, cum extruetur templum tertium.* Non eſt hoc ſomnium Iudaicum, neque Talmudicorum commentum. vera certaque res eſt. aliud templum, quod in Meſſiæ regno foret, aliaque ſacra deſcripſit vates: atque etiam ſtructuram templi, atria, portas, cæteraque ad legem operis accuratam

ratam exegit. Quare Iudæi ajunt, formam ejus non planè intelligi: Ezram autem, cum ædem ſecundam, ad inſtar ædis Salomonicæ, conderet, etiam illa ſecutum eſſe, quæ de tertio templo Ezechiel præcipit, ſed non ultrà, quàm captus hominis ſanctiſſimi fuit in re obſcura implicataque. Hoc illud eſt, quod ſignificavit ſummus Rabbinus iis verbis, quæ ſubjecimus ex cap. primo, Halacha Beth Habbechira: בניין שבנה שלמה כבר מפורש במלכים : וכן בניין העתיד להבנות אף על פי שהוא כתוב ביחזקאל אינו מפורש ומבואר ואנשי בית שני כשבנו בימי עזרא בנוהו כבניין שלמה ומעין דברים המפורשים ביחזקאל : Eſt tamen Iudæorum hallucinatio in eo non levis, quod extructum iri à Meſſia ædem ejuſmodi ſperant, quæ adſpici, adiri, & pedibus calcari poterit. Quod ſecus eſſe, nos profectò, qui in Meſſiæ regno nati ſumus, intelligimus. Omnia ea, quæ de modo ædificii, déque partibus ejus dicta illîc ſunt, occultiorem ſenſum habent. ſingula autem quid ſignificent, aut quo pacto ſint explicanda, difficile dictu eſt. Ego hercle, quod Xenophanes Colophonius apud Marcum Terentium Varronem ait, id omnibus hîc ſuadeo, uti *quid putet quiſque, non quid contendat, ponat. hominis enim*

enim est hac opinari, Dei scire. Vtique Iudæi, cum גנזין appellent quasdam Biblici codicis partes, quarum interdicta lectio adolescentibus, juvenibusque est, in earum numero illa ponunt, quæ vaticinatus in fine libri sui Ezechiel est. Neque id injuriâ illos statuisse existimo. Est enim omnis sermo ille numero Platonis obscurior. Advocent industriam suam omnes, qui se divinæ sapientiæ consultos videri postulant. Sudabunt satis, antequam minimum quiddam earum rerum, illîc quæ reconditæ sunt, aperiant.

Benè qui conjiciet, vatem hunc perhibebo optimum.

Sed multa conjectanti, opinor, nihil procedet. Pro certo constat, hæc & alia hujus generis quædam esse, quæ adiri humanis animis summus Deus noluit. Etsi enim in hac Euangelii luce ingens progressio facta ad cognitionem, scientiamque sit, aliquid tamen relictum admirationi est. Quare in his oraculorum arcanis ultra id tendere, quod in expedito spiritus sacer posuit; stolidæ audaciæ sit.

Capvt XVIII.

Status Iudaorum post Messia adventum. De restitutione Iudaorum, qua adhuc exspe-

exspectatur. Quæ sit dignitas etiam hodie illius gentis. Quantum Iudæis nostra debeat religio. An sacri libri ab illis interpolati aut corrupti? de Masoritarum diligentia & fide.

IVdæos sacerdotium regium, genusque hominum electum dici, & sacra sua religionesque ab illis solis suscipi tantisper voluit immortalis Deus, donec ille dies illuxisset, qui Messiam terrarum orbi repræsentaret. Ex eo tempore, Dei filius beneficia cœlestia, quæ diu propria uni genti fuerant, communia esse omnium voluit, idque per difficillimos populos nuntiatum solis profuit credentibus. Atque hîc verò demum admiranda quædam fuit rerum conversio. Summum enim salutis auspicem, qui cœlestia regna reliquerat, uti rebus hominum lapsis succurreret, cum gaudio & veneratione receperunt profanæ nationes. At Iudæi, quem constituto tempore & loco venturum significaverat olim non unus vates, eum venisse jam & adesse præsentem non intellexerunt. Tanta vecordiæ vis eos pervaserat. Cæci erant oculi, cum animus alias res ageret, & videre illa recusaret, quæ posita in medio erant. Hinc abdicati spretique à numine sunt, atque *etiam nunc*

hodie lentem edunt, & amissam deflent primogenituram. Delictum eorum *in durissimo adamante* scriptum esse, Ieremias vates ait. Neque sanè pœnam ipsi suam deprecati sunt, cum illud dicerent, *sanguis ejus super nos sit, & super filios nostros.* Admodum notabile est illud, quod Romanis prodidit Divus Paulus in ea epistola, quæ scripta ad illos est. Ibi [1] sic infit: *nolo vos ignorare hoc mysterium, obdurationem, quæ est ex parte, evenisse Israëli tantisper, dum plenitudo gentium introierit.* Profecto aderit tempus, cum Iudæi in rectam semitam reducentur, qui nunc errant misere ignorantiâ viæ. Nondum omnium dierum soles occiderunt. Fulgebit illis quoque iterum sua lux. Cecidisse eos, non excidisse, certum est. Publicavit de eadem re etiam Ezechiel quædam oracula, quæ extant in cap. XXXVI. Ait enim futurum vates, uti cœlitus cor novum illis detur, rectioresque sensus in eorum pectore habitent. Tunc tolletur velamen illud, quod vultui suo Moses imposuerat. convertent enim se ad Deum, qui vivere eos in tenebris & summarum rerum inscitia sivit, uti tandem aliquan-

[1] In epist. ad Roman. cap. 11. v. 25.

do occasione uteretur notæ clementiæ. Atque in hunc quidem modum nos commodè interpretamur Divi Pauli verba, [1] ἡνίκα δ᾽ ἂν ἐπιστρέψῃ Ἰσραὴλ πρὸς κύριον, περιαιρεῖται τὸ κάλυμμα [2]. qui locus multis obscurissimus visus est, & quorundam exercuit industriam. Res hæc, de qua loquimur, magna est, & planè ejusmodi, uti meritò non possimus in posterum Iudæos, velut victimas publici odii, penitus aversari, cum adhuc illis tantarum rerum supersit spes. Et profectò D. Paulus veneratur eos, & laudibus magnifice effert etiam sic errantes. Ait enim, *Quorum est adoptio & gloria, & fœdera, & legis constitutio, & cultus divinus, & promissiones: quorum sunt patres, & ex quibus Christus est, quod ad carnem attinet.* Quæ poterat esse major nobilitas? Tot patriarchas, vatesque, & reges in avis proavisque numerant, denique tot excelsos & divinâ virtute viros, quorum sunt nomina cœlo consecrata. Sunt quidem, fateor, hodie vernili atque illiberali ingenio cun-

[1] Locus extat in 2. epist. ad Cor. cap. 3. vers. 16. [2] Id est, *cum autem ad dominum se verterit Israël, auferetur velamen.*

cuncti Iudæi; neque, si vitam eorum aut studia intueâre, quicquam magnopere reperias, quod sit magnis atque erectis animis dignum: sed nos ejus rei causam non miramur. habent enim hæc quoque quendam velut orbem: ut, quemadmodum temporum vices, ita & morum vertantur. Profectò, qui dies illis candidam libertatis lucem abstulit, imperiumque de eorum excussit manibus, idem ille ingenuos quoque spiritus eorum perdomuit, nihil ut amplius habeant nunc vividi vigoris. Apud Homer. optimus Eumæus regi suo Vlyssi illud diviné ait,

> ἥμισυ γάρ τ' ἀρετῆς ἀποαίνυται εὐρύοπα Ζεὺς
> ἀνέρος, εὖτ' ἄν μιν κατὰ δούλιον ἦμαρ ἕλῃσι.

Quemadmodum arculæ, in quibus nani fasciis constricti à mangonibus aluntur, corpusculorum incrementa non prohibent modò, sed minuunt quoque, atque contrahunt: ita quælibet servitus compedes quasdam etiam ipsis animis injicit, & generosam suffocat indolem. Quid possunt sublime spirare, qui per tot annos, per totum orbem tantis fatigati contumeliis sunt? quos pueri jam olim laciniâ, viri barbâ traxêre? denique in quos om-

nium Cæsarum detumuit furor? Tiberius juventutem eorum per speciem sacramenti, in provincias gravioris cœli distribuit. Erat insigniter pestilens Sardinia. In hanc missa quatuor millia sunt, ubi malè interirent. Haud multo pauciores Titus bestiis objecit, cum Beryti, atque Cæsareæ spectacula ederet. Ipse Trajanus, qui omnium fuit principum lenissimus, decrevit ne legẽ legerent. quod ab aliis quoque imperatoribus crebro factum postea est. Ea fuit maxima afflictio, & à Rabbi Zacuth inter שמדות *persecutiones* numeratur, cum ait, גזרו שמד שלא יקראו בתורי *decreverunt persecutionem, ne Iudæi legem lectitarent.* Sed hæc à paganis facta sunt. Nos, qui arctiore vinculo cum illis sociamur, amemus inter nos, & hoc habeamus commune, quod jussa audimus ejusdem numinis. Divus quidem Paulus pro illis caput suum devovere cupit. adeò impense amat gentem. Etiam illud ait, *si primitiæ sunt sanctæ, sancta etiam est massa: &, si radix sancta est, etiam sunt rami.* Non ego nunc ambitiose eorum laudes celebrabo. quippe à nulla re magis, quàm ab ineptiis, abhorremus. Sed tamen ad hæc fera tempora quod attinet, sanè, si benè rationem putamus, haud exiguum est,

quod

quod illi genti noſtra debet religio. Quinam ſunt enim illi, qui nobis Biblica volumina ſarta tecta ſervavêre, niſi Iudæi? Quot menda ſcriptionis in ſacrum codicem inrepſiſſent, ſi illius cuſtodia ſolis Lactantiis, Auguſtinis, Gregoriis, Chryſoſtomis, viris ſanctiſſimis, ſed imperitis Hebraiſmi, mandata fuiſſet? Inter Græcos omnes Latinoſque, qui veterem Eccleſiam rexêre, unus Origenes cum Hieronymo Hebraicè ſcivit. & ferme nimium dixi. cæteri nec elementa quidem didicerant. Quare, ſi quid collapſum incuriâ librariorum eſſet, non tali auxilio, nec defenſoribus iſtis tempora tunc egebant. At Iudæis unum ſtudium, unaque omnibus cura fuit, libros Moſis, vatumque, & ea quæ Hagiographa appellantur, à temporum injuriis vindicare. Hæc laus eorum propria eſt. Nulla alia gens in illius gloriæ ſocietatem ſe offert. In libro Iuchaſin, quem ſcripſit Rabbi Abraham Salmanticenſis, admodum illuſtris eſt locus, ex quo diſcimus, omnia Biblica exemplaria fuiſſe emendata ad quendam venerandæ antiquitatis codicem, quem ſua manu olim conſcripſerat Rabbi Hillel, ſummus Iudæorum præſul, qui Babylone in Syriam venerat ſexaginta an-

nis antequam Deus dominuſque noſter Chriſtus naſceretur. Verba ejus digniſſima ſunt, quæ hîc recitentur,
במלכות ליאון הוציאו ספר הארבעה ועשריי
אשר נקרא הביבליא שכתב אותם רי הלל
ומשם היו מגיהים כל הספרים ואני ראיתי
חלק מהם שנמכרו באפריקא ובזמני היה
טי מאות שנה שנכתבו והקמחי אמר בחלק
הרקדוק בפסוק למען תזכרו שהחומש היה
בטולטולא *In regno Leon eruerunt librum Arba Veeſrim, qui vocatur Biblia, quem exaravit Rabbi Hillel. atque ex ejus fide emendarunt omnia exemplaria. caterum ego vidi partem eius, quæ venalis erat in Africa, eratque tunc meo ævo ante* DCCCC *annôs ſcriptus. Ait Kimchi in ſua Grammatica in Paſuk* למען תזכרו, *quod Pentateuchum fuit in urbe Toleta.* Erat igitur illâ tempeſtate penes Iudæos arbitrium & vis ac norma emendandi Biblicum contextum. Profectò, quàm facile illis fuiſſet, interpolare ea loca, quæ redarguere eorum deliria videbantur, cum vix tria verba Hebraicè intelligerent Chriſtiani? ſed obſtabat pietas, vetabatque moveri, quæ ſacra eſſent. Et tamen fuêre, qui exiſtimarent, malâ fide eos deſcripſiſſe multa. quibus hominibus luculenter reſpondit Origenes in octavo volumine explanationum Eſaiæ. Equidem ego, quoties Maſoritarum indefeſſam diligen-

tiam

tiam confidero, pene obſtupeſco. Omneis enim Hebræi codicis parteis accuratè recognitas & collatas, notis quibuſdam impreſſis obſignaverunt. Id factum eſt poſt templi ſecundi excidium anno plus minus quadringenteſimo triceſimo & ſexto. Obſervatum ab illis eſt, non modò quot commata & verba, ſed etiam quot literas contineren libri ſinguli. Quare, quod poſteà, cum ſumma barbaries orbi incubuiſſet, nullus apex de præſtantiſſimo illo ſcripto perierit, illorum beneficium eſt. Non ſine cauſa illud à Rabbinis eſt dictum, המסרה סיג לתורה. *Maſora eſt velut paries & ſepimentum legis.* Apud Rabbi Zacuth, quem jam modò teſtem laudavi, ſunt ineptiæ Iudaicæ, quibus (ſi Deo placet) colligitur, accentus atque puncta tempore Ezræ extitiſſe. Quod ideo retuli, uti hoc quoque adjicerent ad reliqua ſua nugaciſſima argumenta ii homines, qui hodie negant eſſe hoc Maſoritarum inventum. Sed moneamus illud quoque, in ejuſdem Rabbini libro, eâdem probatione ad Ezræ ſeculum referri Targum Onkelos. quod etſi futile eſt, & facile oſtendit, quanti ſit prior conjectura, reperiet tamen defenſores ſuos, vel ob hanc ſaltem cauſam, ne alterum illud cadat.

cadat. Agit jam pridem multos tam pervicax ſtudium, uti, dum ad ſententiæ ſuæ præſidium arripiant aliquid, quo modo aut quid arripiant, ſua intereſſe haud putent. Nos, quod ſacræ ſcripturæ lectio in incerto non ſit, & mutari jam haud amplius poſſit, illis Iudæis acceptum ferimus, qui ſerò & poſt templi ſecundi excidium vixêre. Etenim, cum jam rebus magnis opulentiſque excidiſſent, cura illis eſſe cœpit, uti in ſumma calamitate hanc ſaltem ex naufragio reſervarent tabulam cujus eſſet pretium inæſtimabile. Atque hoc profecto unum in illis amamus. Cætera miſerationem merentur. Apices enim, literaſque, & libros verſant, ſed verſant tantúm. Sacros veroſque ſenſus nec inſpiciunt, nec quærunt. Itaque quadrat hoc in illos, quod ipſi vernacula lingua ſua ajunt, עשו העיקר טפל והטפל עקר *Quod fundamentum rei eſt, acceſsionem faciunt: quod acceſsio eſt, fundamentum.* Atque hoc eſt peſſimum. infantiam ipſi ſuam inſcitiamque non ſentiunt. Etenim, cum infelicitas eorum omnis poſita in divinæ legis ignoratione ſit, illi amiſſas patrias ſedes, ereptumque regnum, & alia hujuſmodi cauſantur, quorum neque poſſeſſio quenquam beatum, &

vere

verè miserum neminem jactura facit. Harpasten, uxoris fatuam, Seneca memorat, quæ subitò desiit videre. *nesciebat esse se cæcam, & subinde pædagogum suum rogabat, uti migraret. ajebat domum suam tenebrosam esse.* Idem illis quoque accidit. Circumferunt ipsi in pectore mali sui causam. Quod si quis numinis favor illos Cananææ redderet, cœlum utique, non animum, mutarent. Comitatur eos, quocunque se verterint, sua nox, neque prius demetur, quàm vecordiæ suæ, obstinationisque, dederint graveis pœnas.

PETRI CUNÆI De Republica HEBRÆORUM, LIBER SECUNDUS.

CAPUT I.

Familia Pontificalis. De Alcimo malè existimatum. Pontificis constitutio penes quos. Chalcidensium regi quid beneficii à Claudio datum. Pontificis munia. Quando nobile officium suum Pontifex obierit. Quem habitum tunc gesserit. Flavii Iosephi error, ex properantia natus, qui omnes hactenus decepit. Ejus confutatio. Maimonidæ recta sententia.

PRoximus regiæ dignitati honos in summis sacerdotibus fulsit: estque Rabbinorum vetus verbum, tribus rebus Israëlem, tanquam coronis, fuisse decoratum, regno, pontificatu, atque lege. Nos, quoniam de regibus ea, quæ in mentem incidebant, diximus, cætera eodem pacto, hoc est, incuriose, & sine delectu exequemur. Cum sacerdotales familiæ olim

olim à Mose duodecim, mox autem à Davide essent viginti & quatuor constitutæ, una modò pontificalis fuit, cujus erat præ cæteris excellens nobilitas. Apud Flavium Onias, Oniæ tertii filius, pontificali genere juvenis, per indignationem in Ægyptum aufugit, uti templum illîc conderet, propterea quòd pontificatum libidine Antiochi transferri ad Alcimum videbat, hominem sacerdotali quidem familiâ ortum, sed non ex successione pontificatus. Hallucinatur enim eruditissimus Sigonius, qui [1] eum ex posteris Levi, sed non Eleazari, aut Ithamari, fuisse prodidit. Estque is error manifestus ex Flavii verbis, quæ de hoc Alcimo extant in Antiquitatum libro vicesimo, in capite octavo. Post Alcimum etiam Iudas Maccabæus pontificatum, extraneus alienusque, nullo successionis jure accepit, etsi sanè de gente sacerdotum fuit. ut jam constet, ad hanc dignationem non omnes Aronis nepotes, sed duntaxat paucos quosdam pervenire per legitimos tramites potuisse. Pontifex is fuit, qui omnibus præfectus erat sacerdotibus. eamque dignitatem illi universus consessus septua-

[1] *In lib. 5. cap. 2.*

tuaginta senum conferebat, in quorum judicio atque potestate totum hoc, quantumcunque erat, positum fuit. Ita enim traditum rectissimè à Maimonide est, in Halacha Cele Hammikdasch, in capite quarto. Sed Herodes, cum pauca ex honesto & bono, pleraque autem contra leges & mores majorum gereret, creare pontifices, amovereque,uti erat libitum, instituit. Ac tandem electio summi sacerdotis concessa Agrippæ Herodi Chalcidensium regi à Claudio est. idque jus retentum successoribus ejus fuit, usque ad extrema belli Iudaici. Ac sacerdotum quidem cæterorum divisa functio erat, nemo ut adolere aris honores, vel victimas cædere, nisi factâ sortitione, posset. Soli autem pontifici omnia sacra, & omni tempore, obire jus fasque fuit [1]. Non enim in ordinem cogebatur, neque vices stationesve observabat. Munus pontificis nobile atque primarium fuit,templi adyta intrare, quæ Sancta Sanctorum Hebræi appellitant. idque semel in anno, non amplius, fiebat, solenni expiationum die, atque eâ horâ tantùm, quæ dicata

[1] *R. Maimon. in cap. 5. Hal. Cele Hammikdasch.*

dicata piaculari ſacro erat. Sed de eâ re mox plura dicendi locus erit. Quali habitu pontifex fuerit, cum venerabile illud loci ſecretum celeberrimo die adiret, hactenus diſceptatum à nemine eſt. Magnâ enim ſecuritate crediderunt omnes, indutum eum illo tempore fuiſſe duobus amiculis illis, quorum unum fuit Humerale & Ephod appellatum, alterum verò dicebatur Coſchen ſive Rationale, propterea quod cordis rationiſque ſedem, hoc eſt, ipſum pectus, cingeret. Non nos hîc de artificioſiſſimo opere utriuſque veſtimenti diſſeremus. Ex auro enim, & purpura, coccoque, atque gemmis confectum fuiſſe, certum eſt, plane in eum modum, uti edicitur in Exodi capite viceſimo & octavo. Sed illud jam dicimus, nunquam iis amiculis uſum fuiſſe pontificem in templi adytis. Quare convellenda nobis opinio eſt, quæ jam pridem ſummis nixa autoribus, nunc & omnium eſt, & quotidie creſcit. Atque utinam ſaltem à Ioſepho nobis recedendum non eſſet, quem virum genere ortum ſacerdotali, ſummiſque honoribus in urbe Hieroſolyma perfunctum, ea tranſmiſiſſe ad memoriam poſterorum ſcimus, quæ viderat oculis ſuis, & comperta habe-

bat;

bat. Sed quis tam consummatæ diligentiæ est, cui non somnus interdum in longâ commentatione obrepat? aut quid non potest festinatio & incogitantia, quæ in rebus etiam obviis improvida est & cæca? Igitur non possumus illud ferre, quod in capite decimo & quinto libri quinti *ἁλώσεως* ait de veste Ephod, deq; amiculo Coschen. *ταύτην τὴν ἐσθῆτα οὐκ ὁ ἀρχιερεὺς τὸν ἄλλον χρόνον, λιτοτέραν δ' ἀνελάμβανεν, ὁπότε δ' εἰσίοι εἰς τὸ ἄδυτον. εἰσῄει δ' ἅπαξ κατ' ἐνιαυτὸν μόνον ἐν ᾗ νηστεύειν ἔθος ἡμέρᾳ πάντας τῷ θεῷ. Hunc vestitum pontifex non quolibet alio tempore habebat, (viliorem quippe sumpsit) sed tunc, cum intrabat in adytum. intrabat autem semel duntaxat quotannis, illo die, cum mos patrius omnes jejunio colere Deum jussit.* Contra hæc nemo hiscere ausus est. tanto consensu accepta ab omnibus sunt. Sed enimvero meminisse debebat scriptor maximus, id quod in vetustissimis Iudæorum scitis est, fuisse vestimenta quatuor peculiaria, eaque alba, & ex lino tantùm contexta, quibus solis usus pontifex est, cum piaculare sacrum in adytis, semel in anno, faceret. Ex quo accidit ut proprio nomine בגדי לבן, *vestes laban*, id est, *alba*, à Iudæis dicerentur.

rentur. de quibus ita infit Maimonides in capite octavo, in Halacha Cele Hammikdaſch, ex tractatu Talmudico, qui Maſſachta Ioma vocatur,
בגדי לבן הם ארבעה כלים ששמש בהן כהן
גדול ביום הכפורים וארבתן לבנים ומן הפשתן
לבדו הן : כהנת ומכנסים ואבנט ומצנפת :
Veſtes laban fuere indumenta quatuor, quibus indutus pontifex ſacra faciebat, die jejunii. Erant autem ea albi coloris, atque ex lino tantum : nimirum tunica, brachæ, cingulum, & infula. Dies jejunii, eſt dies decimus menſis Tiſri, cum in Sancta Sanctorum pontifex ibat. Hæc primi Talmudiſtæ odorati ſunt, quibus nos ſine periculo hic fidem habemus. atque adeo miramur, qua oſcitantia neque Flavius Ioſephus, neque quiſquam alius animum adverterit ad luculenta verba, quæ in Levitici capite decimo & ſexto extant; ex quibus hoc, quod diximus, evincitur. Non abs re erit locum eum deſcripſiſſe. Ita enim ibi præcipit Moſi Deus de jejunii & expiationum die : *Dic Aharoni, fratri tuo, ne quovis tempore ingrediatur in ſanctuarium intra velum, ut non moriatur. Cum his autem rebus ingrediatur in ſanctuarium, cum juvenco ſubrumo, qui ſit pro peccato, & cum ariete, qui ſit in holocauſtum. Tunicam lineam*
ſanctam

sanctam induito; & brachæ lineæ sunto super carnem ejus; & baltheo lineo accingitor; & infula linea tegitor. Eæ vestes sacræ sunt. Mox in extremo capitis addit, *Expiationem sacerdos faciet, & induet vestes lineas, vestes sacras.* De cæteris amiculis, quæ extra templi adyta pontifex gessit, non jam difficile est dicere. Ea Talmudici בגדי זהב *vestimenta aurea* vocant, non hercle quòd intextum omnibus aurum esset, sed quòd ornatiora essent. Fuêre autem hujus generis indumenta octo, è quibus quatuor quidem erant communia pontifici cú cæteris sacerdotibus, כתנת ומכנסים ואבנט ומגבעות, *tunica talaris, brachæ, baltheus, & infula:* quatuor autem propria pontificis erant, מעיל ואפוד וחושן וציץ *pallium hyacinthinum* cum tintinnabulis & malis Punicis; item *amiculum humerale sive Ephod*; tum *Pectorale* sive *Coschen*; & postremo *lamina* aurea, quæ infulæ apponebatur. Neque verò dicat aliquis, ex octo istis indumentis, priora quatuor videri eadem esse cum illis, quorum usum antè diximus fuisse peculiarem in Sancto Sanctorum. Nam & ex pretiosiore lino erant, quæ pontifex extra adytum gerebat, & baltheus fuit opere Phrygiano. Quæ mani-

manifestè cernet, qui contulerit quæ leguntur in Exodi capite vicesimo octavo, & quæ extant in Levitici capite decimo sexto. Nam etsi lineæ sunt, quæ describuntur utrobique, tamen בד vulgare *linum* est, cum שש *byssus* exquisitissimi generis sit. Sed nec illud repugnat opinioni nostræ, quod in Exodi capite vicesimo octavo, versu XXIX. & XXXV. jubetur Aharon cum veste Ephod, & amiculo Coschen, & cum tunica hyacinthina ingredi in sanctuarium. Sane enim pro vero constat, sanctuarii partes insigniores duas fuisse, quarum fuit una exterior, quæ Sanctum ubique dicitur, altera vero interior erat, quæ Sanctum Sanctorum in sacro codice, non semper quidem, sed plerumque tamen, appellatur. Hæc nescire, summæ imperitiæ foret. Porro de vestibus *laban*, seu albis, quod diximus pontificem eas gerere, nisi in adyto, non potuisse, usque adeo verum est, ut illo ipso die decimo mensis Tisri, cum ex more adytum ingrediebatur, ad ea tamen sacra peragenda, quæ etiam extra adytum tunc fiebant, induere בגדי זהב *vestes aureas* necesse habuerit. Atque hoc recte proditum in Talmud est, in Massechta Ioma, in capite tertio.

CAPVT II.

Pontificis sacra vestis modo à Romanis, modo à Iudæis asservata. De Pontificis galero. De sacerdotum pileis. Lapides Vrim & Tummim, in quibus vis oraculi fuit. Quando ii amissi sint. Cur alii facti, & adhibiti postea sint, cum eorum nulla vis amplius esset. Quis fuerit modus consulendi oraculū Vrim & Tummim. Quibus de rebus responderit Pontifex.

QVam pulchro & admirando opere fuerint indumenta, quibus adornatus pontifex extra adytum erat, ex illo manifestum est, quod Flavius refert τὴν ἱερὴν ἐσθῆτα *sacram pontificis vestem* magna cura servatam in turri fortissima fuisse, quam in parte templi Septentrionali olim ab Hasmonæis conditam, Herodes tandem Antoniam de Marci Antonii nomine appellaverat. Vtique pergloriosum fuit illam vestem custodire. Quare eum honorem identidem Romani sibi vendicaverunt: ac rursus Iudæis eum, sed beneficii loco concessere. Diximus ex octo tegminibus, quæ aurea Talmudici vocant, quatuor fuisse, quæ communia Pontifici cum reliquis sacerdotibus erant. Inter illa galerus, seu infu-

la fuit.

la fuit. Pontificibus enim, sacerdotibusque nudo capite sacra curare fas non erat. quemadmodum nec flaminibus Romanorum id licuit. Pontificis galerum non penitus similem fuisse sacerdotum pileis, Iudæi tradunt. Maimonides fascias quasdam ait Pontificis capiti ita circumdatas fuisse, quemadmodum membrum contritum aut fractum obvolvitur; sacerdotum autem pileos velut galeas fuisse. unde & מגבעות eos dici, quod instar collium exsurgerent. Ab hoc dissentit Rabbi Abraham Ben David, cujus השגות *animadversiones* extant in Maimoniden. Ait enim ille, pileos quidem sacerdotales, quasi galeas fuisse, at pontificum infulas longè altiores fuisse, fasciis in orbem sic circumactis, ut sunt hodie Arabum tiaræ. Hoc idem ait accuratissimus author Rabbi Ioseph, cujus commentationes, quæ כסף משנה *corona Misnæ* inscribuntur, inæstimabiles sunt. Lapides Vrim & Tummim, qui vestimento pontificis indebantur, absconditos à Iosia in templo priore fuisse, neque postea repertos in templo secundo esse, dictum à nobis supra est. Facti tamen alii lapides, & inditi in amiculum Choschen sunt, non quod jam eorum ope amplius oracula pon-

tifex ederet, ſed ut conſummatus earum rerum numerus eſſet, quas maximus Moſes ad pontificem rite ornandum præſcripſerat. Nam ſi quid vel minimum forte deerat, utique pontifex מחוסר בגדים *defectus veſtibus* dicebatur, & ſacris operari non magis poterat, quam ſi de prophana plebe unus eſſet, quem talia conantem lex divina capitis damnat [1]. Sed quid illud eſt, cur nec conſuleretur in templo ſecundo pontifex, nec reſponſa redderet? Diſputarunt de ea re Iudæorum cordatiſſimi, & viſum illis eſt, id adeo ex hac cauſa eſſe, quod ſpiritus ſanctus numiniſque præſentior vis illinc abſceſſiſſet. mentem autem humanam fati & futuræ ſortis neſciam eſſe, niſi inſtinctus divinus afflatuſque acceſſerit. Quo nihil exiſtimari rectius poteſt. Refert hæc omnia Maimonides in Halacha Cele Hammikdaſch, capite decimo: ubi morem etiam ediſſerit, quo oraculum illud conſulebatur antea. Stabat enim pontifex, & vultum componebat arcam verſus. erat autem à tergo, qui reſponſum petebat. is, cum ſciſci-

[1] *Rabbi Maimon. in Hal. Beth Habbechira, cap. 4. & in Hal. Cele Hammikdaſch, cap. 10.*

ſciſcitatus de ſucceſſu rei eſſet, quam apud animum ſuum propoſuerat, ibi pontifex ſtatim, ſpiritu cœleſti concitus, amiculum Coſchen inſpexit, atque ex literis mirâ vi illic protuberantibus, quid futurum eſſet, didicit, reſponditque. Ea conſulendi ratio non privatis, aut de plebe hominibus, ſed regibus duntaxat, ſummiſque judicibus, aut iis, qui publicè miſſi à populo eſſent, uſurpata fuit. Quoties enim res magna agebatur, itum illuc eſt. Privatorum negotia votis precibuſque relicta ſunt, ne oraculi ſanctitas viluſceret.

Capvt III.

Veſtimenti laceratio quatenus Pontifici permiſſa. Item quatenus ſacerdotibus. De Caipha. Lex conjugii alia pontifici, alia ſacerdotibus poſita. Matrimonium virginis, viduæ, vitiatæ, & per divortium dimiſſæ. Polygamia. Habitatio Pontificis. De Auguſto Cæſare.

NVnc referamus alia quædam ſummi Pontificis jura. Inter quæ illud eſt, quod ei veſtem lacerare in animi dolore fas haud fuit. Quod præceptum tamen Talmudici ad lacerationis modum reſtringunt, ut Pontifici diſrumpere veſtem quidem, ſed infra

tantùm circum pedes licuerit; suprà verò, & ad sinum pectoris, vetitum sit. at cæteris sacerdotibus jus esse lacerandi à summâ parte deorsum ajunt. Ita diffinitum in fine ejus tractatus est, quem Massechta Horaioth appellant. Quæ si vera sunt, nullo necessario argumento colligitur, id quod interpretes volunt, Caipham contra legem fecisse, cum ad Messiæ augustam vocem ipse togam sibi per impatientiam discinderet, uti proditum à Divo Matthæo est in capite vicesimo & sexto. Hæc ultrà exquirere, nostrum non est. Cum enim diligentissimè in his operam posuerimus, restabit, ut nobismet irascamur, qui pedibus fimum scalpturimus, unde nullum granum eruitur. In Levitici capite vicesimo & primo edicitur pontifici maximo, uti virginem duntaxat in matrimonium petat. Quod profecto non sine mysterio est. Non enim sacerdotibus posita eadem lex fuit. quippe viduam illi uxorem rite duxerunt, dum modò ab iis abstinerent, quæ corpore quæstum faciebant, aut per divortium expulsæ à marito erant, quibusve oblatum vitium fuit. In Talmud, in Massechta Ioma, in capite primo, traditur, nefas Pontifici fuisse uxores duas simul in

matrimonio habere. quod si haberet, utique cum altera faciundum illi divortium fuisse ante diem decimum mensis Tisri. ni id fecisset, obire eum piaculare sacrum solenni illo die in templi adytis nequivisse. Enimvero hoc singulare fuit. Nam cæteris hercle Iudæis plures uxores ducere per legem licuit. idque infra ostendemus, cum res ipsa feret. In Massechta Middoth scriptum extat, ædiculam fuisse Pontifici in templo extructam, in qua ille interdiu mansitavit ferme, eamque לשכת כהן גדול *conclave Pontificis* esse dictam. De domo vero, quæ extra sanctuarium illi erat, ita Maimonides tradit, debuisse eam Ierosolymæ, atque in ipsa urbe, non alibi, esse. At Romanorum legibus cautum fuit, uti Pontifex maximus in domo publica habitaret. Quare Octavius hercle, M. Lepido mortuo, cum tanti nominis honorem adeptus esset, & domum publicam accipere à senatu per modestiam recusaret, suarum ædium partem ipse publicam esse jussit, quo satis factum legi esset.

Capvt IV.

Contra Divum Augustinum, atque contra Carolum Sigonium disceptatur de

Pontificis ingressu in Sancta Sanctorum. Locus in epistola ad Hebræos malè à Sigonio intellectus. Altare suffitunm non fuisse in Sancto Sanctorum, contrà quàm Divus Augustinus sensit.

LIbet postliminio ad id redire, quod intermissum à nobis est. Diximus enim Pontificem in templi adyta introiisse solenni expiationum festo, quod diè decimo mensis Tisri celebratum quotannis est. Ita Iudæi omnes, & qui Græcorum Latinorumque eruditissimi sunt, magno consensu tradidere. Neque nos profecto aliter statuimus. Non enim àlio tempore, neque aliam ob causam visere ei secretissimum locum fas fuit. Et tamen in illa ipsa erudita antiquitate unus extitit Augustinus, summa sanctitate atque eruditione vir, cui ita visum est, pontificem quotidie Sancta Sanctorum ingressum esse, uti thura adoleret. quod autem semel duntaxat introivisse dicatur, id ad anniversariam expiationem retulit, quæ sanguine purificationis fiebat. Huic sententiæ Carolus Sigonius, cum applauderet, aliud insuper præsidium addidit, existimavitque, Pontificem quotidie quidem adyta esse ingressum, sed sacerdotum comita-

tu ſtipatum; ſemel autem in anno ſo-
lum, id eſt, ſine ſacerdotibus. Profectò
non eſt committendum nobis, ut tam
craſſum errorem non refelliſſe videa-
mur. Ac Sigonius quidem, ut de illo
prius dicamus, manifeſto ſophiſmate
aut deludere nos voluit, aut hercle im-
prudenter deluſus ipſe eſt. Sine dubio
enim verba Apoſtoli in animo habuit,
quæ in epiſtola ad Hebræos extant in
cap. ix. εἰς τὴν δευτέραν σκηνὴν ἅ-
παξ τοῦ ἐνιαυτοῦ μόνος ὁ ἀρχιερεὺς
εἰσῄει οὐ χωρὶς αἵματος. *ſecundum
tabernaculum ſemel quotannis ſolus ponti-
fex ingreſſus eſt non ſine ſanguine.* Enim-
vero illa verba ſententiam ejuſmodi
habent, Pontifici ſemel in anno dun-
taxat, & quidem ſoli, adyta introire
fas fuiſſe. Sigonius autem in aliam
mentem hæc diſtorſit, ſcilicet quaſi ſe-
mel quidem quotannis ſolus, at quo-
tidie cum aliis intraverit. Qua quidem
interpretatione nihil excogitari futi-
lius poteſt. Omitto Talmudicorum
omnium Rabbinorumque graviſſima
judicia, quæ ſemper apud omnes cor-
datos permagnum pondus habuere,
quoties de patriis ritibus eorum, cere-
moniiſque orta diſceptatio eſt. ex quo-
rum ſenſu illud eſt, quod Maimonides
ait in Halacha Beth Habbechira, in ca-

pitefeptimo. בית קדש הקדשים מקודש מבין ההיכל שאין נכנס לשם אלא כהן גדול ביום הכפורים בשעת העבודה: *Sanctum Sanctorum est sacratius reliqua parte templi, quia nemo illud adit, nisi Pontifex, die Expiationum, ipsa sacrificii hora.* Nihil nunc opus est à Iudæis testimonium eblandiri tam manifestæ rei. Ajo nullum sacri codicis locum esse, ex quo colligi probabiliter possit, quemquam hominem ritè illud loci arcanum adiisse, uno pontifice excepto. At ipse pontifex quam sæpe adyta intraverit, ex illo discimus, quod in Levitici capite decimo & sexto scriptum est: *Dic Aharoni, ne quovis tempore ingrediatur in sanctuarium, quod est intra velum ante operculum propitiatorium, quod est super arcam, ut non moriatur. Nam in nube apparebo super operculum illud. Sed cum his rebus ingrediatur Aharon in sanctuarium, cum vitulo & ariete in holocaustum. A cœtu autem Israelitarum accipiat duos hircos in peccatum, & arietem in holocaustum. cumque obtulerit vitulum, & oraverit pro se, ac domo sua, duos hircos constituat coram Domino, in ostio tabernaculi testimonii, & mittat super utrumque hircum sortes, sortem unam Domino, alteram capro emissario.* Ecce, sanctuarium, quod intra velum esse

esse dicit, nihil aliud est, quàm Sanctum Sanctorum, ubi & arca fuit cum operculo propitiatorio. Quæ autem fieri illic præcipit summus Deus, omnia ejusmodi sunt, quæ duntaxat decimo die mensis Tisri agebantur, celebri expiationum festo. Ex quo consequitur, nunquam pontificem, nisi quo die ista fierent, adyta intravisse. Id enim plane edicitur. Quare facessat Sigonii hariolatio. non enim est pro indole tanti viri, quem alibi nos sæpe admirati sumus. Sane enim, quod sperare improbum erat, bene ille atque feliciter in summa Hebraismi ignoratione res Iudæorum composuit. Sed quid Augustino respondebimus, qui aram incensi fuisse in adytis existimat, ad quam pontifex thura adoleverit quotidie? Enimvero in Magno errore versatus homo sagacissimus est, neque subtile illud & peracre judicium suum hic adhibuit. Omninò enim locus ille, in quo erat altare incensi, separatus velo ab ipsis adytis fuit. Quare cum in Levitici capite xvi sanctuarium, quod intra velum est, appelletur ipsum adytum, contra de incensi & suffituum ara dicitur in Exodi capite tricesimo, fuisse eam ante velum illud: plane ut in medio oppansum velum inter adyta

ta aramque suffituum esset. Recitabimus verba ex capite tricesimo Exodi, ne lectorem suspensum teneamus. Ita enim ibi dicitur, *Fac aram incensi è lignis Schittim, atque eam auro obduc, pariterque latera ejus & cornua. Pone autem eam ante velum, quod ante arcam testimonii, atque ante operculum propitiatorium est, ut adoleat super illud Aharon suffitum aromatum unoquoque mane.* Profecto, nisi stupor aut pituita sensus nostros tardat, illud intelligimus, aram incensi ante velum, at velum ipsum ante arcam testimonii fuisse; ut aram incensi ab arca testimonii, atque ab operculo propitiatorio distinxerit veli interjectio. Equidem fateor in quadragesimo Exodi capite, versu sexto, edici, *ut ara incensi aurea coram arca testimonii collocetur:* sed, quod ibi de medio velo expressum non est, mox paucis interjectis additur, *aram auream in tentorio conventus ante velum esse positam.* Quare ista ratio hercle apud me nauci non est.

CAPVT V.

Philonis Iudæi quædam loca excussa, & explicata. Lapsus Philonis. item ejus, qui librum I. Maccabæorum scripsit. Post reditum Iudæorum ex Babylone,

legem

legem non planè servatam fuisse in templi ædificatione. Argumenta quædam dissentientium rejecta. Quid Mosi præ Pontificibus concessum fuerit.

Nimis indiligenter hic sumus, qui Philonis Iudæi illustrem locum nondum produximus, qui, cum Sigonii oculos non fugerit, admonere illum poterat, quam sit inconsulta Augustini hæsitatio. Ait scriptor gravissimus in libro, qui περὶ θυόντων extat; Ὁ νόμος προσέταξε δύο κατασκευασθῆναι βωμοὺς καὶ ταῖς ὕλαις, καὶ τοῖς τόποις, καὶ ταῖς χρείαις διαφέροντας. ὁ μὲν γὰρ ἐκ λίθων λογάδων ἀτμήτων ἀνῳκοδόμηται, καὶ ἐν ὑπαίθρῳ παρὰ ταῖς τοῦ νεὼ προβάσεσιν ἵδρυται, καὶ γέγονε πρὸς χρείαν τὴν τῶν ἐναίμων. ὁ δὲ χρυσοῦ μὲν κατεσκεύασται, ἵδρυται δὲ ἐν ἀδύτῳ εἴσω τοῦ προτέρου καταπετάσματος, ὃς οὐδενὶ τῶν ἄλλων ἐστὶν ὁρατὸς ὅτι μὴ τοῖς ἁγνεύουσι τῶν ἱερέων· καὶ γέγονε πρὸς χρείαν τὴν τῶν θυμιαμάτων. *Lex duas poni aras jussit, quæ materia, loco, atque usu differrent. quippe una ex lapidibus selectis, sed impolitis tamen, extructa est, atque sub dio sita est, prope templi vestibulum, ejusque usus positus in victimarum immolatione est. altera vero aurea, intra primum velum, in loco*

inacceſſo eſt, quam videre nemini mortalium licet, niſi ſacerdotibus, cum in caſto ſunt. facta autem eſt in uſum ſuffituum. Omnino ait, aram hanc intra primum velum fuiſſe, quod oppanſum Sancto erat; planè ut diverſum fuiſſe ab illo velum ſecundum ſignificet, quod Sanctum Sanctorum à Sancto ſeparabat. Vtique, quemadmodum Sanctum Sanctorum ſacerdotes non recepit, ſed Pontificem duntaxat: ita Sanctum, in quo ſuffimentorum ara erat, plebem arcebat, ſacerdotes autem ſolos una cum Pontifice admiſit. Apud Divum Lucam quidem Zacharias, qui ſacerdotis, non Pontificis erat dignitate præditus, ad hanc ipſam ſuffituum aram odoramenta flammis uſtulat. At de plebe ita ſcriptum extat, [1] πᾶν τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ ἦν προσευχόμενον ἔξω, τῇ ὥρᾳ τοῦ θυμιάματος. *tota multitudo populi foris precabatur, tempore ſuffituum.* Et mox rurſum [2], ἦ ὁ λαὸς προσδοκῶν τὸν Ζαχαρίαν. καὶ ἐθαύμαζον ἐν τῷ χρονίζειν αὐτόν. *Exſpectabat Zachariam populus, miratuſque eſt eum diutius morari.* Quoniam jam citare Philonem teſtem cœpimus, libet alia quædam ex illius commentationibus

---

[1] *Luc. c. 1. verſ. 10.* [2] *Ibidem v. 21.*

bus adferre. Enimvero, qui in Sanctum, quod intra primum velum est, non introivisse nisi solos sacerdotes dixit, is alibi disertis verbis Sanctum Sanctorum, quod intra secundum velum est, non à sacerdotibus, sed à Pontifice adiri, & quidem semel duntaxat in anno, ait. Verba ejus de hac re in libro secundo περὶ μοναρχίας hæc extant, quæ itidem Sigonius, cum vidit, officere proposito suo non intellexit. ὁ νεὼς παντὸς λόγου κρείσσων, ὡς ἐκ τῶν περιφαινομένων ἐστὶ τεκμήρασθαι· τὰ γὰρ ἐντὸς ἀόρατα παντί τῳ, πλὴν ἑνὶ τῷ ἀρχιερεῖ. *templum omni prædicatione est pulcrius, ut quidem ex iis, quæ apparent, colligi potest. nam quod ad ea pertinet, quæ in penetralibus sunt, ea nemini visuntur, nisi uni, hoc est, Pontifici maximo.* Nunquam Sigonius effugiet. ita manifestè tenetur. Addit illud ibidem Philo de Pontifice: καὶ τούτῳ μέντοι δι' ἔτους ἐπιτετραμμένον ἅπαξ εἰσιέναι πάντ' ἐστὶν ὁρατά. *atque huic tamen omnia cernere licet, cum quotannis & semel duntaxat intrare fas sit.* Oratio medius fidius languida & elumbis, quæ corrigere aliquid velle eorum, quæ dicta sunt, videtur, cum nihil minus efficit. Quid enim diversum hic, aut contrarium supra dictis est? Non magnus

magnus labor est, sententiæ vim suam reddere, atque ita locum constituere, καὶ τούτῳ μέντοι δι' ἔτους ἐπιτετραμμένον ἅπαξ εἰσιέναι, πάντ' οὐκ ἔστιν ὁρατά. Sanè hoc longe aliud est. Postquam enim dixerat, pontificem unum solumque adyta templi videre, mox revocans ipse se, *Atqui huic ipsi*, inquit, *cum quotannis duntaxat semel intrare fas sit, non tamen omnia cernere licet.* Dehinc ejus rei ratio sequitur, quæ sane notabilis est; πυρεῖον μὲν γὰρ ἀνθράκων πλῆρες καὶ θυμιάματος εἰσκομίζει. πολλῆς δ' ἀναδιδομένης, ὡς εἰκός, ἀτμίδος, κατέχεται τὰ ἐν κύκλῳ πάντα· καὶ ἡ ὄψις ἐπισκιάζεται, καὶ ἀνακοπὴν ἴσχει, πρόσω χωρεῖν ἀδυνατοῦσα. *Etenim thuribulum ignitis carbonibus & odoramentis plenum illuc infert. omnia autem circumcirca tenentur multo fumo, qui, ut consentaneum est, excitatur. tum vero & visus quoque obtenebratur, inhibeturque, neque longius sese ferre quit.* Hoc igitur illud est, quare Pontificis ipsius oculis non omnia lustrari posse ait, quæ in adytis sunt. Atque hactenus luculenter ista Philo, atque etiam divine. Quanquam illud non sine errore dixit, quod antea ex libro ejus περὶ θυόντων recitavimus; aram alteram, quæ prope vestibulum templi sub dio

posita

poſita ſanguinem victimaſque accepit, conſtructam *lapidibus integris, impolitiſque* fuiſſe, *ex legis edicto*. Contra enim, lignea ut ſit, atque ære obducatur, numinis placitum eſt in Exodi capite xxvii. quod & Moſes exequitur mox in capite xxxviii. & diu poſt maximus rex Salomo, cum templum conderet, non neglexit, ut eſt in libro ii. Chronicorum, capite iv. & in libro i Regum, cap. viii, verſ. lxiv. Quod vero de ara ex ceſpite aut ſaxis faciunda edicitur in Exodi capite xx, id ad ea tempora pertinet, cum populus ſacer, per vaſta terrarum ſpatia & hoſtili ſolo circumerrans, ſedem religionibus ſtabilem, & domicilium certum non haberet. Scio ego, qua tempeſtate templum ſecundum ſtetit, aram hanc quoque ex lapidibus fuiſſe. ſed quam multa id genus alia enumerare poſſum, in quibus ſervata tunc veterum legum præſcriptio non eſt? Sanè atroci & formidoloſo reipublicæ tempore, cum incerta ſæpe omnia metu hoſtium, & diſſenſionibus civicis eſſent, in ædificanda æde ſecuti duntaxat legem aliquatenus ſunt homines ſanctiſſimi. Nam quod in primo libro Maccabæorum, in cap. iv. dicitur, *Acceptis lapidibus integris ſecundum legem,*

ædificatum esse altare novum ad formam ejus, quod fuerat prius : oppidò leve est. Nos enim eum authorem, quisquis fuit, non magis veremur erroris reum facere, quam Philonem Iudæum. Vterque verbis illis deceptus est, quæ in Exodi capite XX extare diximus. Sed in hæc divertere, nihil necesse erat. De ara suffituum agere desinemus, si id dixerimus, in quo maximum momentum est. Iubet in Exodi capite XXX immortalis Deus cornua hujus aræ semel quotannis vituli sanguine rigari, illo die, qui constitutus jejuniis & expiationi erat. Sed eum sanguinem prius in Sancta Sanctorum inferri, ac mox exire illinc Pontificem, & conspergere aræ cornua necesse fuit. Ita enim sancitum in Levitici decimo & sexto capite est. Quare jam rem confecimus, nihil ut opus argumentis amplius sit. Etenim profecto, si exire ex adytis Pontifex ad riganda aræ cornua debuit, aram eam in adytis non fuisse certum est. Hæc contra Divum Augustinum, &, qui assensit illi, Carolum Sigonium, excutienda erant, ut illud omnibus persuasum esset, quod Hebræi veteres, Græcorumque & Latinorum cordatissimi prodidere, Pontificem semel duntaxat quotannis secretum

cretum sanctissimi loci adiisse. Ajunt quidem Talmudici, id quod supra retulimus, Pontificem, cum oraculum ex gemmis Vrim & Tummim peteret, facie ad arcam obversa stetisse. sed id fieri in qualibet templi parte potuit: ne jam forte credat quispiam, toties eum adyta intravisse. Atque hic est ille consulendi oraculi modus, de quo scriptum est in libro Iudicum, cap. I, & capite XX. tum & in priore Samuelis commentario, in cap. X. De Mose aliter habendum est. quippe is ad arcam testimonii, prope ipsos Cherubinos, & ad operculum propitiatorium, verba vocesque commutavit cum numine. quod ex cap. XXV. Exodi, vers. XXII, atque ex Numer. cap. VII, vers. ult. neutiquam obscurum est. Verum quæ dementia esset, Aharoni cæterisque pontificibus transscribere, quæ uni Mosi contigère? Sanè enim eum virum ex communi mortalium conditione Deus exemerat, postquam loqui coram, & una esse cum illo, atque ab illo aspici etiam dignatus est. Quæ omnia esse negata aliis, annotatum in sacro codice est. Sed jam non amplius verbum addimus. Qui enim pauca delibare de multis constitueramus, pene præ studio omnia exhausimus.

CAPVT VI.

Vicarius Pontificis sub decimum diem mensis Tisri constitutus. Quot gradus dignitatum inter pontificatum & sacerdotium interpositi fuerint. Iusjurandum solenne quotannis Pontifici delatum sub templo secundo. & causa ejus. Hæresis orta de suffitu in adytis adolendo. Hircus in desertum missus. Mons Hazazel. Iudæorum scita quædam super ea re.

QVoniam Pontificis nobile munus in iis esse rebus positum diximus, quæ die decimo mensis Tisri agebantur, idoneum visum est plura exequi quæ huc pertinent. Scribit Maimonides in Halacha Habodat Iom Haccippurim, in capite primo, solum Pontificem omnia sacra obiisse, quæ illo die fiebant, ne illis quidem exceptis, quæ propria illius festi non erant. quare illa quoq;, quæ quotidie sacerdotes etiam curabant, commissa tunc Pontifici fuisse. Ait præterea, quo tempore festum hoc instabat, septem continuos dies custoditum eum publice magna cura fuisse, ne qua res fortuita eum contaminaret, prohiberetque solenni sacro. Quæ traducta ex initio tractatus Talmudici sunt, quem Massechta Io-

ma

ma vocant. Tum & illud prodit ibidem maximus Rabbinus, quod relatu dignum eſt, de Pontificis vicario, qui quotannis creatus ſub diem jejunii eſt;

מתקינין לו כהן גדול אחר שאם יארע בזה
פיסול יעבוד האחר תחתיו. בין שאירע בו
פיסול קודם תמיד של שחר בין שאירע בו
פיסול אחר שהקריב קרבנות זה שנכנס
תחתיו אינו צריך חינוך׳ עבר יום הכפורים
הרי הראשון חוזר לעבודתו והשני עובר.
ואם מת הראשון זה שני מתמני תחתיו:

Nos ſententiam, non verba exprimemus. *Poſitum in more fuit*, inquit, *ut Pontifici conſtituerent quendam alterum Pontificem. Nam ſi quid ei contigiſſet, quo impuratus videretur, alter ille vice ejus rem ſacram faciebat. Cæterum vicario huic, qui pro illo in adyta ibat, non opus initiatione fuit, ſive contaminari Pontificem ante juge ſacrificium matutinum, ſive poſt oblationes peractas contigiſſet. Quàm primùm autem dies expiationum præteriiſſet, prior ille redibat ad munia ſua: vicarius autem ſe abdicabat. Quod ſi prior moriebatur, alter ille in ejus locum ſubſtitutus eſt.* Non multum ab his abludit, quod traditum à Flavio eſt in libro decimo ſeptimo Antiquitatum, in capite VIII. Is enim quendam Ioſephum Ellemo prognatum refert, qui in unum diem functus pontificatu ſit, cum ſummus ſacerdotum Matthias

immundo visu per somnium se inquinasset, illa ipsa nocte, quæ expiationis festum antecessit. Hujusmodi vicarium Maimonides סגן appellat in Halacha Cele Hammikdasch, in capite IV, aitque sub imperio ejus cunctos sacerdotes esse. ex quibus tamen duo sunt, quos vicario eandem operam præstare ait, quam Pontifici ipse præstat, eosque קתיקולין appellat. ac rursus quendam ordinem illis inferiorem facit, in quem sacrificulos septem adscribit, qui אמרכלין dicti sunt, & claves atrii custodiebant, nemo eorum ut aperire illud posset, ni unà omnes adessent. Rursum his subesse tres גזברין, id est, thesaurarios, sive sacro ærario præfectos, ait. quos sequitur ראש המשמר, qui custodiis templi præest. tum is, qui ראש בית אב dicitur. ac tandem proximus ab his dignitatis locum tenere cæteram sacerdotum plebem ait. Hoc fermè pacto sacerdotum gradus distincti à Talmudicis sunt. nisi quod iidem inter Pontificem maximum, atque inter vicarium ejus constituunt quendam diversi generis sacerdotem, quem משוח מלחמה. hoc est, *prælii causa unctum* appellant. Sed de hoc infrà dicemus. Nunc de expiationum festo, quæ in promptu sunt, addamus. Apud Mai-

Maimonidem [1], legati à senatu missi juramentum quotannis solenni more à Pontifice exigunt, pridie quàm peragendum piaculare sacrum erat. Id adeò fieri ex hac causa consuevit, quod sub templo secundo caput extulisset hæreticus quidam, à quo progata Sadducæorum secta est. Is odoramenta, queis suffumigandum adytum erat, imponi ignibus primùm, ac mox inferri in adytum voluit, quum Iudæis per manus traditum jam inde à Mosis ævo esset, accendi demũ ea in ipsis adytis oportere. idque profectò legis sententia etiam arguit in Levitici capite xvi. versu xii. & xiii. Sed novatorem illum ea verba movebant, quæ extant in ejusdem capitis initio: בענן אראה על הכפרת *in nube apparebo super propitiatorium*. Quæ certè adeò nullum præsidium ad ipsius causam adferunt, ut planè id stabiliant, quod in versu xii & xiii expressum esse diximus. Et tamen nihilominus crescebat quotidie tam improbabilis opinio, lateque animos hominum pervaserat. Quare, cum metus ingens esset, ne in illum errorem sese Pontifex quoq; transderet, insti-

[1] *In cap.* 1. *Hal. Habodat Iom Haccippurim.*

institutum fuit, ut pridie decimum diem Tisri sollenniter eum legati jurejurando obstringerét. cujus formulam Maimonides in hæc verba conceptam refert, משביעין אנו עליך במי ששכן את שמו בבית הזה שלא תשנה דבר מכל דבר שאמרנו לך: *Nos te jurare jubemus per eum, cujus nomen in hac æde habitat, ne quid immutes eorum, quæ dixerimus tibi.* Dein cætera subjecêre, de quibus cautum esse intererat omnium. Ad celebritatem hujus festi maximè pertinuit religiosa sortitio illa, quâ ex duobus hircis unus destinatus aris fuit, alter verò in vicinum desertum ad montem quendam Hazazel dimittebatur, ut illinc præceps rueret. Tradunt Iudæi eum hircum magno molimine in desertum ab alienigena quopiam deductum, ac mox de summo monte detrusum ad ima esse. De tabernaculis quoque ab urbe Ierosolyma usque ad desertum dispositis, nescio quid, loquuntur, in queis consederunt, qui hircum identidem escâ reficerent. Tum & funiculum, cujus pars altera cornibus hirci, altera deligata ad scopulum fuit, atque etiam colorem funiculi, & id genus multa alia describunt, quæ profectò mecum ignorant. Quare nos hæc in medio relinquimus, propterea

quòd

quòd rationibus conjecturiſque melioribus deſtituta, vim haud capiunt ex ipſa frugalitate.

CAPVT. VII.

Initiatio Pontificis duplex, & qualis. Quando altera ceſſaverit. Quando Pontifex ab juvenci mactatione, quam lex præſcripſit, immunis fuerit.

CONſecratio Pontificis duas res pręcipuè habuit, veſtitum unctionemque. Sancitum enim à numine fuit, uti, qui ſummum ſacerdotium geſturus eſſet, tunicis amiculiſque ſacris per ſeptem dies indueretur, atque oleo lineretur, quod confectùm ad eam rem ratione quadam ſingulari erat. Talem Pontificem Talmudici מתרבה בגרים *auctum inauguratumque amictu*, & מתרבה משחה *auctum atque initiatum unctione* dixêre. Ipſe autem actus ſolennis dictus ab illis eſt ריבוי בגרים ומשחה *acceſſio majeſtatis ex amiculis & unctione*. Sed enimverò, poſtquam ſacrum oleum periit, quod in priore templo conditum eſſe ab Ioſia in ſpecu quodam, & nunquam poſtea repertum ab Ezra aliiſve in poſteriore templo diximus, ab illa tempeſtate hercle Pontificum initiatio peracta ſi-

 ne

ne unctione est. Satis enim fuit, solo vestitu eos inaugurari. Vestiendi autem modus ejusmodi fuit, qualem Talmudici descripsere in tractatu, qui Massechta Ioma dicitur, in capite primo. Amicula octo erant, quibus Pontifex per dies septem continuos mane quidem induebatur, vesperi autem exuebatur; totidemque per dies fieri unctio solita fuit, antequam amissum sacrum oleum esset. In Massechta Horaiot, in capite ultimo, traditum est, nullam fuisse differentiam inter pontificem, cujus consecratio unctione fiebat, atque inter eum, qui solo amictu initiatus erat, nisi quod is, qui unctus esset, mactare numini juvencum lege jubebatur, si ita deliquisset, ut unius culpa peccatum ab omnibus esset. Hac necessitate solutus fuit, qui sine unguento erat vestibus inauguratus. cæteris autem rebus omnibus ambo pares fuêre. De juvenci mactatione quod observarunt Talmudici, erutum est ex Levitici capite iv. Summam verò eorum omnium, quæ ad initiationem pertinere diximus, complexus est illis verbis maximus Rabbinus Aegyptius in capite iv. in Halacha Cele Hammikdasch. ממנין כהן גרול הוא ראש לכל הכהנים ומושחין אותו בשמן המשחה ומלבישין

ומלבישין אותו בגדי כהונה גדולה ׃ ואם אין שם שמן המשחה מרבין אותו בגדי כהונה גדולה בלבד. כשם שמתרבה בשמן המשחה כך מתרבה בבגדים ׃ כיצד מרבים אותו בבגדים. לובש שמנה בגדים ופושטן וחוזר ולובשן למחר שבעת ימים יום אחר יום וכשם שריבוי בגדים שבעה כך משיחה בשמן שבעה יום אחר יום׃ Sequitur dein illud, paucis interjectis, אין בין כהן משוח בשמן המשחה למרובה בגדיו אלא פר שמביא כהן המשוח אם שגג באחד מן המצות שחייב עליהן חטאת Non libet nobis, hæc vertendo, tempus atque operam conterere, propterea quòd eorum ſententia jam relata à nobis abunde ſuprà eſt.

Capvt VIII.

Sacerdotum ſtationes, & ἐφημερίαι. Qui judicaverint de vitiis ſacerdotum. Damnati ſacerdotes qua conditione fuerint. Lignile. Antigoni in Hyrcanum facinus.

Cum hactenus de Pontifice maximo, qui ſacerdotum princeps erat, dixerimus, plane fieri in tantâ rerum vicinitate nequiit, quin multa attingeremus quoque, quæ ad ipſos ſacerdotes, atque ad munia eorum pertinent. Quæ profectò iterare nunc propoſitum nobis non eſt. Fuêre ſacerdotes

tes ex Levitis selecti, uti oblationes & sacrificia facerent. eorumque erant VIII stationes à Mose constitutæ: è quibus quatuor ab Eleazare, totidemque ab Ithamaro gentem suam deduxêre. Postea summus rex David stationes hujusmodi viginti & quatuor fecit, ut ex Eleazari posteritate sexdecim, ex Ithamari octo essent: quas omnes Flavius Iosephus incolumes usque ad Ierosolymæ eversionem fuisse prodit, nunquam ut permixta earum successio sit. Quod tamen verum est, si ab Encæniis Maccabæi per insequentia tempora retrò descenderis. Atque id profectò vel sic etiam incredibile ferme est in tanta rerum Iudaicarum sursum ac deorsum euntium mutatione. Sed penes autorem fides esto. Istæ viginti quatuor classes per vices suas singulæ Ierosolymam veniebant, & in templo hebdomadam unam sacris operabantur. Itaque post centesimum & sexagesimum octavum diem cuique stationi suus ordo rebibat: nisi quod per tria celeberrima festa, quæ Iudæi רגלים appellant, fas fuit omnibus stationibus simul in templo sacra obire, illâ præscriptione, ut votivas spontaneasque hostias, & jugia sacrificia ii duntaxat curarent, quorum functio

tunc

tunc in orbem recurrebat. Hæ ſunt ſtationes illæ, quas D. Lucas, de Zacharia cum loquitur, ἐφημερίας appellat. Quæ omnia divinè pertractavit vir illuſtris Ioſephus Scaliger in Iſagogicis Canonibus, quos in Euſebium publicavit. Itaque in his operam non ponemus. Multò enim ſatius nobis eſt illa exequi potiſſimum, quæ prætermiſſa ab aliis, aut certè tradita incurioſe ſunt. idque jam ſecuti ab initio ſumus. In tractatu Talmudico, quem Maſſechta Middoth appellant, traditum eſt, poteſtatem & juriſdictionem ſenatorum, qui adſcripti in magnum ſynedrium erant, ſitam præcipuè in hoc fuiſſe, quod in parte templi, quæ Gazith dicta eſt, judices de ſacerdotibus ſedebant, quibus familiæ & generis mota controverſia eſt. qui, ſiquidem causâ cecidiſſent, veſtibus induti nigris, atque exauctorati, cum ignominiâ ex atrio exceſsêre. ſin viciſſent, albati per hominum ora ſe extulerunt, atque è veſtigio munus ſacrum cum collegis adminiſtrarunt. In capite ſecundo ejuſdem tractatus Talmudici ſcriptum eſt, cognoviſſe etiam eoſdem ſenatores de vitiis, morbiſque, queis adfecti ſacerdotes, tanquam mali ominis res, ex legis edicto reprobabantur.

Ii damnati, deinceps in parte templi degebant, quæ לשכת העצים dicta est, quasi tu *lignile* appelles; atque illîc ligna findebant, quæ in altari struerentur. Etsi autem mulctati sacerdotio erant, tamen nihilominus illis jus fuit cum sacerdotibus ejus stationis, in quâ ipsi fuerant, adhuc de sacris epulari. Atque id proditum etiam à Flavio Iosepho est, in libro V *ἁλώσεως*, in capite XV. Porro, quæ ex Talmud [1] jam diximus, relata etiam à Maimonide sunt iis verbis, quæ subjecimus.
בית דין הגדול היו יושבין בלשכת הגזית ועיקר מעשיהם התדיר שהיו יושבין ודנין את הכהונה ובודקין הכהנים ביוחסין ובמומים׃ כל כהן שנמצא פסול בייחוסו לובש שחורים ומתעטף שחורים ויוצא מן העזרה׃ וכל מי שנמצא שלם וכשר לובש לבנים ונכנס ומשמש עם אחיו הכהנים׃ מי שנמצא כשר בייחוסו ונמצא בו מום יושב בלשכת העצים ומתלע עצים למערכה וחולק בקדשים עם אנשי בית אב שלו ואוכל׃ Horum sententia plana ex supradictis est, ut opus versione non sit. Neque verò sacerdotes solos, sed etiam pontifices corpore esse integerrimo lex jussit. Vtique apud Flavium Antigonus Hyrcanum captum utrisque auribus truncat. Ita provisum abunde fuit, ne fungi in

[1] *In Hal. Biath Hammikdasch. ca. 6.*

gi in posterum sacratissimo honore posset. atque id monere eum amici non destiterunt, cum ex Parthia Iudæam stolido consilio repetebat, ut illic Herodis ope pristinum teneret statum dignitatis. Res poscere videbatur, ut diceremus, quæ jura connubiorum posita sacerdotibus sint, deque sortitione, quæ singulis munia functionis suæ quotidie, vicesque assignabat: tum, quibus gradibus distincti fuerint, ut alii קתיקולין, pars אמרכלין, quidam גזברין dicerentur, cæteri autem numerus & plebs essent. sed hæc, cum de Pontifice ageremus, indicata à nobis in transcursu sunt. Atque etiam illic de indumentis quatuor diximus, quæ communia illis cum Pontifice maximo erant. Propria enim non habuêre. Quare hæc omittimus.

CAPVT IX.

Sacerdotes Levitasque fuisse partem quandam magni concilii Sanhedrin. Negotia regia atque civilia publice Levitis commissa. Virtutum insignis imago in illis. Accessisse eos ad meliorem partem, atque ad æquiorem caussam, cum scissa olim divisaq; Hebræorum respublica fuit. Quantopere degeneraverint mox à recta indole, atque

à vete-

à veteri integritate. Summum reipublicæ regimen occupatum ab illis, atque immodeste usurpatum.

AIt Maimonides in Halacha Sanhedrin, in capite primo, Levitas sacerdotesque in eum senatum lectos fuisse, qui Ierosolymæ supremus erat, & LXXI viris constabat, in quem adscripti etiam primores cæterorum Israëlitarum erant. Ex quo fit profectò ut non sacra duntaxat curasse, sed judicia exercuisse etiam civilia, & cum principe, aut summo populi ductore consultavisse de summâ republicâ quosdam Levitarum sacerdotumque appareat. Magnum enim senatum Sanhedrin rex indicebat, princepsve, aut quocunque alio nomine appellandus fuit, qui statum publicum tuebatur. Atque hoc est, quod inter Mosis instituta Flavius Iosephus posuit, πρασσέτω δὲ μηδὲν ὁ βασιλεὺς δίχα τοῦ ἀρχιερέως καὶ τῆς τῶν γερουσιαστῶν γνώμης. *Nihil agat rex, nisi de Pontificis & senatorum sententia.* Neque id nos miramur in illo regno, quod ipse Deus, ut sæpe diximus, sacerdotale appellat. Sanè in secundo Chronicorum libro, in capite XIX, Iosaphatus rex, cum Zebadiam iis negotiis præficit, quæ ad regem,

gem, atque ad populum Iudæ pertinebant, etiam ſatrapas Levitas ei adjungit, qui in partem curarum veniant. Et multò ante illum maximus David Haſabiam, ejuſque agnatos mille & ſeptingentos præeſſe Benjaminitis, & Simeonitis, Iudæiſque, ac res gubernare tam divinas, quàm regias, juſſit. Idemque imperium, ac planè geminam poteſtatem Ieriæ, agnatiſque ejus bis mille & ſeptingentis rex ille in Rubenitas, Gaditaſque, & in dimidiam tribum Menaſſitarum dedit. cujus rei teſtimonium extat in primo Chronicorum libro, in capite XXVI. Atqui profectò Haſabia, & Ieria, & eorum agnati, quos Chronicorum author ſummos honores geſſiſſe in republica, & fuiſſe ad quater mille & quadringentos ait, Levitæ erant, & nomen ſuum profeſſi in ea tribu ſunt, quæ ſacrorum omnium cuſtos fuit. Accedit, quod legum omnium, & rerum humanarum, divinarumque ſummam ſcientiam ſuo quodam ſibi jure Levitæ vindicarunt, quam in ſynagogis per Iudææ oppida populo tradidêre: ut non immeritò omnis ingenii, eruditioniſque, & bonarum artium patres atque autores habiti ſint. Igitur ab his pietatis virtutiſq; exempla petita ſunt.

Etenim, cum pars ceremoniis sacrisque ministrarent, alii in disciplinas incumberent, plurimi muneribus officiisque civilibus intenti reipublicæ consulerent, omnes tamen sine cupiditate vitam agitabant. Dissensione verò tribuum ortâ, cum à Iudæis divortium cætera gens Israëlitarum fecisset, relictis urbibus, quas inter Israëlitas habebant, eam partem amplexi sunt, quæ patrio more integra & incorrupta religionum solennia tenuit. Sed, ut nihil perpetuum est, tandem post Babyloniense exilium, cum extructum templum secundum esset, temporum iniquitas bellorumque æstus quadam fati lege causam deposuit ad aliud schema. Primò enim pontificatum maximum gerere ii ex Levitis ausi sunt, quibus per legem illud affectare non licuit. Ea quasi materies omnium malorum fuit. Fecit enim avidos nimia felicitas: nec tam temperatæ cupiditates fuêre, ut in eo, quod contigerat, desinerent. Gradus à magnis ad majora factus est, &, qui insperata acceperant, spe improbiore assecuti principatum sunt. Ac tandem verò, quasi actum adhuc nihil esset, regio nomine assumpto diadema capiti imposuêre. Hinc insidiæ inter eos, doli, artesque

patri-

patritiæ, & nulla modeſtia votorum. Ex qua enim tempeſtate ſibi pulcrum duxerunt ſupra rempublicam ſtare, qua via illuc pervenirent, dum pervenirent modò, nihil penſi habebant. Ita, qui rariſſimam laudem, & nulli adhuc ordini conceſſam concupiverant olim, innocentiam, poſtremò mutatis ſtudiis omnia divina humanaque promiſcua habuerunt, unius arrogantiæ ſuperbiæque dominio. Sed de hoc etiam antè diximus.

Caput X.

Qui fuerint Anſchæ Hammaamad. Quali legatione functi ſint. Sacrificia pro populo peracta. Legatos hos etiam extra Ieroſolymam munus ſuum in ſynagogis obiiſſe. De jejuniis eorum. Cur pridie & poſtridie Sabbati non jejunaverint.

In Talmudis tractatu, qui Maſſechta Tahanajot dictus eſt, de iis agitur, qui à populo, aut ab univerſitate miſſi legationem publicam obibant ſacrorum cauſa. Cujus rei obſervatio, quoniam ſane ſingularis eſt, neutiquam ſilentio prætereunda nobis videtur. Enimverò illud ſancitum lege erat, ut, qui numini victimam donumve offerret, ſacris

præſens adſtaret. Quoniam vero oblationes quædam etiam totius populi nomine fiebant, utique immenſa illa civium multitudo, quæ locis urbibuſque diverſa habitabat, adeſſe ad ſacram ædem nequiit. Igitur inſtitutum à priſcis vatibus eſt, uti ex Iſraëlitis quidam ſumma integritate & religione viri deligerentur, qui legati univerſitatis forent, & ad oblationes, vice populi, adeſſent. Atque hos Talmudici אנשי מעמד appellant, quaſi craſſiùs paulo *viros ſtationarios* dicas. Fuere autem claſſes eorum viginti quatuor deſcriptæ, planè ut de ſacerdotibus quoque, deque Levitis diximus. ductabatque ſingulas anteceſſor quiſpiam, quem ראש המשמר *ſtationis principem* vocaverunt. Lex porrò poſita legatis univerſitatis hæc fuit, ut qua ſeptimana ſtatio cujuſque in orbem redibat, nemo quiſquam tam ſolenne munus defugeret. Atque hercle eos quidem, qui Ieroſolymæ, aut in propinquo habitabant, convenire in templum neceſſe fuit unà cum Levitarum ſacerdotumque geminis claſſibus, quarum vices in eam hebdomadam inciderant. Quod ſi verò procul aliqui à ſanctiſſima urbe in remotis oppidis degebant, his adempta longi itineris moleſtia eſt. Satis enim erat

in

in ſynagogam iſtius loci conveniſſe eos una, atque animos cogitationeſque ad ædem tranſmiſiſſe, quæ Ieroſolymæ erat. Ita publicam ſacrorum cauſam abſentes quidem, ſed eadem hora tamen, atque etiam publicè, proſecuti ſunt. Legatis his, dum hebdomadale munus peragebant, jejunandum quater fuit, & quidem certo tempore. Conſtitutus enim ad id dies Lunæ, Martiſque, & Mercurii, ac Iovis eſt. Neque refert, Ieroſolymæ in templo, an in oppidorum ſynagogis convenerint. Pariter enim jejunii neceſſitas eos tenuit. Datum tamen ſabbatho id honoris eſt, ut pridie eſſent lege hac ſoluti. quemadmodum profectò nec poſtridie ſe macerabant, שלא יצאו מעונג שבת לצום: *ne ſabbathi lætitiam mœror exciperet jejuniorum.* Ac de his quidem ſatis dictum eſt. Cætera, quæ de precibus legatorum univerſitatis, deque legis recitatione tradunt Talmudici, ab ipſis petantur.

CAPVT XI.

De Levitis illis, quorum miniſterio ſacerdotes utebantur. claſſes eorum, & diverſa munia. Nethinæi. Lex annaria de Levitis lata quando ceſſaverit. Levitas non itidem, ut ſacerdotes, reprobatos

batos fuisse. Quantum nefas fuerit, confundi eorum ministeria.

SEquitur ut præterea de Levitis quædam dicamus, quorum appellatio duplicem rationem habet. modò enim sic dicti communiter omnes ii sunt, qui de tribu Levitica essent, ad quos in universum ea pertinent, quæ suprà diximus in hujus libri capite IX. Interdum verò hoc nomine vocantur, qui in urbe Ierosolyma per vices sacrum ministerium subibant, quod erat longè à sacerdotum functionibus diversum. De qua re breviter dicendum nobis hîc est, ne eam partem non attigisse videamur. Igitur Levitarum horum munus fuit sacerdotibus ministrare, eaque obire, quæ ignobilioris operæ erant. Planè enim, quod Romanis inter sacra atque in templis victimarii, popæque, & æditui, ac præciæ, tibicinesque præstitêre, id Iudæorum mos, lexque Levitis demandaverat, non omnibus hercle, sed iis duntaxat, qui progenitore Levi sati, genus tamen suum ab Aharone non traxerunt. Etsi enim profectò Aharon quoque eodem satu editus fuit, tamen, quia in ejus familia & posteritate dignitas stetit sacerdotii, non ita frequenter in sa-

cro codice Levitarum nomen datum nepotibus ejus eſt. Ac initio quidem, ex Moſis inſtituto, Levitæ ſacerdotibus duntaxat operam navabant, arcamque humeris portabant, & vaſa ſacra curabant. Ejuſque generis mox claſſes viginti & quatuor David fecit, quæ ſingulæ per vices ſuas hebdomadam unam in templo eſſent: planè quemadmodum etiam ſacerdotum diviſæ ſtationes erant. Cæterum idem ille rex David eadem lege totidem quoque familias alias inſtituit Levitarum, quorum pars voce, alii organis nabliiſque inter ſacra canerent. Ac rurſum eodem auctore viginti & quatuor ſtationes ædituorum factæ ſunt. Poſtremo, quemadmodum Levitæ ſacerdotibus miniſtrabant, ita ipſis Levitis dati alii ſunt, qui lignatum aquatumque mitterentur. Ii primum Gibeonitæ erant, quos maximus populi ductor Ioſua in bello ſervaverat. mox Davidis Salomoniſque tempore alii ex victis gentibus acceſſere, atque uno nomine omnes appellati Nethinæi ſunt, quaſi dedititios aut adſcriptitios dixeris. Verum hæc Cornelius Bertramus, Caroluſq; Sigonius, eruditiſſimis ambo commentationibus, tam diligenter perſecuti ſunt, nihil ut addi à

 nobis

nobis possit. Quare alia quædam circumspiciamus. In tractatu Talmudico, quem Massechta Cholin appellant, in fine capitis primi, annotatum est, legem eam numinis, quæ Levitis quinquaginta annos natis missionem dat, haud perpetuam esse, sed eo tempore duntaxat valuisse, cum transferendum identidem sacrum tabernaculum esset. mox enim, cum religionum ceremoniarumque sedes stabilis in æde Hierosolymitana esset, nunquam eos solenni ministerio sese abdicavisse, qui quinquagenariis majores erant. In extremo ejusdem capitis traditum quoque est, non fuisse in Levitis id spectatum, an corpore integro essent. nullum enim vitium fuisse, quod sacro munere eos prohiberet. Quare profectò, quod de sacerdotibus, deque Pontifice diximus, ad hos non pertinet. Vocem tamen ibidem Talmudici excipiunt, quæ, grandi ætate cum deficeret, vitium in cantoribus fecit. Scribit Maimonides, crimen capitale fuisse, si Levita sacerdotis curas capesseret, aut ex ipsis Leviticis muniis aliquod ejusmodi obiret, quod assignatum illi non esset: puta, si ædituus cantoris vice fungeretur. quod si sacerdos Levitæ ministerium subiret, non illum capite

pœ-

pœnas luiſſe, ſed tamen בלא חעשה *contra numinis interdictum* feciſſe.

CAPVT XII.

Templum Ieroſolymitanum, Cur intus illic tanta vis auri. De templis veterum, in quæ aurum non inferebatur. non eſſe id Iudæorum inſtitutis contrarium. Confutatus quorundam error. Talmudicorum ſcitum de iis, qui ſacram ædem adeunt. Quid ſint τὰ σκεύη in Meſſiæ edicto. Salomonis induſtria in templi extructione. Quam celeriter conſummata ea operis moles. Dianæ Epheſiæ ædes quibus impenſis & quam lente ædificata. cur in paluſtri ſolo ea poſita. Iudæorum commentum de monte Moria.

NIhil rerum Iudaicarum pulcrius, magnificentiuſque fuit, nec quod magis celebratum monumentis omnium ſit, quàm illud immenſæ opulentiæ templum, quod in urbe Ieroſolymâ extructum, dedicatumque à Salomone eſt. Ejus deſcriptio luculenta apud Flavium Ioſephum extat in octavo Antiquitatum libro. Quare nos, quæ de magnitudine, deque arte & modo operis dici poſſunt, non exequemur. Vtique, quod hujus ædis interius

terius sacrarium auro magni ponderis obductum erat, quodque vasa innumera ex puro puto auro conflata sunt, non regis effusa quædam liberalitas in summâ opum affluentiâ videri debet, sed jussus edictumque numinis fuit. Non æstimat quidem donorum pretia, neque terrenis indiget opibus summus Deus, cujus est hoc omne, quod videmus, & non videmus: sed tamen grata illi mortalium pietas est, id offerentium quod amant ipsi vehementer, rerumque humanarum maximum putant. Ait Plutarchus in Politicis præceptis, templa quædam olim fuisse, in quæ ingredi nefas fuerit, nisi auro ante fores posito. Ex quo viri quidam incomparabiles collegerunt, antiquitatem, cujus judicium incorruptissimum fuit, delubra damnavisse, quæ donariis magnificis, & multo auro radiarent. In quo certè eos ratio fugit. neque id Plutarchus voluit, qui è vestigio ibidem illud addit, etiam ferrum eos deposuisse, ædem qui intrare vellent. & in promptu esse causa utriusque nobis videtur. nam & sine auro nummisque, aut ornatu operosiore adstare debuerunt, qui diis supplices in loco augustissimo erant: & rursum, magis sibi opem omnem esse

in

in numine poſitam intellexêre, qui ferro armiſque ſe nudaverant. Ego verò Plutarchum, iſta cum ſcriberet, cogitaſſe de veteri Ieroſolymitana æde opinor. Penè enim eadem ſunt, quæ traduntur in Talmudis tractatu, quem Maſſechta Ievamot appellant, in capite primo: ex quo iſta tranſcripſit Maimonides, quæ in Halacha Beth Habbechira leguntur, in capite vii. לא יכנס אדם להר הבית במקלו או במנעל שברגליו או באפונדתו ובמעות הצרורין לו בסדינו: *Nemo in montem templi veniat cum baculo, aut calceamentis pedum, neque cum manticâ aut pecuniis linteo involutis.* Apud Divum Marcum in Euangelii cap. xi, ſervator hominum Meſſias, cum reducere priſcum ac fugitivum morem vult, edicit *ἵνα μή τις διενέγκῃ σκεῦος διὰ τοῦ ἱεροῦ, ne quis per templum eat vaſis ullis, inſtrumentiſve, aut impedimentis onuſtus.* Ita enim id, quod *σκεῦος* dicit, accipimus, ut ad loculos etiam, & aſcoperas, atque ad ea omnia pertineat, quæ oneri exuberant. Certè ille idem Meſſias, cum propter excellentem ſeculi perverſitatem vetus hoc inſtitutum exoleviſſet, nummularios, atque eos, qui intenti diſtrahendis mercibus erant, procul à ſacro limine abegit. Templi admiranda moles urbem

bem ex alto despectavit. Posita enim in montis crepidine fuit, cujus spatium rex Salomo ampliavit, aggesta in profundissimam vallem humo ad altitudinem quadringentorum circiter cubitorum. Consummata autem tanti operis constructio intra septem annos est. Quod pene incredibile dixeris. Sanè tardior in ædificando Græcia fuit, quæ Dianæ Ephesiæ templum ducentesimo & vicesimo anno vix absolverat, etsi adjuta totius Asiæ opibus est. sed cœpti difficultas ex natura loci fuit. quippe condi eam ædem in palustri solo placuit, ne terræmotibus quateretur. Vanissimum est, & exibilari debet, quod Rabbi Eliezer in capitulis suis ex communi Iudæorum opinione prodidit, montem, in quo ædes Ierosolymitana stetit, hunc ipsum esse, in quo primus hominum parens Adamus sacra fecit: atque ibidem mox Abelum, Cainumque munera sua numini obtulisse. rursus vero & Noachum illic altare posuisse, cum ex arca egrederetur: & Abramum cœlestibus monitis huc profectum fuisse, uti filium mactaret. Ejusdem generis est, quod in Bereschit Rabba, in Pasuk ויצר, & in Talmudis Hierosolymitani tractatu, qui נזיר inscriptus est, in capite

pite xxiii legitur, Adamum ex pulvere illius montis esse conditum, atque recte dictum à sapientibus veteri verbo esse, שנברא ממקום כפרתו *creationem ejus in illo loco contigisse, ubi peracta ejus expiatio est.* Nemo nostrum tam bardus est, qui hæc credat. Et tamen ipsis vetus commentum placet. Sed hæc deliria pluribus persequi, id vero nostrum non est.

Caput XIII.

Admiranda quædam de templo, deque sacrificiorum & sacerdotum multitudine. De festo Paschatis singulare quid, & penè supra fidem. Lignorum tres strues in altari. De æternis ignibus. Corban Habitsin, oblatio lignorum, & dies festi ad hanc rem. Talmudicorum & Flavii Iosephi discrepantia. Superstitio eorum, qui intraverint templum, quique exiverint ex illo.

Difficile esset dicere, quot sacrificiorum oblationumque genera & causas Iudaica religio habuerit. Sanè, cum Flavius [1] dicat, in singulis classibus, quæ hebdomadam unam per vices in templo sacris operabantur, fuisse

[1] *In Apolog. adversus Apionem.*

ſe plus quàm quinque millia ſacerdotum; omninò opus ingenti victimarum numero quotidie fuit, ne tot manus otioſæ eſſent. Notat idem ſcriptor [x] uno die Paſchatis ducenties quinquagies quinquies millena & ſexcena animalia immolata eſſe. Diximus autem, ſolenni Paſchatis die, & præterea duobus aliis feſtis, omnes ſacerdotum claſſes Ieroſolymam veniſſe, & junctis operis ſacra ſimul feciſſe. ut jam neceſſe ſit, eodem tempore, atque die uno, centum & viginti millia ſacerdotum munus ſuum obiiſſe. Quod ſi jam è numero victimarum, quas cecidiſſe Flavius in illo feſto prodit, mactatas à ſacerdotibus ſingulis binas cogites, ſuperſunt quindecies millenæ, & ſexcenæ, quæ adhuc quærunt, cujus manu pereant. Porrò harum omniũ immolatio facta in uno altari eſt, in quo quotidie tres lignorum ſtrues compoſitas fuiſſe, Rabbi Moſes Aegyptius ait. de quibus ſingulatim illud prodit, in Halacha Temidin & Muſaphin, in capite ſecundo: ראשונה מערכה גדולה שעליה מקריבין התמיד עם שאר הקרבנות: שנייה בצרת קטנה שממנה לוקחין אש במחתה להקטיר קטורת בכל יום: שלישית אין עליה כלום אלא לקיים מצוות האש שנאמר אש תמיד תוקד:

[x] *Lib. 6. ἁλώσ. cap. 45.*

תוקרן *Prima strues*, inquit, *magna erat, in qua juge sacrificium, cæteraque, quæ offerebantur, apponebant. Secunda, ad latus ejus, minor fuit: de qua ignem exceptabant acerra, ut suffimenta in altero altari adolerent, quod prope Sanctum Sanctorum erat positum. Tertia illud duntaxat habuit, quod ratam faceret legis divinæ præceptionem, quæ de igne extat ejusmodi, Accendes ignem perpetuum.* Scribit Flavius in libro secundo ἁλώσεως, in capite tricesimo & primo, fuisse Ierosolymæ diem festum quendam, quem τὰ ξυλοφόρια ipse appellat propterea quod Iudæi tunc omnes ex sylvis magnam lignorum vim in templum comportabant ad alendos sacros ignes, quos esse æternos, & nunquam extingui lex divina jusserat. Hic verò leviter à Flavio Talmudici discrepant. Ajunt enim, non id uno tempore factum ab omnibus simul esse, sed familiis singulis ad hanc rem fuisse certos dies constitutos. quod nos ita accipimus, ut statuis quisque dies plures familias, puta viginti aut triginta, hujus officii causa sociaverit, non Iudæorum hercle per reliquam Palæstinam habitantium, sed Ierosolymitanorum duntaxat. Addunt Talmudici, eas familias, queis lignationum vices in orbem redierant, holo-

holocauſtum ſpontaneum obtuliſſe, quod קרבן העצים dictum fuit, quoniam ſuperadditum lignationi eſt. fas autem illis non fuiſſe, ea tempeſtate in luctu & ſqualore eſſe, aut jejunio ſe macerare. Talmudicorum ſententiam Maimonides illis verbis complexus eſt, in Halacha Cele Hammikdaſch, in capite ſexto : זמן קבוע היה למשפחו׳
לצאת ליערים להביא עצים למערכ׳ : ויום
שיגיע לבני משפחה זו להביא העצים היו
מקריבין עולות נדבה וזהו קרבן העצים
והיה להם כמו יום טוב : Porrò, ut in animis major veneratio ineſſet ſacræ ædis, introductum illud non lege Moſaicâ, ſed vetuſtiſſimis Iudæorum inſtitutis eſt, ut quiſquis templum intrabat, greſſum ad dextram obverteret, ac ſic circumiret, eâque viâ egrederetur, quæ ad ſiniſtram erat. Contra autem, qui in luctu fuêre, quive ejecti ex Iudæorum communione erant, eo ſubmotionis genere, quod נידוי appellatur, iís circuitio facienda à ſiniſtra dextrorſum fuit. Quin ipſi ſacerdotes, cum rem ſacram feciſſent, receſſim ad portam atrii cedebant, penè ut nepæ ſolent, ſed paululum tamen obliquato latere. Hæc, & id genus plura in libris Talmudicis traduntur, & referenda ad illud tempus ſunt, cum jam in animos homi-

hominum, res insana, superstitio invasisset.

Capvt XIV.

Addita religionibus majestas. Talmudicorum sententia de muro, qui adyta separabat. & cur is in templo secundo non restitutus. De custodiis templi. An rectè eas Maimonides esse ex lege tradiderit? Morbi crebri sacerdotum unde fuerint?

Fvit illud à sapientissimo Salomone, non ab seris nepotibus ejus, institutum, ut discreta sacerdotum, Israelitarumque, & mulierum atria essent. Ita provisum rectè est, ne religionem commixtio fœdaret. Nam quod ipsis sacerdotibus non penetrare in templi intima licuit, sanè verò etiam id augendæ majestatis fuit, cujus major est ex occulto admiratio. Atque ante quidem, cum inter Sanctum & Sanctum Sanctorum murus quidam unius cubiti latitudine stetisset, pòst cum ædem secundam ii exstruerent, qui reversi Babylone erant, dubitatum est qua proportione, quove pacto spatium ejus muri immissum in Sancta, inque Sanctum Sanctorum fuisset; &, cum decidi ea res nequiret, vice muri duo

vela oppansa sunt, inter quæ spatium cubiti interfuit. nam antea hercle duntaxat unum pependerat. Traditum id à Rabbi Mose Ægyptio est, in capite IV, in Halacha Beth Habbechira. Atque ex eo constat, quàm scrupulosa eorum hominum religio fuerit. Sed ejus rei etiam alia documenta sunt. Ait ille idem magnus Rabbinus, semper Levitarum sacerdotumque vicenas quaternas stationes excubias nocturnas in æde sacra, & circum illam iniisse, non quód ab hoste grassatoribusve metus fuerit, sed uti honos religionibus esset. Leges autem illis præscriptæ ejusmodi fuêre, ut sacerdotes intus, Levitæ foris custodirent; & illorum quidem tres, horum verò essent XXI stationes. Denique Levitæ totas noctes pervigilabant. at sacerdotibus somnum capere haud nefas fuit. Non culcitræ tamen, non tomenta mollem requiem illis fecerunt. dormiendum humi in solo erat; ut hoc illis commune fuerit cum Delphici Apollinis sacrificulis, qui à Callimacho perquàm eleganter dicti sunt

> γηλεχέες θεράποντες ἀσιγήτοιο λέβητος.

Nos hæc, quæ de custodiis diximus, sero admodum, & labante republicà,

esse

eſſe inſtituta putamus, quo tempore multa alia ſunt inventa, quorum nec veſtigium antea, neç vola extiterat. Nam quod ſummus Rabbinus Ægyptius teſtimonia quædam ex Pentateucho recitat, utique mendoſe facit. Quæ enim cunque in Numerorum capite ſecundo & tertio edicta ſunt de caſtrorum metatione, quam circum tabernaculum fieri in deſerto oportuit, ea verò ad urbem Ieroſolymam traducere, ubi ſacris ceremoniiſque tuta ſedes fuit, magna imprudentia eſt. Quid quod poſt Babylonienſe exilium quindecim munera in templo adminiſtrata ſunt, de queis Iudæorum reges antea, qui de Davidis familia fuêre, nunquam cogitaverant? Ea memorantur in Talmudis tractatu, qui Maſſechra Schekalin dicitur, in capite v. interque hæc fuit, cura temporum ſolennium, aquarum, ſortium, cuſtodiarum, veſtium, panum Propoſitionis, cortinarum, ſuffimenti conficiundi, & aliarum rerum, quas recenſere pretium operæ non eſt. Fuit autem ſingulis præfectus quidam impoſitus, quem ממונה appellabant: eratque ſub nutu ejus ingens miniſtrorum multitudo. Ait Maimonides multis morbis obnoxios ſacerdotes fuiſſe,

propterea quòd carnibus fere vescebantur, & leviter vestiti inter rem divinam amiculis lincis erant, quæ exuere toties, & sumere necesse habuêre, quoties aut operationem intermittebant, aut redibant ad eam. tum & in pavimento stabant semper, neque sedere illis in toto atrio, in quo sacra fiebant, fas fuit. Hinc languor, venarumque inflatio; & mille mala. Haud illud inscitè dictum à Iuvenale est in causa plane simili,

--- varicosus fiet aruspex.

Igitur delecti sunt, qui publice sacerdotum curarent valetudinem. quibus præerat is, quem ממונה על החולים appellant. Sed de his hactenus. Cætera, quæ de templo præclare Talmudici tradiderunt, iis relinquimus, qui fortassis post nos aliquando hujus messis reliquias persequentur. Duntaxat enim aliorum excitare ingenia voluimus. Et jam illud à nobis, opinor, effectum est, omnes ut intelligant, permulta esse, quæ de rebus Iudaicis adhuc dici post eruditissimorum aliquot hominum commentationes possint.

CAPVT XV.

De Ierosolymæ & templi excidio. Quid Romanos ad rem atrocissimi exempli soli-

solicitaverit. Casus quidam admirabiles à Iudæis notati de excidio templi prioris & posterioris. Titi miseratio & lacrymæ. De tertio templo, quod adhuc exspectant Iudæi. Ælia Capitolina in ruinis Ierosolymæ condita, & additum à Cæsare Hadriano ludibrium.

IAM ad alia divertamus. Fuit ab omni ævo magnis quassata tempestatibus urbs Ierosolyma, in qua ædes sacra, & religionum domicilium erat. quippe Assyriorum primò, Babyloniorumque, mox Antiochi Epiphanis, aliorumque regum, ac postremo Romanorum quoque sensit arma. Capti cives, diruta mœnia, vasta omnia mœstaque fuere. Vetus templum incenderat Nabuchodonosor, instauraverat autem denuo Zorobabel. Sed deerant ad priscam altitudinem sexaginta cubita. Quare Herodes multò pòst, opibus & omni rerum copia affluens, reddidit illi eximium decus. Et jam erat hæc ædes inter orbis miracula. Nulla fuit tam seposita aut barbara gens, ex qua spectator in Syriam non veniret. Sed fati ea lex est, nunquam datum ut sit rebus summis, stare diu. Decreverat tantarum rerum cumulum diruere Deus: &, quia vim suam

ingruentem frangi non volebat, passus est temeritate paucorum quorundam ad defectionem solicitari populum. Paruit ducibus suis imprudens multitudo, & reverentiam excussit Romani principis. Ita error in culpam transiit; & cum causa atque origo omnis furoris apud autores esset, pœna omnium fuit. Obsedit Hierosolymam vastavitque Titus, ac ne templo quidem pepercit, quod manserat antea tot cladibus incolume. Res admiranda est, & singularis quædam divini judicii nota id, quod Rabbini observaverunt, quibus studium est vetera & recentiora contendere, atque omnia scrutari subtilissime. Recitabo verba Hebræa ex Chronico, quod Seder Olam vocant: היה ר׳ יוסי אומר מגלגלין זכות ליום זכות וחובה ליום חובה שנמצאת אומר כשחרב הבית בראשונה אותו היום מוצאי שבת היה ומוצאי שביעי היתה ומשמרתו של יהויריב היתה ותשעה באב היה וכן שניה ובזה ובזה הלוים עומדים על דוכנן ואומרים שירה וישב עליהם את אונם:

Eorum est talis sententia, sed paulò liberius à nobis reddita: *Rabbi Iose dixit: Quemadmodum meriti remuneratio, etiam post longum tempus, recidit ac revolvitur in eundem diem, ita & peccati. Atque id experimento compertum est. nam*

nam cum antea vastaretur templum, erat extremum sabbati: & rursus extremum septimi anni erat. praterea erat septimana[1] *stationis Ioarib, & nonus dies mensis Ab erat. Et ita fuêre quoq; hac omnia in secundo excidio. In utroq; autem Levita stabant in cathedra, recitabantque oden hanc: Retribuet illis iniquitatem suam.* Apud Iosephum accurata est excidii descriptio. Sanè ait ille tam tristem tunc rerum faciem fuisse, uti miseratus eam hostis quoque sit. etenim Titum, cum eversa omnia, dirutaque cerneret, ingemuisse cum dolore, & defectionis succensuisse autoribus, quorum exe-crando scelere acceleratum urbis fatum erat. nam illum, non nisi invitum, tam aspero remedio admovisse manum. Et sanè non erat illi viro animus ferox, insatiabile gentium malum. Deliciæ enim amorque non Romanorum, sed humani generis, dictus habitusque est. Verùm, quid ageret? Reipublicæ causâ adhibenda severitas fuit, & crudelem medicum intemperans æger fecit. Periit urbs, quam perire etiam pereuntium intererat. Iacebat dirutum, flammisque exustum

 tem-

[1] *Ita appellat Iudaus magister* τὴν ἐφημερίαν, *sive* φυλακήν.

templum, quod per XLVI annos vix extruxerant reversi exules: denique quod refecerat tandem, & ad invidiam ornaverat Herodes, nihil ut jam inimici in eo, nisi pulchritudinem culparent. Verissimus vates apud Divum Matthæum Messias est, cum ita infit, οὐ μὴ ἀφεθῇ ὧδε λίθος ἐπὶ λίθον ὃς οὐ μὴ καταλυθήσεται. *Non relinquetur hic lapis super lapidem, qui non dissolvatur.* Inter summam magnificentiam, & deformes reliquias momentum intercessit. Ita vertuntur subitò cuncta. & omninò natura, quæ ad originem rerum parcè utitur viribus suis, ad ruinam toto impetu venit. Exspectant adhuc Iudæi tertium templum, ajuntque tribus Patriarchis, Abrahamo, Isaco, & Iacobo suam cuique deberi ædem. Id erutum ab illis ex sacri codicis quibusdam locis est, quæ non intellexêre. Ita se miseri sua spe solantur, & cum Sabinis somniant quod volunt. Templi urbisque vix vestigia restabant, cum Hadrianus Cæsar, multis post Titum annis, in eodem solo Aeliam suam, & pro templo veri numinis quoddam exstruxit templum Iovis Capitolini. Ad hoc, in fronte portæ, qua Bethlemum iter erat, suem posuit marmori insculptam, uti Iudæos malè ureret in-

tuitu exosissimi animalis. Hoc memoriæ proditum ab eruditissimo Eusebio est.

Capvt XVI.

De templo Samaritanorum, quod in monte Garizin. Qui fuerint Chutæi. Vnde advecti in Samariæ sedes sint. Quanto deteriore conditione fuerint quam Iudæi. De religione eorum quædam. Fuisse eos primum idololatras: mox, abdicato idolorum cultu, lapsos in hæresin esse.

ATque ædes quidem Ierosolymitana, de qua jam diximus, à solis culta Iudæis fuit. Samaritanorum autem aliud quoddam templum in monte Garizin erat, quod Sanaballetes, magni Alexandri permissu, extruxerat, uti generum suum Manassen pontificatu ornaret. Quare profectò, cum pridem antea Iudæi Samaritanique per æmulationem diversa sacra habuissent, recenti hac ædificatione mirum in modum vetera odia exarsere: quæ mitigari nec tunc quidem contigit, cum, ducentis pòst annis, dirutum id templum ab Hyrcano est. De Samaritanis, quos sæpe rerum Iudaicarum scriptores loquuntur, pauca in transitu dixisse satis erit. Non erant illi vera Israëlitarum propago, sed incondita

colonorum multitudo, quam ex Chutæorum, Babyloniensiumque, & Chamathæorum, ac Sepharvaimitarum, Chavæorumque sedibus collectam rex Assyriæ in Samariam transvexerat, postquam Israëlitæ omnes, qui secessionem à Iudæis fecerant, abducti in longa exilia, dispersique per Colchos, Parthos, atque Æthiopes sunt, nunquam ut ex illa tempestate in Palæstinam redierint. Quare jam Samaritani, qui in vacuam eorum regionem missi sunt, nihil nisi retrimenta hominum & mendicabula fuere, plane ut sunt illi apud Siculum vatem

---οὔτε λόγῳ τινὸς ἄξιοι, οὔτ' ἀριθμητοὶ,
δύστανοι μεγαρῆες ἀτιμοτάτῃ ἐνὶ μοίρᾳ.

Sanè quanti pretii fuerint, monet nos vetus Iudæorum verbum, quod Rabbi Elias refert, למה היה דוד המלך דומה לכותי המחזיר על הפתחים: *Cui rex David similis fuit? Chutæo ostiatim stipem petenti.* quod nos de maximo rege dictum putamus, qui apud Acischum illuvie sordibusque sese fœdaverat, ut contemptu tutus foret, ubi in jure parum præsidii esset. Apud Romanos quidem, profligatis penitus Palæstinorum rebus cum victoris arbitrio jura

omnia

omnia amitterent retinerentve tam Samaritani, quàm Iudæi, longè deteriore conditione Samaritani fuere. Interdictus enim illis omnis legitimus actus fuit: ac duntaxat testamentaria testimonia, quæque in ultimis elogiis, vel in contractibus consistunt, propter utilitatem publicam permissa illis sunt, ne probationum facultas angustaretur. Iudæis vero testimonii quidem dictio contra orthodoxos in judiciis non fuit. at inter se, ubi litigandum existimassent, fœdus permixtum habuere, & dignos litigatoribus etiam testes introducebant. Quæ constituta in hunc modum à Iustiniano sunt *in l.* XXI. *C. de Hæreticis & Manichæis.* Idem porro Iustinianus in Novel. CXXIX, *Samaritas pridem atroces, elatosque contra Christianos, & in omnium velut novissimam superbiam excedentes* ait: ut mirari nemo amplius debeat, cur in Novel. CXLIV. cautum sit, ne majores natu, qui eam superstitionem coluissent, ad sacrum lavacrum admitterentur, antequam Christianismi elementis initiati per duos annos essent. De religione eorum simplex esse sermo nequit. variata enim identidem temporibus est. Ac initio quidem Israëlitæ, qui à Iudæis per civiles discordias segre-

ſegregati Samariam incolebant, idolorum cultores fuere, vituloſque aureos venerati ſunt ad Ægyptiorum imitationem, quibus ſummum numen Apis erat. Mox, qui in vacuas ſedes eorum adducti populi ſunt, gentilia ſinguli ſacra habuere. Chamathæi enim Aſchimam, Chutæi Nergalem, Babylonienſes Succot Benot, Havæi Nibchanem & Tartacum, Sepharvaimitæ Adramelechum atque Hanamelechum adoraverunt. Ea enim arte uſus Eſar Chaddon Aſſyriorum rex eſt, cum novos colonos in Samariæ agros deduceret. Nihil ſibi fore adverſus ſubditos utilius credidit, quam ſi in commune conſulere eos religionum non ſineret diverſitas. Quanquam poſtmodum, cum nova malorum cohors terris illis incumberet, legatorum, qui miſſi ab illis ſunt, precibus idem rex permotus, ſacerdoti Iſraëlitico gratiam exilii fecit, ut propere profectus ſacra patria eos edoceret, placaretque iratum numen. Ita veterum indigenarum ceremonias receperunt. ſed fixa tamen in animis omnium manſit gentilis ſuperſtitio. Tandem autem, ſero quidem admodum, ſed aliquandiu tamen ante Sanaballetæ tempora, penitus omnem idolorum cultum abdicavere,

cavere, secutique eas religiones sunt, quas divinus Moses præscripserat. Hîc vero notanda insignis eorum hæresis est. Etenim, cum Iudæi tria volumina sacri codicis susceperint, Pentateuchum, Hagiographa, & vatum effata, in quibus singulis divinitatem spirare, atque inesse quiddam sacrosanctum credunt, ipsis visum est solum Pentateuchum retinere, cætera, tanquam leviora, atque ab hominum ingeniis profecta, aspernari.

CAPVT XVII.

De Hæresibus sectisque Iudæorum. Quando ea orta sint; & vera causa earum. Cur ante exilium Babylonense in idololatriam, post illud exilium vero in hæreses inciderint Iudæi. Quare difficile sit ab idololatria ad hæresin desciscere. De Bano, deque Gaulonitis, & Zelotis, item de impostoribus quibusdam, qui in Iudæa religionum prætextu grassati ad res novas sunt.

SAmaritanorum prava de Hagiographis opinatio, quam percrebuisse diximus, tunc orta demum est, cum à paganorum superstitione recesserant: ut non ante facti hæretici sint, quam esse idololatræ desiissent. Sane etiam

Iudæis plane in eum modum res processit. de quorum ſectis ut deinceps aliquid dicamus, nunc bona occaſio eſt. Illud hercle conſtat, non ſemel Iudæos à recto numinis cultu ad ſacra peregrina, atque ad falſos deos ſeſe convertiſſe. unde tot vatum acerbæ conciones in eam gentem fuere, quas etiam nunc hodie ampliſſimis literarum monumentis conſecratas viritim terit publicus uſus. Sed rurſum illud obſervavimus, ſub poſteriore templo Iudæos, cum ab omni idololatria alieniſſimi erant, diverſo genere vitioſos fuiſſe. Etenim ex illo tempore variis interpretationibus ſacri codicis, diſſenſionibuſque de religione, deque rebus divinis inter ſe pugnaverunt. Quare aliud malum, non leve profecto, ortum tunc eſt, ſectæ hæreſeſque. In partes enim ſe diviſere varias homines male curioſi: atque uno ex errore infiniti, diverſi omnes, & contrarii nati ſunt. Iam primum Saducæorum veſana opinio permultos tenuit, eſſe animas, ut corpora, mortales, neque poſt vitam præmia aut pœnas bonos maloſve ſequi. Et rurſus Phariſæi, homines ſupra modum factioſi, commentis ſuis legem divinam multo latius, quam ſummus Moſes voluit, extenderunt.

Ex quibus dehinc Essæi tertium genus orti, religionum sanctimoniam omnem paulo magis scrupulatim ad anxias quasdam superstitiones exegerunt. Hæc dissensionum atque sectarum nomina tunc reperta demum sunt, cum vates sacri sub templo posteriore nulli essent, & idolorum cultum nesciret amplius Iudæa natio. At ante, cum prophetarum vox Palæstinam sub priore templo personaret, idololatriam quidem secula viderunt, hæreses autem, perversæque & pugnantes de religione sententiæ nusquam erant. Cujus rei ratio perquam probabilis edi potest. Enimvero qua tempestate vates verba cum numine commutabant, aut alio pacto cœlitus ea accipiebant quæ publicanda mortalium generi erant, nullæ disceptationes controversiæque oriri de sacrorum curatione, deque legibus & præceptionibus divinis poterant, propterea quod erant in medio, qui mortalium ineptas hæsitationes, & disputandi intemperiem resecarent. Autoritate enim plus quam humana armati vates, legum sacrarum atque ipsius numinis voluntatem proloquebantur. Quare, qui illis auscultare recusabant, profecto quoniam infirmitate judicii, aut errore vel ignoran-

norantia labi in pravos sensus nequibant, necesse fuit, ut refractarii contumacesque fierent, & excussâ pietate ad idolorum cultum descicerent. Nihil medium erat. Capessunda vatum imperia erant, aut ponenda numinis reverentia fuit. At sub templo posteriore, cum prophetas major vis, afflatusque divinus non ageret, omnia hæc secus fuere. Quoniam enim jam nusquam erant sacrarum legum, cœlestiumque arcanorum consulti, in quorum verbis inesset plena fides, continuo dehinc mortales, non contenti scire, quæ ab illis acceperant, ardorem mentium ultra ad rimandum omnia tulere, & suis se tenebris involvit humana imbecillitas. Quare controversias & quæstiones ex sacris literis eruere, morbus esse cœpit deterioris ævi. Talmudicorum illud est, octodecim res esse, de quibus contentio fuit inter familiam Hillelis & Sammæi, quas nec Elias quidem expedire possit. Profecto hoc est ad desperationem desipere. Adeo enim nodosa atque intricata commenti sunt duo illi dissidentium sectarum duces, ut nec vatem quidem, aut cœleste oraculum ferre opem potuisse autumét. Accedit quod sub priore templo lex recitata duntaxat à Le-

vitis populo eſt, aut etiam domi à ſingulis legebatur. interpretatio magiſtrorum, commentatioque nulla erat. At ſub poſteriore oraculis ceſſantibus, receptum paulatim more publico eſt, ut verba Biblici contextus, ſenſaque explicarentur. Ad quam rem eruditi ingenium ſuum advocavere. Ex quo natæ diſputationes, ſententiæque contrariæ ſunt. &, cum pertinax ſtudium, pravaque ambitio accederet, ſectæ atque hæreſes extiterunt. Scio equidem, ante Babylonienſe exilium fuiſſe quoſdam, qui Naziræi, Kenæique, & Rechabitæ dicerentur: ſed ii certa quadam vitæ diſciplina, non opinionibus ſententiiſque, diverſi à reliquo populo erant. Quare id profecto ad rem, de qua nunc agimus, nequaquam pertinet. Porro jam promptum eſt divinare, cur ſub poſteriore æde, cum ortæ hæreſes ſunt, idololatria locum apud Iudæos non habuerit. Ita enim comparatum natura eſt. Conſtantiſſime motales eas ceremonias religioneſque tenent, quas commentis ſuis atque fictionibus adornant interpolantque. Amat enim quiſque hoc, quod repertum à ſe eſt, & ingenio ſuo applaudit. Nulla mater filiolam ſuam æque exoſculatur, ut iſti ſectarum patres in-

 venta

venta sua. Quare Iudæi professò hac mercede postremis temporibus Mosaicam religionem coluerunt, dum de suo adderent quippiam. Quod quia per vates non licuit antea, sæpe desertores facti sunt, & ad idola sese converterunt. Diximus principes sectas tres fuisse, Pharisæorum, Saducæorum, Essæorumque. Eas Flavius Iosephus se perambulasse, tentasseque singulas ait, uti quid in quaque probandum maxime esset, exquireret. Mox, cum studio sapientiæ flagrantem animum coërcere nondum posset, per totos tres annos apud Banum quendam se fuisse scribit, qui in deserto corticibus arborum vestitus, cibos duntaxat sponte natos sumebat, corpusque nocte & die frigidis undis mergebat, quo vitam castius ageret. Sunt apud eundem Flavium plures aliæ sectæ, de quibus disserere longa mora esset. Ex his quædam, quia religionis obtentu & honestis vocabulis summa reipublicæ, atque ea, quæ imperii erant, tentabant, factiones potius, conjurationesque, quàm sectæ fuere. Vtique Gaulonitæ, pervicacissimæ pietatis homines, ut Cæsarem de cervicibus suis depellerent, solum Deum tenere terrarum regna jactabant. Et in Zelota-
rum

rum motibus, qui omnem pene Iudæam turbaverunt, nihil perinde obfuit, atque mos jam exortus, ut ſpecioſa præſcriptione homines quidam turbulenti ſpei ſuæ, cupiditatique velificarentur. Iam illa quoque non inſtinctu divino, ſed dominationis libidine evenerunt. Theudas impoſtor quidam ſub Cuſpio Fado, ingenti Iudæorum multitudini perſuaſerat, uti bona convaſarent, ſeque ad Iordanem ſequerentur. Vatem enim eſſe ſe profeſſus eſt, promiſitque ſe flumen iſtud ſiccis pedibus tranſiturum. Nec minore veſania Ægyptius quiſpiam populum ad Olivarum montem, quaſi numinis imperio, vocabat, iturus hinc Ieroſolymam, atque una voce muros urbis ſubverſurus, ut per ruinas apertum iter tutúmque omnibus foret. In univerſum vero Flavius, cum Iudææ ſtatum publicum, qui ſub Felice erat, exſequitur, pene indignabundus illud in hunc modum ait [1], λῃστηρίων ἡ χώρα ἀνεπλήσθη, καὶ γοήτων ἀνθρώπων, οἳ τὸν ὄχλον ἠπάτων. *Latronibus tota regio & quibuſdam magis atque faſcinatoribus repleta eſt, qui multitudinem ſeduxere.* Et mox de iiſdem ita ſubjicit,

 δεί-

[1] *In lib. 20. Antiq. cap. 6.*

δείξειν ἔφασκον ἐναργῆ τέρατα καὶ σημεῖα κατὰ τὴν τοῦ Θεοῦ πρόνοιαν γινόμενα· καὶ πολλοὶ πεισθέντες, τῆς ἀφροσύνης τιμωρίας ὑπέσχον. *Ajebant manifesta prodigia atque portenta se edituros, quæ Dei cura providentiaque evenirent. Et plurimi, cum fidem illis haberent, dementiæ suæ stoliditatisq; pœnas pertulerunt.* Vsque adeo nihil in speciem fallacius est, quam fanaticorum quorundam insidiosa hujusmodi religio, pietasque. Statim enim plebs, ubi Dei numen magnis ausubus prætenditur, facilem se ad omnia præbet, & melius vatibus suis, quam ducibus regibusque paret.

CAPVT XVIII.

Virtus bellica Iudæorum. Quanti ea fuerit apud exteros reges. Verba Chœrili à Flavio Iosepho male accepta. Qui sint Solymorum montium habitatores in Chœrili carmine. Tonsuræ modus Iudæis vetitus. Quid hoc sit, quod de Phœnicum sermone Chœrilus ait.

DE rebus Iudæorum dicenti, pertractanda quoque ea sunt, quæ ad militiam eorum spectant. quippe omnino posita omnia sunt latentque in tutela atque in præsidio bellicæ virtutis. Sed

Sed profecto veterum Rabbinorum industria adeo incuriose hanc partem reipublicæ Hebrææ pervestigavit, pene ut nihil hîc sit, quod proditum commentationibus eorum meminimus. Fortitudinem quidem militarem in hac gente summam fuisse illud argumento est, quod homines exules, atque Ægypto profugi, quos longus error, & quadraginta annorum calamitas imparatos à rebus omnibus in Arabum desertis attriverat, Cananæam omnem bellicosissimis populis habitatam, brevi tempore subegerunt. Flavius verò ubique, quoties de indole Iudæorum naturaque loquitur, durum à stirpe genus describit, periculorum atque mortis securum, laborisque & inediæ patiens penè ad pertinaciæ infamiam. Quapropter reges exteri quoque, cum auxiliares copias aliunde ádsciscerent, persæpe usi hoc milite sunt. & compertum egregiis experimentis est, virtute eorum atque ope res esse maximas patratas. Certè Alexander Magnus, dum gentes multitudine infinitas, terrarumque spatiis longe dissitas, parva militum manu vinceret, Iudæos partem exercitus sui fecerat, ut gloriam domiti orbis etiam illis acceptam ferret. Tum, quod Fla-

vius adversus Apionem notat, ἐᾶ αὐτοὺς στρατεύειν τοῖς πατρῴοις ἔθεσιν ἐμμένοντας, καὶ κατὰ ταῦτα ζῶντας. *potestatē illis fecit, ut mores patrios, priscaq; instituta in militando servarent, ac secundum ea viverent.* Quod profecto honori eorum datum est, & apprime tunc inusitatum fuit. Existimat quoque Flavius, Xerxem, cum nobilissimam illam expeditionem adversus Græcos susciperet, Iudæos inter auxilia atq; inter socios habuisse. Et in fidem ejus rei, testimonium Chœrili recitat: de quo paulisper agendum nobis est, quia nunquam credere potuimus, Flavium rectè sententiā percepisse vetustissimi vatis. Verba Chœrili, quæ Flavius Apioni objicit, istæc sunt,

Τῶν δ' ὄπιθεν διέβαινε γένος θαυμαστὸν ἰδέσθαι,
Γλῶσσαν μὲν Φοίνισσαν ἀπὸ στομάτων ἀφιέντες.
Ωἴκεε δ' ἐν Σολύμοις ὄρεσι πλατέῃ ἐνὶ λίμνῃ,
Αὐχμαλέοι κορυφὰς, τροχοκούραδες· αὐτὰρ ὕπερθεν
Ἵππων δαρτὰ πρόσωπ' ἐφόρουν ἐσκληκότα καπνῷ.

Hæc in hunc fermè modum reddita sunt ab interpretibus:

Exin

Exin miranda specie gens castra secuta est,
Phœnicum ignoto quæ voces ederet ore.
Hæc Solymos habitans montes, stagnum prope vastum,
Circumtonsa comis, squallenti vertice, equini —
Exuvias capitis duratas igne gerebat.

Hîc vero Flavius Solymos montes esse eos ait, quos in Palæstina Iudæi incolunt, & Asphaltiten lacum significari putat, qui omnium in Syria latissimus maximusque est. Sed hoc, quantumcunque est, nihili est. Quid enim caussæ dicet, aut, quam rationem nobis Flavius ostendet, cur Iudæos Chœrilus τροχοκουράδας, hoc est, *in orbem circumtonsos* dixerit? Sane pro certo est, id tonsuræ genus invisum Iudæis omnibus & pene execrabile fuisse. quippe interdictum illis severissima lege fuit, שלא יקפו פאת ראש *ne angulum capitis circumtonderent*. De qua re extant verba numinis in Levitici capite xix. Iam verò, quod de Solymis montibus, deque lacu adjacente ex Chœrili celeberrimo carmine adfert ille, id vero diluere non difficile est. Alios enim montes Solymos, procul à Palæstina sitos,

Homerus celebravit, cum de Vlysse navigante ita infit in Odyss. ε:

Τὸν δ' ἐξ Αἰθιόπων ἀνιὼν κρείων
Ἐνοσίχθων
Τηλόθεν ἐκ Σολύμων ὀρέων ἴδεν·
εἴσατο γάρ οἱ
Πόντον ἐπιπλείων.

Atque hos Pisidarum esse, atque ab illis incoli, traditum à maximis vetustissimisque auctoribus est, qui etiam stagnum quoddam in vicino ponunt, planè ut omnia Chœrili verbis consonent. De Phœnicum autem lingua, qua locutos montium istorum incolas Chœrilus ait, ita existimandum est, latissimè usum ejus idiomatis patuisse, ut omnes penè, qui circumcirca erant, populi quasdam veluti dialectos usurpaverint ex Phœnicum sermone. Quare profectò ad solos Iudæos hoc pertinere, nihil necesse est.

CAPVT XIX.

De bello, quod lege indictum fuit, deque eo, quod sponte susceptum ab Hebræis est. Quales pacis leges oblatæ hostibus sint. Quid illud sit, quod Talmudici de septem præceptis tradunt, quæ servanda omnibus gentibus fuére. Quàm citò post orbem conditum, & quàm latè animos mortalium pervaserit idola-

lolatria. Hebræorum notabilis sententia de Abramo: & quando is rectum numinis cultum susceperit.

SEd, omissis istis, expediamus porrò quæ de militia Iudæorũ in mentem nobis veniunt. Duplicis generis bella Talmudici constituunt, quæ gesta à sacro populo fuêre. nam & מלחמות מצוה ea bella appellant, *quæ jussu numinis, legisque suscepta sunt:* & rursus מלחמות הרשות ea esse ajunt, *quæ pro imperio, atque ad ampliandam rempublicam gessere.* De priore genere ita Maimonides infit in Halacha Melachim, in cap. v. מלחמת המצוה היא מלחמת שבעה עממים ומלחמת עמלק ועזרת ישראל מיד צר שבא עליהן: *Bellum, quod lege indictum dicitur, illud est, quod cum septem populis, atque cum Amalekitis fuit: aut si suppetias ferri necesse fuit cuidam Israëliticæ tribui, quam hostis invaderet.* Septem illi popli, de queis loquitur, fuerunt Chittæi, Girgasæi, Emoræi, Cananæi, Chivæi, Perizæi, & Iebuzæi, quorum sedes armis invadere Israelitas jubet Deus in Exodi capite xxiv, & in Deuteronomii capite vii. De memoria autem Amalekitarum obliteranda illustre est numinis edictum in Deuteronomii capite xxv. Ad posterius bel-

lorum genus ea pertinent, quæ subjicit ibidem Maimonides, מלחמת הרשות היא המלחמה שילחם המלך עם שאר העם להרחיב גבול ישראל ולהרבות גדלתו ושמעו: *Bellum, quod pro imperio susceptum appellant, illud est, quod cæteris populis rex intulit, ad proferendos Israëlitarum fines, atque ad augendam magnitudinem famamque eorum.* In eadem Halacha in capite VI persequitur Maimonides quasdam cautiones, quas in utroque bello servari summus Deus voluit, quæ in Deuteronomii capite XX scriptæ in hanc ferme sententiam sunt. *Cum veneris ad aliquam urbem, ut oppugnes eam, primum invita eam ad pacem. Si responderint se pacem colere velle, portasque aperuerint, sint tibi tributarii, serviantque tibi omnes, qui in ea urbe sunt. Quod si non ineant pacem tecum, sed bello & armis experiri tecum malint, obside urbem. cumque tradiderit eam Deus in manum tuam, percute omnes masculos acie gladii, fœminas vero puerosque; & jumenta, denique quicquid erit in urbe, & omnia spolia ejus, auferes tibi, fruerisque præda hostium tuorum, quam dederit tibi Deus. Atque hoc quidem pacto victoriam exercebis duntaxat in iis urbibus, quæ procul à te aliis in terris sitæ sunt. At cum iis urbibus, quas tibi Deus tuus habitandas pleno ha-*

no hæreditatis jure dat, aliter agendum est. Cave enim, ne illic vitam cuiquam homini relinquas. Hîc quod summus legislator parcendum illis gentibus ait, quæ oblatam pacem acceperant, ita intelligendum Talmudici ex vetustissima majorum traditione ajunt, ut insuper necesse habuerint eæ gentes suscipere septem præcepta, quæ filiis Noachi data ante beatum Abrami seculum sunt. alioquin vitam illis relinquendam haud fuisse, quibus religio nulla numinisque observantia esset. Enimvero Iudæorum sapientissimi ita ajunt, sex res fuisse, de quibus edictum numinis acceperit primus hominum parens. nam & cœlitus didicisse eum, celebrandam divini nominis majestatem esse, atque jura dici mortalibus debere: & rursus, interdictum illi fuisse, ne sanguinem humanum funderet, neve idola coleret, aut rapinas exerceret, tum ne multiplicato mox hominum genere, incestis se nuptiis fœdaret. Atque hanc quidem esse Cabbalicam quandam doctrinam, quæ tradita posteris per manus sit ab usque Mosis seculo: cæterum, ex tacito sensu cujusque, atque in universum ex verbis Pentateuchi manifestum esse, hæc præcepta in hunc modum data primo homini

mini fuiſſe. Tandem vero Noachum cœleſti voce admonitum eſſe, ne membrum vivi animalis comederet. Scriptum enim in Geneſi eſſe, *carnem cum anima ejus, quæ eſt ſanguis ejus, non edetis.* Ita ſeptem præcepta confici ajunt, quibus tantiſper gens mortalium regebatur, donec Abramo poſita lex de circumciſione fuit. Talmudicorum ſententiam, quæ expoſita à nobis eſt, eruditiſſimus Maimonides illis verbis recitat, quæ extant in Halacha Melachim, in capite IX. על ששה דברים נצטווה אדם הראשון על עכום ועל ברכת השם ועל שפיכות דמים ועל גילוי עריות ועל הגזל ועל הדינים : אף על פי שכולן הן קבלה בידינו ממשה רבינו והדעת נוטה להן מכלל דברי תורה יראה שעל אלו נצטווה : הוסיף לנח אבר מן החי שנאמר אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו: נמצאו שבעה מצוות : וכן היה הדבר בכל העולם עד אברהם בא אברהם נצטווה יתר על אלו במילה: Antequam à diverticulo ad rem redeamus, libet nobis exponere quid illud ſit, quod ex Talmudicorum ſententia diximus, inter ſeptem præcepta, quæ primis mortalibus data ſunt, etiam hanc ſanctionem numinis fuiſſe, qua interdictus illis idolorum cultus eſt. Vtique Maimonides in Halacha Habodat Cochabin & Mazzaloth, luculenter oſtendit, vitioſam religionem

nem inter ipsa mundi initia inolevisse. etenim jam tum Enoschi tempore ex hominum quadam superstitione sidera planetasque in magno honore esse cœpisse, licet à vero numine nondum penitus desciscebatur. mox, ut est fœcunda res error, templa atque simulacra stellis consecrata esse, donec tandem, spreto plane numine divinam religionem omnem planetis duntaxat tribuerunt. Excipit tamen maximus Rabbinus paucos quosdam, Chanochum, Methuscelachum, Noachum, Semum, atque Heberum, qui Deum unum, eundemque vere optimum atque maximum semper pura, integra, incorrupta & mente & voce venerati sunt. De errore enim, qui mortale genus tenuit, deque seculi vitio loquitur. Ipsum Abramum sero admodum, cum jam quadraginta annos natus esset, agnovisse ait Deum conditorem suum. fuisse enim eum in Vre Chaldæorum tenebris & caligine mentis demersum, inter homines superstitiosos, idololatrasque, atque una cum illis eandem insaniam insanivisse. tandem vero, cum meliora edoctus à numine esset, studuisse eum inscitiam veri Chaldæis eximere: sed quoniam insidiis à rege petebatur, in Charanen-

sium

ſium ſedes eum conceſſiſſe, atque hinc in Cananæam veniſſe, ubi cœleſtem doctrinam tam feliciter ad ſuos propagavit, ut jure eum Maimonides עמודו של עולם *columen atque ſtabilimentum ſeculi* appellet. Hæc ſummo judicio animadvertit author cordatiſſimus. Neque nos ea referre piguit, quia illuſtrare Talmudicorum ſcitum poterant, quod de ſeptem illis præceptis retulimus, quæ Noachi poſteros ita obligabant, ut, ſi forte populi quidam inter pacis leges ſuſcipere eorum obſervationem recuſaſſent, eos Iudæi exſcindere penitus, tanquam barbarie atque immanitate efferatos, juſſi ſint.

CAPVT XX.

Feciales pacis offerendæ cauſa miſſos eſſe etiam ad ſeptem Cananææ populos, contra quam vulgo exiſtimatum eſt. Cur Gibeonitis dolo atque aſtu opus fuerit ad petendam pacem. Cur ſeptem Cananææ populi ad internecionem occiſi. Cur Ammonitis & Moabitis oblata pax non ſit. De ſacerdote, qui prælii cauſa ungebatur.

NVnc porrò alia exequamur, quæ Maimonides ad interpretationem illorum verborum attulit, quæ nos paulò

paulò antè ex Deuteronomii capite vicesimo adscripsimus. Sanè quod legatos de pace prius mitti summus Deus ad eas nationes jubet, in quas Iudæi arma parabant, id Aegyptius ille certissimo documento pertinere etiam ad septem populos evincit, quorum fortunatas sedes Israëlitis Deus promiserat. Quod quidem contra opinionem eorum est, qui sine discrimine, & nulla exceptionis lege factam à numine proscriptionem earum gentium ajunt. Sed refellit eos insigne testimonium, quod Maimonides noster citat ex libro Iosuæ, ex capite xi. ubi sic ferè scriptum est: *Nulla fuit civitas, quæ pacem fecerit cum Israelitis, præter Chivæos Gibeonitas. Cæteri omnes bello capti sunt. Induraverat enim animos eorum Deus ad pugnam cum Israelitis conferendam, ut internecione occideret eos, nec fieret illis gratia.* Enimverò illud hinc efficitur, deletas propterea eas gentes esse, quia belli fortunam tentare, quàm conficere pacem in Israëlitarum leges maluerunt. Quod si fecialibus auscultassent, utique jam salus earum neutiquam in dubio fuisset. Quærit dehinc Maimonides, quid igitur causæ sit, cur Gibeonitæ astu doloque petendam pacem censuerint, seque gentem procul

in aliis terris sitam finxerint, cum hercle certum illud sit, vera via pervenire eos ad hoc, quod cupiebant, potuisse? Sed respondet princeps Rabbinorum, antea legatos ad Gibeonitas quoque, sicut ad reliquas sex nationes, missos fuisse; eosque ab illis spretos esse. quare ex ea tempestate legem numinis adversus eos valuisse, quæ de internecione septem gentium lata erat. Gibeonitas autem, cum eam legem postea rescíscerent, copiasque Israelitarum latè victrices pertimescerent, venienti malo cavisse: &, quia post spretam semel pacem vera remedia consumpserant, fallaciis atque arte usos esse. Hæc in hunc modum ferè decisa à Maimonide sunt. Porrò, quod in septem gentes illas victoria aliter exercita, quàm in cæteras, fuit, ita ut illîc quidem exscindi viros fœminasque atque infantes etiam, hîc verò sufficere expiationi solam virorum cladem lex voluerit, ea disparitas ab hac adeò causa est, quòd septem illi populi vulgo & passim in sese flagitia quædam fœdiora admisere, à quibus recta ratio naturaque hominum communis refugit atque abhorret. Quare profectò summus Deus eos, veluti terræ odium onusque fuisse significat, cum in Levitici capite

XVIII, enumeratis id genus vitiis, postremò ita fatur, *Polluta est terra, & iniquitatem ejus ego visitavi adversus eam, & evomuit terra habitatores suos.* De Ammonitis & Moabitis edictum singulare exstat in Deuteronomii capite XXIII, quo cautum fuit, ne eos unquam Israelitæ ad pacem solicitarent. & causa ibidem editur ejusmodi, quia commeatum Israelitis non advexerant ex Ægypto venientibus. tum &, quod Bilhamum vatem magna mercede conduxerant, qui omnia infausta eis augurarețur. Subjicit autem quandam cautionem Maimonides, quæ huc transscribenda est, אף על פי שאין שואלים בשלומם אם השלימו מעצמם תחלה מקבלין אותן : *Etsi,* inquit, *legatos de pace non mittebant ad eos, tamen si sponte sua initio eam cuperent, non repellebant eos.* In Halacha Melachim, quam identidem memoravimus, in capite VII, multa prodit Ægyptius noster de sacerdote quopiam, qui prælii causa consecratus publicè fuit. de quo ita infit : אחר מלחמת הרשות ואחר מלחמת המצוה ממנין כהן לדבר אל העם בשעת המלחמה ומושחין אותו בשמן המשחה וזהו הנקרא משוח המלחמה : *In bello, tam quod gerebatur pro imperio, quàm quod lege divina indictum fuit, sacerdo-*

O cerdo-

cerdotem creabant, qui exercitum alloqueretur sub tempus prœlii, ungebantque eum oleo sacro. Atque hic ille est, qui משוח המלחמה *hoc est, prælii causa unctus dicebatur.* Oratio ejus, qua ad populum usus est, recitatur in Deuteronomii capite xx, fuitque ejusmodi: *Eia, audite Israelitæ. Vos proceditis hodie in prælium contra hostes vestros. Ne mollescat cor vestrum, neu trepidate aut expavescite metu eorum. Progreditur enim vobiscum in expeditione Deus vester, pugnatque cum hostibus vestris, uti servet vos.* Refert Maimonides etiam alia verba, quæ sacerdos ille ex tabula aut libro publice pronuntiavit, non sub ipsam pugnam hercle, sed tunc, cum ad bellum exiret populus. Sed nos tenuissimas particulas, atque omnia minima mansa huc non inseremus.

CAPVT XXI.

Qui fuerint immunes militiâ. Saulis severitas in cogendo milite. Pœnæ in eos sancitæ, qui sacramentum detrectarent. Vnde Flavius scripserit, deos peregrinos in bello non violandos Iudæis. Laudabilis Iudæorum religio, cum Beli ædes refecta ab Alexandro est.

IN Deuteronomio privilegia quorundam recensentur, quibus vacatio mili-

militiæ concessa ad breve tempus fuit: inter quos fuere, qui recens vineam plantassent, quique exstruxissent novam domum, tum qui sponsi aut novi mariti essent. Ex quo certe constat, munia militiæ non eos duntaxat subiisse, qui ultro nomen dabant, sed quoscunque rex, populive ductor ad sacramentum adegit: ut jam hoc totum necessitatis fuerit, non arbitrii. Vtique Saul quidem, cum arma capessere omnes vellet, membra duorum boum frustillatim concisa per duodecim Israelitarum tribus circummisit, interminatus hoc idem se facturum armentis eorum, qui sequi se ad bellum recusassent. Quare profecto jam non sine exemplo est Romanorum severitas, in quorum institutis olim erat, ut, qui ad delectum non respondissent, tanquam proditores libertatis in servitutem redigerentur: qui vero filium suum militiæ subtraxisset, in pace fustibus cæderetur, belli tempore exilio & bonorum parte multaretur. Quæ sic relata ex Carrii Menandri libris sunt *in l. 4. §. 10. & 11. ff. de re militari.* Divus quidem Augustus equitem Romanum, quod duobus filiis adolescentibus causa detrectandi sacramenti pollices amputasset, ipsum bonaque sub-

jecit hastæ. & præceptum Divi Trajani fuit, ut hujusmodi parentes deportarentur. Non uno edicto maximus legislator Moses Israelitis præceperat, ut terram hostilem armis ingressi, simulacra omnia, templaque, & altaria Deorum diruerent, quos cæteræ nationes per errorem coluissent. Ait tamen Flavius [1], lege Mosaica constitutum fuisse, *περὶ τοῦ μήτε χλευάζειν, μήτε βλασφημεῖν τοὺς νομιζομένους θεοὺς παρ' ἑτέροις αὐτῆς ἕνεκα προσηγορίας τοῦ θεοῦ. ne quis eos derideret, quos gentium aliarum opinio Deos confinxit, neve quisquam male illis diceret, saltem enim prodesse illis honorem tanti nominis debere.* Nos ex qua Pentateuhi parte illud Flavius in sua scripta transtulerit, divinare non possumus. Quin existimamus potius, hallucinatum eum esse, neque intexllexisse verba ea, quæ in Exodi capite XXII scripta in hunc modum sunt, אלהים לא תקלל *non execraberis deos.* quæ profecto in eam sententiam accipienda sunt, ut significetur, sacrosanctos esse rerumpublicarum moderatores, qui in terris vice numinis funguntur. Illud vero, quod in eadem dissertatione Flavius adversus Apionem

[1] *In Apolog. adversus Apionem.*

pionem adducit, magis ex vero eſt, & militum Iudæorum ſummam conſtantiam in retinendis patriis legibus arguit. Ex Hecatæi enim, maximi ſcriptoris, commentariis prodit, qua tempeſtate olim Alexander Babylone erat, & ad inſtaurandum Beli templum, quod corruerat, cunctos milites aggerere terram jubebat, ſolos Iudæos imperia ejus detrectaſſe, & verbera multa tuliſſe, atque graviter multatos eſſe, donec tandem illis & ignovit rex, & ſecuritatem præſtitit.

CAPVT XXII.

Sabbatorum obſervatio Iudæis ſæpe noxia in bello. Ea ſuperſtitio animis hominum exempta per Matthiam Haſſamonæum. Stratonicæ febriculoſa pietas. Auſpiciorum atque omnium vis à Moſollamo, acerrimo milite Iudæo, eluſa. Oſtenta & omina eſſe in poteſtate mortalium. Lex divina de ſexuum diſtinctio habitu non intellecta à Flavio. Adulterarum toga apud Romanos. Charondæ miles ſtolatus. Medorum Perſarumque mollities.

DVm in his ſumus, non prætermittendum eſt, quod Maimonides notavit, שצריך על עיירות כותים בשבת

 ועושין

ועושין עמהם מלחמה בשבת: *Iudæos paganorum urbes, cum sabbatum est, obsidere, atque etiam prælium cum illis conserere.* Sed hoc non semper profecto receptum ab illis fuit. Etenim Matthias Hassamonæus, fortissimus imperator, cujus fuit virtus toti Iudææ salutaris, primus popularibus suis persuasit, non esse hoc divinæ legi contrarium. nam antea hercle execrabilis opinio omnes tenebat, malis auspiciis & irato numine geri, quæ tali die pro se quisque, aut pro republica tentaret. Agatharchides quidem apud Flavium, dum Stratonicam deridet, quæ capta à Seleuco, occisaque est, quod in fugam se dare ob somnii cujusdam ludibrium ausa non esset, geminam Iudæorum & germanam dementiam adjungit. Captam enim Ierosolymam esse à Ptolemæo Lagi filio ait, propterea quod cives cunctos sabbatorum observatio defensione urbis prohiberet. Ac Matthias quidem Hasmonæus, uti diximus, hoc errore suos liberavit. Cæterum incessere rursus animis hominum eandem superstitionē contigit. Pompeium enim diu postea potitum urbe scimus, cunctis per sabbata desidentibus. Equidem ego Matthiam istum celsa indole virum, atque judicio rectissi-

mo

mo fuisse existimo, qui fieri quibusdam casibus posse intellexerit, ut omissa ceremoniarum anxia observatio vel laudem ferat. Vtique nullæ leges positæ necessitati sunt, quæ semper magnum humanæ imbecillitatis patrocinium fuit, & quicquid coegit, defendit. Adde, viri illud & ducis esse, non deesse fortunæ præbenti se, & oblata casu flectere ad consilium. idque valere in omnibus rebus humanis, sed maximè in bellicis, quæ ex pactis conventis non procedunt, sed ipsæ ex se multa objiciunt nec opinantibus, quæ extremum discrimen pariunt ex mora. Iam miraculi instar nobis est, Iudæum reperisse, quem incepta urgere & favori numinis instare non vetuit scrupulosa pietas. Longe diversi generis est, quod Hecatæus de milite quopiam ejusdem nationis prodidit: quod referemus tamen, quia in pectore Iudæi insignem superstitionis fuisse contemptum probat. Ait ille scriptor, se in expeditione Alexandri fuisse, contendisseque ad rubrum mare cum Iudæis aliquot equitibus, qui sese comites addiderant: interque eos fuisse Mosollamum, hominem animosissimum, qui jaculandi peritia omnes & Græcos & barbaros anteiret. ibi, cum properantem exer-

sium sedes eum concessisse, atque hinc in Cananæam venisse, ubi cœlestem doctrinam tam feliciter ad suos propagavit, ut jure eum Maimonides עמודו של עולם *columen atque stabilimentum seculi* appellet. Hæc summo judicio animadvertit author cordatissimus. Neque nos ea referre piguit, quia illustrare Talmudicorum scitum poterant, quod de septem illis præceptis retulimus, quæ Noachi posteros ita obligabant, ut, si forte populi quidam inter pacis leges suscipere eorum observationem recusassent, eos Iudæi exscindere penitus, tanquam barbarie atque immanitate efferatos, jussi sint.

CAPVT XX.

Feciales pacis offerendæ causa missos esse etiam ad septem Cananææ populos, contra quam vulgo existimatum est. Cur Gibeonitis dolo atque astu opus fuerit ad petendam pacem. Cur septem Cananææ populi ad internecionem occisi. Cur Ammonitis & Moabitis oblata pax non sit. De sacerdote, qui prælii causa ungebatur.

NVnc porrò alia exequamur, quæ Maimonides ad interpretationem illorum verborum attulit, quæ nos

paulò

paulò antè ex Deuteronomii capite vicesimo adscripsimus. Sanè quod legatos de pace prius mitti summus Deus ad eas nationes jubet, in quas Iudæi arma parabant, id Aegyptius ille certissimo documento pertinere etiam ad septem populos evincit , quorum fortunatas sedes Israëlitis Deus promiserat. Quod quidem contra opinionem eorum est, qui sine discrimine, & nulla exceptionis lege factam à numine proscriptionem earum gentium ajunt. Sed refellit eos insigne testimonium, quod Maimonides noster citat ex libro Iosuæ, ex capite XI. ubi sic ferè scriptum est : *Nulla fuit civitas, quæ pacem fecerit cum Israelitis, præter Chivæos Gibeonitas. Cæteri omnes bello capti sunt. Induraverat enim animos eorum Deus ad pugnam cum Israelitis conserendam, ut internecione occideret eos , nec fieret illis gratia.* Enimverò illud hinc efficitur, deletas propterea eas gentes esse, quia belli fortunam tentare, quàm conficere pacem in Israëlitarum leges maluerunt. Quod si fecialibus auscultassent, utique jam salus earum neutiquam in dubio fuisset. Quærit dehinc Maimonides, quid igitur causæ sit, cur Gibeonitæ astu doloque petendam pacem censuerint , seque gentem procul

in

in aliis terris sitam finxerint, cum hercle certum illud sit, vera via pervenire eos ad hoc, quod cupiebant, potuisse? Sed respondet princeps Rabbinorum, antea legatos ad Gibeonitas quoque, sicut ad reliquas sex nationes, missos fuisse; eosque ab illis spretos esse. quare ex ea tempestate legem numinis adversus eos valuisse, quæ de internecione septem gentium lata erat. Gibeonitas autem, cum eam legem postea resciscerent, copiasque Israelitarum latè victrices pertimescerent, venienti malo cavisse: &, quia post spretam semel pacem vera remedia consumpserant, fallaciis atque arte usos esse. Hæc in hunc modum ferè decisa à Maimonide sunt. Porrò, quod in septem gentes illas victoria aliter exercita, quàm in cæteras, fuit, ita ut illîc quidem exscindi viros fœminasque atque infantes etiam, hîc verò sufficere expiationi solam virorum cladem lex voluerit, ea disparitas ab hac adeò causa est, quòd septem illi populi vulgo & passim in sese flagitia quædam fœdiora admisere, à quibus recta ratio naturaque hominum communis refugit atque abhorret. Quare profectò summus Deus eos, veluti terræ odium onusque fuisse significat, cum in Levitici capite

XVIII, enumeratis id genus vitiis, postremò ita fatur, *Polluta est terra, & iniquitatem ejus ego visitavi adversus eam, & evomuit terra habitatores suos.* De Ammonitis & Moabitis edictum singulare exstat in Deuteronomii capite XXIII, quo cautum fuit, ne eos unquam Israelitæ ad pacem solicitarent. & causa ibidem editur ejusmodi, quia commeatum Israelitis non advexerant ex Ægypto venientibus. tum &, quod Bilhamum vatem magna mercede conduxerant, qui omnia infausta eis augurararetur. Subjicit autem quandam cautionem Maimonides, quæ huc transscribenda est, אף על פי שאין שואלים בשלומם אם השלימו מעצמם תחלה מקבלין אותן : *Etsi,* inquit, *legatos de pace non mittebant ad eos, tamen si sponte sua initio eam cuperent, non repellebant eos.* In Halacha Melachim, quam identidem memoravimus, in capite VII, multa prodit Ægyptius noster de sacerdote quopiam, qui prælii causa consecratus publicè fuit. de quo ita infit : אחר מלחמת הרשות ואחר מלחמת המצוה ממנין כהן לדבר אל העם בשעת המלחמה ומושחין אותו בשמן המשחה וזהו הנקרא משוח המלחמה : *In bello, tam quod gerebatur pro imperio, quàm quod lege divina indictum fuit, sa-*

cerdotem creabant, qui exercitum alloqueretur sub tempus prælii, ungebantque eum oleo sacro. Atque hic ille est, qui משוח המלחמה *hoc est, prælii causa unctus dicebatur.* Oratio ejus, qua ad populum usus est, recitatur in Deuteronomii capite xx, fuitque ejusmodi: *Eia, audite Israelitæ. Vos proceditis hodie in prælium contra hostes vestros. Ne mollescat cor vestrum, neu trepidate aut expavescite metu eorum. Progreditur enim vobiscum in expeditione Deus vester, pugnatque cum hostibus vestris, uti servet vos.* Refert Maimonides etiam alia verba, quæ sacerdos ille ex tabula aut libro publice pronuntiavit, non sub ipsam pugnam hercle, sed tunc, cum ad bellum exiret populus. Sed nos tenuissimas particulas, atque omnia minima mansa huc non inseremus.

CAPVT XXI.

Qui fuerint immunes militiâ. Saulis severitas in cogendo milite. Pœnæ in eos sancitæ, qui sacramentum detrectarent. Vnde Flavius scripserit, deos peregrinos in bello non violandos Iudæis. Laudabilis Iudæorum religio, cum Beli ædes refecta ab Alexandro est.

IN Deuteronomio privilegia quorundam recensentur, quibus vacatio mili-

militiæ concessa ad breve tempus fuit: inter quos fuere, qui recens vineam plantassent, quique exstruxissent novam domum, tum qui sponsi aut novi mariti essent. Ex quo certe constat, munia militiæ non eos duntaxat subiisse, qui ultro nomen dabant, sed quoscunque rex, populive ductor ad sacramentum adegit: ut jam hoc totum necessitatis fuerit, non arbitrii. Vtique Saul quidem, cum arma capessere omnes vellet, membra duorum boum frustillatim concisa per duodecim Israelitarum tribus circummisit, interminatus hoc idem se facturum armentis eorum, qui sequi se ad bellum recusassent. Quare profecto jam non sine exemplo est Romanorum severitas, in quorum institutis olim erat, ut, qui ad delectum non respondissent, tanquam proditores libertatis in servitutem redigerentur: qui vero filium suum militiæ subtraxisset, in pace fustibus cæderetur, belli tempore exilio & bonorum parte multaretur. Quæ sic relata ex Carrii Menandri libris sunt *in l. 4. §. 10. & 11. ff. de re militari.* Divus quidem Augustus equitem Romanum, quod duobus filiis adolescentibus causa detrectandi sacramenti pollices amputasset, ipsum bonaque sub-
 jecit

jecit hastæ. & præceptum Divi Trajani fuit, ut hujusmodi parentes deportarentur. Non uno edicto maximus legislator Moses Israelitis præceperat, ut terram hostilem armis ingressi, simulacra omnia, templaque, & altaria Deorum diruerent, quos cæteræ nationes per errorem coluissent. Ait tamen Flavius [1], lege Mosaica constitutum fuisse, περὶ τοῦ μήτε χλευάζειν, μήτε βλασφημεῖν τοὺς νομιζομένους θεοὺς παρ' ἑτέροις αὐτῆς ἕνεκα προσηγορίας τοῦ θεοῦ. *ne quis eos derideret, quos gentium aliarum opinio Deos confinxit, neve quisquam male illis diceret, saltem enim prodesse illis honorem tanti nominis debere.* Nos ex qua Pentateuhi parte illud Flavius in sua scripta transtulerit, divinare non possumus. Quin existimamus potius, hallucinatum eum esse, neque intexllexisse verba ea, quæ in Exodi capite XXII scripta in hunc modum sunt, אלהים לא תקלל *non execraberis deos.* quæ profecto in eam sententiam accipienda sunt, ut significetur, sacrosanctos esse rerumpublicarum moderatores, qui in terris vice numinis funguntur. Illud vero, quod in eadem dissertatione Flavius adversus Apionem

[1] *In Apolog. adversus Apionem.*

pionem adducit, magis ex vero eſt, & militum Iudæorum ſummam conſtantiam in retinendis patriis legibus arguit. Ex Hecatæi enim, maximi ſcriptoris, commentariis prodit, qua tempeſtate olim Alexander Babylone erat, & ad inſtaurandum Beli templum, quod corruerat, cunctos milites aggerere terram jubebat, ſolos Iudæos imperia ejus detrectaſſe, & verbera multa tuliſſe, atque graviter multatos eſſe, donec tandem illis & ignovit rex, & ſecuritatem præſtitit.

Caput XXII.

Sabbatorum obſervatio Iudæis ſæpe noxia in bello. Ea ſuperſtitio animis hominum exempta per Matthiam Haſſamonæum. Stratonicæ febriculoſa pietas. Auſpiciorum atque omnium vis à Moſollamo, acerrimo milite Iudæo, eluſa. Oſtenta & omina eſſe in poteſtate mortalium. Lex divina de ſexuum diſtinctio habitu non intellecta à Flavio. Adulterarum toga apud Romanos. Charondæ miles ſtolatus. Medorum Perſarumque mollities.

DVm in his ſumus, non prætermittendum eſt, quod Maimonides notavit, שצרין על עיירות כותים בשבת

ועושין עמהם מלחמה בשבת *Iudæos paganorum urbes, cum sabbatum est, obsidere, atque etiam prælium cum illis conserere.* Sed hoc non semper profectò receptum ab illis fuit. Etenim Matthias Hasſamonæus, fortissimus imperator, cujus fuit virtus toti Iudææ salutaris, primus popularibus suis persuasit, non esse hoc divinæ legi contrarium. nam antea hercle execrabilis opinio omnes tenebat, malis auspiciis & irato numine geri, quæ tali die pro se quisque, aut pro republica tentaret. Agatharchides quidem apud Flavium, dum Stratonicam deridet, quæ capta à Seleuco, occisaque est, quod in fugam se dare ob somnii cujusdam ludibrium ausa non esset, geminam Iudæorum & germanam dementiam adjungit. Captam enim Ierosolymam esse à Ptolemæo Lagi filio ait, propterea quod cives cunctos sabbatorum observatio defensione urbis prohiberet. Ac Matthias quidem Hasmonæus, uti diximus, hoc errore suos liberavit. Cæterum incessere rursus animis hominum eandem superstitionē contigit. Pompeium enim diu postea potitum urbe scimus, cunctis per sabbata desidentibus. Equidem ego Matthiam istum celsa indole virum, atque judicio rectissi-

mo

mo fuisse existimo, qui fieri quibusdam casibus posse intellexerit, ut omissa ceremoniarum anxia observatio vel laudem ferat. Vtique nullæ leges positæ necessitati sunt, quæ semper magnum humanæ imbecillitatis patrocinium fuit, & quicquid coegit, defendit. Adde, viri illud & ducis esse, non deesse fortunæ præbenti se, & oblata casu flectere ad consilium. idque valere in omnibus rebus humanis, sed maximè in bellicis, quæ ex pactis conventis non procedunt, sed ipsæ ex se multa objiciunt nec opinantibus, quæ extremum discrimen pariunt ex mora. Iam miraculi instar nobis est, Iudæum reperisse, quem incepta urgere & favori numinis instare non vetuit scrupulosa pietas. Longe diversi generis est, quod Hecatæus de milite quopiam ejusdem nationis prodidit: quod referemus tamen, quia in pectore Iudæi insignem superstitionis fuisse contemptum probat. Ait ille scriptor, se in expeditione Alexandri fuisse, contendisseque ad rubrum mare cum Iudæis aliquot equitibus, qui sese comites addiderant: interque eos fuisse Mosollamum, hominem animosissimum, qui jaculandi peritia omnes & Græcos & barbaros anteiret. ibi, cum properantem exer-

citum augur quiſpiam ſiſteret, propterea quod alitem ſedentem videbat, ex cujus volatu captare omen itineris parabat, è veſtigio Moſollamum, correpta ingenti ſagitta, confixiſſe alitem, atque inſuper amarulento joco ſtultitiam eorum incuſaſſe, qui miſeram avem alieni conſciam fati crederent, cum ignara ſui eſſet. neque enim ſciviſſe eam, quantum periculi à Moſollamo Iudæo immineret. Enimvero iſtud eſt ſapere, non ex hariolorum reſponſis, nec è cantu ſiniſtro oſcinis, aut è tripudiis ſoliſtimis pendere, ſed agendo vigilandoque vana oſtentorum ludibria antecapere. Sane quidem C. Plinius, diligens harum rerum obſervator, in ipſa augurum diſciplina conſtare ait, [1] *neque diras, neque ulla auſpicia pertinere ad eos, qui quamque rem ingredientes obſervaſſe ſe ea negaverint.* Quo munere divinæ indulgentiæ nullum eſſe majus fatetur. Cætera, quæ dici de re bellica queunt, vix annotare libet. Ait Flavius, inter diſciplinæ militaris præcepta & illud fuiſſe, ne in bello aut mulier virili, aut vir muliebri habitu uteretur. Enimvero quæ in Deuteronomii capite viceſimo & ſecundo extant,

tant,

[1] *In lib. 28. cap. 2.*

tant, paulo ille liberius audaciusque interpretatus in hunc modum est: Φυλάσσετε μάλιστα ἐν ταῖς μάχαις, ὥστε μήτε γυναῖκα ἀνδρικῇ σκευῇ χρῆσθαι, μήτε ἄνδρα στολῇ γυναικείᾳ. Sed profecto male accepit verba numinis, quæ in Deuteronomio extare diximus. Habet enim divina ista lex non tam in militia locum, quam domi & in pace, atque in omni reliqua vita. Nolebat enim sexus utriusque apparatum cultumque perverti aut confundi immortalis Deus, propterea quod maxime contrarium id honestati erat, ad quam nos fecit ille, formavitque. Quare profecto nec usurpatum hoc aliis gentibus unquam fuit, nisi per ignominiam, & pœnæ loco. Vtique apud Romanos quo pacto ornatæ pro suis virtutibus fœminæ ambulaverint, quæ convictæ adulterii erant, proditum multis autorum jocis est. ex quibus insigne est illud Martialis,

Thelin viderat in toga spadonem.

Damnatam Numa dixit esse mœcham.

Apud Græcos vero Charondas, severissimus imperator, milites suos, qui ordinem in acie deseruissent, per triduum pro concione stolatos destituit. Scio ego Medos olim stola ad talos demissa, mulierum in morem, incessisse:

 & Per-

& Persas quoque, id quod Xenophon in octavo Pædiæ ait, ad horum se imitationem composuisse: sed iī populi, quoniam hercle ad mundi teporem jacebant, evirati ipso terræ cælo & solo erant. Quare infamis eorum mollities apud cæteros fuit, & posita in vitio semper est.

CAPUT XXIII.

De Iudæis, qui extra Palæstinam in aliis regnis habitavere. Gentium plurium migrationes, & voluntaria exilia. De Iudæis Asiaticis, deque Babyloniensibus, tum de Aegyptiis & Alexandrinis. Pecunia ab illis Ierosolymam missa. Quantæ opes in sepulcro Davidis. Darius à Semiramide elusus. Iudæorum Hellenistarum, & Palæstinorum infensa æmulatio. Quo jure, quaque conditione apud Romanos Iudæi fuerint post eversam sacram urbem. De polygamia.

MArcus Annæus Seneca in consolatione, quam ad Helviam scripsit, populos quosdam enumerat, qui patrio solo relicto sedes suas commutarint, & transtulerint domicilia. Nam & in mediis barbarorum regionibus Græcas urbes esse, & inter Indos Persasque Macedonicum audiri sermonem,

nem, tum civitates Achaiæ Ponticis esse impositas litoribus, & Tyrios in Africa habitare, Pœnos Hispaniam incolere ait. Quæ quidem omnia ille nihil aliud nisi publica exilia vocat, in quæ alios domestica seditio, alios excidium urbium suarum, quosdam migrandi libido, alios alia causa emisit. Sed profecto hujus rei nusquam illustrius documentum est, quam in Iudæis, qui per Ægyptum, Græciamque, perque omnem Asiam & Africam late sedes suas procul à Palæstina posuere, & res illic amplas, uberesque habuerunt: regum autem principumque tantis affecti beneficiis sunt, ut inter exteros vitam exigere, quam in patriæ beato solo religiones, templumque venerari ex propinquo mallent. Atque Asiaticorum quidem dignissimi, nobilissimique erant Babylonienses, de quibus in libro primo, in cap. VIII diximus. Inter Hellenistas autem quos non Ægyptus duntaxat, sed omnis Græcia acceperat, primatum quendam Alexandrini tenebant. Vtique Ptolemæus Lagi filius, cum Iudæorum fidem & virtutem summam perspexisset, omnia Ægypti propugnacula & præsidia ipsis commisit: &, ut Cyrenam cæterasque Libyæ urbes firma di-

tione teneret, multas eorum colonias in ea loca deduxit. Mox Philadelphus adeo deditus Iudæis fuit, qui sub imperio ipsius erant, ut leges eorum, & sacratissima jura verti Græce, atque in omnium esse manibus voluerit. Postremo Philometor, & uxor ejus Cleopatra curam tutelamque totius regni Ægyptiensibus his Iudæis dedere: copiisque illis, ex quibus rerum momenta pendebant, Dositheum & Oniam, homines itidem Iudæos, præfecere. Libertate autem omnes in illis ipsis sedibus tanta usi sunt, ut templum quoque in Heliopolitana præfectura habuerint, quod magna religione adirent. Neque fuit id profecto tumultuarium opus, quod casus, aut desperata exulum temeritas excitaverat. nam & Ptolemæi regis permissu constructum erat, & per annos trecentos ac quadraginta incolume stetit: ac tandem vero sub Vespasiano demum clausum prophanatumque est. Mansit tamen inhæsitque tam Hellenistis profecto & Ægyptiensibus, quam cæteris omnibus, qui extra Palæstinam degebant, amor affectusque in ædem Hierosolymitanam. Quippe pecuniæ ab illis stato tempore illuc mittebantur: & donaria eorum amplissima erant. Reci-

tat

tat Flavius Iosephus [1] literas Octavii Augusti, Agrippæque, & Norbani Flacci, atque Iulii Antonii ad Cyrenenses, Ephesios, Sardos, atque ad alios missas, in queis scriptum erat, ne Iudæi, qui apud illos habitabant, dona pecuniasque in usum templi & sacrorum mittere Ierosolymam prohiberentur. Sanè quidem ii, quos Mesopotamia & Babylonia acceperat, urbes duas natura pariter atque opere munitissimas, Neerdam & Nisibin, habuêre, in quibus, tanquam in ærario quodam, siti omnes thesauri erant, quos in Palæstinam identidem, cum tempus esset, infinita hominum multitudo devehebat, ne formidandæ Parthorum rapinæ forent. Et fuit tunc profectò in summum culmen evecta Ierosolymitanorum opulentia, cum ad eos tanta vis auri à popularibus mitteretur, qui variis locis sparsi sedes incolebant disiunctissimas. Quãquam & antea mirum in modum amplæ eorundem divitię erant, antequam Israëliticæ decem tribus per discordias civiles secessionem à Iudæis fecissent. Davidem quidem gazas incredibiles possedisse constat, nemo ut regum

[1] *In lib. 16. Antiq. cap. 10.*

gum Hebræorum, exterorumve conferri cum illo potuerit. Quare etiam ſepulchrum ejus, oſſaque, & cineres filius ſuperſtes circumfluere opibus voluit, quæ in cellulis pluribus erant reconditæ. Earum autem quæ ſumma fuerit, facile divinabit, qui cogitaverit, Hyrcanum poſt mille & trecentos annos, cum ab Antiocho Pio eſſet obſeſſus, conditorium illud adiiſſe, atque ex illo ter millena talenta exemiſſe. ac rurſus; multo tempore interjecto, Heroden, cum alias cellulas recluderet, reperiſſe illîc quantum ſatis erat maximis impenſis faciundis. Iuſſerat haud dubiè divitias eas ſummus rex recondi illîc ſecum, ut velut inacceſſæ, & loci religione tutæ eſſent. Hac enim cauſa permotos etiam alios ſæpe fuiſſe, idem ut facerent, proditum memoriæ eſt. & Darius verò riſum, jocumque omnibus excitauit, cum Semiramidis monumentum intraret, cujus inſcriptio ingentes theſauros promittebat, cum nihil intus, niſi tabella eſſet, quæ homini ſacrilego malam rem precabatur, propterea quòd mortuorum loculos temeraviſſet execrando ſcelere. Sed enimverò de opibus ſacri populi dicebamus, quæ ante tribuum aſportationem Ieroſolymæ erant. Eæ

autem,

autem, quum Davidis tempore admodum ingentes essent, longè majores tamen sub Salomone, qui huic successit, fuerunt. Advexit enim ei tertius quisque annus quæ in Oriente pretiosissima erant. & principum, qui prope habitabant, liberalitas potentiam augebat sapientissimi regis. Quare Flavius Iosephus rotundo ore illud effatur, quod sæpe mirati fuimus, ὅτι τοῦ ἀργυρίου τοσοῦτον ἐποίησε πλῆθος ἐν Ἱεροσολύμοις ὁ βασιλεὺς, ὅσον ἦν τῶν λίθων. *effecisse regem, uti tantum pecuniæ in urbe Ierosolyma esset, quantum erat lapidum.* Quæ profectò ejusmodi sunt, ut jam venisse ad summum fortunæ rex ille videretur. Non sinit nos incepti lex pluribus hæc exequi. Redeundum enim ad illos Iudæos est, quos sub exteris regibus vixisse diximus. Horum porrò non unum genus fuit, neque de omnibus similiter existimandum est. Nam Babylonienses quidem nihil præter jus fasque fecêre, cum extra terram sanctam habitarent. idque singulare privilegium fuit. de quo antè diximus. At verò qui ante transportationem gentis Iudaicæ, aut post eam Palæstinorum sedes reliquêre, ut alias terras, quæ in vicino erant, incolerent, eorum infamia posteris tra-

tradita eſt, judicatumque ab omnibus fuit, eſſe eos terræ ſanctæ contemptores. Recitant Talmudici ſeveriſſima numinis edicta, queis cautum fuit, ne Iudæus quiſpiam migrandi libidine patrium ſolum verteret. Eſtque eorum ſcitum quoddam hujuſmodi,
כל הדר בחוצה לארץ כאילו עובד עכומ״י
Qui peregre extra terram ſanctam degit, velut ſyderum planetarumque cultor habendus eſt. Atque ejus rei fidem faciunt ex dicto Davidis ad Saulem, quod ita relatum à Samuele eſt: *Si te homines incitaverunt contra me, maledicti ſint coram Iehova. quippe expellunt me hodie, ne pars mihi ſit in ea terra, quæ hæreditas Iehovæ eſt, dicuntque, Abi, cole deos alienos.* Vna modò cauſa fuit, quæ migrantes gravi culpa liberaret. Ea autem vis major erat: cujuſmodi eſt fames, ſterilitaſque, atque alia id genus, quæ in iram numinis, velut ultima malorum, vertunt. Non prætereundum eſt, quod in Halacha Melachim, in capite quinto, eruditiſſimus Maimonides prodit. Etenim poſtquam quoſdam hujuſmodi atroces caſus expoſuit, ob quos Iudæis fas interdum fuerit domicilia in exteris regnis ponere, ſolam Aegyptum excipit, quam ne quis habitandi animo adiret, tribus interdictis vetitum eſſe à nu-

à numine ait. Nulla necessitas, neque occasio aut causa ulla excusare quenquam potuit. Supervacuum foret testimonia recitare. penes autorem fides esto. Rationem quidem ipse adfert, quæ in promptu maximè fuit, מפני שמעשיה מקולקלים יותר מכל הארצות *quoniam facta ejus gentis deteriora, quàm aliarum gentium, sunt.* Addit Rabbi Maimonides, quod singulare est, שאלכסנדריאה בכלל האיסור *etiam Alexandriam summa interdicti esse comprehensam.* Enimverò quoniam Aegyptiensium Iudæorum nobilissimi florentissimique erant, qui Alexandriam incolebant, meritò hos quoque in ordinem cum cæteris cogit eruditissimus scriptor. pariter enim contra legis præscriptum fecerant. Hi autem illi sunt, quos Alexandri humanitas volentes & sponte procul ab Hierosolymâ abduxit, & cum parte Macedonum in ea urbe locavit, quam de nomine suo condebat rex ille. Mox etiam ingens turba illuc per Syriæ motus exundavit. ac tandem non pauciores Ptolemæum Lagi filium comitati sunt, inter quos summus quoque Pontifex Ezechias fuit. Ita per omnem Aegyptum latè sedes suas posuêre. Venerunt quidem illi Hierosolymam quotannis, aut

mittebant eò quosdam ad solennia festa: sed in contemptu apud Palæstinos erant, & desertores habiti sunt. Vtique donaria, quæ in usum templi & sacrorum afferebant, magna ac pene immensa erant. Sed tamen efficere ea res non potuit, uti communes cum illis habere synagogas cæteri vellent. Auxit odii causas patriæ linguæ neglectus, quam plerique ne intelligebant quidem. Quare Hellenistæ dicti sunt, tam qui Aegyptum incolebant, quàm qui ab illis profecti, Græciam & vicina tenuêre. quippe propagati ab Aegyptiis fermè cæteri erant. Horum nihil dici de Babyloniensibus potest, quos Palæstini, tanquam fratres germanos, atque ut incorruptam majorum suorum sobolem summo in honore habuerunt. Quanquam tamen illud hercle omnino in omnibus Iudæis, qui extra Palæstinam habitarunt, peræque laudandum est, quod patria instituta religiosissimè semper servaverunt inter prophanas gentes. Non enim Babyloniensium propria hæc gloria est, sed communis ea etiam illis fuit, qui Aegyptum jam tum ab Alexandri temporibus incoluêre. Et mox verò ii ipsi, qui per Romanum orbem variis locis sub Cæsarum imperio vivebant,

vebant, in quadam accurata observatione earum legum, quas divinus Moses præscripserat, perstiterunt. Quod profectò haud difficile illis fuit, quoniam benigne, leniterque, atque honorifice habiti ab iis sunt, quorum recepti sedibus fuerunt. Cæterum post templi urbisque eversionem deterior longè conditio eorum apud exteros fuit, & privilegia eorum ubique multifariam imminuta sunt. Vtique constitutiones imperatoriæ *in iis solis sine molestia eos esse jussère, per quæ cultus eorum inquinari videretur. l.* 15. §.6. *ff. de Excusat.* Cautum verò fuit, ne synagogas novas extruere, aut cruces in celebri festo Purim exurere ad pœnæ quondam recordationem possent. *l. ult. C. de Iud. & Cæl. l.* 11. *C. eod.* Denique addita sanctio quoque est, *ne morem suum in conjunctionibus retinerent, neve juxta legem suam nuptias sortirentur, aut in diversa sub uno tempore conjugia convenirent. l.* 7. *C. eod.* Atque ex hoc postremo colligitur hercle, licuisse illis per legem antea plures simul fœminas in matrimonio habere. quod nos supra diximus, cum de Pontifice maximo ageremus, cui soli hoc interdictū fuisse Talmudici ajunt, quod cæteris jura permittebant. Sanè

& Persas quoque, id quod Xenophon in octavo Pædiæ ait, ad horum se imitationem composuisse: sed iī populi, quoniam hercle ad mundi teporem jacebant, evirati ipso terræ cælo & solo erant. Quare infamis eorum mollities apud cæteros fuit, & posita in vitio semper est.

CAPVT XXIII.

De Iudæis, qui extra Palæstinam in aliis regnis habitavere. Gentium plurium migrationes, & voluntaria exilia. De Iudæis Asiaticis, deque Babyloniensibus, tum de Aegyptiis & Alexandrinis. Pecuniæ ab illis Ierosolymam missæ. Quantæ opes in sepulcro Davidis. Darius à Semiramide elusus. Iudæorum Hellenistarum, & Palæstinorum infensa æmulatio. Quo jure, quaque conditione apud Romanos Iudæi fuerint post eversam sacram urbem. De polygamia.

MArcus Annæus Seneca in consolatione, quam ad Helviam scripsit, populos quosdam enumerat, qui patrio solo relicto sedes suas commutarint, & transtulerint domicilia. Nam & in mediis barbarorum regionibus Græcas urbes esse, & inter Indos Persasque Macedonicum audiri sermonem,

nem,

nem, tum civitates Achaiæ Ponticis esse impositas litoribus, & Tyrios in Africa habitare, Pœnos Hispaniam incolere ait. Quæ quidem omnia ille nihil aliud nisi publica exilia vocat, in quæ alios domestica seditio, alios excidium urbium suarum, quosdam migrandi libido, alios alia causa emisit. Sed profecto hujus rei nusquam illustrius documentum est, quam in Iudæis, qui per Ægyptum, Græciamque, perque omnem Asiam & Africam late sedes suas procul à Palæstina posuere, & res illic amplas, uberesque habuerunt: regum autem principumque tantis affecti beneficiis sunt, ut inter exteros vitam exigere, quam in patriæ beato solo religiones, templumque venerari ex propinquo mallent. Atque Asiaticorum quidem dignissimi, nobilissimique erant Babylonienses, de quibus in libro primo, in cap. VIII diximus. Inter Hellenistas autem quos non Ægyptus duntaxat, sed omnis Græcia acceperat, primatum quendam Alexandrini tenebant. Vtique Ptolemæus Lagi filius, cum Iudæorum fidem & virtutem summam perspexisset, omnia Ægypti propugnacula & præsidia ipsis commisit: &, ut Cyrenam cæterasque Libyæ urbes firma di-
tione

tione teneret, multas eorum colonias in ea loca deduxit. Mox Philadelphus adeo deditus Iudæis fuit, qui sub imperio ipsius erant, ut leges eorum, & sacratissima jura verti Græce, atque in omnium esse manibus voluerit. Postremo Philometor, & uxor ejus Cleopatra curam tutelamque totius regni Ægyptiensibus his Iudæis dedere: copiisque illis, ex quibus rerum momenta pendebant, Dositheum & Oniam, homines itidem Iudæos, præfecere. Libertate autem omnes in illis ipsis sedibus tanta usi sunt, ut templum quoque in Heliopolitana præfectura habuerint, quod magna religione adirent. Neque fuit id profecto tumultuarium opus, quod casus, aut desperata exulum temeritas excitaverat. nam & Ptolemæi regis permissu constructum erat, & per annos trecentos ac quadraginta incolume stetit: ac tandem vero sub Vespasiano demum clausum prophanatumque est. Mansit tamen inhæsitque tam Hellenistis profecto & Ægyptiensibus, quam cæteris omnibus, qui extra Palæstinam degebant, amor affectusque in ædem Hierosolymitanam. Quippe pecuniæ ab illis stato tempore illuc mittebantur: & donaria eorum amplissima erant. Recitat

tat Flavius Iosephus [1] literas Octavii Augusti, Agrippæque, & Norbani Flacci, atque Iulii Antonii ad Cyrenenses, Ephesios, Sardos, atque ad alios missas, in queis scriptum erat, ne Iudæi, qui apud illos habitabant, dona pecuniasque in usum templi & sacrorum mittere Ierosolymam prohiberentur. Sanè quidem ii, quos Mesopotamia & Babylonia acceperat, urbes duas natura pariter atque opere munitissimas, Neerdam & Nisibin, habuêre, in quibus, tanquam in ærario quodam, siti omnes thesauri erant, quos in Palæstinam identidem, cum tempus esset, infinita hominum multitudo devehebat, ne formidandæ Parthorum rapinæ forent. Et fuit tunc profectò in summum culmen evecta Ierosolymitanorum opulentia, cum ad eos tanta vis auri à popularibus mitteretur, qui variis locis sparsi sedes incolebant disiunctissimas. Quãquam & antea mirum in modum amplæ eorundem divitię erant, antequam Israëliticæ decem tribus per discordias civiles secessionem à Iudæis fecissent. Davidem quidem gazas incredibiles possedisse constat, nemo ut regum

---

[1] *In lib. 16. Antiq. cap. 10.*

gum Hebræorum, exterorumve conferri cum illo potuerit. Quare etiam ſepulchrum ejus, oſſaque, & cineres filius ſuperſtes circumfluere opibus voluit, quæ in cellulis pluribus erant reconditæ. Earum autem quæ ſumma fuerit, facile divinabit, qui cogitaverit, Hyrcanum poſt mille & trecentos annos, cum ab Antiocho Pio eſſet obſeſſus, conditorium illud adiiſſe, atque ex illo ter millena talenta exemiſſe. ac rurſus; multo tempore interjecto, Heroden, cum alias cellulas recluderet, reperiſſe illîc quantum ſatis erat maximis impenſis faciundis. Iuſſerat haud dubiè divitias eas ſummus rex recondi illîc ſecum, ut velut inacceſſæ, & loci religione tutæ eſſent. Hac enim cauſa permotos etiam alios ſæpe fuiſſe, idem ut facerent, proditum memoriæ eſt. & Darius verò riſum, jocumque omnibus excitauit, cum Semiramidis monumentum intraret, cujus inſcriptio ingentes theſauros promittebat, cum nihil intus, niſi tabella eſſet, quæ homini ſacrilego malam rem precabatur, propterea quòd mortuorum loculos temeraviſſet execrando ſcelere. Sed enimverò de opibus ſacri populi dicebamus, quæ ante tribuum aſportationem Ieroſolymæ erant. Eæ

autem,

autem, quum Davidis tempore admodum ingentes essent, longè majores tamen sub Salomone, qui huic successit, fuerunt. Advexit enim ei tertius quisque annus quæ in Oriente pretiosissima erant. & principum, qui prope habitabant, liberalitas potentiam augebat sapientissimi regis. Quare Flavius Iosephus rotundo ore illud effatur, quod sæpe mirati fuimus, ὅτι τοῦ ἀργυρίου τοσοῦτον ἐποίησε πλῆθος ἐν Ἱεροσολύμοις ὁ βασιλεὺς, ὅσον ἦν καὶ λίθων. *effecisse regem, uti tantum pecunia in urbe Ierosolyma esset, quantum erat lapidum.* Quæ profectò ejusmodi sunt, ut jam venisse ad summum fortunæ rex ille videretur. Non sinit nos incepti lex pluribus hæc exequi. Redeundum enim ad illos Iudæos est, quos sub exteris regibus vixisse diximus. Horum porrò non unum genus fuit, neque de omnibus similiter existimandum est. Nam Babylonienses quidem nihil præter jus fasque fecêre, cum extra terram sanctam habitarent. idque singulare privilegium fuit. de quo antè diximus. At verò qui ante transportationem gentis Iudaicæ, aut post eam Palæstinorum sedes reliquêre, ut alias terras, quæ in vicino erant, incolerent, eorum infamia posteris tra-

tradita eſt, judicatumque ab omnibus fuit, eſſe eos terræ ſanctæ contemptores. Recitant Talmudici ſeveriſſima numinis edicta, queis cautum fuit, ne Iudæus quiſpiam migrandi libidine patrium ſolum verteret. Eſtque eorum ſcitum quoddam hujuſmodi, כל הדר בחוצה לארץ כאילו עובד עכומי *Qui peregre extra terram ſanctam degit, velut ſyderum planetarumque cultor habendus eſt.* Atque ejus rei fidem faciunt ex dicto Davidis ad Saulem, quod ita relatum à Samuele eſt: *Si te homines incitaverunt contra me, maledicti ſint coram Iehova. quippe expellunt me hodie, ne pars mihi ſit in ea terra, quæ hæreditas Iehovæ eſt, dicuntque, Abi, cole deos alienos.* Vna modò cauſa fuit, quæ migrantes gravi culpa liberaret. Ea autem vis major erat: cujuſmodi eſt fames, ſterilitaſque, atque alia id genus, quæ in iram numinis, velut ultima malorum, vertunt. Non prætereundum eſt, quod in Halacha Melachim, in capite quinto, eruditiſſimus Maimonides prodit. Etenim poſtquam quoſdam hujuſmodi atroces caſus expoſuit, ob quos Iudæis fas interdum fuerit domicilia in exteris regnis ponere, ſolam Aegyptum excipit, quam ne quis habitandi animo adiret, tribus interdictis vetitum eſſe à nu-

à numine ait. Nulla necessitas, neque occasio aut causa ulla excusare quenquam potuit. Supervacuum foret testimonia recitare. penes autorem fides esto. Rationem quidem ipse adfert, quæ in promptu maximè fuit, מפני שמעשיה מקולקלים יותר מכל הארצות *quoniam facta ejus gentis deteriora, quàm aliarum gentium, sunt.* Addit Rabbi Maimonides, quod singulare est, שאלכסנדריאה בכלל האיסור *etiam Alexandriam summa interdicti esse comprehensam.* Enimverò quoniam Aegyptiensium Iudæorum nobilissimi florentissimique erant, qui Alexandriam incolebant, meritò hos quoque in ordinem cum cæteris cogit eruditissimus scriptor. pariter enim contra legis præscriptum fecerant. Hi autem illi sunt, quos Alexandri humanitas volentes & sponte procul ab Hierosolymâ abduxit, & cum parte Macedonum in ea urbe locavit, quam de nomine suo condebat rex ille. Mox etiam ingens turba illuc per Syriæ motus exundavit. ac tandem non pauciores Ptolemæum Lagi filium comitati sunt, inter quos summus quoque Pontifex Ezechias fuit. Ita per omnem Aegyptum latè sedes suas posuêre. Venerunt quidem illi Hierosolymam quotannis, aut

 mit-

mittebant eò quosdam ad solennia festa: sed in contemptu apud Palæstinos erant, & desertores habiti sunt. Vtique donaria, quæ in usum templi & sacrorum afferebant, magna ac pene immensa erant. Sed tamen efficere ea res non potuit, uti communes cum illis habere synagogas cæteri vellent. Auxit odii causas patriæ linguæ neglectus, quam plerique ne intelligebant quidem. Quare Hellenistæ dicti sunt, tam qui Aegyptum incolebant, quàm qui ab illis profecti, Græciam & vicina tenuêre. quippe propagati ab Aegyptiis fermè cæteri erant. Horum nihil dici de Babyloniensibus potest, quos Palæstini, tanquam fratres germanos, atque ut incorruptam majorum suorum sobolem summo in honore habuerunt. Quanquam tamen illud hercle omnino in omnibus Iudæis, qui extra Palæstinam habitarunt, peræque laudandum est, quod patria instituta religiosissimè semper servaverunt inter prophanas gentes. Non enim Babyloniensium propria hæc gloria est, sed communis ea etiam illis fuit, qui Aegyptum jam tum ab Alexandri temporibus incoluêre. Et mox verò ii ipsi, qui per Romanum orbem variis locis sub Cæsarum imperio vivebant,

vebant, in quadam accurata observatione earum legum, quas divinus Moses præscripserat, perstiterunt. Quod profectò haud difficile illis fuit, quoniam benigne, leniterque, atque honorifice habiti ab iis sunt, quorum recepti sedibus fuerunt. Cæterum post templi urbisque eversionem deterior longè conditio eorum apud exteros fuit, & privilegia eorum ubique multifariam imminuta sunt. Vtique constitutiones imperatoriæ *in iis solis sine molestia eos esse jussere, per quæ cultus eorum inquinari videretur. l. 15. §. 6. ff. de Excusat.* Cautum verò fuit, ne synagogas novas extruere, aut cruces in celebri festo Purim exurere ad pœnæ quondam recordationem possent. *l. ult. C. de Iud. & Cæl. l. 11. C. eod.* Denique addita sanctio quoque est, *ne morem suum in conjunctionibus retinerent, neve juxta legem suam nuptias sortirentur, aut in diversa sub uno tempore conjugia convenirent. l. 7. C. eod.* Atque ex hoc postremo colligitur hercle, licuisse illis per legem antea plures simul fœminas in matrimonio habere. quod nos supra diximus, cum de Pontifice maximo ageremus, cui soli hoc interdictū fuisse Talmudici ajunt, quod cæteris jura permittebant. Sanè

inceps usi sunt, commune cum Romanis fuit: *adibantque solenni more judicia, cunctasque Romanis legibus conferebant & excipiebant actiones, in his caussis, quæ tam ad superstitionem eorum, quàm ad forum & leges ac jura pertinerent. l. 8. C. de Iud. & Cœl.* Quare obruta tunc sepultaque eorum libertas fuit, vix ut umbra ejus superesset. Nam quod *communi pactione ad similitudinem arbitrorum litigare apud populares suos, & sortiri eorum judicium jure publico poterant, d. l. 8. C. eod.* sanè id oppidò exile est. quippe & *in civili duntaxat negotio* factum id fuit, & eorum sententiam judices quidem, sed Romani, exequebantur. *d. l. 8.* In ipsis tamen avitis sedibus illorum paulo plus privilegii fuisse illis concessum videtur. Etenim *in l. 17. C. eod.* imperatores Theodosius & Valentinianus quosdam Iudæorum primates fuisse significant, *qui in utriusque Palestinæ synedriis dominabantur.* Sed eorum potestatem jurisdictionemque pene in rebus nihili fuisse sitam arbitramur.

Capvt XXIV.

De lege, quam Iudæis Moses scripsit. Opinio veterum quorundam de sabbato confutata. De amne Sabbatico quæ

Plinius, Rabbi Maimon, & Flavius Iosephus retulere, excussa. Cur magis suibus, quam cæteris animantibus abstineant Iudæi? Plutarchi rationes rejecta. De Ægyptiorum morbis. Iudæos non fuisse Bacchi cultores, contra quam Plutarchus & alii Romani scriptores senserunt.

INter sacræ gentis præcipua honestamenta, Lex fuit, quæ à Mose scripta cunctarum gentium institutis legibusque major, certeque dignior est, quia Deum autorem habet. Ea autem quinque libros implet. est enim multiplex, & copiosa, ac sæpe repetita. Summa tamen ejus decem comprehensa capitibus est: quorum pars prior ad res divinas pertinet: posterior continet ea, quæ Marcus Tullius appellat hominum munia & officia. Omnis, qui numini exhibetur, honos aut sensu aut cultu constat. Sensus est reverens & recta de Deo existimatio. de qua re plura dicere supervacaneum est, quoniam ea nunc spectamus maxime, quæ sunt historiæ affinia. Cultus est in cæremoniis ritibusque positus. Cæremoniarum unus in decalogo & simplex præcipitur modus, sabbati solennitas, quæ à primo mundi ortu instituta, & à san-

à sanctis hominibus observata semper, novissime tandem, cum Lex ferebatur, sancita ex integro est. Causam sabbati veram expressit numinis vox in formula decalogi. Sed Iudæi rationem hujus rei mysticam petunt ex illo celebri dicto Rabbi Eliæ, quod extat in libris Talmudicis. Ille enim tribus illustribus periodis, quæ æquali spatio inter sese distarent, mundi tempora distinxit, ita ut expletis sex annorum millibus nova rerum facies, novusque ordo surgeret, & fessa jam pridem gens hominum, melioribus deinceps auspiciis capesseret beatam quandam quietem. Cornelius Tacitus Sabbati originem aliunde eruit. Saturno enim eum honorem ab Hebræis haberi existimat: *seu principia religionis*, inquit, *tradentibus Idæis, quos cum Saturno pulsos, & conditores gentis accepimus: seu, quod è septem syderibus, queis mortales reguntur, altißimo orbe, & præcipua potentia stella Saturni fertur: ac pleraque cœlestium vim suam & cursum septimos per numeros conficiant.* Neque hæc vero unus Tacitus dixit. Rabbi Aben Ezra recitat sapientis cujusdam argutias, qui novem Legis capita totidem cœlestibus orbibus ex adverso locat; &, ne septimo die otium existimetur sine

causa indictum, maligna ait esse Saturni & Martis sydera. quo enim die illa dominatum tenent, infeliciter cuncta tentari. Ego istum magistrum, quisquis fuit, inter discipulorum cathedras plorare jubeo. Nimium ingeniosus fuit, ubi nihil opus erat. At nos minorum gentium homunciones sumus, & ad obvia confugimus. Sabbatorum recta observatio posita fuit in dictorum omnium factorumque sanctitate, atque in cultu divino, precibusque. Rabbi Aben Ezra author est, tunc etiam oracula fuisse consulta. Sunamitidi quidem ait maritus, de Elisæo loquens, *Quid est, cur eum hodie adeas, cum nec calendæ sint, nec sabbatum?* Cæterum, ne rebus divinis profanæ miscerentur, cuncti eo die omittere sueta opera jubebantur. qui aliter fecisset, capital admittebat. Enimvero id docebatur populus, haud esse in transcursu sacris operandum. Totam sese mens in contemplatione ponat necesse est, cum Deum, mentem purissimam, colit. Hoc nec Pythagoras, nec Numa ignoravit. & recte olim in Romanorum sacris à præcone solennibus verbis clamatum est, *Hoc age.* At Iudæi, quorum mos est omnia sanctissima instituta pervertere, multa ad Legis edictum adjecere,

de quibus Moses nihil diffinivit. Itaque sacratissimæ diei celebratio in anxiam superstitionem abiit, & interdum illis exitio fuit. Pergendum nunc ultra est. Sabbati sacrum otium videtur ipsa natura, optima rerum mater, approbavisse, si fidem Plinio habemus, qui in Iudæa rivum quendam ait sabbatis omnibus siccari. Sed ignoscat nobis Plinius. Nunquam hoc credere potui.

——*Sum paulo infirmior, unus*
Multorum.——

Quid tamen Romanum scriptorem deceperit, expediam. Iudæi jam olim somniarunt, reliquas decem tribus Israelitarum captivas detineri prope fluvium, quem ipsi Sambationem appellitant. Hunc per totam septimanam adeo rapidis vorticibus ferri ajunt, nemo ut transire possit: at sabbatis quiescere, & pedibus pervium esse: hancque pœnam Israelitis esse positam, ut, quo tempore undarum impetus constitit, sabbati eos veneratio inhibeat, & movere vetet pedem. Ita ad libertatem via illis ante oculos posita est, sed uti pejus crucientur. vident enim eam, & visa ac relicta, intabescunt. Non potuit magis traducere se Plinius, quam cum tam futile Iudæorum commentum arripuit tam avide. Pictori-

bus poetisque quidlibet audendi potestatem esse, Flaccus dixit. Recte hercle. Sed Iudæos addi volo, qui non ex decoro, neque pudenter, sed sola animi libidine mentiuntur quæ dissona & ridicula sunt, hanc unam ob causam, ut mentiantur. Neque movet me, quod R. Moses Ben Maimon, quem merito laudibus in cœlo locavimus, fluvium hunc esse Gozan ait. Nos & illum delirasse asserimus, & una Iosephum quoque in ordinem redigimus, qui in libro VII ἁλώσεως, in cap. XIII, quædam contraria quidem supradictis sed tamen æque portentosa refert. Sane quidem Plinio non semel sic decipi ab aliis contigit. Pleraque enim, quæ in eodem capite memorat de fontibus, fluviisque, & de aquis, ejusdem levitatis sunt. Rerum incredibilium atque inusitatarum narrationem in Iulio Obsequente, non in Plinio, summo historiarum scriptore, toleramus. Raro solitum modum egreditur natura. Miracula creduntur facilius, quam fiunt. Sed enimvero tenet plerosque amabilis insania, & favet sibi atque plaudit imprudens temeritas. Aniles ineptias tradimus in vicem accipimusque, non incauti hercle, sed scientes, & inter seria. De sabbato diximus plus

quam ſatis ſit. Cætera perſequi, quæ ad decalogum pertinent, non eſt patientiæ noſtræ. Poſtquam leges duarum tabularum latæ fuerunt, in queis edictum inerat de ſabbato, data eſt exhinc Moſi fuſior earundem legum interpretatio : addiditque Deus cæremonias rituſque : & quibus victimis ſacriſque, ac quo modo coli vellet, populo ſignificavit. Cujus rei cauſa haud in obſcuro eſt. Non ſufficiebat ſimplex numinis cultus, qui decalogi ſanctione jubebatur. Quippe facile ſe cuncti ad Aegyptiorum idola convertiſſent. Itaque planè opus fuit rebus multis externis, quæ ſenſus quoque eorum in recta religione detinerent. Sanè oppidò difficile eſt mortalibus, Deum inviſibilem ſolo animo colere. Niſi aliquid ſit, quod oculi uſurpent, nimium hercle citò incautis obrepit non intellecta impietas. Quanquam profectò etiam tum antea, primo ſeculo, ſacrorum extitiſſe quaſdam ſanctiones, cæremoniaſque, certum eſt. Nam & animantium mundorum immundorumque diſcrimen divinitus didicerat Noachus : & idem ille veſci ſanguine vetabatur minaci interdictione. Sed lex, quæ à Moſe lata eſt, magis accuratè hæc cuncta ſuis finibus terminavit. V-

tique

tique in capite undecimo Levitici, longa extat numeratio earum animantium, quarum eſu tactuve pollnerentur Hebræi. Multa illic in cenſu impurorum poſita ſunt, non naturæ aut rationis dictamine, ſed incertâ numinis voluntate. Itaque cauſas earum rerum exquirere, anceps eſt; nec ideò aſſequare. Quis noſtrum tam arroganti fiducia eſt, uti ſe poſſe ea explicare omnia exiſtimet, quæ poſita vel in ipſorum hominum inſtitutis ſunt? Olim Lacedæmonum legibus vetabantur Ephori ſtatim, ut magiſtratum inierant, barbæ alas paſcere. & Solonis ſanctio eum, qui ſeditionem & motus civicos quietus ſpectaviſſet, ignominia notabat. Non dubitat Plutarchus, quin utrumque optimo conſilio factum ab illis ſit; ſed tamen, *mens*, inquit, *authorum ignoratur*. Et nos igitur idem in his contingere putemus, quæ ſummus legiſlator Deus juſſit. Doceat me quiſpiam, cur edicto numinis impuræ ſint quadrupedes, quarum fiſſæ ungulæ non ſunt? Nam cuniculos quidem leporeſque inter cibos habere apud cunctas hercle nationes fas & jura ſinunt. at ſolis Hebræis haud licitum eſt. Quoniam verò etiam de ſuibus in eodem Levitici capite extat

tæ legis edictum, exſpatiandum paulisper nobis eſt, quærendumque, cur hoc animal magis anxiè vitaverint ſemper Iudæi, quàm cætera omnia, quorum odium pariter fugamque lex indixit. Memoratu digna ſunt, quæ Plutarchus adfert. Suem enim Iudæis haud ſanè inter res execrabiles haberi, ſed ſummo in honore apud eos eſſe autumat, quippe quam venerantur ut arationis magiſtram. Id eos primum in Ægypto didiciſſe ait. quippe illic agros nunquam aratro verti, ſed, ſimulac Nilus poſt ſolitam exundationem in alveum ſe recepit, è veſtigio ſues ab incolis propelli in agros, ut uberem glebam roſtro fodiant, & ſemina occulant terra. quare vomerē quoq; Græcis ὑνιν dici, originatione optima. Et quid mirum, inquit, tam fœdum animal à ſuperſtitioſa gente coli, cum Ægyptii quoque felem, gryphem, crocodilum adorent? Denique, ſi abominantur, ſcire cauſam ſe negat, cur inviſiſſimam beſtiarum interficere nemo audeat. Nam magos quidem, quibus à Zoroaſtre origo eſt, nihil pulchrius ſibi, nihil glorioſius ducere, quam ſi multos occiderint mures aquaticos, quos religione quadem ridicule cuncti odere. Hæc confutare non magnus eſt

labos.

labos. Quæcunque animantia Ægyptii coluere, ea tangere manibus nulla religio illos vetuit. Porrum & cæpe morſu frangere, nefas ingens erat. Et Flaccus joco ſe, tanquam de impia cæde, dixit;

—— Si porrum & cæpe trucidas.

Alius quiſpiam etiam indignatur & clamat,

O ſanctæ gentes, quibus hæc naſcuntur
in hortis
Numina!

Et tamen hos ipſos deos manibus ſuis è terra eximebant, recondebantque in cellis armariiſque ad alios uſus vitæ neceſſarios. At Iudæi porcorum vel ſolo tactu polluebantur. Quod neutiquam ita eſſet, ſi ſuperſtitionis cauſa fuiſſet ex cultu & veneratione. Hinc porro, cum attingere haud dignarentur, etiam occidere nolebant. Itaque de nihilo eſt, quidquid ait Plutarchus. Neq; pluris æſtimari debet, quod Petronius venuſtiſſimo epigrammate luſit,

Iudæus, licet & porcinum numen adoret,
Et cœli ſummas advocet auriculas, &c.

Sunt hæc ex communi Romanorum errore, in quorum animis hæc opinio inſederat. Simul & nos ſententiam mu-

mutamus, qui Petronii verba ſic emendanda cenſuimus quondam,

——*Et porcinum nomen abhorret.*

Male divinavimus. Quod ſi tamen ita dixiſſet, tum vero demum recte dixiſſet. nunc, quia aliter dixit, hariolatus eſt. Sed libet nobis, potius erraviſſe Petronium, quam nos feliciter conjeciſſe. Enimvero optima ratione tunc permoti, eam comminiſcebamur emendationem, quam nunc ſpernimus. Ita enim res habet. Iudæi ipſum nomen hujus animantis inter res ſcævas & mali ominis numerant. Quoties enim loquuntur de illo, non nominant illud, ſed recepto quodam more, uti malam ſcævam avertant, patrio ſermone דבר אחר ajunt. Romani id feliciter exprimere nequeunt. Nam ſi dixeris, *Res alia*, verbum quidem verbo reddes; ſed ſenſum dicti non aſſequeris. At Græce eſſet, πρᾶγμα ἀλλόκοτον, ſane perquam ſignificanter. Cæterum, ob eandem cauſam etiam in feſto paſchatis ſolicite cavent, ne vocem לחם *panis*, inter loquendum uſurpent. Ita enim exiſtimant, piaculum immane eum admiſiſſe, qui per eos dies in cauſa fuerit, uti alter quiſquam de fermento vel leviter cogitet. Sed quid ceſſamus cauſam adferre, cur præ

cæteris animantibus hoc unum fugiant Iudæi? Fuit olim populus Israëliticus mire obnoxius iis morbis, qui Syros ut plurimum atque Ægyptios, infestabant. Vitiligines enim, psorasque, & tetra ulcera jam olim illis gentibus, velut proprias pestes, adscripsere summi medicorum. Hos autem, & similes pene morbos uno nomine complexus Moses est, & lepram vocavit. Porro in suibus scabies & immunditias, non vitium, sed natura est. Quare ne ad corporum pravam affectionem contagio quoque accederet, aliqua ex esu contactuve, paulo superstitiosius aversati suem sunt, quam aut lex numinis fortasse jusserat, aut positum in gentiũ aliarum institutis erat. Quanquam, qui potuit nimis cauta eorum hominum videri formido, siquidem nullum vitium æque, ut lepram, execrata lex sit? Referuntur in Levitico severa Dei edicta de lepra non hominum modo, sed vestium quoque & domorum. Cujusmodi autem id vitium in rebus fuerit inanimatis, Syri fortasse & Aegyptii tunc intellexerunt. nos hercle ignoramus. Et Plutarchus quidem, postquam multa super Iudæorum superstitione conjectavit, diversissima pleraque, & quædam

contra-

contraria, in hoc uno hallucinatus non est, quod postremo de lepra diximus ex illius sententia. Cætera, quæ de Baccho, qui fuerit idem cum Adonide, tum quæ de interfectore ejus apro addidit, non sunt nauci. Quemadmodum & illud spernimus, quod Hebræorum sacris mysteriisque coli ipsum illum Bacchum, temulentissimum numen, existimet. Nam & per festos quosdam dies, inquit, sub tabernaculis desident, eaque palmitibus atque ederis inumbrant: & est tempus, cum ramos ac thyrsos gestant. Accedit tubarum clangor, inquit: & sabbati celebritas, quę post septimum quemque diem redit, appellationem à Liberi sacris habet. Sabi enim vox in orgiis passim auditur. Tum & sabbatis bibunt largiter. & Pontifex maximus festis diebus cum mitra cothurnisque, & hinnuli pelle, ac veste ad talos demissa incedit, pendentque in ora tunicæ tintinnabula. in sacrificiis quoque æra pulsantur, & mellis usus in illis nullus est. cumque multa pœnarum genera apud illos sint, hæc maxime probrosa censetur, cum interdicitur damnatis vino. Hæc non unius Plutarchi, sed aliorum quoque fuit sententia, quam improbavit tamen Cor-

nelius Tacitus. Nos eam summatim retulimus, non quo confutaremus operose singula, sed uti palam esset, quàm ingeniose pagani Iudaicam traduxerint religionem. Alia enim ex illis omnino falsa sunt. quędam vera, sed in deterrimam partem accepta ab homine sanè eruditissimo, sed qui causas ignoravit primi cujusque instituti. Cur enim aut tabernaculorum festum jusserit celebrari Deus, aut mel & ceram arcuerit à sacris suis, aut κώδωνας & ῥοΐσκους [1], esse in Pontificis fimbriis voluerit, justa ratio fuit, quam Græcus scriptor quæsivit fortasse, sed assecutus non est. Nam quod sabbatis potant Iudæi, atque helluantur, vitium ipsorum est, qui labente seculo rem sanctissimam infamavere. atque id crebro in sacris voluminibus illi genti exprobrant divini vates. Non potuit Iudæos magis invisos cunctis facere Plutarchus, quàm cum edita in vulgus hæc opinio est, esse eos Bacchi cultores. Apud Titum Livium, cum senatus decrevisset quæstionem de Bacchi sacris, Marcus Cato, vir gravissimus, cui ea res extra ordinem mandata erat, ad popu-

[1] Id est, *tintinnabula, & corymbos aureos, qui Punicis malis similes erant.*

populum in hæc verba loquitur: *Nunquam tantum malum in republica fuit, nec ad plures, nec ad plura pertinens. Quidquid his annis libidine, quidquid fraude, quidquid ſcelere peccatum eſt, ex illo uno ſacrario ſcitote ortum eſſe.*

Flavius Ioſephus in apolog. adverſus Apionem, de Græcis hiſtoricis, qui res aliarum gentium ſcripſerunt:

Αἴπον αὐτοῖς τὸ μὲν μὴ γινώσκειν τἀληθὲς, τὸ λίαν ἀνεπίμικτον· τὸ δὲ γράφειν ψευδῆ, τὸ βούλεσθαι δοκεῖν τι πλέον τῶν ἄλλων ἱστορεῖν.

PROLEGOMENA in Lib. III.

Amplissimo viro

FRANCONI DUYCKIO
Consuli Leidensi primario
P. Cunæus S. D.

MEmini ego, vir amplissime, qua tempestate animum meum ad graviora quædam disciplinarum studia adiicerem, in primis illud mihi propositum fuisse, uti in evolvendis omnis ævi scriptoribus nihil æque sectarer, quam documenta quædam illustria earum rerum, quæ ad civilem doctrinam pertinerent. Existimabam enim profecto, id quod res est, pulcherrimis eos curis, cogitationibusque fatigari, qui rerumpublicarum incrementa conversionesque, & imperiorum præcipites casus, ex historiarum monumentis eruerent, ut inde sibi quisque, suæque civitati quod imitandum esset, caperet, inde fœdum inceptu, fœdum exitu, quod vitaret. Quare jam pridem antea in Suetonii Tranquilli, atque in Caii Cornelii

Taciti

Taciti quibusdam libris lustrandis ita operam posuimus, ut in rerum Romanarum pervestigatione pleraque etiam attingeremus, quæ in universum omnibus civitatibus atque rebuspublicis convenirent. Quæ ubi editioni quondam matura erunt, ad te judicem, atque ad eos, qui tui similes sunt, hoc est, ad homines eruditos, prudentesque, & rerum gnaros, pertinebunt. At in his de republica Hebræa, quos nunc edimus, libris, haud idem fecimus. Duntaxat enim de sacro populo diximus. cæteræ gentes quam recte constitutas respublicas aut secus habuerint, quibusve legibus eas aut institutis rexerint, haud traditum hic à nobis est, propterea, quod divina Mosis politia exemplo caret, atque omnino incomparabilis est. Sane quidem cæterorum legislatorum, quos tantopere admirata omnis vetustas est; sanctiones multæ Mosaicis similes fuere. permagna enim civibus virtutis, fortitudinisque exercendæ imposita necessitas ab illis fuit. sed, quæ de sacris, deque cultu divino constituta ab illis sunt, haud ita penitus animos mortalium religione obstrinxerunt. Moses enim utique Deum unum atque æternum, rerum potentem, cogitationum humanarum, consiliorumque omnium arbitrum, atque judicem, nullius satu editum, immutabilem, atque oculis inaccessum tradidit, cu-

jus formam nulla ars neque opificis exprimere manus poßit. Ita, cum vitam hominum, divino numine invisi docuisset, plane omnibus, id quod res est, persuasit, nullius bonum malumve facinus pro nihilo haberi. omninoque effectum est, ut jam non famam, aut aliorum conscientiam, sed se quisque testem formidaret. At de cæteris vero, qui vivendi præcepta atque leges olim gentibus dictavere, ita sentit Flavius, haud nescivisse quidem eos purum illud unicumque, & verum numen, sed tamen apud populum superstitione & præjudicatis opinionibus corruptum, omnino eos hanc rem dißimulasse, ὅτι τὴν ἀλήθειαν τοῦ δόγματος ἐξενεγκεῖν οὐκ ἐτόλμησαν. propterea quod veritatem dogmatis proferre non audebant. *Ipse Plato apud eundem Flavium fatetur, esse isthæc arcana quædam, quæ in vulgus edere periculosum sit. Quod profecto longe secus est. Nulla enim res Mosaicam rempubl. æque continuit, quam religionum illa doctrina, quæ nullis fabulis, aut ineptiarum pigmentis incrustata, multo altius in Hebræorum pectora, quam quisquam Græculus ratus esset, descendit. Propositum nobis fuerat, legum Mosaicarum vim, sententiamque, atque etiam causas ex abdito eruere, atque omnia ea, quæ hujus generis essent, cum institutis & sanctio-*

sanctionibus aliarum nationum conferre. sed conantes nos talia atque meditantes magnitudo operis tardavit, ut hoc, quod diximus, perducere ad exitum nondum potuerimus. Non tamen semper suspensam expectationem eorum tenebimus, qui sæpe id à nobis serio efflagitarunt. Etenim profecto, quoniam per otium subinde, & successivo tempore commentarios adornamus in universa opera FLAVII IOSEPHI, *qui scriptor luculenter in libro* IV *Antiquitatum, & rursus in secunda Apologia adversus Apionem, totam eam rem pertractavit, neutiquam nobis illic deesse hujusmodi dissertationum poterit occasio. Nos, summe* DUYCKI, *quemadmodum illud argumentum, ubi excultum à nobis erit, fore multis non inutile speramus, ita plane confidimus, hæc, quæ nunc edimus, ejusmodi esse, ut præteriri à nobis non potuisse videantur. Pleraque enim ne attigerunt quidem ii, quibus hoc ævo de republica veterum Hebræorum aliquid scribere cura fuit. Interdum vero etiam commentationis materiem nobis dedit error aliorum & hallucinatio. omninoque necesse nobis fuit confutare quosdam, quos pridem eruditio sua, & consentiens hominum existimatio in excelso collocavit. Quod tamen ipsum semper inviti facimus, pene ut nosmetipsos nostri pudeat.*

Proditum à Caio Cæsare est, eos, quibus inter officia antelucana obvius fuisset Marcus Cato, cum caput ebrii retexissent, erubuisse, planeque esse ita existimatum, non ab illis Catonem, sed illos à Catone deprehensos. Idem nobis hic evenire confitemur. non enim honori eorum quidquam detraximus, sed ipsi nostræ modestiæ vim fecimus, atque ita illos reprehendimus, ut laudemus. Vtinam vero adversus nos eadem æquitate utantur, qui fortaßis animadversiones nostras olim ruspabunt. bene profecto cum nobis atque præclare actum esse existimabimus. Non sumus tam superbæ impotentisque arrogantiæ, ut in tanta communis naturæ imbecillitate solos nos superesse existimemus, quibus interdum opus venia non sit. Hallucinamur omnes, alii gravia, alii leviora. nec est quisquam, qui tam bene animum suum disciplinis obfirmavit, ut nihil fugere eum poßit amplius, aut fallere. Adde quod interdum vitii loco est, nusquam peccavisse. quod de Apollonio Rhodio Dionysius Longinus pronuntiavit, cum significare vellet artem & diligentiam in eo summam fuisse, at ingenii vim negatam illi esse. Spernit anxiam curam animus, simul ac illum implevit rei majestas. Miserum est ferme & jejunum, quicquid ab illis speratur, qui sese intra limites quosdam & præscripta

spatia

ſpatia claudunt: qui ſenſa ſua torquent, & de ſingulis rebus in conſilium eunt: quorum hic exitus eſt, ut, quum toto anno, per omnes dies, magno molimine unum librum extuderint, vitaviſſe potius reprehenſionem, quam meruiſſe laudem videantur. Quare idem ille acerrimi vir judicii Longinus maximos homines ab omni ævo, cum luculentiſſima quæque dicerent ſcriberentque, errores interdum in minimus uſque adeo non effugiſſe ait, uti in quoſdam etiam ſponte delati ſint. Nimis anguſta res eſt, non errare. quod cui contigit, is ſolicite quidem cuncta ad normam exegit, ſed tamen extra culpam duntaxat eſt. At vero, qui per generoſos lapſus omnia ſoluto impetu pervadit, hic & hominem eſſe ſe, cadendo docet, &, quia nihil mediocre concupiſcit, proximus tenenti ſumma eſt. Eſt aliqua laus, magnis excidiſſe auſubus. Sed nos nunc profecto nihil tam grande agitamus. Fuit tamen ex hac ſcriptione nobis perquam ſuavis voluptas. Recolebamus enim ea ſtudia, quibus in adoleſcentia quondam mire dediti fuimus. Iuvabat identidem cogitare, quantopere animum noſtrum delectaviſſet Hebraiſmus, cum Biblica volumina, Rabbinorum commentarios, atque alia multa, quæ erudite à Iudæis ſcripta ſunt, evolveremus. Cujus ſane operæ nunquam nos pœnituit. Etſi

enim postea aliis curis in publico munere distringebamur, tamen quantum temporis tribuunt alii amicorum salutationibus, quantum aleæ, quantum cæteris otii oblectamentis, tantum egomet mihi ad eas artes celebrandas sumpsi, quarum fructus in omnem vitam videbatur utilissimus. Enimvero, cum sacri codicis lectio non Theologis modo, sed omnibus bonis viris, & præsertim eruditis, esse debebat jucundissima: quid aliud magis serio agendum nobis est, qui in hoc honesto otio vivimus, nisi ut quam optime nobis cognitus intellectusque sit is sermo, quo olim usus ipse Deus fuit, cum priscos Ecclesiæ rectores suo dignatus alloquio est? Dicendum aperte est. Valde supine atque oscitanter vivimus. Hispanorum, Gallorumque, & Italum verba atque voces discimus: &, postquam classes nostræ alium orbem petivere, etiam cum Indis loquimur barbare. Tam ingeniosi cum simus, unam illam non intelligimus linguam, quam profecto unam didicisse, operæ erat pretium. Quod si qui sint, qui animum suum ad pulcherrimum hoc applicant studium, admodum id fit plerumque perfunctorie. Major enim pars ad fores Hebraismi accedit. quod facillimum est. interiora autem sacraria, Syriasmum atque Rabbinismum, ne voto quidem penetrant. Atqui in Hebraismo, quot

&

& quanti sint thesauri, non est eorum judicare, qui sola verba contextus Biblici scire contenti, satis sese doctos putant, uti etiam alios docere velint. Errant illi, meo quidem animo. Pergendum ultra est, dispiciendumque quid Iudæi, vernaculi Bibliorum interpretes, jam olim aut recte, aut secus dixerint. Hoc qui facit, ei jus fasque est de iis rebus libere dissertare, quarum notitia non aliunde erui, nisi ex sacro codice potest. Neque enim profecto putandum est, ad isthæc transcendere illicitum esse iis, quos suus ordo locusque in aliis quoque muniis detinet. Ignorare mihi divinam animorum suorum præstantiam videntur, qui ad unius rei misellam scientiam velut adstricti alligatique, ultra hanc aliquid tentare, haud esse hominis putant. Omnia erectæ menti pervia sunt. semper sese versat illa, concutitque, & quietis impatiens est. quidquid pulchrum, & grande, ac scitu dignum videt, id omne esse suum scit: &, quæ sibi imperat, pleraque obtinet. Atque hoc quidem etsi ita est, versantur tamen nihilo minus adhuc ante oculos nostros irritati animi eorum, quibus nondum satis sic expiavisse atrocißimi facinoris invidiam videbimur. Rem enim indignam, atque intolerandam clamabunt, invadi à nobis Theologiæ fines, quos esse sibi solis ita relictos autumant, ut domina-

dominatum ibi quendam, & plenam jurisdictionem teneant. Sed ii homines, quoniam sunt oppido pauci, sed iniquissimi, non aliud responsum à nobis ferent, quam quod ex ipso sacro codice maxime nobis in promptu nunc est, incedere publice per hominum ora rerum dominam, divinam sapientiam, atque in triviis, & in compitis etiam adstare, omnino uti ad se invitet non flamines hercle duntaxat, sacerdotesque, & sacrorum antistites, sed plebem quoque, & pullatam turbam. Neminem illa aversatur, neminem à limine suo arcet, qui bonam spem non ejuravit. Quare exurgat quisque, & animos sumat, ac se quoque dignum fingat Deo. Non tam præclare hodie rem gerunt quidam sacræ sapientiæ consulti, ut ex eorum ore atque verbis penitus pendere debeat is, qui rectæ conscientiæ fiducia, atque morum & vitæ sanctitate integrum incorruptumque civem se præstare summo numini cupiat. Nos, cum certamina eorum, contentionesque plus quam theologicas cernimus, piis votis precibusque causam publicam juvamus, &, quod unum nobis jucundissimum est, procul ab insaniente multitudine nobiscum soli sumus, atque inter civilis doctrinæ & jurisprudentiæ curas, etiam per otium subinde theologiam quandam tractamus, non illam parti alicui aut magistro

gistro

gistro obnoxiam, sed hanc liberam, & sobriam, frugalemque, quæ literulis nostris Græcis, Hebraisque, & Latinis subnixa æstuantiam aliorum, & litigandi intemperiem contemnit. Reperies quidem in hoc tertio libro, Amplissime DUYCKI, *quæstiones quasdam de Melchisedeco, & Cabala, de fide veterum Hebræorum, tum alias id genus plures, quas paulò secus, quàm vulgò fieri solet, expedivimus: sed eas cum perleges, memineris, obsecro, esse nos paratos, simulac monuerit quis meliora, sententiam mutare. Pertinaciam enim pro opinione induere, haud est nostrum. Ipsi nos, si quando errores quosdam nostros odorati fuerimus, sponte hanc gratiam à nobis inibimus, & primi eos indicabimus, ne quis forte studio nostri aut amore deceptus, vitia nostra cæcis oculis prætereat. Sed hujuscemodi lectores, opinor, admodum paucos nanciscemur. Plures enim ea, quæ neutiquam reprehensione digna sunt, insectabuntur. aut, si nihil incusent, frigide tamen de illis judicabunt hercle. Quorum quidem hominum fastidiosam querimoniam expugnare nos non laborabimus. Magna enim esse eloquentia debet, quæ invitis placeat. Cæterum longe maxima pars eorum erit, qui hæc ne inspicient quidem, propterea quod insita quadam animi vesania grande dedecus*

existi-

existimabunt, aliquid in Hebraismo à nobis didicisse. Non sum falsus vates. Omnia hæc ita, uti dixi, evenient. Sed profecto quicquid hujus erit, nihil morabor. Neque ideo à recto bonoque recedam. Ex judiciis quorumlibet lætitiæ dolorisve causas capere, id vero est, ambitioni sacramentum dixisse. quod nunquam nos fecimus. Apud Flaccum, argutissima mulierum, Arbuscula, cum explosa à multitudine in theatro esset, satis esse dixit, equites sibi plaudere. *Idem ego aio, amplissime* DUYCKI. *Paucis lectoribus, sed eruditis, gaudeo. Inter eos autem tu es, cujus judicium acerrimis studiis, atque multa doctrina excultum, jure semper scio me fecisse maximi. Sed nimis operose præfati sumus. Quare illud, quod propositum nobis est, ordiamur.*

PETRI

PETRI CUNÆI De Republica HEBRÆORUM,

LIBER TERTIUS.

CAPUT I.

Initia Ecclesiæ, & incrementa, Satanæ stratagemata. Locus in 1. cap. Genes. explicatus de serpente. Quid sit caput libri. Error Hieronymi. Liber Enochi commentitius.

OMnis de gente Iudæorum commentatio posita duabus in rebus est. nam & de Republica eorum agendum est, quæ præ cæteris eximiũ quiddam habuit: & insuper investigari illud debet, qualis eorum fuerit Ecclesia. Etsi enim ambæ istæ esse sic conjunctæ videntur, uti pariter incedant, & divelli haud possint: est tamen earum magna diversitas, & inspicienda utriusque indoles seorsim est. Quare nos, qui priorem partem duobus libris ita pertractavimus, ut sæpe alteram hanc,

hanc, quod omnino sic necesse fuit, attingeremus; nunc, quod bene atque feliciter vertat, singulatim ea percurremus, quæ ad Ecclesiam pertinent. Sed hîc paulò magis ex alto arcessenda nobis sermonis initia erunt. Etenim, cum antea reipublicæ sacræ institutio relata à nobis ad Mosen authorem sit, nunc vetustiora etiam secula lustrare, atque hinc ad Mosaicum ævum, & ad ea, quæ insecuta sunt, tempora descendere decrevimus. Ac origines quidem ipsæ, proximaque originibus, quoniam simplicissimè in sacris libris traduntur, non præbebunt nobis materiem notabilium observationum. At mox, ubi ex illis evaserimus, res persequemur luculentiores. Divus Petrus, qui rectè olim à quibusdam signifer fuit appellatus Novi Testamenti, Ecclesiam ait esse regium sacerdotium quoddam, & genus hominum electum. Ipse Deus Mosi dixit, gentium se quidem omnium, terrarumque esse dominum: sed addit, paucos duntaxat quosdam esse, quos ex hominum communitate segregatos, velut thesaurum & peculium seposuit sibi: iisque regnum tribuit, sed sacerdotale. Hoc regnum sanctum & inviolabile atque æternum est. Maximis quibus-

quo

que imperiis crescendi modum naturæ posuit. licet enim nulla vis extrinsecus lacessat, tamen fatorum lege omnia magna in se ruunt, & cedit oneri suo fortuna. Vnum hoc regnum, de quo in sacris voluminibus sermo est, tempore ipso in majus solidiusque procedit, & à senio suo capit vires. Ecclesiæ prima incunabula mundus vidit recens natus, cum in quatuor capitibus staret humanum genus. Confestim enim impurus genius, cui ex malis nostris jucunda voluptas est, Cainum à recta pietatis semita transvorsum egit in omne nefas. Itaque tunc Ecclesia orta est, cum improbos primum à piis sejungere, & suos sibi habere cœpit Deus. Gregem oppidò exiguum, hoc est, quatuor oves in tantâ mundi vastitate agebat magnus ille pastor. unã ex his lupus hic abstulit. Ea fuit prima illius victoria de humana gente, quam gravi peccato lapsam antea erexerat jam Deus, ut ad salutem perduceret. Haud ita multo post evênit, ut sacra Deo facerent duo fratres. Quod dum fit, haud obscuris indiciis significavit Deus, esse sibi Caini munera ingrata. Cujus rei causa in promptu est. quippe in Caino indoles inerat pravi ingenii. puras autem Deus, non plenas aspicit

 manus:

manus: & mens integra ac recta pulcherrimus numinis cultus est. Cæterum Flavius Iosephus, autor omni laude dignus, & cui post sacrorum voluminum scriptores prima esse debet fides, haud satis considerate hac de re verba facere mihi videtur. ait enim displicuisse Deo laboriosam operã, quam in colenda terra sumpserat vir ille. In quo profectò fugit eum ratio. agrum enim primus hominum sator Adamus verterat, jussu ipsius Dei: & patrem secutus filius erat optimo exemplo. Sed procul dubio Rabbinos secutus est, uti solet interdum. Enimverò Iosephus, etsi gravitate supra cunctos Iudæos eminet, tamen haud ubique à deliramentis abhorret popularium suorum. Id apparet vel ex frigido illo mysterio, quod latitare credidit in voce אחד quæ est Genes. cap. 1. Nam ratio, quam in alio scripto se editurum ait, cur Moses *unum diem*, non *primum*, dixerit, Rabbinica fuit. Extat liber Iudaicus, quem מכלל יופי appellant. In eo sententia hæc Rabbi Mosis Ben Ezræ refertur, אמר אחד לפי שהאחד הוא סימן להתחלה אשר אין תחלה קודמת לה; *Dixit, Vnus, quia unus est nota principii, ante quod principium est nullum.* Aut hoc profectò, aut simile quiddam Iosephus prodidisset in libro

libro αἰτιολογιῶν, qui non eſt nunc in manibus hominum. Periiſſe quidem eum, etiam illius intereſt, qui ſcripſit. Quid enim aliud, niſi autorem ſuum traduxiſſent tam putidæ argutiæ? Sed redeat ad Adamum, unde digreſſa eſt, oratio. Is, inter hæc initia, filium vidit ſuum indignâ peremptum cæde à quo minimè decuit: &, dum unius lueret mortem, magis tamen alterius triſtatus ſcelere eſt. Hic ego exiſtimo, prope fuiſſe, uti Satanæ dolis rurſus apertum latus daret, rueretque. Sed firmavit eum vis major. Plus enim fuit, quod ſperabat, quàm quod videbat. Vetus opinio eſt, eaque omnium eruditorum firmata conſenſu, Meſſiam humani generis ſervatorem promitti primis parentibus noſtris, cum circumſcriptorem colubrum in hunc modum alloquitur Deus, in capite tertio Geneſeos, *Inimicitas ſeram inter te, interque mulierem: inter ſemen tuum, & illius. quippe ſemen ejus conteret tibi caput, & tu conteres ejus calcaneum.* Vtique hoc veriſſimum eſt. Concepit animo Adamus ſpem cœleſtis atque æternæ vitæ. Quoniam tamen rationem rerum cunctarum eſſe dominam cupimus, ſæpe mirati ſumus, hoc ab illis, quorum ſcripta quidem vidimus, ma-

gis affirmari pro certo, quàm oſtendi. Quare viſum nobis eſt ejuſmodi teſtimonium quærere, quod eſſet inexpugnabile. Enimverò ad veritatis plenam fidem haud ſatis eſt concors judicium, & opinio multorum. Nulla myſteria ex verbis contextus Biblici eruenda ſunt, niſi quæ alibi ſpiritus Meſſiæ, optimus ſui interpres, digito monſtrat. Clauſus enim, obſignatuſque eſt ſacræ Scripturæ liber, cujus ſignacula ſolvit leo ille ex tribu Iudæ. Ac nobis quidem de tota re ſeriò cogitantibus occurrebat illuſtris locus, qui eſt in Apocalypſi Divi Ioannis. is eſt iſtiuſmodi. γυνὴ ἐν γαστρὶ ἔχουσα, ἔκραζεν ὠδίνουσα καὶ βασανιζομένη τεκεῖν· καὶ ἔτεκεν υἱὸν ἄῤῥενα, ὃς μέλλει ποιμαίνειν πάντα τὰ ἔθνη ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ. *mulier prægnans clamabat parturiens, & cruciabatur uti pareret. peperit autem filium maſculum, qui reget omnes gentes virga ferrea.* Ecce Eccleſia, & Meſſias. His dein draco inſidiatur, de quo ſubiicit Apoſtolus: καὶ ἐβλήθη ὁ δράκων ὁ μέγας, ὁ ὄφις ὁ ἀρχαῖος, ὁ καλούμενος Διάβολος καὶ ὁ σατανᾶς, ὁ πλανῶν τὴν οἰκουμένην ὅλην, ἐβλήθη εἰς τὴν γῆν. *Et projectus eſt draco ille magnus, ſerpens ille antiquus, qui vocatur Diabolus & Satanas, qui ſeducit totum terrarum orbem:*

bem: projectus, inquam, est in terram. Vetus serpens ille, idem est, cujus verticem soboles mulieris frangit. Quidquid alii dixerint, nullum præterea idoneum autorem, me judice, ista habebit interpretatio. Satis tamen est unus ille. qui enim hunc sequitur, magno se atque nobili nomine tuetur. Possem etiam quadam argumentorum collectione & per ambages huc trahere verba Divi Pauli, quæ sunt in prima epistola ad Timoth. capite 2. ἡ γυνὴ ἀπατηθεῖσα ἐν παραβάσει γέγονε. σωθήσεται δὲ διὰ τῆς τεκνογονίας, ἐὰν ἐπιμείνωσιν ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ. *mulier, cum seduceretur, causa prævaricationis fuit. servabitur tamen liberorum partu, si in fide & charitate permanserint.* nam etsi aliud ibi agit, respicere tamen videtur ad pollicitationem Evæ factam. Hæc illa sunt, quibus stabiliri communis illa, & pridem ab omnibus recepta sententia debet. Cætera, quæ afferuntur, speciem veri habent: at, si propius intueâre, nauci non sunt. Nobis haud ferendum est, uti res, quæ per se certissima est, præsidio nitatur frigidæ probationis. Pulcrè ait Mosi Deus, *Exue calceos de pedibus tuis. locus enim, in quo stas, terra sancta est.* Hoc cogitent illi, qui contextum Biblicum

perveſtigant. nudâ mente ſint, & pectus gerant ab opinione præjudicata vacuum. qui verum optimè excuſſerit, rex eſto. Certè Hieronymi incogitantiam excuſare non poſſumus, qui, cum vera argumenta præteriret, uſus eſt falſis. In egiſtola ad Hebræos, in capite decimo, exponitur Davidis vaticinium de Meſſia, ἰδοὺ, ἥκω· ἐν κεφαλίδι βιβλίου γέγραπται περὶ ἐμοῦ· *Ecce venio. in capite libri ſcriptum eſt de me.* Id vaticinium David recitat ex libro ſecundo Legis Moſaicæ. Quod ſanè notum omnibus eſt. At divinus Hieronymus magna fiducia aſſerit, verba illa vatis eſſe ad Geneſeos principium referenda. *Caput libri, eſt Geneſeos principium*, inquit. Non ego nunc quæro, utrum vocem liminarem ראשית, an vero pollicitationem, quæ de prole mulieris eſt, in animo habuerit ille. eſt enim ubi utrumque ſpectavit. Illud ſatis eſt, eſſe eum falſo teſtimonio uſum ad probandum quod volebat. Nobis conſtat, Hieronymum omnium, qui olim interpretati ſacras literas ſunt, fuiſſe eruditiſſimum. adeo penitus perdidicerat Hebraiſmum. Itaque quoniam fieri haud potuit, uti tantus vir temere & ſine gravi cauſa ſic erraverit, age, dicamus qua ex re ſit

nata isthæc hallucinatio.' Rationem quidem sententiæ suæ ipse prodit non semel, *Quia omnis scriptura unus est liber*. Equidem haud dubito, quin vir maximus scitum vetus Iudæorum secutus sit, quibus placet, universa Biblia fuisse olim פסוק אחד, id est, *unum versum*, ita ut nullis sectionibus nullis capitulis, neque notis distincta fuerint volumina sacra. Memini ego amicum quendam nostrum exemplar cariosum vidisse, quod Iudæorum manu in hunc modum esset olim exaratum. Etiam illud non animadverterat Hieronymus, quid sit hoc, quod Apostolus κεφαλίδα βιβλίου appellat. Nihil enim aliud κεφαλίδες sunt, nisi ea, quæ Iudæi, & præsertim Talmudici, vocant פרקים, hoc est, *membra & partes librorum*. Quare Apostolus, Iudæus ipse, & ad populares suos Iudæos cum scriberet, percommode usus tali voce est. Nam quod dicebam modo haud divisum distinctumque fuisse Biblicum contextum, sane vero id ad scriptionis modum & continuatū tenorem pertinet. At nulla tamen hinc confusio fuit. Nomina enim, titulosque, & sectionem cujusque partis diligenter didicerant homines usque ad derisum superstitiosi, in quorum manibus, ceu pinguia

ſuccina, attritos vidiſſes libros ſacros. Satis jam manifeſtum eſt, quare deceptus Hieronymus ſit. Nunc illud addimus, vaticinium illud, quod de Meſſia proditur in principio Geneſeos, haud potuiſſe à primis parentibus noſtris intelligi, niſi ex interpretatione Dei, qui arcanos hos abditoſque ſenſus quadam animi miſeratione illis retexit. Nam ſi id modo ſequimur, quod verba ſonant, tota res optime in ſerpentem quadrat. Qui aliter exiſtimarunt, næ nos in illis magnopere hic judiciũ deſideramus. Enimvero, quid reperias omnium veterum, etiam gentilium, ſcriptis tam vulgatum, quam hominum naturale in ſerpentes odiũ? Hanc pœnam iſti animali poſuit Deus, cum antea eſſet mortalium generi amiciſſimum. Apud Artemidorum, in libro ſecundo, ſerpens inimicitiarum ſymbolum eſt. & in Theocriti Ἀδωνιαζούσαις ait muliercula,

Ἵππον καὶ τὸν ψυχρὸν ὄφιν τὰ μάλιστα δέδοικα.

Ecce, anguem rem cunctis maxime formidabilem eſſe ait. Faliſci olim Tarquinienſeſque, teſte Livio, M. Fabium Ambuſtum prima acie fuderunt, cum ſacerdotes eorum, anguibus prælatis, inceſſu furiali militem Romanum inſueta

ſueta turbarent ſpecie. Quod autem pedibus amiſſis reptile factum ſit id animal, ſane neutiquam Satanæ congruit. Ariſtoteles, quia veram cauſam ignorabat, rationem ejus rei mire ingenioſam ex ipſa attulit natura. Nos meliore uſi magiſtro, eſſe iſtud ſcimus ab irato numine. Neque vero res inaudita eſt, brutum animans excepiſſe voces & reddidiſſe. nam & de Bileami aſina palam eſt; & alibi balænam affatur ipſe Deus. Pœnam quoque haud immerito tulit coluber. quippe miniſterium impuro genio commodaverat ad immane flagitium. De contritione capitis quod ſubditur, aptiſſimum eſt. Etenim hac parte qualiſcunque læſio anguibus lethalis eſt. itaque quoties periculum imminet, admiranda induſtria in ſpiram ſe colligunt, & caput reliquo operiunt corpore. cujus rei luculentus eſt teſtis Hieronymus. Sed non eſt his diutius immorandum. Libet Eccleſiæ naſcentis initia perſequi, in quibus mira divinæ ſapientiæ vis illuxit. neque per tempora, ſed per ſpecies, ſingula, ut quidque obſervatu eſt digniſſimum, notabimus. Non enim hiſtoria nobis contexitur. Sæpe integrum ſeculum tranſiliemus. De Caini poſteris pauca memorantur. nō enim

de gente Dei electa erant. At Sethi filios, nepoteſque, & totam ab origine gentem ſolicite tradit ſcriptura. ex hac enim ſtirpe patriarchæ & Meſſias fuere. Sethus natus eſt centenis plus minus annis poſt Abeli cædem, cum Caini progenies prophana late ſuas ſedes poſuiſſet, & regnum teneret impietas. At Sethus Dei metuens erat. Itaque ſtatim, ut de illo loqui cœpit ſcriptor Geneſeos, ſubjicit illud, *tunc cœptum eſt invocari nomen divinum.* Non intellexit hoc Rabbi Schelemo Iarchi, qui tunc ait cœpiſſe עבודה זרה *idololatriam*; & addit, בשמו של הקב״ה *ad eam rem abuſos eſſe nomine veri Dei.* Quæ inepta ſunt. idolorum enim cultum illa mundi infantia ignorabat. & tamē excepta eſt à pleriſque hæc interpretatio cum plauſu. In Sethi nepotibus aliquandiu ſopita fuiſſe virtus videtur. aut, ſi aliqua in illis viguit, paulum diſtat ſepultæ inertiæ. celatur enim. At Enochum, qui ſextus ab illo fuit, inſignis nobilitat pietas. Eum virum Deus mori vetuit. viventem enim ad beatas ſedes traduxit corpore integro. Iudæi ſatis inepte ajunt, ששבעה בני אדם שקפלו את העולם כולו ואלו הן אדם הראשון ומתושלח ושם ויעקב ועמרם ואחיה השילוני ואליהו ועדיין הוא קיים: *ſeptem eſſe vi-*

ros, qui omne mundi ævum volvunt. esse autem hos, Adamum primum, Methusalem, Semum, Iacobum, Amramum, Ahaiam Siloniten, & postremò Eliam, qui adhuc superest. Vtique stultissimum id est. Pari enim ratione dixerit quispiam, non septem, sed duos tantum esse, Adamum, & Enochum, qui post Adamum LVI annos in terris fuit, eumque sepeliit. Quanquam certè opinantur Iudæi, & inter hos præcipuè Rabbi Aben Ezra, fuisse Enochum, communi lege, fato functum. Nos Divo Paulo credimus, qui obiisse illum negat. Et profectò, quod Enocho contigit, id cunctis datum fuisset hominibus, si in vitæ integritate perstitissent. Nunc noster nos error, gravisque noxa, mortalitate damnavit, quam per languores & mille corporis mala explemus. Non est dubium quin severa increpatione Enochus improbitatem castigaverit hominum sui ævi. Atque hæc res quosdam nugatores excitavit, quia stulta persuasione syderati, speravêre se posse feræ posteritati illudere. quippe inglorio studio, & jejuna opera librum olim in vulgus extruserunt, quem ipsi, si Deo placet, ab Enocho scriptum ajebant. Profectò is liber aut è diluvii undis integer evasit, cum per-

irent

irent ferè omnia: aut postea ex cœlo delapsus est. quod est anile. Quanquam quid non audebit asserere ineptorum vecordia, cum etiam Iudæi dicant Eliam, septimo anno postquam raptus fuit, literas ad Ioramum regem dedisse ex cœlo, & addant, ועכשיו הוא כותב מעשי כל הדורות כולם *adhuc hodie illic omnium temporum fastos ab illo componi.* Et illorum quidem hallucinatio veniam meretur. non enim intellexêre verba, quæ extânt in libro secundo Paralipomenûm, in capite vicesimo & primo. Cæterùm Enochi commentitia oracula ita sprevit cordatior antiquitas, uti Hieronymus Iudæ epistolam, quæ de septem Catholicis una est, ob hanc causam à plerisque è catalogo sacrorum voluminum dicat expunctam, quia testimonium ibi citatur ex hoc futili scripto.

CAPVT. II.

Ecclesia identidem admiranda numinis judicio intra unam familiam coarctata. Id exemplis ostensum.

POstquam Enochus terras reliquit, illa ipsa Sethi familia, quam sibi selegerat Deus, afflata seculi veneno est. Qui enim antea solicitè matrimonii con-

conditiones quæſiverant in ea gente, intra quam Eccleſia arctabatur, nunc ſanos affectus amplius non tenuêre. Mens eorum vanas accepit imagines. Pluris eſſe formam, quàm morum ſanctitatem, vitio ipſa ſuo favens credidit libido. Hæc res contagionem dedit, quæ ab impiorum filiabus profecta, manavit latius. Protinus in ævum erupit omne nefas. Perierat jus, integritas, fides, &, qui ſemel dimiſſus nunquam redit in gratiam, pudor. Nullum ſcelus exemplo caruit. nec vacabat cuiquam vetus odiſſe crimen, cum quotidie oriretur novum. Tam immedicabile malum aſpero remedio indiguit. Non poterat improbitas extirpari, niſi cum hominibus. Perdendum fuit mortale genus. Supererat adhuc unus Noachus, vir ſcelerum purus; quem D. Petrus præconem appellat juſtitiæ; quia voce illius uſus eſt Deus, uti ad ſanam mentem flecteret nefarios. Datum illis eſt ſpatium centum & viginti annorum, intra quod reſipiſcerent. Omnino ſic accipiendum eſt id, quod dicitur in ſexto capite Geneſeos. Nam Flavius quidem Ioſephus perperam hæc verba in alium ſenſum detorſit. Nec verò obſtat, quod temporum, quæ ſecuta ſunt, calculus haud
ſatis

ſatis cum ſerie congruit narrationis. Viderunt hoc eruditiſſimi Rabbinorum, Aben Ezra, & Salomo Iarchi. ſed addunt iidem, quod diligenti dignum obſervatione eſt, אין מוקדם ומאוחר בתורה *in libris Moſaicarum legum non tradi quid ſit prius aut poſterius geſtum.* Cum fruſtra datum ad pœnitentiam tempus eſſet, concitis undique fluminibus, & immiſſa pluviarum vi orbis terræ effuſus in undas eſt. De tot modò millibus pauci ſupererant, quos Deus reliquerat in ſemen, uti humani generis jacturam nova ſobole repararet. Mox inſtauravit rectum numinis cultum Noachus: &, ne diluvium alterum formidaret, intueri iridem, atque huic fidere ſacramento juſſus fuit. Erat Eccleſia tunc paucorum hominum. Et tamen diſplicuit Deo indiſcreta multitudo. Iterum in minorem numerum contractio fit. Etenim, cum Noachus tres filios, Semum, Chamum, & Iephetum genuiſſet, in unius Semi ſtirpe Eccleſia hæſit. Chamum natu minimum fuiſſe quidam perperam colligunt ex verbis Moſis, quæ ad Chami filium potius referri decet. nam ipſe Chamus quidem anno uno Semum anteceſſit, uti rectè divinavit Rabbi Zacuth. Certè Hieronymus eandem ſecutus ſententiam

tentiam eſt. atque etiam myſterium in hac re latêre ait, quod, ſi verum non eſt, at eſt tamen ingenioſum. *nudatum patrem*, inquit, *irriſit major filius, minor texit: & Deum crucifixum illuſerunt Iudæi, & honoraverunt gentiles.* Verba extant in diſceptatione illius adverſus Luciferianos. Poſt Semum aliquot annis pauca memoratu digna evenêre: niſi cui libeat de turri Babylonica tragicè ampullari, aut genealogiis volumina implere. à quo mirum in modum mea ſemper ratio naturaque abhorruit. Demum Abramus, qui de Semi nepotibus erat, inter vetuſti ſeculi heroas illuſtre extulit caput: ſub quo juventa quædam Eccleſiæ, & velut robuſtior maturitas fuit. Enimverò hic eſt ille juſtus, quem ab Oriente excitum ait eloquentiſſimus vatum Eſaias. Terram enim Chaldæam, quæ prima naſcentem exceperat, patrioſque lareis, & cætera omnia, quæ longè mortalibus jucundiſſima ſunt, deſeruit, uti ignotam adiret regionem, in qua, pedem ubi poneret, non habebat. Sed parendum Deo fuit, cujus auſpiciis vocabatur ad majora. Excelſa generoſaque res eſt animus ſapientis. nunquam iiſdem ſpatiis, quibus hæc continetur

tur vita, cogitationes suas terminat. quæ multis pòst seculis eventura sunt, ad se quoq; pertinere credit. Intellexerat vir divinus regnum Cananææ fato posteris suis deberi. hoc solatio ille præsentem mœrorem edulcabat. Cæterùm spem eam, quam de posteritate habebat, multa morabantur. ipse senex erat, & per ætatem defluxerant vires. uxor vetula, quæ nec florentibus annis peperat prolem. & tamen, quoniam cœlitus ingentia promissa animum ejus firmabant, credidit Dei immensa virtute fieri id posse, quod negabat naturæ infirmitas. Itaque jure parens credentium dictus habitusque est. primus enim eas res, quæ nec erant usquam, & esse non poterant, animi cogitatione præsentes sibi fecit, intuitusque est. Atque hoc proprium est fidei; quam pulcrè sacer codex ὑπόστασιν appellat τῶν μὴ ὄντων. Natus dein Isacus est: is nempe, ex cujus familia olim Messias oriretur. Hic iterum numinis consilia, haud iniqua certè, sed arcana tamen, mirari libet. Ex Agare Ismaëlem susceperat Abramus, à quo Saraceni Arabesque traxêre originem. & rursus Cetura illi enixa erat non unam prolem. Tot liberorum pater erat religiosissimus senex?

nex. cæterùm ex omnibus unus modò extitit., cui præcipuè ſuam addiceret benevolentiam ſummus rerum arbiter Deus. Ab unâ Iſaci gente coli, ab hac una religionem, ſacraque, & cæremonias ſuas ſuſcipi voluit. Sæpe jam habitus hujuſmodi delectus fuit. neque enim verebor identidem id iterare, quod ſcitu eſt perquàm neceſſarium. Ex Adami liberis tantum Sethus, ex hujus ſtirpe Noachus, ex Noachi filiis Semus, ex illius poſteritate Abramus, ac poſtremò ex numeroſa Abrami ſobole unus Iſacus placuit electuſque eſt, cujus familia Eccleſiæ nomen atque dignitatem ineffabili ratione, velut per ſucceſſionem, ſibi vindicaret. Cæteræ gentes, tanquam prophanæ, ſpretæ à numine, poſthabitæque ſunt, donec Meſſias terrarum orbem ingreſſus, intergerinum disjecit parietem, effecitque, quod dudum Abramo promiſſum fuerat, uti per ſobolem ejus cunctis nationibus ſine diſcrimine daretur ſperata ſalus.

CAPVT III.

Sententia nostra de Melchisedeco contra communem receptamque opinionem confirmata. vis præsidiumque ingens additur epistolæ ad Hebræos.

QVæ cum ita sint, monet me animus quædam de Melchisedeco dicere. Etenim res inopinata, & miraculi similis est, illo tempore cum Ecclesia unius familiæ hæreditas esset, extitisse in impia Cananæorum gente eum virum, qui non modo rectum teneret numinis cultum, sed Abramo quoque, summo Ecclesiæ præsuli, & recens in eas terræ oras advecto, cœlestia bona precatus, impertitusque sit. Equidem scio ego quæ sit aliorum de Melchisedeco sententia. sed mihi religio non erit ab ea recedere. non enim cujusquam præscriptum sequimur. neque id siverit genius noster, uti in aliena juremus verba. Inæstimabilis res libertas est: quam esse judicii animam qui crediderit, is sententiæ suæ adscribat meam. Luculenta est Hieronymi epistola ad Euagrium, in qua ille ex Græcorum docet voluminibus, fuisse Melchisedecum hominem mortalem, Cananæ incolam, Salemensium regulum,

gulum, & summi numinis sacerdotem, qui velut imagine quadam & figura Iesum Christum, maximum itidem regem atque pontificem, mortalium seculis repræsentavit. Dein explicat verba Apostoli, quæ sunt super hac re in epistola ad Hebræos. Magna majestas eorum est, quos authores nominat, Irenæi, Hippolyti, Eusebii Cæsariensis, & Emiseni: tum & Apollinarii quoque, & Eustathii, quem primum vidit Episcopum Ecclesia Antiochena. Horum judicium magno consensu sequuntur hodie cuncti eruditi. Etsi enim suas singuli rationes produnt, tamen diversis argumentationibus conveniunt in unum. Non est, fateor, convellendum temere, quod à pluribus constanter statutum est. quippe, ubi hoc fit, periculum est, ne omnia pervertat innovandi libido. Cæterum, quoniam receptæ opinioni adversari ipsa ratio mihi videtur, valentior esse omni authoritate debet veritas. Ego sic existimo, Melchisedecum, non hominem utique ex hominibus genitum, sed divinioris naturæ fuisse, majoremque homine, ac digniorem certe, qui tanto benedixit patriarchæ. Miserat ad Hieronymum Euagrius librum incerti authoris, qui hoc, quod diximus

nos, assereret. Sed rejectus spretusque ab Hieronymo est, plane, ut mihi videtur, præter meritum. Etenim, quoties epistolam, quæ scripta ad Hebræos est, inspicere soleo, toties in eam adductus sententiam fui, ut existimarem aut plane intelligi eam epistolam non posse, aut certe rectum, verumque illud videri, quod nos contra opinionem Hieronymi, cæterorumque omnium asserimus. De Melchisedeco nusquam est mentio in libris veteris testamenti, nisi duobus locis; videlicet in cap. XIV. Genes. & in Psal. CX. Ex illis petitum est, quidquid sublimi oratione dissertavit Apostolus in ea epistola, quam ad Hæbræos scripsit. Tanto citius profectò rem confecerimus. Scilicet valido argumento sese niti arbitrantur, qui urbem, in qua imperium rex iste tenuit, fuisse Salem ajunt, quæ sita in Cananæa fuerit: ut non possit hoc regnum rectè, nisi hominis, intelligi. Sed quæro ex istis, quo cujus edicto non licebit nobis potius Apostolo, quam istis, credere? Ecce, ait disertè, πρῶτον μὲν ἑρμηνευόμενος βασιλεὺς δικαιοσύνης, ἔπειτα δὲ καὶ βασιλεὺς σαλὴμ, ὅ ἐστι βασιλεὺς εἰρήνης. *qui primum quidem ex interpretatione dicitur Rex justitiæ, deinde verò etiam*

Rex

Rex salem, quod est, rex pacis. Duo nomina tribuuntur huic summo regi in Genesi. prius est *Melchisedec*, alterum *Melechsalem.* non enim illud magis, quam hoc, existimari nomen proprium decet. Vox *melech* Hebræis *regem, sedec justitiam, salem pacem* notat. idque tironibus in Hebraismo haud est ignotum. Itaque *salem* non est hîc [1] nomen urbis, quemadmodum neque *sedec.* aut eant, qui veteribus erroribus novos superstruunt, & in regno Cananææ imaginariam urbem aliquã Sedec collocent. par enim ratio ejus erit cum stramentitio illo *salem.* Sed hoc leve est. Nos profectò, nisi solidis argumentis agimus, imprudenter tot eruditissimorum hominum, totque seculorum labefactare consensum aggressi sumus. Sed bene speramus. Procedant in numerum cætera, quæ idem nobis Apostolus subministrat. Is magna epistolæ parte docet, excellentius majusque fuisse Messiæ sacerdotium, quam Aaronis aut Levitarum. quippe Levitarum munus fuisse temporaneum,

[1] *Fuit quidem* Salem *oppidum Cananææ, sed hîc pro appellativo accipitur, &* pax *vertitur ab ipso Apostolo. Hoc multi non satis perpenderunt.*

neum, quia dignitatem ſacerdotii quiſque cum vita amittebat, & in locum demortui ſubibat alius. At Chriſti, inquit, ſacerdotium, pariter ut Melchiſedeci, æternum eſt. & verò, ne fides dictis deſit, Davidis vaticinium de Meſſia recitat ex pſalmo centeſimo & decimo. *Tu es ſacerdos in æternum, ſicut Melchiſedecus.* In Græco eſt, κατὰ τάξιν, *ſecundum ordinem.* Sed David, cujus mentem magis, quam verba ſecutus eſt Apoſtolus, ait, כדברתי מלכיצדק, quod eruditiſſimus Rabbinus Aben Ezra rectè explicat כמנהג מלכיצדק *in morem Melchiſedeci*, vel, *quemadmodum Melchiſedec.* Neque aliud profectò verba Hebræa ſonant. Enimverò ita res eſt. Profligaverat prælio reges impios Abrahamus, & victrices reducebat copias. Forte tunc in itinere obvium ſe illi tulit filius Dei, ſpecie humanâ, habitu ſacerdotis regiſque indutus, ejuſque animum fauſtis vocibus ad omnia ingentia erexit. Etiam panem vinumque feſſo dedit, ne quid hac quoque parte deſideraret ille principum debellator. Statim Abramus eſſe hoc majus quiddam celſiuſque ſenſit. Itaque quod ſub imagine latebat, mente coluit, & Meſſiæ, ſummo regi ſacerdotique, quem mortalibus olim datum iri intelligebat, præſenti præſens munera decimaſque obtulit.

tulit. Et quid causæ, obsecro, est, cur hunc justitiæ & pacis regem non credamus fuisse eundem illum filium Dei, qui postea, ad quercum Mamre, duobus comitatus sociis, Abrahamo apparuit, cibum cum illo sumpsit, adfuit unà in unis ædibus, ac denique collocutus cum illo est? Mihi sanè majus certiusque argumentum divinæ cœlestisque naturæ videtur, homini in media via derepente, velut è machina, supervenire, eique benedicere, & alimenta potumque dare, quàm hominis tectum subire, hospitio ejus excipi, epulis accumbere, sermones cum illo serere. Vnum modò discrimen est, quod in capite XVIII Geneseos expresse tandem dicitur, Deum fuisse, qui Abramum adierit: de Melchisedeco autem illud non ait quidem scriptor Geneseos, sed mysterium hoc relinquit explicandum Davidi & Paulo, qui nos de illo dubitare amplius non sinunt. Nec verò obstat, quod rex ille sacerdosque æternus quadam propria appellatione Melechsalem & Melchisedec vocatur. Sæpe enim sacer codex Deo nomina hujusmodi ex re nata aptat, quorum omnis posita vis in significatione rei est, de qua forte tunc agitur. Itaque alibi *Ehie ascher ehie* dictus est, & *Emmanuel*; plane ut nunc *Melech salem* & *Melchi se-*

dec. Nemo miretur multis nominibus eum appellari, qui unus est omnia. Tot sunt nomina ejus, quot spectamus virtutes atque opera. Virtutes autem ejus quis fando enumeret? cum multas percensueris, longè erunt plures, quas omittes. Ne illud quidem scrupulum iniicere cuiquam debet, quod in Genesi scriptum est, *Erat sacerdos Dei altißimi.* Hoc enim πρὸς τὸ σχῆμα τοῦ ἱερέως, sive *ad habitum sacerdotis* pertinet, quẽ induerat Dei filius. Et profectò fuit cum etiam alias sumeret personas. cujus rei exempla in illustri posita sunt. Ajunt præstantissimi theologorũ, quotiescunque Deus immortalis hominibus apparuit, apparuisse personam secundam, id est, filium. Quod sanè ab illis rectè existimatum est. Vtique cum Apostolus ait, *Sæpe Deum antea per Prophetas, novißimè autem locutum fuisse per filium*, non ille negat visum antea in terris Messiam esse, sed haud obiisse eum concionandi illud munus significat, quod olim à vatibus semper, ac tandem verò susceptum ab ipso est. Etiam nos existimamus, filium Dei, cum in via Abramo occurreret, eum vultum, eumque habitum corporis sibi finxisse, quem postea gessit in terris. atque hoc illud esse, quod Apostolus

ſtolus ait, *ἀφωμοιωμένος τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ. Aſſimilatus filio Dei.* Non poterat ipſum illud corpus induere, quod in terris poſtea intuiti ſunt, & contrectavêre mortales. Id enim ſerò admodum genitum formatumque eſt, neque antè exſtitit. quare imaginem duntaxat illius repræſentavit Abramo, ſed planè eandem, quam inter homines habuit. Neque alio pertinere mihi videtur, quod ſcriptum à Ioanne eſt, *Abram geſtiit videre diem meum, & vidit, gaviſuſque eſt.* Id enim uni Abramo contigit, & ſingulare quiddã fuit: cum de cæteris illud dicatur, *Multi prophetæ & juſti cupiverunt videre, quæ videtis, & non viderunt.* Sed neque hoc ſententiæ noſtræ repugnat, quod juſtitiæ ille paciſque rex *ἀπάτωρ καὶ ἀμήτωρ, ſine patre, ac ſine matre* fuiſſe dicitur. non enim profectò Divus Paulus myſterium illud duplicis naturæ ſpectavit, quod ejuſmodi eſt, uti Meſſiæ quidem divinitas patrem, mortalitas verò matrem, at ſeorſim neutra utrumque parentem agnoſcat. Pertinere illud ad ea tempora non potuit, cum nondum hominem induiſſet humani generis ſervator. Sed hoc utique ſenſit potius Apoſtolus, non eſſe eum communi lege ex patre

atque matre, neque ex libidine aut conjunctione viri fœminæque satum, sed æternum eum esse, & (quod Esaias vates in capite LIII ait) *nihil posse dici de generatione ejus.* Sane verò ii ipsi, qui Melchisedecum Salemensium regulum, hominemque mortalem fuisse volunt, fateri coguntur ea omnia, quæ de illo Apostolus dixit, etiam Messiæ convenire. Quod cum ita sit, profectò non aliter Messiam ἀπάτορα κ̀ ἀμήτορα, *patris matrisque exortem* cogitare possumus, quàm eo pacto, uti jam nos significavimus. Equidem ego animadverto quoque, Melchisedeci sacerdotium à Divo Paulo perpetuum atque infinitum constitui. ita quippe ait, μήτε ἀρχὴν ἡμερῶν, μήτε ζωῆς τέλος ἔχων, μένει ἱερεὺς εἰς τὸ διηνεκές. *neque initium dierum, neque vitæ finem habens, manet sacerdos jugiter.* Ex quo colligitur, si Messiam atque Melchisedecum non esse unum eundemque, sed duos credimus, etiam hinc duos jam effici sacerdotes, quorum functio nullis circumscripta annorum spatiis in omne ævum durat. Quod certè nemo veterum antea, neque è recentioribus quisquam hactenus vel per somnium dixit. Nunc tandem illud dicamus, quod rerum omnium primum maximumque nobis est. Haud dubium est,

est, quin Iudæos genius aliquis malè advocatus in eum detruserit errorem, uti existimarent, id quod hodie in scriptis eorum legitur, *Melchisedecum fuisse filium Noachi, Semum, qui ad tempora usque Abrami Isacique superstes fuerit.* Hac futili opinione imbutos Iudæos Apostolus ad subliminiorem vocat contemplationem: &, de hoc ipso Melchisedeco, qui non Semo tantùm, sed cunctis major esset hominibus, verba facturus, hac præfatione utitur, περὶ οὗ πολὺς ἡμῖν ὁ λόγος, καὶ δυσερμήνευτος λέγειν. *De quo nobis multa sunt dicenda, eaque difficilia explicatu.* Ecce, stupet ad magnitudinem personæ, & ineffabilem confitetur. quod nunquam facit, cum de aliis umbris typisque loquitur, quibus fuerat olim regnum Messiæ figuratum. Dein subjicit, χωρὶς πάσης ἀντιλογίας τὸ ἔλαττον ὑπὸ τοῦ κρείττονος εὐλογεῖται. *Sine ulla controversia, non benedicit nisi major minori.* Hoc vult, divinioris cujusdam naturæ eum fuisse, nec in hominibus numerandum: quia, qui tanto benedixit patriarchæ, certè major illo digniorque esse debuit. Etiam comparat illum cum Levitis, [1] καὶ ὧδε μὲν δεκάτας ἀποθνήσκοντες ἄνθρωποι λαμ-

[1] *Ad Hebr. cap. 7. vers. 8.*

λαμβάνουσιν, ἐκεῖ δὲ, μαρτυρούμενος ὅτι ζῇ. *Atque hic quidem homines, qui moriuntur, decimas accipiunt; illic autem is, de quo testatum est, quod vivit.* Duo notat; primum, quod Levitæ, quibus decimæ dabantur, *homines* erant: dein quod *morerentur*. at hunc sacerdotem, cui Abramus decimas dedit, non hominem, non mortalem ait fuisse, sed eum, *de cujus vita & æternitate*, inquit, *testimonium habemus omni exceptione majus*. Quodnam autem illud est? nempe hoc Davidis, quod citat [1]; *Tu es sacerdos in æternum, sicut Melchisedec.* Quasi dicat, *Tu es ille justitiæ pacisque rex, ille*, inquam, *sacerdos, qui vivus æternusque es; quem vidit Abrahamus, decimisque & muneribus veneratus est, & Melchisedecum appellavit, cum appellare eum majore atque ampliore nomine haud poterat.* Etiam illud scriptum extat, vers. 15. & 16. κατὰ τὴν ὁμοιότητα Μελχισεδὲκ ἀνίσταται ἱερεὺς ἕτερος, ὃς οὐ κατὰ νόμον ἐντολῆς σαρκικῆς γέγονεν, ἀλλὰ κατὰ δύναμιν ζωῆς ἀκαταλύτου. *Ad instar Melchisedeci exoritur sacerdos alius*, diversusque à Levitis, *qui non ex lege, cujus mandatum sit carnale, sacerdos est, sed ex vi indissolubilis*

[1] *Ibid. vers. 17.*

lis vitæ. Nimirum, quod in Levitis fuisse negat, id in Messia & Melchisedeco ponit, *vim indissolubilis vitæ*. Paulo ante dixit, v. 11; *Si consummatio per Leviticũ sacerdotium erat, quid amplius erat opus alium exoriri sacerdotem, secundum ordinem Melchisedeci?* Vtique hoc omnino significare vult, nullam consummationem earum rerum, quæ promissæ quondam erant, fieri potuisse per Leviticum sacerdotium. itaque opus fuisse sacerdotio perfectiore, cujusmodi fuit Messiæ illud, sive Melchisedeci. at si Melchisedecus mortalis homo fuit & Salemensium regulus, sacerdosque, ut isti ajunt; sane ineptum sit majorem perfectionem hujus sacerdotio, quam Levitarum, adscribere. Salemenses enim siti in media erant Cananæa, quæ regio nondum sacra susceperat rectæ religionis, quoniam recens in eos terræ fines advenerat Abrahamus. Sed esto. fuerit apud eos summi numinis reverentia. quis tam rerum omnium ignarus est, uti nesciat cultum religionis, etiam in ipsis patriarcharum familiis, rudem duntaxat informemque fuisse, donec lege lata societatem atque ordinem Levitarum instituit ipse Deus, præcepitque quibus cæremoniis sacrisque coli deinceps

vellet,

vellet, cum id antea haud usquequaque factum esset debitis ritibus? Si omnia argumenta convectare velim, justo volumine opus sit. Satis diu jam hoc saxum volvo. liberari cupio. Dicendum tamen in extremo est, quid veteres recentioresque commenti sint ad locum Apostoli interpretandum. Videbant rem obscuram & difficilem esse. Magnum aliquid audendum fuit. In re crepera & ancipiti præceps capienda via est. Igitur illud, *ἀπάτωρ, ἀμήτωρ, ἀγενεαλόγητος*, *sine patre, sine matre, sine genealogia*, haud ideo dictum putant, quia parentes non habuit Melchisedecus, sed *quia nec antè, nec postea eorum nomina adscripsit Moses*. Et rursus, *μήτε ἀρχὴν ἡμερῶν, μήτε ζωῆς τέλος ἔχων, μένει ἱερεὺς εἰς τὸ διηνεκές. nec initium dierum, neque vitæ finem habens, manet sacerdos in æternum*. Nempe, *natus quidem est*, inquiunt, *mortuusque; sed quoniam ejus rei mentio non fit, fuisse æternus existimatur: & Messiæ divinam naturam velut typo repræsentavit*. Profectò, hoc non est mysteria, sed rerum ludibria consectari. Quot enim possem Levitas sacerdotes, quot alios sanctos illustresque heroës ex sacris libris recensere, de quorum natalibus & morte altum silentium est?

est? Igitur, quod felix faustumque sit, jam totidem figuras Messiæ habebimus. Iudæi credunt Iacobum non obiisse, quia in Genesi non dicitur, *Et mortuus est Iacob*, sed, *expiravit*. Iam istud alii ad juvandam firmandamque vulgarem de Melchisdeco opinionem prodiderunt, quo autore, incertum est, sed authore tamen Iudæo. Ego quidem certe in scriptis Rabbi Schelemonis Iarchi id me legisse memini, sed purum putum existimavi delirium esse, neque magis excusari debere, quam hoc, quod de Melchisedeco vane creditum est. Qui tale præsidium ad sententiæ suæ probationem adferunt, næ illi nugas nugis propugnant. Nihil tam facile reperitur, quam ineptiendi occasio. Et quid tandem non fiet? Iam etiam metuo, ne Tobiæ canem aliquis sine cauda fuisse putet. quippe nihil de ea scriptum est. Sed omnes futilitatis numeros implevit Athanasius, qui Melchisedecum quendam fingit, cujus imprecationibus effectum sit, uti terra ima dehisceret, patremque illius & cunctos absorberet consanguineos. atque hanc causam esse ait, cur eum Apostolus fuisse sine parentibus, & sine genere dicat. Nemo ægrotus quidquam somniat tam in-

infandum, quod non aliquis affirmet sapiens. Nihil vane hariolatus est Marcus Terentius Varro. Quotidie magis magisque hoc verum reperio. Sed mittamus ludos. Si nihil aliud dixisset Apostolus, quam ἀγενεαλόγητος, adduci possem uti in eorum sententiam pedibus irem. nunc diserte explicat verba sua, aitque [1], *μήτε ἀρχὴν ἡμερῶν, μήτε τέλος ζωῆς ἔχων, μένει ἱερεὺς εἰς τὸ διηνεκές. nec initium dierum, nec vitæ finem habens, manet sacerdos in perpetuum.* Utique non quid Moses dixerit, tacueritve, sed quid res sit, & quid sibi videatur, ait. Quidquid tribuit illi Apostolus, fultum est non Mosis reticentia, sed Davidis affirmatione. Quod hactenus non observaverunt interpretes, non enim ait [2], *cujus mors reticetur à Mose*, sed contra, *de quo Davidis testimonium exstat, quod vivit. ὁ μαρτυρούμενος ὅτι ζῇ.* Quod profecto longe aliud est. Potest is obiisse, cujus obitus tacetur: potest & in vivis esse. quod enim silentio transmittis, in incerto est. nihil quippe affirmas. at, de quo dicitur, ὅτι ζῇ, *quod vivit*, & quidem *cum emphasi*, *ad differentiam Levitarum, qui in eodem commate appel-*

lantur

---

[1] *In cap. 7. vers. 3.* [2] *Ibid. vers. 8.*

lantur[1] ἄνθρωποι ἀποθνήσκοντες, *homines mortales*; is, inquam, de quo tam evidenter hoc asseritur, non potest mortalis fuisse. aut, si fuit, profecto jam non hominum, sed angelorum lingua locutus est Apostolus. eam autem linguam an alii per insomnium aut revelationem didicerint, nescio. ego quidem homuncio ad istum sapientiæ gradum non perveni. Cæterum, qualis sit hæc vita, quam Melchisedeco tribuit Apostolus, nemini obscurum esse potest. Ait David, *Tu es sacerdos in æternum, sicut Melchisedec.* nempe sacerdotium æternum Melchisedeco adscribit vates: & ad exemplum illius, etiam Christo. Hoc Davidis testimonium citat Apostolus, verbis quidem aliis, sed eodem sensu, ὁ μαρτυρούμενος ὅτι ζῇ. quod perinde est, ac si diceret, *is, qui teste Davide in æternum vivit, sacerdosque est.* Hæc est vera & genuina sententia verborum Pauli. aut, si aliter existimamus, actum est de facili interpretatione epistolæ, quæ scripta ad Hebræos est. Equidem ego diu miratus apud animum meum sum, repertos fuisse quosdam, quibus hæc epistola displiceret

T qui-

[1] *Ibid. vers.*8.

quidem, quia favere Novatii erroribus videbatur, quod temere tamen & falſo creditum fuit: at neminem vero deprehendiſſe perplexa illa ænigmata, quæ in his de Melchiſedeco verbis laterent, ſiquidem ex communi interpretum opinione explicarentur. Agant ſe verſentque in omnes partes ii, quos & præſens & prior ætas tulit. Nihil niſi nubes atque inania prenſabunt nequicquam, & ſuis ſe tenebris involvent. Non utar circuitione. Ego initio, cum operam darem, ut quam minimo negotio deciderem cum tantis incommodis, de epiſtola quidem hac, quin merito olim à Latinis Eccleſiis ſpreta eſſet, nullus dubitabam. cæterum Davidis verba, quæ de Melchiſedeco ſunt, non ad Meſſiam, ſed aliovorſum trahebam. Enimvero Iudæos magiſtros ſequebar, quorum eſt perſæpe in Biblico contextu interpretando admiranda induſtria. Rabbi Aben Ezra ait, pſalmi iſtius authorem eſſe non Davidem, ſed quendam מהמשוררים *è cantoribus*. Itaque cum ſtatim initio dicitur, *Dixit Deus Domino meo, ſede ad dextram meam, donec inimicos tuos fecero ſcabellum pedum tuorum, &c.* verba hæc ſunt non Davidis de Meſſia, ſed, ut ipſe vult, cantoris de Davide, ut hic

ſit

ſit ſenſus, *Locutus eſt Deus Domino meo Davidi: eſto rerum omnium ſecurus. hoſtes enim tuos Peliſtæos ſic omnes fundam, ut eorum capitibus inſultes.* Poſtquam plura in eandem ſententiam dixit pſaltes, tandem adiicit, *juravit Deus, & non pœnitebit: tu es ſacerdos in perpetuum, ut Melchiſedec.* Perſæpe ſpiritus divinus reges principeſque & ductores populi, ſacerdotes appellat, quia cæremoniarum ad eos, religionumque cura & tutela pertinet. Itaque, *Eris ſacerdos,* mutatis verbis eſſet, *regnabis, eritque tibi ſummum imperium in cives tuos.* Illud vero, *In ſeculum,* pũtat Rabbi Kimchi dictum ob hanc cauſam, quia Saulis fuerat execrabilis & brevis poteſtas. at David inter res lætas florenteſque conſenuit. Sequitur, *ſicut Melchiſedec.* Hîc non idem ſentiunt Iudæi. Rabbi Abraham ait, המעם שישראל ילחמו ואתה תקח חמעשר כאשר לקח מלכי צדק מאברהם: mens verborum eſt, *pugnabit Iſrael, & tu decimas prædæ accipies, ut Melchiſedec accepit ab Abrahamo.* Rabbi Moſes ne ad hiſtoriam quidem hæc retulit, ſed Chaldæum ſecutus Targumiſtam eſt, cujus eſt hæc interpretatio, דאנת מתמני לרבא לעלמא ראתי בגין זכותא דהויתא מלך זכאי: *tu conſtituêris dux princepſque annis conſequenti-*

quentibus, idque propter justitiam. quia es rex justus. ita enim accipio verba Chaldaica, quæ alii secus intellexêre. Vt ad pauca redeam, memorat plures id genus psalmos Aben Ezra, in quibus non David, sed cantor, quisquis fuit ille, de Davide loquitur. Inter eos est psalmus vicesimus, *exaudiat te Deus in die angustia.* Tum & is, qui sequitur, *domine in fortitudine tua lætabitur rex.* item septuagesimus secundus. Hæc cum hunc in modum cogitaré, commodum obtulit se oculis nostris luculentus locus divi Matthæi, qui est in capite vicesimo & secundo. Ibi Pharisæos interrogatione illaqueat ipse Christus, πῶς Δαβὶδ ἐν πνεύματι κύριον καλεῖ Χριστὸν; λέγων, εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν &c. *Quomodo David spiritu divino actus, appellat Christum Dominum? dicens, sede ad dextram meam, usque dum &c.* Non alio argumento nobis opus est ad confutandam vanitatem delirii, quod penè nobis imprudentibus obtruserant Rabbini. Per totum illum psalmum non cantor de Davide, ut ipsis placet, sed David de Messia loquitur. Id Pharisæos in Euangelii libro docet supremus, maximusque magister, penes quem fides esto.

Erravit

Erravit Aben Ezra, Rabbi Moſes, & Kimchi, atque Chaldæus Targumiſta, & quantum uſpiam eſt verporum. Manet manebitque veritas myſterii, quod de Melchiſedeco effatus eſt David, quem ſecutus eſt Apoſtolus, cujus epiſtola ad Hebræos ſacroſancta eſt, & nihil niſi Deum ſpirat. Neſcio equidem an poſt Euangelium Ioannis ullus ſit novi teſtamenti liber, in quo plus profundæ reconditæque ſit theologiæ. Quare non ſine cauſa antea cruciabat me conſcientia averſi genii mei, cum unius loci non intellecta vis judicium tardaret meum de tam illuſtri ſcripto, quod cæteris ſui partibus omnia prodebat magna & excelſa. Non temere poteram divino ſpiritu dictatum credere, in quo tam inconcinna cernerem: & tamen, ſicut magnorum fluminum capita admiramur, & in ſylvis quibuſdam ſecretum umbræ, atque arborum proceritas fidem numinis facit; ita, cum oculos ad ea conjicerem, quæ in eodem illo autoris monumento ſupra hominum eſſent mediocritatem, decreveram cum animo meo tantiſper iſthæc venerari, donec cætera quoque, quæ non capiebam, tandem aſſequerer aliquando. Et profecto non peſſime res ſucceſſit. Nam

genes: uti non immerito ſcientiam illius optaverit Hieronymus, etiam cum invidia nominis. Fuit ille quidem pernicioſorum quorundam dogmatum author: ſed tamen, quia præſtantiſſimus erat ſacræ ſcripturæ interpres, ita ſpernendi errores ejus fuere, uti nihil derogaretur ſummis ejus virtutibus. Falli & hallucinari humanum eſt. ſolitudinem quærat oportet, qui vult cum perfectis vivere. Penſanda vitiis bona cujuſque ſunt,&,qua major pars ingenii ſtetit, ea judicandum de homine eſt.

CAPVT IV.

Eccleſiæ fata ab Abrami temporibus uſque ad regni Iſraëlitici ſciſsionem, quæ poſt Salomonis mortem contigit. Divinandi vis in morituris. Iſraelitarum idololatria in Ægypto. Superſtitionibus Ægyptiorum ſæpe poſtea obnoxii Iſraelitæ in Palæſtina. Apis. Serapis. Vitulorum, & ſerpentis veneratio. An Iudæi aſinum coluerint? Cur Ægyptii aſinum execrati ſint? Cophinus fænumque Iudæorum, qui Romæ erant. Res legeſque Iudaicæ intactæ Græcis Romaniſque ſcriptoribus, & quare. De Theopompo & Theodecte. Iudæorum adver-

lit: menti lux accessit: &, cum in vicino mors erat, vatem egit. Longum esset disserere, per quas rerum difficultates eluctatus Iacobus sit, dum insidias illi tenderet frater, vir haud admodum numinis observans, sed qui progeniem post se reliquit longè nequiorem. Atque hîc insignis jam rerum mutatio incessit. Etenim ex Iacobi duodecim filiis ortus est is populus, quem Israëlem appellat sacer spiritus. Itaque cum hactenus identidem alia atque alia familia, sed plerumque una duntaxat, sacrorum religionumque fuisset custos, tandem nunc id decus datum cunctis Israëlitis est; quibus certe solis licet consecrare origines suas, & ad Deum referre authorem. Hæc gens incredibile memoratu est quantis incrementis aucta sit brevi tempore. Sed quæ vita, qui mores fuerint, per quos viros, quibus artibus potentiam adepti sint, abunde in iis dictum est libris, quos de Republica eorum scripsimus. Nunc libet alia persequi. Sanctum populum statim initio longa sterilitas & agrorum ingratitudo alias in terras expulit. Sedes illi præbuit Ægyptus, quæ regio mirè segetibus semper exuberat, & Nili sui inundationibus læta nihil cœlo imbribusque

busque debet. Illic dum fuêre, per multos annos patriis ritibus eorum & avitis sacris incorruptus honos stetit. Sed tandem, ut nihil perpetuum est, in superstitionem delapsi sunt, quæ jam olim per Aegyptiam gentem fusa, tunc quoque illorum imbecillitatem occupavit. Certè Israëlitis objicitur in capite vicesimo Ezechielis, quod in Aegypto idola & stercoreos deos honoraverint. Nihil illa oratione, quæ ibi extat, luculentius est. At in capite vicesimo & tertio, paulo obscurior sermo est; sed idem tamen dicitur: *Fili hominis, duæ mulieres, unius matris filiæ, fuerunt, quæ fornicatæ sunt in Ægypto. Ibi pressa sunt ubera earum. major Ahola dicta est, & soror ejus Aholiba. meæ, inquam, fuerunt, & filios filiasque pepererunt.* Fictis nominibus Israëlem designat & Iudam. Diu Iudæis idololatriæ adhæsit contagio, quam ab insolenti & ventosa natione traxerant. Etenim quod serpens æneus, quem in paucos dies, & ob aliam causam Moses erexerat, thure postea & sacrificiorum libamentis usque ad tempora Hiskiæ cultus sit, id verò totum ab Aegyptiorum profectum vanitate est, qui, ut Marcus Tullius ait, *quamlibet carnificinam prius subierint, quàm aspidem aut ibin violent.*

Ipsum

Ipſum Serapidem draco repræſentabat, eminuitque id animal præcipue inter fercula Iſiacæ pompæ, de qua Ovidius in hunc modum loquitur,

Tigraque labatur circum donaria ſerpens,
Et comes in pompa corniger Apis eat.

Percommodè Apin nobis in mentem vocat Naſo. quippe is fuit ſanctus bos, & ſummum numen Aegyptiorum. Eos imitatus Hieroboamus Iſraëlitarum rex eſt, aureamque bovis imaginem in Bethel & Dan erexit, uti hac re populum ſibi retineret, firmaretque, Aegyptiacæ ſuperſtitionis memorem. Quid multa? quotieſcunque Iudæi, ſpreta Moſis lege, animalia quædam, effigieſque venerati ſunt, ad Aegyptiorum ſe exempla compoſuerunt. Itaque mirari ſatis nequeo, quid Plutarcho, aliiſque maximis autoribus in mentem venerit, cum Iudæos aſinum divinis coluiſſe honoribus tradiderunt. Futilia hæc ſunt & nugatoria. nam nec legibus eorum iſtud ſancitur, quæ adhuc integræ in manibus hominum ſunt: & rurſus ab Aegyptiis eſſe ejus rei origo nequit, quoniã profectò nullum animal magis inviſum huic genti eſt. Typhonem enim quendam Oſiridis interfectorem omnibus contumeliis mortuum inſectaban-

ctabantur : &, quia is fulvo crine fuerat, cunctos asinos, ob similitudinem coloris, de saxo præcipites dare, mos eorum fuit. Nemo quisquam ruffus reperiebatur, qui non publicè ludibrio esset. Etiam Busiritas ac Lycopitas ait Plutarchus tubis non usos, quòd sonus earum quiddam clangere asininum visus est. Supra omnem festivitatem est, quod de Ocho Persarum rege produnt. Eum Aegyptii identidem asinum appellaverant, incredibilem hoc ignominiam rati. quibus ille, ὁ μέντοι ὄνος οὗτος ὑμῶν κατευωχήσεται τὸν βοῦν. *atqui*, inquit, *iste asinus vestrum bovem comedet*. Apin autem designabat. Falsum est igitur, quod de Iudæis magno consensu memorant tot scriptores. Et tamen adeò blandita est iis hominibus commenti dulcedo, ut reperti sint, qui septimo quoque anno hominem peregrinum huic fuisse asino immolatum affirment. Nos hæc omnia in odium sacræ gentis conficta arbitramur. neque id insolens fuit Romanis Græcisque. Ingeniosa est ad mentiendum impietas, & favet ipsa industriæ suæ. Sed tempus est ab his facessere. Ad Israëlitas redeo, quos in Aegypto sedes posuisse jam retuli. Nihil rerum mortalium tam instabile ac fluxum est,
quàm

quam aliorum quod beneficio tenes. magna enim mobilitate ſunt animi hominum. quiſquis alterius rebus conſulit, ſuam ipſe fortunam habet in conſilio. ubi res poſtulat, fides & pacta poſthabentur. Enimvero Ægyptii beneficium ſuum rati, quod Hebræi in rebus bonis eſſent, poſtquam metus jam erat, ne advenæ in partem regni acciti contra omnes valeſcerent, animum mutavere, &, quos diu benigne proſecuti erant, repente velut fatigati deſtituunt. Placuit eos dura ſervitute oppreſſum ire. Hoc factum ea tempeſtate ait Moſes, cum Ioſeph & cuncti fratres ejus fato functi eſſent. Non magni eſt, quod Rabbini notant:
אין לך בכל השבטים שקצר ימים פחות
מיוסף ואין לך בכל השבטים שהאריך ימים
יותר מלוי וכל זמן שהיה לוי קיים לא
נשתעבדו ישר׳ למצרים ומשמת לוי התחילו
המצרים לשעבדם: מכאן אמרו אחד מן האחים
שמת ידאגו כל האחים אחד מן החבורה
שמת תדאג כל החבורה: ſententia eſt, *Ioſephum minime diu vixiſſe, diutiſsime autem Levi. quo extincto, oppreſſos Iſraelitas eſſe. Atque hinc natum eſſe Hebræorum illud adagium, unius fratris obitu cæteros omnes affligi, & uno ſocio ablato, in luctu eſſe totam ſocietatem.* En acumen Iudaicum. Equidem ego ſic ſemper exiſtimavi, pleraque Hebræorum adagia

gia insulsa esse & frigida. Valde lentis maxillis edunt, quibus istæ deliciæ sapiunt. Non sunt nauci, si admirabilem vim & felicitatem cogites, quæ in Græcis Latinisque est. Sed hæc præter rem sunt. Quam miseris modis sanctam gentem prophana adflictaverit natio, traditum in iis libris est, quibus Mosaicæ continentur leges. instabant duri operum exactores. in cessantium terga sævitum fustibus est. ibat cœlo clamor virorum. Alii lateres condendis urbibus coquere: quidam stipulas convectare, pars stercora egerere: postremo, cuncti servilibus officiis intenti ætatem agere. Iudæis in hujus rei memoriam etiam hodie in cœna Paschali puls quædam comeditur, quam peculiari nomine חרוסת appellant. Neque profecto alia causa est, cur Iuvenalis Iudæos Romæ semper cophinum fœnumque habuisse dicat in supellectili.

——Cophino fœnoque relicto
Arcanam Iudæa tremens mendicat in aurem,
Interpres legum Solymarum, & magna sacerdos
Arboris.

& antea quoque,

Nunc sacri fontis nemus & delubra locantur

Iudæis,

Iudæis, quorum cophinus fœnumque supellex.

Enimvero cophinum fœnumque gestabant, cum quod fiscellis stercora lutumque portaverant in Ægypto, tum quia stipulis fœnoque usi erant ad fingendos lateres. Intererat eorum, per hęc monumenta cunctos docere mortales, quam aspera olim & fœda pertulissent. Nemo illa poëtæ verba rectè explanavit, præterquam Philippus Beroaldus, inter Italos quondam apprime eruditus vir. Satis gravem testem citavimus, Iuvenalem. Sed tamen procedat etiam alter, cujus sermones haud cinerem quæritant. Venustum est Martialis epigramma in Gelliam; quæ, cum honestissimas conditiones respuisset sæpe, tandem superbiæ pœnas dedit, & Iudæo nupsit, contemptissimo bipedum.

Dum proavos, atavosque refers, & nomina magna,
Dum tibi noster eques sordida conditio est,
Dum te posse negas, nisi lato, Gellia, clavo
Nubere, nupsisti, Gellia, cistifero.

Mendicabulum hominis, Iudæum, vocat cistiferum, qui cum fœno cophinoque perambulabat urbem. Nemo

mo facile magnæ calamitatis obliviſcitur. Manebat alta mente repoſitum inclemens Ægyptiorum imperium. Cæterum, dixerat Abrahamo Deus fore, uti per quadringentos annos Ægyptiis ſervirent Hebræi. quod ſecus cecidit. conſilia enim in melius retulit, haud dubie miſertus eorum. Ad hanc rem pertinet quod Chaldæus Targumiſtes ſcriptum reliquit: *Abbreviatum eſt tempus præfinitum propter merita patrum, qui comparati ſunt montibus. & deminuit de tempore ſervitutis centum & nonaginta annos propter juſtitiam matrum, quæ comparata ſunt collibus.* Habebat ea ætas divinum virum Moſen, cujus auſpiciis ex Ægypto evaſit populus Hebræus, ingreſſuſque iter longum eſt per deſertiſſimas ſolitudines. Non fuit *exeundi autor Hieroſolymus aliquis aut Iudas*; neque *conquiſitum collectumque vulgus, tanquam inviſum diis, alias in terras, monitu Hammonis, avexit Bocchoris rex.* hariolatus eſt Cornelius Tacitus, atque ii omnes, qui hæc illum docuerunt. Sed nihil mirum eſt tam falſa prodidiſſe de Iudæis eos ſcriptores, qui ſacra volumina nunquam inſpexere. Odit profanum genus damnatque tenebris Deus: neque paſſus eſt profecto, uti ſancti populi res cogno-

ſcerent

scerent etiam ab ea parte, quæ publica est. Extant apud Flavium Iosephum verba Demetrii: qui, mirante Ptolemæo, cur Mosaicarum legum nec historici ulli, nec poëtæ meminissent, causam ejus rei contulit in magnitudinem negotii, quam angustiæ pectoris illorum non caperent. Ad hoc, divinitus pœnas dedisse ait, qui eas sollicitassent, Theopompum atque Theodecten. quippe illum mente, hunc visu esse orbatum. Quod si qui sint inter eos, qui de illis aliquid scripsere, pluribus modis labefactata ab illis veritas est. Nemo illorum quisquam est incorruptam fidem professus. Etenim, ut quædam vera sunt, ita singulis ferme aspersum mendaciolum est,& quidem malignum. Quocunque oculos conjeceris, tale quiddam deprehendes etiam in præstantissimis authoribus. Vel Iuvenalis, ecce, quam aliena effutivit, cum de Iudæorum loqueretur superstitione?

Romanas autem soliti cõtemnere leges,
Iudaicum ediscunt, & servant, ac metuunt jus,
Tradidit arcano quodcunque volumine Moses:
Non monstrare vias, eadem nisi sacra colenti,

Quæsitum ad fontem solos deducere
verpos.

Vera falsis miscuit, plane uti confusa res sit. Sane vero non fuit tanta amentia Moses, ut hoc tam barbarum jus introduceret. Quid fuisset aliud de homine in ferum animal transire, si non hoc fuisset? Præclare ab Ennio dictum est,

Homo, qui erranti comiter monstrat
viam,
Quasi lumen de suo lumine accendat,
facit.
Nihilo minus ipsi lucet, cum illi accenderit.

Natura ad humanitatem nos formavit. hujus imperio petere & dare jubemur quæ posita in communi sunt. Quidnam est igitur? injurii in Mosem sunt, qui hoc illi affinxere. Diu post tempora illius, cœpit hoc esse Iudæorum primo vitium, dein mos quoque: ut recte Hieronymus dixerit, *pejores esse eos nunc, quam olim.* Fuit illis hinc adversus omnes gentes hostile odium. separati epulis, discreti cubilibus, alienigenas, ut purgamentum, vitabant. in summa mendicitate superbire, Dei se gentem dicere, patriam religionem & antiqua nomina jactare, denique nihil

nihil moderati neque pensi habere. Profectò, insigniter invidos & zelotas oportet fuisse, qui decretum istud Hyrcani & Aristobuli tempore fecere, quod Rabbi Zacuth memorat in libro Iuchasin, ארור מי שילמד לבנו הכמה יונית *Maledictus sit, qui filium suum Græcorum instruxerit disciplinis.* Ab eadem malevolentia fuit, quod tantopere indignati sint, legem Mosis fuisse Alexandriæ in profanum sermonem conversam, Philadelphi, optimi regis, jussu. dolorem quidem certe suum quotannis solenni jejunio ad VIII Teveth fassi sunt. Hæc mera ærugo erat, hic nigræ loliginis succus, qui animos eorum venenaverat. Sed non opus est tantas moles convectare ad refellendum, quod Tacitus falso dixit de Iudæorum exitu ex Ægypto. Facessat Romanus scriptor, ubi vir divinus loquitur Moses, ἐκ τῶν Διὸς δέλτων γὰρ ὁ μάρτυς. *quippe is testis est ex Iovis tabulis.* Postquam in Arábum deserta ex Ægypto evaserant Israëlitæ, mire illis adfuit semper numinis clementia. Ajunt Rabbini tres fuisse insigni pietate homines, quibus tria maxima beneficia tulit accepta populus Israël. מן בזכות משה עמוד ענן בזכות אהרן באר בזכות מרים מהה מרים נסתלקה הבאר וחזרה להן

להן בזכות משה ואהרן מת אהרן ונסתלק עמוד הענן חזר להן בזכות משה מת משה נסתלקו שלשתן ולא חזרו שנית שנאמר ואכחיד את שלשת הרועים בירח אחד:
Manna illis contigit ob merita Mosis, columna nubis propter Aaronem, puteus propter Miriam. Moriente Miriam, periit puteus. sed restitutus est propter Mosem & Aaronem. Obiit Aaron, evanuitque columna nubis. reddita tamen est propter Mosem. At Mose extincto, sublata sunt simul tria hæc. Scriptum enim extat, exscindam tres pastores mense uno. Verba, quæ citantur, Zachariæ sunt. Sequitur autem Rabbinicā interpretationem, uti ego opinor, Hieronymus: atque insuper causam addit, cur uno mense obiisse eos dixerit vates, qui, ubi accurate rem exigis, potius uno ciderunt anno. Vt ut hæc sunt, præpotens numinis vis fuit, quæ populum exulem & omnium rerum egenum, in asperrimis locis tam diu sustentavit. Quod si jam illa intueare, quæ paulo post evenerunt, cum Cananæam ingressus Israel est; ibi vero, quot res gestæ, tot miracula occurrunt. maximæ hostium copiæ parva manu fusæ: per altissimos fluvios siccis pedibus, velut continenti, pervium iter. oppidorum mœnia, nullo impellente, subversa. Quæ omnia ejusmodi sunt, uti vim eludant

eludant humani ingenii. Illud vero multo maximum eſt, quod etiam Solis curſum voce ſua tardaverit per integrum diem ſummus populi ductor Ioſue. Chaldæus Targumiſta Cantici Canticorum ait, Ioſuen tunc ceciniſſe hymnum illum, qui ex decem, quos numerant, quintus eſt. Quid cauſæ ſit, cur Iudæi, autoritate cujuſdam Rabbi Ioſe permoti, tradiderint hoc factum eſſe בירח של ניסן *Kalendu menſis Niſan*, atque in eam diem, præter ſolitum, incidiſſe æquinoctium; nos divinare non poſſumus: niſi quod profecto fatalis delirandi libido ſubegerit eos miraculi extenuare magnitudinem. Satius fuiſſet, ad venerabile rei myſterium ſtupere. Sed tandem habeat finem aliquando hæc diſſertatio. Poſtquam igitur Cananenſiū potiti Iſraëlitæ ſunt, diu Eccleſia communis fuit duodecim tribuum. nec ante mutatio inceſſit, quam Salomonis deceſſus inter dominandi avidos certamen ingens excitaſſet de regno. Ibi ſciſſus in contraria ſtudia ſacer populus eſt, cum pars hæc Roboamum Salomonis filium, pars illa ſequeretur Effraimitam Hieroboamum Nabatho genitum. A Roboamo Iudas & Benjamin ſtetit: ab Hieroboamo reliquæ decem tribus.

ille Hierosolymam & finitima loca, hic Sichemum tenuit. Ita duo regna extitere: quorum alterum Iudaicum, alterum est Israëliticum dictum. Neque vero mansit intemerata religio. quippe ad idolorum cultum tribus suas averterat Hieroboamus, ut sacrorum dissimilitudo dissidium quoque augeret infensarum partium. Quare ex illa tempestate ad solos Iudæos redacta Ecclesia est; quorum nomine etiam Benjaminitæ propter summam, quæ fuit inter eos, conjunctionem, appellantur. In libro quidem Esteris, Mardochæus dictus Iudæus est, cum esset de nepotibus Benjamini. id quod Rabbi Elias publicavit. Hæc est illa tantopere celebrata Ecclesia Iudaica. cujus quæ fata, quæve mutationes fuerint, paucis sic dixisse, ingens operæ pretium fuit. Nunc ad alia pergimus.

CAPUT V.

De circumcisione. Quæ gentes olim fuerint circumcisæ. De Ægyptiis, Æthiopibus, & Colchis. Verba Ieremiæ de Ægyptiis à quorundam interpretatione vendicata. Pauli locus de iis, qui præputia reducunt, perperam ab Hieronymo intellectus. Immodicus æstus Hieronymi in libris adversus Iovinianum.

nianum. Hallucinatio ejusdem in verbis Iosuæ de repetita circumcisione. Cur circumcisio octavo die celebrata.

PErdiu sane populus sanctus reliquas inter gentes nulla diversitate notabilis fuit. Noscebat suos, quos delegerat Deus; & ab his noscebatur. insignia & notæ aberant, quæ usurpari oculis possent. Primus Abrahamus, cui facta rerum maximarum spes erat, sacramentum accepit, cujus vi de futurorum eventu esset certus. Iussus est circumcidere suorum præputia, ejusque rei exemplum transmittere ad posteros; quibus eadem posita lex fuit. Nihil tam religiose observatum ab illis est. Sed imitatæ tamen morem hunc etiam aliæ gentes sunt. quæ res accuratissimos scriptores in errorem impulit. haud enim sciverunt ex qua sit origine hoc ductum. Herodotus ait solos omnium mortalium Ægyptios, Colchosque, & Æthiopes id fecisse. Syros verò, qui in Palæstina sunt, hoc est, Iudæos, ab Aegyptiis didicisse. neque verò dubitandum esse, cum hoc confiteantur illi ipsi Syri. Sed enimverò danda est errori huic venia. obscura enim propter vetustatem sunt rerum initia. Nos Abramum circumci-

 sionis

sionis authorem cunctis Iudæis fuisse, non opinamur hercle, sed certò scimus. In hoc uno tamen Herodotum sua non fefellit divinatio, quod Aethiopes potius ab Aegyptiis, quàm hos ab illis accepisse morê existimat. Quippe primi Aegyptii Hebræos, quos sedibus suis exceperant, imitati sunt. Exinde res manavit ad finitimos, Colchos, Aethiopesque. Quoniam de prophanarum gentium circumcisione diximus, confutandus nobis est eruditissimus Rabbinus, cujus extat liber in manibus hominum, qui Aruch dicitur. Magnum atque memorabile facinus inceptat, qui in animum induxit ruspando ventilare quicquid errorum est in Rabinicis scriptis. Homines enim Hebræi, egregia eruditione, sagacique ingenio, cum sacri codicis sensa patrio sermone evoluta nobis darent, multa feliciter repererunt, quæ aliorum nunquam assècuta essèt industria. Sed iisdem rursus aut confidentia interdum aut ambitio interpretamenta quædam dictavit, quorum falsitatem incogitantibus deprehendere haud facile est, quia veris proxima sunt. Non ego nunc de allegoriis, mysteriisque, neque de fabulis loquor, quibus sua ipsi scripta miserum in modum infamaverunt.

verunt. monſtra enim hæc ſunt, in quæ ſi Hercules incidiſſet, putaſſet ſibi tertium decimum laborem veniſſe. Sed eas dico interpretationes, quibus פשוט, ut ipſi vocant, hoc eſt, *ſimplex verborum ſententia* explicatur. Hac enim parte ſoli Iudæi, ingratiis omniū gentium, tenent quendam principatum. Et nobis quidem de Iudaicarum interpretationum virtutibus vitiiſque alio loco abunde dicetur. Nunc Ieremiæ recitabimus verba, ex quibus author libri Aruch olim commentum fabricatus eſt, quod probavêre amplexique ſunt hac ætate viri eruditiſſimi. Ait apud vatem Deus in capite nono: *Ecce, prope adſunt dies, cum animadvertam in omnes, qui circumciſi ſunt cum præputio.* & addit, in quos animadverſurus ſit; *In Ægyptios, & in Iudæos, in Edomitas, & in Ammonitas, Moabitaſque.* Circumciſi cum præputio, ii ſunt, inquit autor libri Aruch, qui poſtquam circumciſi eſſent, præputium attraxêre. Tales autem erant Aegyptii, inquit; quia circumciſi quidem erant, quo tempore vivebat Ioſeph: at, illo mortuo, adduxerunt ſibi præputium. Nempe hoc ſentit Rabbinus, odio Iſraelitarum Aegyptios, ut obiit Ioſeph, omiſiſſe circumciſionis ritum,

quem olim, vivente illo, ab ipsis didicerant. quin & ad hanc rem arte usos esse ait, quæ abscissam cutem repararet. noluisse enim eos quidquam commune habere cum ea gente, quam per se pridem pastoritio vitæ genere invisam, ob unius tamen Iosephi merita hactenus, sed ægrè hærere in parte regni siverant. Hæc est sententia præstantissimi Rabbini, qui putat Aegyptios non fuisse circumcisos, ex qua tempestate, relictis eorum finibus, in Palæstinam concessêre Israëlitæ. Sed non ita est profectò. Etenim suo adhuc ævo recutitam prisco more fuisse eam gentem, Herodotus atque Strabo, &, qui diu post illos vixêre, Hieronymus Ambrosiusque memorant. Enimverò perperam intellexit scriptor Hebræus verba Ieremiæ, quorum interpretatio mihi ea videtur optima, quæ est pervulgata. Scio equiquem cum autore libri Aruch etiam sentire V. C. Ioannem Drusium, quo sumus magistro quondam usi. Sed ille, quâ fuit animi æquitate, dedisset ingenuo candori nostro veniam. Etenim incorruptam libertatem professi, sine amore, sine odio, quid rectissimè dicatur, exquirimus. Profectò, quoniam spiritus sacer *circumcisos cum præputio* appellat pri-

m àm

mùm Aegyptios, dein Iudæos; interpretamentum iſtud de omiſsâ ſpretâque circumciſione, ſi ad Aegyptios refertur, falſum quidem eſt, ut jam oſtendi, ſed tamen colorem veri habet. at ubi Iudæos ſpectas, de quibus ibidem ſermo eſt, jam nequaquam procedit commentum. Etenim is populus, etſi ad impietatem identidem prolapſus eſt, & Deum negligere, ſacra prophanaque omnia polluere didicit, circumciſionis ritum tamen retinuit conſtãtiſſimè, eaque re gloriatus ſemper eſt uſque ad ineptias, & cum deriſu. Sed omiſsâ hac diſceptatione, redeamus ad primam ſanctiſſimi inſtituti cauſam, quam diximus hanc fuiſſe, uti populus Iſraëliticus aliqua diverſitate noſceretur. Libet & alteram huic addere, quæ gravior certè, majorque eſt. Inter eas res, quæ Meſſiæ ſacrificium figuraverunt, etiam ſanguis ille fuit, qui præputiorum circumciſione fundebatur. Quoniam autem rerum ſoliditas inania pellit umbrarum, æquum fuit, ut, poſtquam Meſſiæ vultus terrarum orbi affulſiſſet, eæ imagines tollerentur, in quibus fuerat olim myſterii hujus occulta quædam ſignificatio. Quare illâ tempeſtate vim ſuam circumciſio perdidit. Nam neque ii, qui ex pro-

phanis

per totum iſtum locum de cælibatu & de conjugio agi. Verba autem ſic interpretatur: *Eo, inquit, tempore, quo vocatus es & credidiſti, ſi circumciſus, hoc eſt, cælebs eras, noli ducere uxorem, id eſt, noli adducere præputium, ne circumciſionis & pudicitiæ libertatem oneres ſarcina nuptiarum. Rurſum, ſi in præputio quis vocatus eſt, ne circumcidatur. Habebas uxorem, cum credidiſti. noli fidem putare cauſam diſſidii. in pace enim vocati ſumus.* Quæ de ſervis adduntur à beato Apoſtolo, eodem pacto explicat. Hæc, & his gemina, non uno loco Hieronymus; ſed præcipuè in commentationibus, quas in Eſaiam edidit. Et verò, uti oſtendat Pauli locum non eſſe verbo tenus, aut ſine allegoria explicandum, diſertè ait, *haud eſſe poteſtatis noſtræ, præputium adducere poſt circumciſionem.* Nos Hieronymo non opponemus illuſtrium medicorum conſenſum, qui fieri id poſſe affirmant, quod negitat ille. Satis illum redarguit tot hiſtoriarum fides. Quanquam hercle, quod in Maccabæorum libris ſcriptum eſt, filios Tobiæ feciſſe ſibi præputia uti Græcis eſſent ſimiles, illud ipſum frigida interpretatione pervertit. Atqui Flavius Ioſephus ejus rei tam certus eſt au-
thor,

chor, uti addubitare amplius, non sit hominis sobrii. Enimverò ita res est. Abripuit Hieronymum, ultra quàm satis est, cælibis vitæ amor. Hanc enim ille uti mortalibus commendaret, omnia solicitavit prophetarum atque apostolorum dicta, plerisque etiam vim fecit. Quemadmodum arquatis & veternosis, lutea quæ non sunt, æquè ut lutea videntur: sic, cujus animo semel sedit pervicax opinio, desinit ille res verâ notione discernere, & quidquid obviam uspiam est, id omne inservire suæ causæ autumat. Certè quidem in libris adversus Iovinianum effertur sine habenis, exuberans exultansque. argumentorum verò delectum habuit nullum. Etenim, quod magnæ imprudentiæ est, cum multa se in pectus illius insinuarent, omnia, quæ animi calor admittebat, in vulgus publicavit. Ita permagnum adiit nominis sui periculum. ut omittam, quod nimius fuerit cum in laude virginum, tum in vituperatione nuptiarum. Marcioni enim & Manichæo favere visus est: &, dum unum latus protegit adversus Iovinianum, in altero vulnus accepit à spurcissimis hæreticis. Quare Pammachius, summus amicus ejus, pleraque

que

que exemplaria suppressit, & ipse pro se scripsit apologiam, adeò pulcram medius fidius, uti jam in sanctissimo viro illud continentiæ vehemens & acre studium non feram modo, sed amem quoque. Quod enim plerique maledictum ingens existimant, eam ego laudem duco maximam. Modus quidem tenendus est, fateor: sed quia difficile est temperamentum, quidquid æquo plus futurum est, in hanc potius partem præponderet. Sed iterum longius, quàm decet, recessimus à proposito. crescet in immensum nostra commentatio, nisi in posterum magis presse insistamus lineæ. Circumcisio per quadraginta annos, dum in Arabum desertis errabant Hebræi, omissa est. Etenim, quoniam sæpe movenda castra erant, ægrorum imbecillitas ex recenti vulnere moram injecisset profectioni. Accedit, quod in vastissimis illis locis nullæ erant gentes, quibus misceretur sacer populus. quare distinctione & notis neutiquam opus erat. Interea tamen, quoniam circumcisos prosequebatur singularis quædam numinis benignitas, utique valde infelices videri possint, quos in solitudine natos fati vis extinxit acerbo funere. Sed nobis sacri codicis con-

contextum acrius inſpectantibus nulla adhuc reperta ratio eſt, cur in deſerto crederemus aliquos periiſſe, qui nati ibidem eſſent. Illud conſtat, eorum omnium, quos ex Ægypto Moſes eduxit, neminem, exceptis duobus, in Palæſtinam veniſſe. Itaque, quod ſummus populi ductor Ioſua, cum Iordanen tranſiiſſet, Iſraëlitas denuò circumcidiſſe memoratur, id verò ad eos pertinet, qui circumciſi nondũ fuere, quia nati in deſerto erant. Repetita tamen circumciſio dicitur, quia revocabatur mos, qui uſurpatus olim in Ægypto, ac dein intermiſſus, poſtremo penitus abierat in deſuetudinem. At Hieronymus præter rem hîc ſe fatigat, & nodum quærit in ſcirpo, cùm diſputat, qualis ea fuerit circumciſio, quam repetiverit Ioſua. *Nam ſi juxta literam illud accipimus*, inquit, *penitus ſtare non poteſt. non enim exciſa pellicula iterum naſcitur.* Aliqua via elabendum fuit. in rebus creperis fortiſſima quæque conſilia tutiſſima ſunt; & capienda hîc præceps via eſt. Igitur, uti nobili aliquo facinore ſeſe expediat, *cultellum quendam Euangelicum* fingit in hac iterata circumciſione; neque aliud hercle ſignificari ait, niſi mundationem animorum. Eſt hæc

non

non exigua hallucinatio. & tamen ipsi commentum placet. Cæterum, quod dixi eos, qui nati in deserto sunt, incolumes evasisse cunctos in Palæstinam, conjectura modo nostra est. putamus enim, non asserimus. Si qui tamen interea temporis, dum intermittebatur circumcisio, mortui forte sunt, his non minus propitium fuisse credimus numen, quam illis, queis natura finem vitæ fecit antequam institutus solennis hic ritus esset. Idem de infantibus quoque judicandum est, quos dulcis vitæ exsortes, & à matris ubere ante octavam lucem raptos, abstulit atra sors. Quapropter ridicula est verporum hodie superstitio, qui pueros sic extinctos, circumcidunt tamen apud sepulcrum. Quoniam omnia persequimur, (volumus quidem certe) dicendum est etiam, cur circumcisioni octavus sacratus dies sit. Nimis longe arcessitum est, quod plerique hîc de ætate octava ajunt, quæ vitæ æternæ redditura mortuos est. Mysteria ex rebus quibusque obviis & apertis effodere, eorum est, qui via hominum pervulgata sapere fastidiunt. Quæ res sæpe excidit in febriculosam putiditatem. Nos non inventionum acumen, sed rerum pondera amamus.

Cunctæ animantes, cum recens natæ sunt, quia brevem lucis usuram habuêre, & incertum adhuc est an vita illis vitalis sit, ante octavum diem vix in censu animantium æstimantur. ad hoc, nondum spurcities diffluxit, quæ ex utero illis, atque ex partu credita est adhærescere. Ea causa est, cur ex hoc genere mactari victimas sibi vetuerit Deus, cui ingratum est, quicquid semiperfectum aut impurum est. Extat edictum in Levitici capite vicesimo & secundo; *Bos, ovis, & capra, cum genita fuerint, septem diebus erun[t] sub ubere matris suæ. die autem octavo & deinceps offerri poterunt domino.* Igitur quoniam etiam circumcisio velu[t] quoddam solenne sacrum fuit, pe[r] quod puerorum surgentem spem con[se]crabant numini, plane oportuit h[anc] eandem oportuni temporis legem e[s]se. Placuit autem octavus dies, non o[b] arcani vim, quæ in numero esset: s[ed] quia nec ante peragi sacer ille ritus p[o]tuit, &, ut diutius differretur, ha[ud] necesse fuit. Quod si dies post oct[a]vum quivis alius ex parentum fui[sset] delectus libitu, jam metus erat ne su[pi]nitate hominum & socordiâ quoti[die] res in deterius iret. Ita enim fit in vi[ta]. Primum prolatatio & ignaviæ qu[...]

d

dam dulcedo allubescit: mox contemptio succedit atque neglectus. Neque vero ipse sabbati dies, si octavus à natali esset, exceptus fuit, quamvis ab omni alio opere continerent tunc manus suas Iudæi. Verba facit hac de re ipse Messias in capite septimo Euangelii, quod scriptum reliquit Divus Ioannes. Quæ de circumcisione dicenda erant, persecuti pleraque sumus. nisi libêret nobis Thomam Aquinatem & alios præstantissimos quosdam scriptores refellere, qui circumcisioni adhibitum à Tzippora & Iosua cultellum ajunt, non ferreum, sed lapideum; eâque re significari Messiam, salutis auspicem, existumant, de quo divus Paulus illud pronuntiat, ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστός. *petra autem erat Christus.* Sed nos ab hac porrigine ungues continebimus, cum positum in laude commentantium sit, rebus illustribus immorari. Cætera iis relinquenda sunt, qui palmarium petunt ex ignobili labore.

CAPUT VI.

De religione Iudaeorum. Cur Iudaei bium & incerti numinis cultores biti olim sint. Quid illud in Pet Catalectis sit, cœli auriculas adv re. *Non esse id Cælicolis dictum. A niensium calumnia in Socratem. ignoti Dei apud Athenienses. Iu rum inexpugnabilis constantia in u numinis cultu post templum secund*

ETsi omnibus locis adest Deus, m taliumque audire vota ubique test; tamen edicto legis Mosaicæ citum est, uti, cum populus Hebr in Cananæam pervenisset, una m urbs esset, in qua sacra publica, pri taque, atque omnes cæremoniæ p gerentur: illuc cuncti ex tribubus que oppidis suis ad religionum so nia convenirent: ibi primitias of rent; Deum caste adirent; sanctè ta redderent. Nos, quoniam de sta tis Mosaicis quædam diximus, uti prætermittere jam hoc non po mus, quod maxime habuit necess tem legis. Extat illud edictum in c te duodecimo Deuteronomii, pe nuitque ad solos Hebræos, quor infirma mens ad cultum numinis cilli

cillime excitabatur, quum ſacrificiis ſolennibus non dies magis ſtati, quam loca eſſent in quibus fierent. Religionum ſedes hæc, Hieroſolyma fuit, poſtquam Silonem ſpreverat Deus. Et initio quidem tabernaculum quoddam erat, quod præſentior inſidebat numinis vis. Tandem Salomo, rex ſapientiſſimus, auſpicato inauguratoque templum condidit immenſæ opulentiæ. Ibi altare, & arca cum inſignibus ſacri fœderis erat: ad hoc, alia multa, quæ adjiciebant aliquid receptæ religioni. Quiſquis deſideria ſua numini exponere, quiſquis vel opem ab illo, vel delictorum impetrare veniam vellet, is ad templi atrium accedebat. nuſquam magis propitius mortalium preces exaudiebat Deus. In Ioannis Euangelio Samaritana mulier ad Meſſiam ait, ὑμεῖς λέγετε, ὅτι ἐν ἱεροσολύμοις ἐστὶν ὁ τόπος ὅπου δεῖ προσκυνεῖν. *Vos dicitis Hieroſolymis eſſe locum illum, ubi oporteat adorare.* Et alibi dicitur, ἄνθρωποι δύο ἀνέβησαν εἰς τὸ ἱερὸν προσεύξασθαι, ὁ εἷς Φαρισαῖος, καὶ ἕτερος τελώνης. *homines duo adſcendebant in templum uti adorarent: unus Phariſæus, & alter publicanus.* Neque vero erant hac religione ſoluti, qui in diſſitis locis vivebant, queiſque

adire non contingebat sacram urbem. nam & illi, cum Deum adorabant, id quod unum in tali re fieri potuit, ad ædem Hierosolymitanam se convertebant. aliter nefas erat. Daniel quidem certe, Babylone, cum ter in diem genibus flexis supplicaret numini, fenestras cœnaculi aperiebat, locabatque se Hierosolymam versus. Ipse Salomo, in sacro illo carmine, quo constructam à se pulcherrimi operis molem dedicabat, plane futurum spopondit, uti posteri ad templum sese obverterent, quoties aut ab hoste capti in alias terras abducerentur, aut malis afflictarentur extra patriam. Verba ejus luculentissima extant in libro primo Regum, in capite octavo. Est etiam apud Ezechielem infensus Dei sermo in eos, qui tergis sanctuario oppositis Orientem adspiciebant precantes. Quem locum eruditissimus Rabbi Iarchi interpretatus est perquam feliciter. Porro templi adyta, præter summum sacerdotum, videbat nemo. Primus Romanorum Cn. Pompeius, cum ex A[illegible] victrices circumageret copias, debe[illegible] latis in transitu Iudæis, templi pen[illegible] travit intimos recessus. Ex illo temp[illegible] re vulgatum est, inquit Tacitus, *[illegible] cuam esse sedem, & inania arcana.* Eni[illegible]
ve[illegible]

vero tenuerat antea mortaleis opinio, esse intus numen aliquod, Apin, Ammonemve, aut Anubin, cujus nomen inter ipsos modo notum pronuntiari apud exteros profanosque fas haud esset. At postquam Pompeius, jure victoriæ, adyta reseravit, palam omnibus factum est, de nihilo esse tot sacra, totque cæremonias, siquidem neminem Deum præcipue colerent. Hoc voluit Cornelius Tacitus: ex cujus sententia illud Lucani est explicandum;

——*Et dedita sacris*
Incerti Iudæa Dei.

Ab eadem fama jactatum vulgo in Iudæos est, esse eos nubium & cœli cultores. Certe apud Rabbinos, cum decem sint Dei nomina, in eorum numero השכינה *habitatio* ponitur & המקום *locus*, & השמים *cælum*. Quam usitata autem illis res esset, jurare per cœlum, non potest ignorare qui divi Matthæi verba legit in capite quinto, ubi istum morem reprehendit servator hominum Messias. Cæterum, non possumus hic assentiri Iosepho Scaligero, viro illustrissimo, cujus admirabilem in omni doctrinæ genere excellentiam jure veneramur. Is, cum apud veteres scriptores crebra sit mentio sectæ cujusdam cœlicolarum, qui fuere

semichristiani Iudæi, de iisdem putat loqui Petronium in Catalectis,

Iudæus licet, & porcinum numen adoret,
Et cœli summas advocet auriculas: &c.

Quod secus est. pertinet enim non ad hæresin quandam sectamve Iudæorum, sed ad Iudæos cunctos. Neque aliter accipi potest id, quod subjicitur,

Ni tamen & summas praeciderit inguinis oras,
Et nisi nudatum solverit arte caput,
Exemptus populo, [1] *graja migrabit ab urbe,*
Et non jejuna sabbata lege premet.

Sanè fuit hoc commune convitium, quod ridiculè confinxerunt Romani, ut invidiam facerent Iudæis, quasi nil præter aërem colerent, qui colere omnium aliarum gentium recusabant deos. Sed non tunc primò id factum est. Iam enim antea Athenienses quoque per summam malevolentiam, Socra-

[1] *Legendum est* sacrâ. *vel, ut alii,* gratâ. *sed prius malo.*

cratis numina esse dixerunt nebulas, & fluida elementa. Omnia, quæ Aristophanes in scena lusit, nihil nisi vulgi voces fuerunt,

> Ὦ δέσποτ' ἄναξ ἀμέτρητ' ἀὴρ, ὃς
> ἔχει τὴν γῆν μετέωρον,
> Λαμπρός τ' αἰθὴρ, σεμναί τε θεαὶ νεφέ-
> λαι βροντησικέραυνοι.

Et mox,

> Αὗται γάρ τοι μόναι εἰσὶ θεαὶ, τἄλ-
> λα δὲ πάντ' ἐστὶ
> Φλύαρος.

Spernebat vir sapientissimus eos Deos, quos colebat civitas superstitionibus obnoxia, religioni adversa. Hoc cuncti cives ultum ivêre putido maledicto. Dum isthæc de Socrate scribimus, aliud nobis in mentem incidit, sed quod magis ad propositum nostrum facit. Proprium & peculiare vitium fuit Atheniensium, laborare multitudine numinum: usque adeò profectò, uti etiam Israëlitarum verum illud & ineffabile numen colerent, sed nescientes. Aram enim posuêre ἀγνώστῳ θεῷ, *ignoto Deo*. De qua re extat narratio in commentariis Actuum Apostolicorum, in capite decimo & septimo. Vi-

dit hoc divus Paulus, & miseratus est. itaque juvit eorum inscitiam, & fidenti oratione in medio Areopago ad cives dixit, ὃν ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε, τοῦτον ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν. *Quem vos ignorantes colitis; hunc ego vobis annuntio.* Non sine ratione hoc dixit Apostolus. Etenim, cum appellationes amplius non poterant reperire numinum, quæ colerent, colebant ignotum aliquod. quare cum nullus esset falsus Deus, cui posita Athenis non erat ara, restabat uti hic unus, qui ἄγνωστος *ignotus* erat, esset verus. Nam divo Paulo quidem, qui talem fuisse affirmat inscriptionem, magis credimus, quàm Hieronymo, aliisque, qui de titulo nescio quid diversum tradunt. Iudaicæ religioni honorificum testimonium Tacitus, etsi aliud agens, dedit, cum ista scriberet, *Iudæi mente sola, unumque numen intelligunt, summum illud & æternum, neque mutabile, neque interiturum.* Non poterat grandius aliquid homo paganus dixisse. Habet hoc sacratissimæ religionis majestas. ornamenta sua etiam ab illis capit, qui contemnunt. Sed id tamen sæpius factum est alia quadam ratione. Caius Agrippæ filius, Iudæam prætervehens, apud Hierosolymam

non supplicaverat. Placuit numini, ut hoc, quod adolescens ex principe domo deliquerat, tota Roma lueret. quippe inopia, fames, & summa annonæ caritas urbem attrivit. itaque errorem suum Octavius agnovit, qui nepotem suum Caium collaudaverat. Certè admodum illustre pœnitentiæ documentum ab Octavio datum ex Agrippæ regis oratione ad Caligulam colligimus, quam Philo recitat in libro de legatione. Ait ille, sacrificia Hierosolymæ quotidie supremo Hebræorum Deo facta fuisse de pecunia Augusti. Ita jusserat is princeps, qui constantissimè per omnem vitam aversatus peregrinas cæremonias est. Nimis ridiculè faciunt, qui hîc in dubium vocant Agrippæ fidem. Etenim profectò homo Iudæus non impune tulisset tam futile mendacium, apud Caium, & in eâ urbe, ubi recens adhuc omnibus hærebat memoria Octavii. Non minus præclarum est, quod de Alexandro Magno refert Flavius Iosephus, in Antiquitatum libro undecimo. Sed non libet nobis omnia recitare. Satius est persequi quæ suggerit Tacitus noster. Inter cætera illud est: *Iudæi profanos credunt, qui Deûm imagines mortalibus materiis in species homi-*

hominum effingant. Igitur nulla simulacra urbibus suis, nedum templis sunt. Putes Tacitum deditâ operâ Romanos suos stultitiæ damnare. adeò gravitatem asseverat, dum hæc dicit. At in Plinio haud idem studium videas. nam velut fauens publico errori illud dixit, *Iudaea gens, contumelia numinum insignis.* Sunt in libris Mosaicis multa edicta, quibus idolorum vetatur cultus. Ne aurum quidem idolis argentumve auferre fas fuit. Quanquam non potest violatæ legis reus videri summus rex David, qui capiti suo imposuit coronam Molochi. quippe acceperat à Iethæo Philistino. & purgatum jam erat vitium rei, quæ dominum mutaverat, ac præda fuerat non hominis Hebræi, sed alienigenæ. Sæpe infractam Iudæorum admirati virtutem sumus, quos Romani compellere non potuerunt, uti imaginem reciperent Cæsaris. Subegerat rerum dominus populus non Iudæam modo, sed Asiam Africamque: & prolata jam tanti imperii reverentia ad illos quoque erat, qui alium solem, alia sydera intuebantur. Vna Iudæa aliquid negare ausa victoribus est, qui auferre vi, quod non impetrant, solent. quippe potestas, non

modo

modo si invitet, sed etiam si supplicet, cogi. Primum experimentum tenacissimi propositi datum sub Tiberio est. Sed tunc id modo agebatur, uti in urbe locarentur statuæ. & cito destitit præfectus, cum non poterat hoc, uti erat cœptum, pertendere. Mox Caius etiam inferri templo voluit, & recusantibus minitatus extrema est. Accessit tandem numinis cœleste auxilium. quippe Petronius, qui provinciam tenebat, nuntium de Caii morte multo ante accepit, quam eas literas, quæ tribus mensibus ante scriptæ, excidium jubebant sacræ gentis. Et sane significaverant hoc Caio Iudæi, malle se cum urbe penitus deleri, quam admittere, quod foret contra edictum divinæ legis. Tanta cupido gloriosæ mortis non in proceribus modo, sed in plebe quoque, atque in mulierum apparuit sequiore sexu.

Caput VII.

De vatibus, deque divino afflatu. De Elia. An vates furore correpti, & mentis impotes fuerint, cum futura canerent? Montani dogma, & mulierculæ fanaticæ, quas instruxit ille. De Delphicis vatibus, deque impostura, & artibus, quæ illis in usu. Ficta cum numine

mine colloquia. Hæreticorum veteres doli: & de Valente Arrianorum duce. De Esaia, deque Ieremia. Iudæorum vesana opinio, Danielem vatibus non esse annumerandum. Inutilis aliorum contentio super ea re. Cratetis affectata pauperies. Eliæ & Ioannis Baptistæ comparatio.

DVabus rebus, ante Messiæ adventum, ad recta compellebatur sacer populus; legum sanctionibus, & oraculorum terrore. Itaque potissimam sacri codicis partem cum edicta Mosaica, tum vatum scripta occupavere. In divi Lucæ Euangelio dicitur diviti cuidam purpurato, *Habent Mosen & prophetas. illos audiant.* Ac de legibus quidem antea dissertatio nobis fuit. nunc postulare res ipsa videtur, uti etiam de vatibus aliquid dicamus. Vates ii erant, qui iram numinis peccanti populo denuntiarent; quique miracula ederent, & futuros rerum prædicerent eventus. Inter vates insigniter eluxit sanctitas & celsa quædam virtus Eliæ, qui, uti Deum totum admitteret, hominem exuerat: &, cum in desertis locis duram atque asperam ageret vitam, ad civium cœtus non adibat, nisi ut corrigeret. Eliæ vaticinia plera-

pleraque, cujus generis fuerint, difficile dictu est. pauca duntaxat in libris Regum sunt, sed quæ de Messia nullum perhibent testimonium. Scripta illius, si quæ fuere, Achabus suppressit. Non enim extant in manibus hominum. Cæteri ferme, quos sequens tulit ætas, oracula sua literis consignavere. Habent autem eorum libri tam infallibiles prædictiones earum rerum, quæ multis post seculis contigerunt, uti non alio argumento magis defendi sacræ scripturæ debeat divinitas. Non ea scientia constare studiis, arte, aut præceptis potuit. quicquid dictum illic est, à numinis instinctu fuit. Zacharias quidem, Daniel, Ezechiel, quid aliud, quam cœli commercia habebant? Sæpe inter angelos esse se cernunt, loquuntur cum iis, populorum fata discunt. Ad summam, vere illis contigit, transilire mortalitatem suam. Atque hæc causa est, cur in libris eorum, sermo numinis ad eos ferme cum hac præfatione sit, *Audi, fili hominis.* periculum enim erat ne insolescerent, & caducæ sortis suæ fierent immemores. quicquid leve atque inane in animis est, inter res tantas atque tam inusitatas, sese extollit. Cæterum neutiquam est existimandum, fuisse vatum men-

mentem extra se raptam, plane uti impos sui esset, atque ut ipsi ea nescirent, quæ loquerentur. *Spiritus vatum, ipsis subjectus est*, ait divus Paulus. quod secus esset, si frænos morderet, & rectorem suum raperet, ferretque extra rerum terminos. Celebre est illud Messiæ, *Multi vates cupierunt videre quæ videtis, & non viderunt; & audire, quæ auditis, & non audiverunt.* Sane desiderare non potuissent, quæ penitus ignorabant. Res quidem præsentes oculis cernuntur: quod illis non contigit. at futuras mente intuiti sunt. Ioannem omnibus prophetis majorem ideo prædicavit Lucas, quod, quem cæteri venturum cognovere, ille digito monstravit coram, dixitque, *Hic est*. Hoc unum discrimen est. non ecstasis in illis, non animorum alienatio raptusve fuit. Montani delirium olim hoc fuit, quod ille obtrudere mortalibus nitebatur, uti fraudibus suis nubem objiceret. Maximillam enim & Priscam, mulierculas insanas & bacchantes, velut in scenam adduxit, quæ in illo mimo partes secundas tractarent. Furere, & incompositis motibus agitari, eorum est, quorum os rabidum fatigat impurus genius, domatque corda & fingit premendo.

Etsi

Etsi hujusmodi homines sane omnibus seculis pauciores fuere, quam vulgo creditum est. Dolus plerumque, & impostura fuit. facile sub persona furor simulatur: facilius quidem profecto, quam mens sana. Vatibus Delphicis quæstui erant animi hominum superstitione capti. Habebant per omnem Græciam emissarios suos, qui res & fortunas cujusque discerent. mox consulti, respondebant cuique convenientia. Inerant tamen dictis latebræ, & poterat eventibus interpretatio aptari. Marcus Tullius, cum disputat cur jam pridem Pythii Apollinis cessaverint oracula, causam adfert verissimam, quia minus esse creduli homines cœpissent. Nam quod vetustate extinctam vim loci dicant, nihili esse, cum nulla vetustas vim divinam conficiat: ac Demosthenem vero, ante trecentos annos recte istud dixisse, *Pythium* φιλιππίζειν. Non pluris fuerunt Ammonis responsa, Prænestinæ sortes, & alia de hoc genere. Atque in eundem ordinem igitur adscribimus Montani insanas fœminas. Fuere hæreticis nimium usitatæ istiusmodi artes. Qui opinionum fingunt portenta, nunquam illis bene procedit inceptum, nisi advocetur ex machina

 Deus.

Deus. Arrianorum dux Valens, postquam persuaserat Constantio, fuisse sibi cum angelo sermonem, altius dehinc semet extulit, principisque abusus simplicitate ad sua libita est. Sed facessant illi. non enim id nunc agebamus. Inter eos vates, qui de Messia scripsere, perquam disertus est Esaias. oratio ejus erudita ubique, & majestatis plena, facile ostendit, qua esset natus origine. Vir enim nobilissimus, & principum consanguinitate clarus, artes omnes scientiasque didicerat, quibus ingenia ad magnę fortunæ cultum excitantur. Liber autem ejus non tam vaticinia continere, quam Euangelia videtur. Res esse pridem gestas, non futuras, putes. Ieremiæ omnis majestas posita in verborum neglectu est. adeo illum decet rustica dictio. multa ille effatus in Assyrios est, quos identidem per columbam designavit. quippe fuerat hoc Semiramidis אות דגל *symbolum*, uti erudite censuit autor Iudæus, cujus liber מאור עינים extat hodie. Cæterum, vaticinandi virtute nemo præ Daniele est. docet enim quo tempore sit venturus Messias, & regum edisserit sequentium seriem, annosque numerat; &, ne quid desit, etiam prænuntia addit signa.

Quæ

Quæ omnia ejusmodi sunt, uti Porphyrius, cui studium fuit isthæc eludere, nesciverit quo se verteret. quippe arguebat eum manifesta rerum fides. igitur ad calumniandum redactus est. quod ipsum adeo frigide fecit, uti cordatis hominibus gravedinem moverit & tussim. Defricanda hic nobis paulisper Iudæorum insulsitas est. Prodidit jam olim sanctissimus Hieronymus, Danielem ab illis non inter vates, sed hagiographos poni. Mea sic est ratio, & sic animum induco meum, esse hoc ab illis perquam inepte factum; siquidem hercle tot & tam illustria sunt illius viri vaticinia. Et nuper quidem hæc res disceptandi causam dedit viris duobus hac ætate eruditissimis, cum vatem unus esse, alter haud sic sensisse Iudæos assereret. Quæ profecto contentio non est tanti. Ego, non quid fecerit olim vesana gens verporum, sed quam recte fecerit, id vero exquirendum arbitror. Quid autem affertur tandem, cur hoc laudemus? Ratio quidem aut causa nunquam à Iudæis exposita est. aut, si est, legisse me non memini nunc. At divinatur tamen, & conjectura fit, ut in re crepera. Nempe, audio, quia in aula atque in regum cultu ætatem egit: quia po-

liticus fuit, & vatem professus non est. Atqui nec professus hagiographum est. Et cur igitur illum hagiographis adscripsere? Vtique hoc friget. Iam vero, quæ res vetet eundem amicitia principum florere, & simul vatem agere, nondum intelligo. Ipsi Rabbini, Iudæorum columina, vulgo illud ajunt, שאין הנבואה שורה אלא על אדם עשיר *Prophetiam non recubare nisi super divitem.* itaque suo se gladio confodiunt. & nos scimus, Davidem olim, aliosque, qui summum imperium tenerent, res futuras sacro afflatu cecinisse. Miseros vero vates, si nominis hujus honorem nemo tulit, nisi qui cum baculo aut pera ambularet. Apud Aristotelem Crates, ambitiosus sapientiæ affectator, paupertate & sordibus gloriatur illis verbis, οὐκ οἶδα, *πήρη δύναμιν ἡλίκην ἔχει, θέρμων τε χοῖνιξ. habet nescio quam vim pera, & lupinorum modius.* mendose profecto, me judice. etsi ille veritus est peram quoque illam carmine celebrare, flexis leviter ad eam rem versibus Homericis, quibus nobilitata Creta est,

Πήρη τις γαῖ' ἐστὶ μέσῳ ἐνὶ οἴνοπι τύφῳ,
Καλὴ καὶ πίειρα, περίῤῥυτος, οὐδὲν ἔχουσα.

Pera

Pera eſt tellus quadam in medio nigri fumi ſita,
Pulcra, pinguiſque, & undique madida, ſed nihil habens.

ſcilicet, quaſi illuvies ſapientiam gigneret, aut bonam mentem. pluris erat una Creta, quam ter mille peræ. Sed nobis fas haud eſt inter ſeria jocari. Illud iteramus, ſolennia deliraſſe Iudæos, cum Danielem ex eo ordine eximerent, quem ille maxime honeſtat. Nunc ad propoſitum revertamur. Vaticinatus eſt Daniel in exilio Babylonico, quemadmodum & Zacharias, Aggæuſque, &, qui poſtremo hos ſequitur, Malachias. Qui viri ubi deceſſere, omnino vaticinandi illa vis apud Iudæos ceſſavit. donec tandem Ioannes Baptiſtes prodiit, qui Malachiæ longo ſed intervallo proximus fuit. Is ſimul & vatum ultimus extitit, & euangeliſantium primus. Vatem certe fuiſſe, ſignificatum eſt verbis cantici, quod apud Lucam pater grandius ore mortali ſonat, ϗ σὺ παιδίον προφήτης ὑψίςου κληθήσῃ. προπορεύσῃ γὰρ πρὸ προσώπου κυρίου, ἑτοιμάσαι ὁδοὺς αὐτοῦ. *Tu vero, fili, propheta altiſſimi vocaberis. Eris enim Domini anteambulo, uti viam illi pares.* Extat Malachiæ oraculum in

hæc verba editum, *Mittam vobis Eliam prophetam, antequam veniat dies Iehovæ maximus & verendus.* Eliam illum optimus oraculorum interpres Messias non esse alium, nisi Ioannem, indicavit. Est autem alteri alterius nomen commodatum à vate, propter summam, quæ inter utrosque est, similitudinem. Cinctura & vestis eadem fuit. Iesabelem ille, hic Herodiadem offenderat libertate increpationis. Vasta ambo & inculta loca, procul à mortalium profana multitudine, habitavere: plane uti profectum ab illis videatur pium & laudabile veterum Eremitarum propositum. Adde, quod idem numinis afflatus, & eodem pacto utrumque inflammavit. Neque illud vane dictum ab angelo est, *in virtute Eliæ venturum.* Messias quidem, cum in monte quodam, discipulis coram, in cœlestem quendam habitum se indueret, Eliam ad familiarem sermonem adhibuit. id quod apprime gloriosum fuit. cæterum, qui Ioanni datus ab eodem honos est, haud minor erat. negat enim quenquam hominem natum esse, qui eum antecelleret. Ita ille acerrimus rerum judex luculentum dedit testimonium ei homini, qui natus erat quidem omnium ultimus,

ſed tamen vaticinari ante cœperat, quam natus eſſet: qui integritatis exemplar fuit, totus innoxius, totus ſacer: denique, cujus apud ſepulcrum Paula, fœmina ſanctiſſima, vidit quondam dæmones cruciari. Hieronymo enim, qui illud indubitanter affirmat, haud deroganda fides eſt.

Capvt VIII.

De Cabala, ſive, de lege, quæ ſcriptis mandata non eſt. Quo pacto reſecandi ſint nodi, qui in locis parallelis latent. Quam ſobrie utendum ſit anagogis & myſtica interpretatione. De Iudæis Karraitis, quorum factio præ cæteris cordata eſt, & fugitans ineptiarum. De opibus eorum.

Legem Iudæi duplicem habent. quarum altera ſcriptis mandata, altera autem verbis duntaxat edita quondam eſt. Et de ea quidem quæ ſcripta eſt, pauca quædam, quæ offerebant ſeſe nobis antea, retulimus. Supereſt Lex altera, hoc eſt, Cabala, ſive ea doctrina, quæ licet à ſummo numine tradita ſit, tamen in tabulas relata non eſt, ob hanc cauſam, uti plebs Iudaica, quæ tunc adhuc rudimentorum decurrebat ſpatia, arcanos ſacrorum

voluminum sensus admiraretur potius, quàm intelligeret. Didicerat Moses mystica quædam legis interpretamenta, dum in monte Choreb sermonem cum Deo sereret. Hæc post illum aliis data commissaque fuêre, qui Spiritu sacro agebantur. Absit enim, uti nunc Cabalam appellem putida quædam deliria, & nugas plus quàm aniles, easve expositiones, quas ante Christi ævum, & diu post illud Iudæorum magistri quidam, febriculosi mortales, ceu mysteria alii aliis tradidere. Longè hoc aliud est. Ego veram Cabalam appello, mysticum intellectum earum rerum, quæ in sacris libris latent. Is intellectus, cum antea penes vates fuisset, sed non vulgandus mortalium seculis, tandem divino munere Apostolis & Euangeliorum concessus scriptoribus est, uti, quod diu latuerat, publica voce illorum proderetur universis. Itaque Cabalam, non cum vulgo eam dico, quam alii aliis tradidere, sed quam cœlitus acceperunt viri sancti. est enim קבלה *acceptio*. Divus Palus, qui ad pedes Gamalielis sederat, eaque didicerat omnia, propter quæ superbirent Iudæorum eruditissimi, tunc demum Rabbinicam didicit Cabalam; cum jam Apostolus factus, didicerat

veram.

veram. nesciebat enim antea, τὸν νόμον εἶναι πνευματικὸν, *legem spiritualem esse*. Danda est mihi paulisper opera, uti hæc manifesta sint. In Numerorum libro quædam de principibus & ducibus, deque tribunis & centurionibus referuntur. Ea narratio historica est. neque aliter tunc eam accepere Hebræi. At D. Paulus sublimiore sensu illa verba intellexit, &, quod illis inest secretum, publicavit, cum ad Ephesios scriberet, *esse in cœlis principatus, esse dominationes, esse potestates atque virtutes, & alia ministeriorum vocabula*. Etenim nefas sit, Paulum, qui sacra volumina accurate, si quisquam alius, perlegerat, quidquam dixisse, quod in illis scriptum non extaret. Non veremur nos hîc Hieronymum sequi, qui planè sic opinatus est. Verùm, age; proferamus alia quædam, quæ pluris sint. Certè illud confutari non potest, quod jam dicam. In Deuteronomii capite tricesimo, sapientissimus legislator Moses, extrema oratione, qua populum allocutus est, sic inquit, *Præceptum hoc, quod ego præcipio tibi hodie, non est occultum à te, neque longinquum. non est in cœlis, ut dicas, quis ascendet nobis in cœlum, & capiet illud nobis? neque est trans mare, ut dicas, quis transibit mare,*

voluminum sensus admiraretur potius, quàm intelligeret. Didicerat Moses mystica quædam legis interpretamenta, dum in monte Choreb sermonem cum Deo fereret. Hæc post illum aliis data commissaque fuêre, qui Spiritu sacro agebantur. Absit enim, uti nunc Cabalam appellem putida quædam deliria, & nugas plus quàm aniles, easve expositiones; quas ante Christi ævum, & diu post illud Iudæorum magistri quidam, febriculosi mortales, ceu mysteria alii aliis tradidere. Longè hoc aliud est. Ego veram Cabalam appello, mysticum intellectum earum rerum, quæ in sacris libris latent. Is intellectus, cum antea penes vates fuisset, sed non vulgandus mortalium seculis, tandem divino munere Apostolis & Euangeliorum concessus scriptoribus est, uti, quod diu latuerat, publica voce illorum proderetur universis. Itaque Cabalam, non cum vulgo eam dico, quam alii aliis tradidere, sed quam cœlitus acceperunt viri sancti. est enim קבלה *acceptio*. Divus Palus, qui ad pedes Gamalielis sederat, eaque didicerat omnia, propter quæ superbirent Iudæorum eruditissimi, tunc demum Rabbinicam didicit Cabalam; cum jam Apostolus factus, didicerat

veram.

veram. nesciebat enim antea, τὸν νόμον εἶναι πνευματικὸν, *legem spiritualem esse*. Danda est mihi paulisper opera, uti hæc manifesta sint. In Numerorum libro quædam de principibus & ducibus, deque tribunis & centurionibus referuntur. Ea narratio historica est. neque aliter tunc eam accepere Hebræi. At D. Paulus sublimiore sensu illa verba intellexit, &, quod illis inest secretum, publicavit, cum ad Ephesios scriberet, *esse in cœlis principatus, esse dominationes, esse potestates atque virtutes, & alia ministeriorum vocabula*. Etenim nefas sit, Paulum, qui sacra volumina accurate, si quisquam alius, perlegerat, quidquam dixisse, quod in illis scriptum non extaret. Non veremur nos hîc Hieronymum sequi, qui planè sic opinatus est. Verùm, age; proferamus alia quædam, quæ pluris sint. Certè illud confutari non potest, quod jam dicam. In Deuteronomii capite tricesimo, sapientissimus legislator Moses, extrema oratione, qua populum allocutus est, sic inquit, *Præceptum hoc, quod ego præcipio tibi hodie, non est occultum à te, neque longinquum. non est in cœlis, ut dicas, quis ascendet nobis in cœlum, & capiet illud nobis? neque est trans mare, ut dicas, quis transibit mare,*

& accipiet illud? propinquum est tibi verbum hoc valde, in ore tuo & in animo tuo, ut facias illud. Nempe hoc ait, non esse Hebræis longe eundum, uti sciscitentur numinis voluntatem. quippe in medio eorum esse legem. Hæc omnia Divus Paulus in Epistola, quæ ad Romanos scripta est, in capite decimo, aliovorsum traxit, & de Euangelio interpretatus est. Ac primo quidem spectavit verba Mosis, quæ in Levitici capite decimo & octavo extant. [1] Itaque ait, *Moses describit justitiam, quæ est ex lege, quod, qui præstiterit ea, vivet per illa.* Hic simplici sensu verba legislatoris accipit, uti sonant. Subjicit dein alia ejusdem verba ex Deuteronomio, non præter mentem quidem ejus, sed longe tamen aliter, quam intellecta non dicam ab Hebræis, sed à cunctis mortalibus fuerant usque in illum diem. [2] *At, quæ ex fide est, justitia, ita dicit: ne dixeris, quis ascendet in cælum, aut descendet in abyssum? prope te enim verbum est in ore tuo, & in corde tuo. Hoc est verbum illud fidei, quod prædicamus.* Valde errant, qui hic nihil nisi quandam esse verborum allusionem

[1] *In epist. ad Rom. cap.* 10. *v.* 5. [2] *Ad Hebr. cap.* 10. *vers.* 6.

nem arbitrantur. Duplicem enim esse justitiam Apostolus, autore Mose, ait, alteram ex operibus, alteram ex fide. Vnum testimonium legislatoris citat, על משמעו, *uti sonat:* alterum Cabalice, על מדרשו, hoc est, ex sensu quidem Mosis, sed mystico. nam postquam verba ejus retulit, addit,[1] *Hoc est verbum illud fidei, quod prædicamus.* Nos hujusmodi expositionis modum etsi non intelligimus, tamen, quia à spiritu Dei est, rectum esse credimus & verum. Etiam in verbis, quæ extant in capite secundo Geneseos, agnoscimus Cabalam. Quod enim ibi dicitur, *relinquet homo patrem matremque, & adhærebit uxori,* ex illo ignotum mortalibus sacramentum revelat idem Apostolus, in capite quinto Epistolæ ad Ephesios: *mysterium hoc magnum est: loquor autem de Christo & de Ecclesia.* Plura ejusmodi in illo luculento scripto sunt. Est enim profecto Epistola ad Ephesios plena mysticis atque abditis sensibus. id illi singulare contigit. Cæterum haud credendum est, Cabalæ esse locum in solis legum libris. Latius enim ea res patet. Quidquid fatidici vatum libri, quicquid hagiographa continent, ejus est duplex significatio; una

[1] *Ad Rom. cap.* 10. *v.* 8.

nuda, quæ פשוט recte dicitur, altera obscura latensque, quam vel אגדתא vel דרש appellare licet, quia eruenda, vestigandaque est. Vetus est Rabbinorum verbum, אין מקרא יוצא מידי פשוטו אבל יש לו פשוטו עם מדרשו ואינו יוצא מידי כל אחד מהן Sententiam duntaxat referre libet, ne nobis necesse sit [1] βαρβαρίζειν. *Nusquam*, inquiunt, *scriptura est absque sensu simplici. sed habet pariter, ut mysticum, ita & simplicem. his duobus non est ut careat.* In octavo Psalmo, de hominum excellentia agitur, qui dominatum in cætera animantia tenent, & propemodum dii sunt terrestres. At D. Paulus [2] Davidem locutum ait de altero mundo, deque Christo, qui illic rerum potitur. Nemini istud post natos homines in mentem venisset. adeo diversa sunt. nunc nihil indagemus ultra. expositio Cabálica est. hoc satis esto. Eadem arcana edoctus Matthæus fuit. Etenim beatam virginem, metu Herodis, in Ægyptum asportasse filiolum, & mortuo rege rediisse ait, eaque re effectum esse id, quod olim prædixerat vates, *Ex Ægypto vocavi filium meum.* Atqui

---

[1] *Barbare loqui.* [2] *Epist. ad Hebr. cap. 2. v. 5. & 6.*

qui Hoſeas, quidquid ſe verſant fatigantque eruditi quidam interpretes, non de Meſſia, ſed de populo Iſraëlitico locutus illic eſt, quem eduxit ex Ægypto quondam Deus, quemque filium ſuum non ſemel alibi, & primogenitum appellat. Itaque expoſitio, quæ apud Matthæum eſt, tota eſt myſtica & Cabalica. neque aliter profecto exiſtimandum eſt, niſi vim facere apertæ orationi, aut fingere ipſi nobis quaſdam chimæras volumus. Nihil nobis facilius eſſet, quam illud multis argumentis evincere. Sed breves eſſe laboramus. Profecto, nulla res omnibus cordatis viris plus negotii faceſſit, quam recta interpretatio teſtimoniorum, quæ ex lege & vatum ex libris in ſua ſcripta tranſtulere Apoſtoli. quippe multa aliena videntur atque omnino uſurpata præter mentem Moſis atque vatum. quæ qui defendere alia via, quam iſta, ſtudent, fruſtra ſunt. Et tamen haud ignave jam ante à præclaris viris elaboratum eſt, uti conſonare omnia & quiddam habere convenientiæ inter ſe atque ſimilitudinis viderentur. Sed pace eorum dixerim, non explevere nobis animum. Nam qui hæc nihil niſi alluſiones eſſe quaſdam volunt, næ illi haud intelligunt

ſe ni-

se nimis frigide excusare Apostolos. Cur enim citant Mosis & vatum verba? nempe, si verum amamus, ob hanc causam, uti fidem faciant suis scriptis. At quam fidem facient, si mala fide usurpent authorum dicta? denique, si sensum eorum aut torqueant, aut, quod pejus est, pervertant? Adde, quod ipsi profitentur plerumque, se illos testes citare, &, factum esse illud, quod illi quondam vaticinati erant. Bene atque in tempore jam ante dixi, clausum usque in eam diem fuisse sacræ scripturæ librum, cujus signacula solvit leo ille de tribu Iudæ. Hoc iterandum fuit. Scitum est istud, δὶς καὶ τρὶς τὸ καλὸν, *bis & ter repetatur quod pulchrum est.* Enimvero, leo ille, Messias est, qui divina vi atque quadam inspiratione Apostolis dedit mysticum intellectum earum rerum, quas nemo quisquam assecutus fuerat. Nos ea, ad quæ mens nostra imbecilla haud ascendit, sola admiratione veneremur: &, quoties causas rationesque istiusmodi probationum non cernimus, dicamus, Cabalam esse, non illam ineptam Iudæorum, sed hanc, cujus author Deus est. Hoc unum asylum superest, ad quod confugere licet. Secus, nodos video inextricabiles, &

implexa

implexa ænigmata, quæ dissolvere haud opis est nostræ. sed nec in alio quopiam esse eam ingenii vim opinamur. Diximus de mystica interpretatione, quod sentiebamus. sed addimus, haud promiscuam eam esse, nec plurium, sed stare suis finibus. stat ea, inquam, intra Apostolos & Euangeliorum scriptores, quorum sunt commentationes θεόπνευστοι. Nam quod postea sancti Ecclesiæ antistites idem illud imitati sunt, alia res est. nullum enim eorum inventum probare cogimur, nisi probe nobis ejus intellecta ratio sit. Ad Cabalæ divinitatem opus est, uti in hominis pectus vis cœlestis descendat. Non potest res tanta stare sine numine. Origenes, maximus sane vir, in anagogis tantum sibi permisit, uti modum excesserit, neutiquam verecunde. at Augustinus & Hieronymus pudentiores fuere. quare, ut nulla eorum commenta authoritatem obtinent sacram, ita sunt pleraque tamen pulcherrima. Vel illud Hieronymi quam luculentum est, quod ideo referam, quia ad legis arcana, de quibus diximus hactenus, pertinet. Disserit super Matthæi verbis, quæ sunt in capite vicesimo & septimo, *Velum templi scissum est in duas partes, à summo usque*

*quæ deorsum. Iuxta anagogen dicendum est,*inquit, *quod inclamante Iesu & emittente spiritum, velum templi scissum sit, & omnia legis revelata sint mysteria, ut, quæ prius recondita tenebantur, universis gentibus proderentur. In duas autem partes, in vetus & novum testamentum: & à summo usque deorsum: ab initio mundi, quando homo conditus est, & reliqua, quæ facta in medio, sacra narrat historia, usque ad consummationem mundi. Et quærendum, quod velum templi scissum sit, exterius, an interius? Mihi videtur in passione domini illud velum esse conscissum, quod in tabernaculo & in templo foris positum fuerat, & appellabatur exterius: quia nunc ex parte videmus, & ex parte cognoscimus. Cum autem venerit quod perfectum est, tunc & velũ interius dirumpendum est, ut omnia, quæ nunc nobis abscondita sunt, domus Dei sacramẽta videamus.* Hæc & erudita sunt, & pie excogitata. Sane pleraque de hoc genere, quæ prisci Patres scripsere, plus genii habent, quam Iudæorum argutiæ. qui tamen homines, plurima cum habeant eruditionis præsidia, nihil intentatum reliquerunt. Nimium ineptiunt plerique, qui inter eos interpretati legem sunt, superciliosi magistri, qui errores erroribus tegunt, ne perpluant, & discipu-

los

los ſuos magna mercede unum hoc docent, *Nihil ſapere.* Qui plurimos ſui ſimiles, hoc eſt, putidos & nugatores effecerint, ii primas tenent, & nomine admodum inſolenti ſeſe appellitant מרביצי תורה, quaſi tu barbare dixeris, *Qui efficiunt uti lex recubet*, hoc eſt, quieſcat inter eos, & ſedem habeat in ſola gente Iudaica. Eſt tamen eorum factio quædam cordatior. ii ſunt Karraitæ, qui ſpretis hominum placitis, Talmudica præcepta pro nugamentis habent, & nihil admittunt, niſi ſacri codicis contextum. Sed id hominum genus cæteris Iudæis inviſiſſimum eſt. Itaque, cum ſint oppido pauci, ſed ad unum omnes ditiſſimi, filias ſuas cum dote ſumma vix dare nuptum queunt. Hoc, quia ab aliis proditum jam eſt, non referrem, niſi perſæpe nobis moviſſet riſum. Profecto uſque adeo bonam mentem ejuravere putidiſſimi mortalium, uti malint pecuniam, rerum reginam, ſpernere, quam ſocerum habere non ineptientem.

Capvt IX.

Quid de Meſſia perceptum cognitumve habuerint Hebræi in veteri Eccleſia. Tota res illa diligentius excuſſa. Quam

pravo

pravo more omnia ad artem & ad formulas adstringantur.

IN superioribus libris, cum Iudæos, post Messiæ adventum, spretos posthabitosque à numine diceremus, demonstravimus causam ejus rei fuisse summam illorum incredulitatem. Et sane quæ potuit esse desperatior perversitas, quam quod oculis ipsi suis, suisque auribus fidem haud habuerint, cum aderant jam non rerum testimonia signaque, sed res ipsæ? Vtique hoc vindicandum ultricibus pœnis fuit. Nunc libet nobis postliminio regredi in ea tempora, quibus Messiæ beneficia per imagines modo figurasque, atque per vatum prædictiones significata quondam Hebræis sunt. Enimvero, cum insint in oraculis arcani sensus, cumque oppido arduum sit mortalibus res futuras, nedum earum umbras, intelligere, diu illud inter homines eruditissimos disceptatum est, quid de summo salutis auspice speraverit olim crediderit ve antiquior illa Hebræorum natio? Habet ea res magnum momentum ad rectam interpretationem totius sacri codicis. adeo late patet illius ambitus. est enim ubi Divus Paulus quædam diversa dicere

videtur.

videtur. atque eadem eſt velut diſcrepantiæ ſpecies in aliorum ſcriptis. Itaque excutienda hæc nobis ſunt, haud ſane in tranſcurſu. Iuvat enim interdum philologorum ſpatia relinquere, & in his conſiſtere, quæ ſunt ſublimioris contemplationis. Eatur, quo nos rerum magnitudo vocat. Niſi ſemel ſtatuerimus, quod conſilium in illis ſequamur, ſemper æſtuabimus. Dignus hic vindice nodus eſt. Et opiniones quidem aliorum non percenſebimus. poſitæ enim in magna varietate ſunt. & præterea, nemo dixit quod penitus placeret. Nos nihil cuiquam detrahentes, mediam quandam ſecuti rationem, patenti via pergemus ad verum. Ac primo quidem de patriarchis deque vatibus dicamus, quos animi ſui fiduciam in Meſſia poſuiſſe, ſcientiamque habuiſſe ſummi myſterii, utique ſcimus pro certo. Tantæ rei cognitio, quoddam beneficium ſingulare fuit, quod numinis quidem favor illis tribuerat, ſed omnibus haud ex æquo. Minus enim clare hoc quidam ſciverunt, etſi ſciverunt tamen. Inter omnes, qui per illa tempora vixere, nemo fuit quiſquam, qui plus crediderit, quam Abramus. Itaque de illo perquam magnifice ait iſtud ſervator hominum,

minum, *Abraam pater vester gestivit ut videret diem istum meum: & vidit, ac gavisus est.* Quid potest pulchrius excogitari? Agitabat ille animo omnia magna atque excelsa: sed munimenta non habebat, quibus insisteret. orbitas enim ejus, quia sine liberis erat, spernebatur. Id angebat viri animum. Audivit vota ejus propitius Deus, & progeniem illi pollicitus est, quæ late regnaret. at ille statim hinc altius aliquid meditatus est, & fore intellexit uti ex se Messias oriretur. ita enim divus Paulus [1] interpretatur, *Abrahamo dictæ sunt promissiones, & semini ejus. Non dicit, Et seminibus, ut de multis: sed ut de uno, Et semini tuo, qui est Christus.* In eodem ordine Iacobum, Davidem, atque alios quosdam, sed paucos, locamus. Quæ cæteris contigit ejusdem rei cognitio, obscurior fuit. idque significatum est illo Messiæ dicto, quod antea quoque citavimus, *Multi vates & justi cupiverunt videre, quæ videtis, & non viderunt.* Vtique, quem venturum sciebant, cernere desiderabant. Hæc fides illorum fuit. Desideravit & Abramus. Hoc inter eos commune erat. At diversitas in eo est, quod vidit ille, quæ videre

[1] *Ad Galat. cap. 3 vers. 16.*

videre cæteris haud datum eſt. *Abraam cupiit videre, & vidit, lætatuſque eſt.* Hæc Abrami felicitas profecto non vatum modo, ſed angelorum quoque exceſſit ſortem. De qua re nos certos facit divi Petri iſthæc oratio. [1] *De qua ſalute inquiſiverunt prophetæ, ſcrutantes in quod vel quale tempus prænuntius ille, qui in ipſis erat, ſpiritus Chriſti, declararet eventuras Chriſto perpeſsiones, & gloriam illas conſecuturam. quibus patefactum eſt, eos non ſibi, ſed nobis ea adminiſtrare, quæ nunc annuntiata ſunt vobis, in quæ deſiderant angeli introſpicere.* De his, qui ſanctæ gentis capita fuere, quique futura vaticinati ſunt, ita habendum eſt, uti diximus. Atque id neutiquam obſcurum eſt. At multitudinem & vulgus piorum ſi cogites, jam exquiſitiore opus oratione eſt, uti expedias quid crediderint. Nobis haud committendum eſt, uti ullo pacto ſequi videamur quoſdam delirantium ſectarum duces, homines vaniſſimos & ſpiritu vertiginis actos, quorum opinio eſt, non eſſe Iudæorum plebem transmiſſam in eum rerum ſtatum, in quem pios cunctos vindicavit Meſſiæ virtus. Plane enim contra ſentimus. Certum eſt,

[1] *In* 1 *epiſt. cap.* 1. *v.* 10.

est, indubitatumque, quod Apostolus ait Hebræis suis, in capite nono; *ob id novi fœderis mediator est, ut morte intercedente in redemptionem earum prævaricationum, quæ fuerant sub priore testamento, promissam æternam hæreditatem acciperent, qui vocati erant.* Enimvero ait expiatum esse, quod ante deliquerant Iudæi. Neque alio pertinet, quod scribitur ad Galatas, in capite tertio, *Antequam venisset fides, sub legis præsidio tenebamur, conclusi in eam fidem, quæ erat revelanda.* Hæc negare, id vero esset ad summum vecordiæ venisse. Non sumus tam imprudentes. Scimus illis obtigisse cœlestia bona. Sed de fide eorum, dispiciendum amplius est. Age igitur, primo consideremus, an non potuerint illis hæc omnia obtingere etiam sine sacra fide? Mox, ubi hoc palam fuerit, reliquum erit, uti &, fuisse in illis aliquam fidem, & cujusmodi ea fuerit, ostendamus. De priori capite sic statuimus; etiamsi multitudo nihil cognitum perceptumve habuisset de Messia, nihilo tamen minus cœlestem beatitudinem dari illis potuisse propter patriarchas, qui Messiam mente intuiti sunt, & fœderis hanc promissionem accepere à numine, *Ero Deus vester & posteritatis vestræ.* Hinc

persæ-

persæpe Israëlitæ in sacro codice, cum veniam ab irato Deo, & insuper magna impetrant beneficia, cœlesti voce monentur, uti hoc totum acceptum ferant majoribus suis, Abramo, Isaco, Iacobo. Creber ille sermo est in Pentateucho, & in vatum scriptis. Porro fœderis illius, quod cum patriarchis sancitum diximus, sponsor Messias fuit, qui ob eam causam à vate appellatur *angelus fœderis*. Quare, quod si multitudini Israëlitarum data sic salus esset, propter Messiam data esset, profuissetque hoc illis, quod majores eorum tantis promissis quondam habuerant fidem. Et vero, qui hoc diceret, nihil faceret insolenter; siquidem etiam bene esse infantibus illis existimamus, quorum nascentia fata mors abrumpit in vitæ limine. valet enim illis ad salutem pietas parentum, usque adeo certe, uti divus Paulus dicat, liberos, qui nati ex altero parente impio sunt, sanctos tamen esse propter alterius fidem. Locus est in epist. 1. ad Corinth. in c. 7. *Maritus incredulus sanctificatus est in uxore, & uxor incredula sanctificata est in viro. alioqui certe liberi vestri impuri essent. nunc autem, sancti sunt.* Non ignoro equidem, extare scripta gravissimorum hominum,

num, qui in infantibus, uti captus eorum est, inesse quandam sacræ fidei vim tradunt. Sed hoc tam fatuum est, ut flagris castigari dignum sit. Apostoli enim vox est, [1] ὅτι ἡ πίστις ἐξ ἀκοῆς, *ex auditione fidem esse.* addamus nos, *etiam ab assensu.* Agant vero illi, quorum est istud delirium, & memoriam pueritiæ suæ, quoad possunt, repetant ultimam. Sane haud dicent se vel illo tempore, cum inter æquales primulum ludere inciperent, quicquam magnopere compertum habuisse de summo religionis mysterio. aut, si dixerint, tum vero mihi incedant cum manicata tunica. Ita decet profecto. nam ab incunabulis sapiunt. Cæterum, haud abs re est, quod Israëlitas cum infantibus composui. Causa enim, cur numinis jussu in Arabum desertis per Mosen lata lex sit, hæc fuit, uti religionum ritus quidam cæremoniæque extarent, iisque se elementis infans solaretur populus, donec in terras venisset promissus majoribus ipsorum Messias. Præclare divus Paulus ad Galatas ait in hunc modum: *Lex transgreßionum gratiâ addita est, usque dum venisset semen illud, cui facta est promis-*

[1] *Ad Rom.* 10. *v.* 17.

promissio. Et paulo post: *Lex nos, velut pueros, manu duxit ad Christum.* Sed apertissime, in cap. 4: *Nos, cum essemus infantes, sub elementis mundi eramus in servitutem redacti.* Ea elementa ibidem *infirma & egena* appellantur, quæ relinquere, & solidam veramque doctrinam capessere jussi sunt mortales, cum Messias venisset. quippe scriptum alibi est, *Mortui cum Christo estis & defuncti elementis mundi.* Quare, qui hodie supersunt Iudæi, non amplius pueri sunt, nec sub pædagogo vivunt. Atque adeo, non pertinent nunc ad eos illa beneficia, quæ olim rudi infantique plebi propter majores dari potuisse diximus. Venit enim ille dies, qui virile quiddam atque consummatum ab illis requirit. Ex his, quæ retulimus, constat, fœdus olim duplex fuisse. Alterum cum patriarchis factum est, idque sancivit Deus promissionibus, quæ de Messia sunt. Hinc illa sunt in epistola ad Galat. [1] *Abrahamo dictæ sunt promissiones. pactionem autem confirmatam ante à Deo respectu Christi, Lex post annos 430 lata non facit irritam, ut aboleat promissionem.* Et in commentariis Actuum Apostolicorum dicitur, *Nos vobis, lata*

[1] *In cap. 3. vers. 16. & 17.*

portantes, annuntiamus eam promissionem, quæ facta Patribus est. Alterum fœdus cum multitudine pepigit Deus, sanxitque legislatione. In eo fœdere pariter, uti in priore, promissiones quasdam fecit Deus, sed earum rerum, quas ideo desperabat populus, quia vivere ex legis præscripto non poterat. Conanti enim officiebat naturæ infirmitas. Itaque quod scriptor Epistolæ ad Hebræos ait in capite octavo, *Christus excellentius ministerium sortitus est, quo præstantioris est fœderis intercessor, quod præstantioribus promissis sancitum est*: sane illic novi testamenti pactio non componitur cum fœdere, quod datum patriarchis est, sed cum eo, quod diu postea sancitum lege est. Locus ille obscurissimus est, & nisi commode sic, uti jam subjiciemus, explicetur, tenebras offundet sacræ scripturæ. Enimvero ita res est. Novi testamenti tabulæ haud promittunt res meliores, quam olim promissæ patriarchis fuere, neque *novum* dicitur testamentum, quasi veterem pactionem cum Abrahamo factam abroget, sed quia illius vi aboletur alterum illud fœdus, quod cccc xxx annis post priorem pactionem sancitum legibus est, in quo promissiones quidem fiunt po-

pulo,

pulo, ſed quas *deteriores* appellat Apoſtolus, quia conditionem illis adjecerat legiſlator, quam præſtare nemo poterat, *Qui fecerit ea, vivet in eis.* At de Abrahamo, cui in priore pactione promiſſus Meſſias eſt, ait ſacer ſpiritus in Geneſi, *Credidit, & juſtus habitus eſt.* Hæc cum hunc in modum de priori illo capite dici perquam probabiliter poſſint, pergamus ad alterum, probemuſque fuiſſe olim quandam fidei vim in multitudine piorum. Ac primo quidem, quæ in univerſum vulgus Iſraelitarum credere neceſſe habuit, ea ferme iſtiuſmodi ſunt; Dei virtute res poſſe maximas & admirandas perfici; certa eſſe illius promiſſa: colendum illum non vultu & fronte, quibus ſimulatio facillime ſuſtinetur, ſed animi obſequio: eam gloriam, eas opes eſſe pulcherrimas. Plura ejus generis referri queunt, cum ejus rei multæ ſint magnæque affinitates. Sed nos nullis terminis eam circumſcribimus. Ridicula ſuperſtitio eſt, de definitionibus ſemper ſollicitum eſſe. Quædam enim haud recte limitantur. Ita rerum indoles fert. Profecto doctores umbratici, qui omnia in formulas includunt, ſæpe in arctum deſiliunt, unde pedem referre haud ſinit pudor, & incepti

lex. Hinc discordia, iræque, & nulla modestia contentionis. Apostoli & Euangeliorum scriptores, si brevi usura lucis ad mortalium cœtus redirent, mirarentur ad libros suos interpretandos tot esse analyses methodosque, & ex sophistarum nugis tot insanas moles convectatas. Divina quædam res est in eorum scriptis. horrida illa simplicitas, quam olim tanto quisque felicius secutus est hercle, quanto propius tempora illorum attigit. Nunc, in hoc mundi senio, postquam intra famelicæ artis spatia stetimus, levibus atque inanibus præceptis effectum est, uti corpus divinæ sapientiæ enervaretur & caderet. Sed non est hic nobis declamandum. Ad fiduciam illam, quam in universum ponere in Dei virtute promissionibusque debuit gens Israelitica, pertinent verba disertissima Divi Pauli in epistola ad Hebræos, aut quocunque nomine appellandus is author est, qui epistolam scripsit ad Hebræos: [1] *Nobis euangelizatum est, sicut & illis. Sed non profuit illis auditus sermo: quippe qui fide contemperatus non fuerit apud eos, qui audierant.* Oratione usus est haud admodum adstricta.

[1] *cap. 4. v. 2.*

cta. Nam, si veteres Israelitas spectes, Euangelismum appellat, promissionem quietarum sedium, quas in Cananæa sibi fore intellexerant ii, qui cum Mose Ægyptum reliquerunt. Illis autem sedibus plerique haud potiti sunt, hanc ob causam, quia in vastissimo deserto, inter varios casus, rerumque inter discrimina, identidem in querelas quasdam & seditiosas voces erumpebat incauta mortalitas, neque durare fortiter, aut semet rebus servare lætioribus poterat. Paulo ante [1] dixit divinus scriptor, *Quibus autem juravit, non ingressuros eos in requiem, nisi iis, qui non obedierant?* Nimirum hoc ait, exclusos fuisse *eos, qui immorigeri fuere.* Itaque fides, de qua ibi sermo est, fuit obsequium: incredulitas autem, contumacia erat & inobsequens adfectus. Sed incredulitatis illius indoles manifestior est in illis verbis, quæ ibidem [2] scriptor epistolæ recitat ex Psalmo nonagesimo & quinto: *In deserto tentaverunt me patres vestri, probaverunt me, & viderunt opera mea quadraginta annis. quapropter infensus fui nationi isti, & dixi: semper errant corde, ne-*

[1] *Hebr. cap. 3. vers. 18.* [2] *Ad Hebr. cap. 3. vers. 9. & 10.*

que cognoverunt vias meas. Rursum vero ibidem, atque ex eodem Psalmo, alterum quendam melioremque eruit euangelismum: cui quisquis fidem haberet, is non Cananææ sedes animo contemplaretur, sed æternam cœlestemque quietem, quam non Iosua, sed Messias, summus rex, suis civibus conficit. Hoc est [1] in illis verbis, *si Iosua eos in requie collocasset, nequaquam de alio posthac die locutus fuisset. itaque reliquus est aliquis sabbatismus populo Dei.* Enimvero ait eos, qui Iosua duce in Cananæam venerunt, tamen propterea non frui cœlesti requie. Atqui jam dixit eos per fidem venisse in Cananæam. Ex quo profecto palam fit, fidem eam, quæ in Messiam est, haud ex omni parte eandem esse cum ista, quæ in universum Dei adhibetur promissionibus. Certe quidem ipse Moses prohibitus tranquillis Cananensium sedibus est, quia numinis diffidebat virtuti, cum saxum feriret. Hæc fuit mera incredulitas, & expresse id scriptum est in capite vicesimo Numerorum. at idem tamen ille quantam spem in Messiæ meritis habuerit, discimus ex illis verbis; [2] *Moses majores divitias arbitra-*

---

[1] *cap. 4. vers. 8.* [2] *cap. 11. vers. 26.*

arbitratus est probrum Christi, quam Ægyptiorum thesauros : conciiciebat enim oculos in mercedem, quæ sibi daretur. Itaque quidquid de veterum Israelitarum incredulitate in capite tertio & quarto dicit Apostolus, id vero caute accipiendum est. Monet enim sui seculi Hebræos, magnopere providendum esse, ne illis ad capessenda bona cœlestia obsit sua incredulitas, quoniam profecto majores eorum, postquam Deum irritavissent, exclusi fuere beata illa regione, quæ meliorem hanc cœlestemque patriam figurabat. Hæc est simplicissima interpretatio illius loci, ex quo nunquam fore speraveram uti me expedirem. Omnis iste sermo nihil aliud nisi levitatem vanitatemque Hebræorum significat, qui in Arabum desertis, vitio humani ingenii, sæpe lapsi graviter sunt, & mala sibi sua accersivere. Quanquam haud fuit sane majus animi robur in illis, qui terram promissam intraverunt, quique sacra illuc & religionum transtulerunt cæremonias. Extant de eo populo querelæ numinis adeo multæ, uti in vatum libris utramque paginam faciant. Vtique, si omnia persequi vellemus, magna nos circumflueret rerum copia. Sed breviter rem edisserit Sulpicius Severus, epi-

scopus sanctissimus, &c, Augustino judice, vir doctrina atque sapientia pollens. Ejus verba, quia elegantissima sunt, huc transcribam. *Semper Hebræi,* inquit, *in secundis rebus immemores cœlestium beneficiorum, idolis supplicabant: in adversis, Deo. Vnde, cum reputare in animo soleo, populum tot beneficiis Dei obligatum, tot cladibus, cum peccaret, coercitum, expertumque & misericordiam & severitatem Dei, nequaquam fuisse emendatum, & cum semper veniam erroris acciperet, semper peccasse post veniam: nihil mirum videri potest, Christum ab his non esse receptum, cum jam inde ab initio toties in dominum rebelles deprehendantur. magisque mirum est, illis semper peccantibus, nunquam Dei, si quando eum imploraverunt, defuisse clementiam.* Satis diximus de fide, quam in universum Dei verbis commodare vetus Hebræorum debuit populus. Nunc tandem, quod caput rei erat, etiam illud dicimus, plebem piorum olim, antequam Messias venisset, de Messia quiddam certum cognovisse atque credidisse. Id demonstrari paucissimis quidem testimoniis, sed demonstrari tamen potest. In capite quarto Euangelii, quod scriptum à Ioanne est, muliercula Samaritana ex communi & recepta pridem
homi-

hominum opinione, Messiã, quem venisse ignorat, sic affatur, *Novimus Messiam venturum, cum venerit ille, omnia nobis annuntiabat.* Erant Samaritani residua pars Israelitarum, quos à Iûdæis olim Hieroboamus avulserat. itaque ignorare non poterant quod vulgo cuncti Hebræi super hac re sensêrunt. Luculenter Apostolus in capite undecimo epistolæ ad Hebræos, fidem eam describit, cujus vim ingentem in omnibus piis fuisse ait. Ejus descriptio est istiusmodi, *fides est illud, quo extant, quæ sperantur, & quæ demonstrat, quæ non videntur.* Subjicit exhinc, *ob hanc elogio ornati sunt prisci illi.* Post hæc, omnis ævi fastos percurrit. Fidei autem hujus laudem non summis modo populi ductoribus, sed plebi quoque Israeliticæ tribuit, quæ Dei jussis obsecuta, Ægyptum reliquit. ait enim: *per fidem transiverunt rubrum mare, velut per siccam terram.* Sane non possumus cogitare populum illum corpori tantum & sensibus fuisse deditum, cum eadem fides illi adscribatur, per quam alii heroes, qui in illo capite recensentur, Messiam & cœlestia contemplati sunt. Extat hercle ibi [1] illud quod de

[1] *In Epist. ad Heb. cap.* 11. *v.* 26.

Mose jam recitavimus, *qui divitias putavit esse probrum Christi.* Et de aliis ibidem dicitur, *Secundũ fidem mortui sunt isti omnes, eminus promissa conspicati, ac professi se hospites & advenas esse in terra. meliorem enim patriam expetebant, hoc est, cœlestem.* De Iosepho quoque illud ibidem haud de nihilo est; *Per fidem Ioseph moriens de egressu filiorum Israel meminit: deque ossibus suis mandavit.* Enimvero sciebat ille fore, uti in Cananensium sedibus olim Messiæ infantia vagiret. itaque quiescere illic sua ossà voluit. Alioqui valde hæc profecto inepta solicitudo fuisset hominis sapientissimi. Quid enim interest quo loco sepeliare, cum nec illud tua intersit, an sepeliare? Semel hoc beneficium dedit morientibus Deus. cœlo teguntur, quos urna non tegit. Mæcenas, cætera vita mollissimus, hoc unum viriliter dixit,

Nec tumulum curo: sepelit natura relictos.

Nondum illud retuli, quod amplissimis verbis de plebe Israelitica scribit ad Corinthios D. Paulus;[1] *patres nostri omnes eandem escam spiritualem ederunt, & omnes eundem potum spiritualem biberunt.*

[1] *In* 1. *epist. cap.* 10. *vers.* 3. & 4.

berunt. bibebant enim ex ſequente ſpirituali petra. petra vero erat Chriſtus. Etiam, quæ ſequuntur mox, ſine piaculo non poſſunt omitti: *Ne tentemus Chriſtum, ſicut quidam patrum tentarunt, & à ſerpentibus perierunt.* Iam perveniſſe ad calcem videbamur, cum incidit in mentem nobis, nondum rem omnem nos enodaviſſe. Etenim extat Divi Pauli oratio ad Corinthios, quæ confutare id omne videtur, quod hactenus dictum à nobis eſt. Verba ſunt; [1] *Moſes imponebat velamen faciei ſuæ, ne intuerentur filii Iſrael* εἰς τὸ τέλος τοῦ καταργουμένου, *in finem ejus, quod aboletur.* Iam dubium neutiquam eſt, quin velamen Moſis, cæcitas ſit Iudæorum. τὸ καταργούμενον, eſt *lex, cujus vis nunc ceſſat.* finis autem τοῦ καταργουμένου eſt *Meßias.* de quo ſcribitur ad Romanos; [2] τέλος νόμου Χριστὸς, *finis legis eſt Chriſtus.* Sed profecto hæc res nullum momentum trahit, neque cauſæ eſt, cur ſententiam mutemus. Non enim ait eruditiſſimus Apoſtolorum, Iudæos nihil de Chriſto cognoviſſe: ſed hoc vult, neſciviſſe eos quodnam fuerit Dei conſilium, cum legem ferret. Lex

[1] *In 2 epiſt. cap. 3. verſ. 13.* [2] *In cap. 10. verſ. 4.*

ret. Lex enim cæremoniæque omnes Christum spectabant. idque erat mysterium admirabile, & quod Iudæi de plebe olim haud intellexere. & tamen venturum Messiam, atque res lapsas fessasque restauraturum didicerant cuncti, ex vatibus utique, non ex lege. Hæc nos, quæ in sacro codice observavimus de re intricatissima, ingenue sic publicare neutiquam veriti sumus. Diximus autem neque omnia, neque nihil. De singulis operose disputare, atque argutias serere, nostrum haud est, sed nec cujusquam sani hominis. Non debet cœlestis sapientia in has angustias ex sua majestate detrahi. Nec vero ii ipsi, quibus hoc facere cura est, quidquam magnopere proficiunt. Nihil enim sibi, nisi flexus disponunt, quos cum magna molestia debeant relegere.

FINIS.